CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library
S.D.P.B.
Coll. No. 500

Title Tandya brahmana

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No.: 500 Subject: Vedic lit.

Title: Tandya brāhmana

Author: — Scribe: Śivaśankara

Date of the work: — Date of the Ms.: V.S. १९८२

Place of the work: — Place of the Ms.: —

Size: 9.6" by 4.2" Extent: 280 foll.

Language: Sanskrit. Script: Devanagari

Remarks: —.

।।श्रीगणेशायनमः।। ।।निपीययस्यक्षितिरक्षिणःकथास्तथाद्रियंते न बुधाःसुधामपि।। नलः २
सितछत्रितकीर्त्तिमंडलःसराशिरासीन्महसांमहोज्वलः।।१।। रसैःकथायस्यसुधावधीरि
णीनलःसभूजानिरभूद्गुणाद्भुतः।। सुवर्णदंडैकसितातपत्रितज्वलत्प्रतापावलिकीर्त्तिमंड
लः।।२।। पवित्रमत्रातनुतेजगद्युगेस्मृतारसक्षालनयेवयत्कथा।। कथंनसामद्गिरमाविला
मपिस्वसेविनीमेवपवित्रयिष्यति।।३।। अधीतिबोधाचरणप्रचारणैर्दशाश्चतस्रःप्रणयन्नु
पाधिभिः।।चतुर्दशत्वंकृतवान्कुतःस्वयंनवेद्मिविद्यासुचतुर्दशस्वयं।।४।। अमुष्य
विद्यारसनाग्रनर्त्तकीत्रयीवनीतांगगुणेनविस्तरं।। अगाहताष्टादशतांजिगीषयानवद्व
यद्वीपपृथग्जयश्रियां।।५।। दिगीशवृंदांशविभूतिरीशितादिशांसकामप्रसरावरोधिनीं।।
बभारशास्त्राणि।।दृशंद्वयाधिकांनिजत्रिनेत्रावतरत्वबोधिकां।।६

श्रीगणेशायनमयमयमयमस

प

णमनसिमेप्राणआयुर्मेऽर्गामृत्वियन्मेमनोयमंगतंयद्वामेअपरागतंप्रा
णासोमेनतद्वयंपुनरस्मासुदध्मसियन्मेयमंवैवस्वतंमनोजगामदूरगा
तन्मआवर्त्तयापुनर्जीवातवेनमर्त्तवेषोअरिष्टतातयेयेनात्याज्ञिमंठ
यद्दिवस्ययेनश्येनःऽग्नाकुनःऽसुपर्णंयदाकृष्णस्तुरदितावनंतंऽसोमान
वत्तामयितद्धात्तु।।५।।एंडऽसद्दोसर्जितिम्यतइदविंद्रपीतस्येंद्रियाव
तोनुष्टुछंदसोहरिवतासर्वगणस्यसर्वगणउपहूतउपहूतस्यन्तेत

यामीदविंद्रपीतस्यतइंद्रियावतोनुष्टुप्छंदसः सर्वगणस्यसर्वगणउ
पहूतउपहूतस्यभक्षयामिरुद्रवततस्यरुद्रवतमस्यरुद्रैस्त्वत्पयस्कृदामास्तो
त्रस्यस्तोत्रंगम्यादिंद्रवंतोवनेमहिभक्षीमहिप्रजामिषमिष्टयजुष
स्तिदेवसोमस्तुतस्तोमस्यशस्तोक्थस्यतिरोह्नस्ययोश्वसनिर्गोसनिर्भ
क्तस्तस्योपहूतउपहूतस्यभक्षयाम्यृतस्यत्वादेवसोमपदेविद्मो
ह्मेमिनिविमुंचाम्येतत्त्वंदेवसोमामनवकरमगंनशीमहिवयंप्रतिष्ठा॰

सोमेह्यनुमेहिसोमसहसद्इंद्रियेणसुत्रूरसिश्रेष्ठोरश्मिर्देवाना॰स॰
सदेवानांयातुर्ययातन्चावृस्तज्जिन्वसितयामाज्जिन्वतयामाजनयप्रजा
शंमाकुर्वयांशुष्मस्योषधीना॰रसइंद्रस्यप्रियतम॰ह्विःस्वाहाह्या
ते रियोजनस्यदेवसोमेष्टयजुषस्तुतस्तोमस्यशस्तोक्थस्ययोश्वसनिर्गो
सनिर्न्नृत्तिस्तस्योपहूतउपहूतस्यभक्षयामिदेवकृतस्यैनसोवयज्ञ
नमसिपितृकृतस्यैनसोवयज्ञनमसिमनुष्यकृतस्यैनसोवयज्ञन

मस्यस्मत्कृतस्यैनसोवयजनमसियद्दिवाचनक्तंचैनश्चकृमतस्यावयजनम
सियत्स्वपंतश्चजाग्रतश्चैनश्चकृमतस्यावयजनमसियद्विद्वांसश्चा
विद्वांसश्चैनश्चकृमतस्यावयजनमस्येनसएनसोवयजनमस्य
प्सुधौतस्यतेदेवसोमनृभिःष्टुतस्यमधुमंतंतन्त्वंकरोमिशमद्भ्य
षधीभ्यःकामकामंमत्रावरुणयोर्गस्त्रूहंमियिधेद्दिश्राणसोमपीथेमे १
द्यागृहिदधिक्राव्णोअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनःसुरभिनोमुखा

करत्प्रणआयूंषितारिषत्॥दी॥अश्वोस्यत्योसिमयोसिहयोसिवाज्यसिसप्ति
रस्यर्वासिवृषास्यादित्यानांपत्मान्विहिनमस्तेअस्तुमामाहिंसीर्वार्यियो
र्ह्वातेजसाप्रतिगृह्णामिनक्षत्राणांत्वारूपेणप्रतिगृह्णामिसूर्यस्यत्वाव
र्चसावर्च्चसाप्रतिगृह्णामिरथंतरमसिवामदेव्यमसिबृहदस्यंकान्यंकौ
अभितोरथंयौध्वांतंवाताग्रमनुसंचरंतौदूरेहेतिरिंद्रियवान्पतत्रीते
नोग्नयःपप्रयःपारयंतुवैश्वानरःप्रत्नथानाकमारुहद्दिवःपृष्ठेमंद

रुद्राय गां तयामृतत्वमशीय वयो दात्रे मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे वरुणस्त्वा नयतु देवि दक्षिणे

मानः सुमन्मभिः स सर्वविज्जुनयंजं तवे धनं क्षमान मश्नमन्पर्येतिजागृवि
र्गिंदिषतेरथ एष वामश्विनोरथो रिष्टो विश्वन्नेषजः जज्ञानो सव्यानाय
श्वदास वीर्येनोदक्षिणानवगृह्णाण ॥१॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनो
र्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णामि वरुणस्त्वा यैं नयतु देवि दक्षिणे वरु
णायाश्वं तेनामृतत्वमशीय वयो दात्रे मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे वरुण
स्त्वा नयतु देवि दक्षिणेऽग्नयेऽजमग्नये हिरण्यमग्नीषोमाभ्यामजां तयाम ८

तत्वमशीय वयो दात्रे मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रेन्नस्यान्नपतिः प्रदादनमीव
स्य शुष्मिणेन मो विश्वऊनस्य त्वामायस्तुंजतिमामा दि[illegible]जी वरुणस्त्वा नयतु
देवि दक्षिणे त्वष्टुविं तयामृतत्वमशीय वयो दात्रे मयो मह्यं प्रतिग्रही
त्रेग्नास्त्वाल्लं तंन पसोतन्वं तवयित्र्यावयन्वरुणस्त्वा नयतु देवि दक्षिणे बृहस्प
तये वासस्तेनामृतत्वमशीय वयो दात्रे मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे वरुण
स्त्वा नयतु देवि दक्षिणे उत्तानायांगिरसाय प्राणं तेनामृतत्वमशीय वयो दा

व

5

त्रे न्यान्मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे वरुणस्त्वा नयतु देवि दक्षिणेऽस्क उद्भुवाय
ते वेमरुत्तै गां तेनामृतत्वमशीय वयो दात्रे न्यान्मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे वरुणस्त्वा
नयतु देवि दक्षिणे प्रजापतये पुरुषं प्रजापतये हस्तिनं प्रजापतये वस्त्रं
रादं प्रजापतये श्रीह्रियवाःस्तेरमृतत्वमशीय वयो दात्रे न्यान्मयो म
ह्यं प्रतिग्रहीत्रे वरुणस्त्वा नयतु देवि दक्षिणे क्षेत्रं पत्यै तिलमाषाःस्तेर त ६
मृतत्वमशीय वयो दात्रे न्यान्मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे वरुणस्त्वा नयतु देवि

दक्षिणे सवित्रेऽश्वतरं वाश्वतरीं वा तयामृतत्वमशीय वयो दात्रे न्यान्मयो म
ह्यं प्रतिग्रहीत्रे क इदं कस्मा अदात्कामः कामायादात् कामो दाता कामः प्र
तिग्रहीता कामः समुद्रमाविश कामेन त्वा प्रतिगृह्णामि कामैतत्ते ॥८॥
रस्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व सवितृप्रसूता बृहस्पतये स्तुत प्रेतिरसि ध २
र्मणे त्वा धर्मं जिन्व सवितृप्रसूता बृहस्पतये स्तुतं संधिरस्यन्तरिक्षाय त्वा वी त
तरिक्षं जिन्व सवितृप्रसूता बृहस्पतये स्तुत प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृ
न्वि तिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व सवितृप्रसूता बृहस्पतये स्तुत ३८

थिवींजिन्वसवितृप्रसूताबृहस्पतयेस्तुतविष्टम्भोसिवृष्ट्यैत्वावृष्टिंजि
न्वसवितृप्रसूताबृहस्पतयेस्तुतप्रावोस्यह्नेत्वाहर्जिन्वसवितृप्रसूता
बृहस्पतयेस्तुतान्वासिरात्र्यैत्वारात्रिंजिन्वसवितृप्रसूताबृहस्पतये
स्तुतोशिगसिवसुभ्यस्त्वावसूंजिन्वसवितृप्रसूताबृहस्पयेस्तुतप्र त
केतोसिरुद्रेभ्यस्त्वारुद्रांजिन्वसवितृप्रसूताबृहस्पतयेस्तुतसुदीति २०
रस्यादित्येभ्यस्त्वादित्यांजिन्वसवितृप्रसूताबृहस्पतयेस्तुतोजोसि

पितृभ्यस्त्वापितृंजिन्वसवितृप्रसूताबृहस्पतयेस्तुततंतुरसिप्रजाभ्य
स्त्वाप्रजाजिन्वसवितृप्रसूताबृहस्पतयेस्तुतरेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधी
र्जिन्वसवितृप्रसूताबृहस्पतयेस्तुतपृतनाषाडसिपशुभ्यस्त्वापशूंजि
न्वसवितृप्रसूताबृहस्पतयेस्तुताभिजिदसियुक्तग्रावेंद्रायत्वेंद्रंजिन्व
सवितृप्रसूताबृहस्पतयेस्तुताधिपतिरसिप्राणायत्वाणंजिन्वसवितृ प्रा
प्रसूताबृहस्पतयेस्तुतधरुणोस्यपानायत्वापानंजिन्वसवितृप्रसू

ताब्हृदस्पतयेस्तुतसःऽसर्पोसिचक्षुषेत्वाचक्षुर्जिन्वसविन्नप्रस्तताब्हृदस्पत
येस्तुतवयोधाऽअसिश्रोत्रायत्वाश्रोत्रंजिन्वसविन्नप्रस्तताब्हृदस्पतयेस्तु
तत्रिवृदसित्रिवृतेत्वासवृदसिसवृतेत्वाप्रवृदसिप्रवृतेत्वानुवृदस्य
नुवृतेत्वासविन्नप्रस्तताब्हृदस्पतयेस्तुतनिरोधोसिनिरोधायत्वास
ऽरोधोसिसंरोधायत्वाप्ररोधोसिप्ररोधायत्वानुरोधोस्यनुरोधायत्वास ११
विन्नप्रस्तताब्हृदस्पतयेस्तुतवसुकोसिवेस्यष्टिरसिवेषश्रीरसिसविन्न

प्रस्तताब्हृदस्पतयेस्तुताक्रमोस्याक्रमायत्वासंक्रमोसिसंक्रमायत्वो
त्क्रमोस्युत्क्रमायत्वोत्क्रांतिरस्युत्क्रांत्यैत्वासविन्नप्रस्तताब्हृदस्पतयेस्तु
ता॥१०॥इतिप्रथमःप्रपाठकः॥ ॥तिसृभ्योहिंकरोतिसप्रथमयातिसृ
भ्योहिंकरोतिसमध्यमयातिसृभ्योहिंकरोतिसउत्तमयोद्यतीत्रिवृतो
विष्टुतिर्ज्येष्ठोज्येष्ठिनेयस्तुवीताग्राद्ग्रंऽरोहस्यन्तिक्रामंतीविष्टुतिरति
क्रांत्याएवातिक्रांतेनयंइच्छयप्रधीतितस्मादेतयास्तोतव्यमध्याएव

हिय

पापवसीयसोविधृतिर्विपाप्मनावर्त्तते यएतयास्तुतेनावगतोपरुध्य
तेनापरुद्धोवगछतिनश्रेयान्संपापीयानस्यारोहतिनऊनताऊनता
मन्यतेनान्योन्यस्यप्रजाम्भ्रादददतेयथाह्येतेन्नंकल्पंतेवर्षुकस्तुपर्जन्यो
भवतीमेहिलोकास्त्र्यृचस्ताहिंकारेणविस्तेषावेप्रतिष्ठितात्रिवृतो
विष्टुतिःप्रतितिष्ठतियएतयास्तुते॥५॥तिसृभ्योहिंकरोतिसपराची १२
भितिसृभ्योहिंकरोतिसपराचीभितिसृभ्योहिंकरोतिसपराचीभिःपरिव
स्ति स्ति

र्त्तिनीत्रिवृतोविष्टुतिःअपरीवर्त्तमानंश्रीरेतियएतयास्तुतेसंतता
विष्टुतिःप्राणोपानोव्यानस्तंत्र्यृचस्ताहिंकारेणसंतनोसर्वमायु ति
रेतिनपुरायुषःप्रमीयतेयएतयास्तुतेवर्षुकःपर्जन्योभवतीमे
हिलोकास्त्र्यृचस्ताहिंकारेणसंदधात्येतेवैचतुर्वाईश्वरापरस्तान्निर्द ति
हःसैषापराचीतश्रेयानवरूढतयादंडेवतादंडेह्येतुपापीयाः
स्तामेतांनाद्रियउपासतेतस्माद्वेप्रतिगृह्णंतःपरीवर्त्तिन्यः
व

वंते॥२॥तिसृभ्योहिंकरोतिसपराचीभिस्तिसृभ्योहिंकरोतियामध्य
मासाप्रथमायोत्तमासामध्यमायाप्रथमासोत्तमातिसृभ्योहिं
करोतियोत्तमासाप्रथमायाप्रथमासामध्यमायामध्यमासोत्त
माभूमायिनीत्रिवृतोविष्टुतिःप्रजाकामोवापशुकामोवास्तुवीत
प्रजावैभूमायंपशवोभूमायंभूमायमेवन्नवस्यैतामेवानुभूमा
वरायद्भूयदितासामेवाग्रंपरियतीनांप्रजानामग्रंपर्येत्येता १२

मेवबभूम्नोयजमानेभ्यःभूयर्यात्सर्वस्त्रियोयान्नवंतिसर्वमिध्येस
यउत्तमाःसर्वनिवैनांसमावद्राभूःकरोतिनान्योन्यमपघ्नतेसर्वेस
समावर्तिद्रियान्नवंतिवर्षुकःपर्जन्योन्नवतीमेहिलोकास्तन्वस्तान्हिं
कारेणन्मतिषजतिपापवसीयसंत्रुत्नर्वस्यधरोत्तरमपावगतोरुध्य
तेवगछत्यपरुध्दःपापीयांश्वेयाःसममन्यारोहतिऊनताऊनताम
न्येत्यन्योन्यप्रजात्स्त्रादद्तेनयथान्तत्रंकल्पंते॥३॥पंचभ्योहिंकरो

स्य

तिसतिसृभिःसएकयासएकयापंचभ्योहिंकरोतिसएकयासतिसृभिः
सएकयापंचभ्योहिंकरोतिसएकयासएकयासतिसृभिःपंचपंचिनीपंच
दशस्यविष्टुतिःपांक्तःपुरुषःपांक्ताःपशवस्तयाप्नुरुषंचपशूंश्चा
प्नोतिवज्रोवैपंचदशोयत्पंचपंचउद्धरतिवज्रमेवतत्प्रहरतिशास्यां
एषावैप्रतिष्ठितापंचदशस्यविष्टुतिःप्रतितिष्ठतियएतयास्तु
ते॥४॥पंचभ्योहिंकरोतिसतिसृभिःसएकयासएकयातिसृभ्यो १२

हिंकरोतिसपराचीभिःसपंचभ्योहिंकरोतिसएकयासतिसृभिःसतिसृभिः
सप्तदशस्तोमंप्रतिविहिताब्रह्मवर्चसकामःस्तुवीतपंचभिःपंचदशांतिसृ
भिःस्त्रिवृतंसप्तभिःसप्तदशंवीर्यंवैस्तोमावीर्यमेवतदेकधासमू
हतेब्रह्मवर्चसस्यावरुध्यैतेजस्वीब्रह्मवर्चसीभवतियएतयास्तुते॥
॥५॥तिसृभ्योहिंकरोतिसपराचीभिःपंचभ्योहिंकरोतिसएकयास
तिसृभिःसएकयासपंचभ्योहिंकरोतिसतिसृभिःसएकयासतिसृ
स

त्निरूधतीपंचदशस्यविष्टुतिरेतयावैदेवाःस्वर्गंलोकमायंस्वर्गकामस्त वी १
तांस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्यवतेऽरुष्टुवानोतिक्रामंती
विष्टुतिरतिक्रांत्याएवातिक्रांतेनाहियज्ञस्यध्र्वोतस्मादेतयास्तोत ति
व्यमध्याएव॥६॥पंचभ्योहिंकरोतिसतिसृभिःसएकयासएकयापं
चभ्योहिंकरोतिसएकयासतिसृभिःसएकयासपंचभ्योहिंकरोति
सएकयासतिसृभिःसतिसृभिर्दशमसप्तमसप्तदशस्यविष्टुतिरेतया ५

वैदेवाअसुरानत्यक्रामन्नतिपाप्मानंभ्रातृव्यंक्रामतियएतयास्तुतेतिक्रामंती
विष्टुतिरतिक्रांत्याएवातिक्रांतेनाहियज्ञस्यध्र्वोतितस्मादेतयास्तोतव्यमध्या
एवगतिर्लि॥विष्टुतिःप्रजयाप्रपशुभिर्जायतेयएतयास्तुतेविद्वैसप्तदशास्त
स्याराज्ञागर्भोविशएवतद्राज्ञानंगर्भंकरोतिनावगतोपरुध्यतेनापरुद्धोव
गच्छत्यन्नंविसप्तदशायस्यसप्तमध्येभवंतिपंचपंचाभितोन्नमेवतन्मध्यतो
धीयतेतनशानाशुकीयजमानोन्नवत्यशनायुकाःप्रजावैराज्ञोवैपुरुषास न
शनास्याःपत्रावोयद्दशादश्वभिवंतिपशौनामायजमानमेवंत्रत्यसप्तसुप्रति

ष्ठापयत्येषा वै प्रतिष्ठिता सप्तदशस्य विष्टुतिः प्रतितिष्ठति य एतयास्तुते ॥७॥
एष एव व्यूढः सप्तैक मध्या ब्रह्मणो वा आयतनं प्रथमा क्षत्रस्य मध्यमा वि
श उत्तमा यत्त्रय प्रथमां स्तुवन्त्यिष्ठान्नाऊ यन्ति ब्रह्मण एव तदोजो वीर्यं दधाति
ब्रह्मण एव तत्क्षत्रं च विशं चानुगे करोति क्षत्रस्यैवास्य प्रकाशो भवति य
एतयास्तुते तामेतां त्रिवत्सर्ची निपासते तस्मात्ते स्पर्द्धमाना न क्षीयन्ते ॥८॥
स तिसृभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स तिसृभिः स एकया तिसृभ्यो हिंकरोति स १६
पराचीभिः स तिसृभ्यो हिंकरोति स एकया स एकया स तिसृभिः स तिसृभिः

९

स प्रास्थिता त्वात्तद्व्यवान्स्तुवीत यथा सप्रास्थितेन मस्यैमतीकरोत्येवं पाप्मानं भ्रातृ
व्यं प्रहन्नस्यैतामेव बहुभ्यो यजमानेभ्यः कुर्यात् प्रथमो हिंकारः स प्रथमाया
यज्ञा ८ स तिसृभ्यो हिंकरोति तेन सा सप्तन्नता य यत्नैव मध्ये संपद्यन्ते तेनो सा
न स्तनमन्ते य उ मो हिंकारः स उत्तमायायज्ञा ८ स तिसृभ्यो हिंकरोति तेन सा सप्तनज्ञ
ते स वनि वैनांस्समावद्भाजः करोति नान्योन्यमपद्यते सर्वे समावदिन्द्रि
याभवन्ति तामेतामाविप्रतारिणऋपासते तस्मात्ते तुल्यश्रियाख्यानां ॥९॥ एष ए
व व्यूढ उत्तमः सप्तैक मध्यानि मध्यानुज्ञावरस्कवीता जोको वा एष यदानु

लावरोधन्नस्तप्रथमाःसप्तोत्तमास्तिस्रो मध्येऽभ्यस्ता गुरुषो लोकमेवास्मै
तं तन्मध्यतः करोति तस्मिंल्लोके प्रतितिष्ठत्येतामेव प्रजाकामा यजेरन्यस्मि
ध्यतो वा एष संरूढो यः प्रजां न विंदते लोकमेवास्मै तं मध्यतः करोति
तं लोकं प्रजया पशुभिस्तिष्ठानु प्रजायत एतामेवापरुद्धराजन्या
यजेरन्यद्विड्ढि सप्तदशास्तस्माद्राजागन्नौविश एवं भूतद्वाजानं निदं
त्यपावगतोरुध्यते वगङ्ग्न्यपरुद्ध एतामेवाभिचर्यमाणा यजेर्यो १
प्रजापतिर्वै सप्तदशः प्रजापतिमेव मध्यतः प्रविश्यात्मस्तृत्यै ॥१०॥ पं

चतसृभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स एकया स एकया तिसृभ्यो हिंकरोति स परा
चीभिर्नवभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स तिसृभिः स तिसृभिरुद्धरस्तोमा
प्रतिविहिता ब्रह्मवर्चसकामस्तुवीत पंचभिः पंचदशां तिसृभिस्त्रिवृ
तन्नवभिस्त्रिणवाः स्वयाः सप्तदशाः संपन्नो वीर्यं विस्तोमा वीर्यमेव तदृक
धाम मृदुते बृहद्ब्रह्मवर्चसिम्यावरुध्यते तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति य एतया
स्तुते ॥१५॥ तिसृभ्यो हिंकरोति स पराचीभिः पंचभ्यो हिंकरोति स एकयास्त

तिसृभिः स एकया नवभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स तिसृभिः स तिसृभिरुद्य
ती सप्तदशस्य विष्टुतिरेतया वै देवाः स्वर्गं लोकमायन्स्वर्गकामस्तु वीत स्वर्ग
ञोः स्य यम श्रेष्ठः स्वर्गाल्लोकान्न च्यवते उद्धुवानो निक्रामंती विष्टुतिरतिक्रांत्या
१२ एवातिक्रांतेन हि यज्ञस्यार्ध्नोति तस्मादेतयास्तोतव्यम् ऋध्या एव ॥ २२ ॥
सप्तभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स तिसृभिः स एकया पंचभ्यो हिंकरोति स ए १८
कया स तिसृभिः स एकया पंचभ्यो हिंकरोति स एकया स एकया स तिसृभि

र्तस्मादावाचीनबिलायं द्विष्यान्नस्य कुर्याद्यथावाचीनबिलयान्नस्कया प्रध्य
मात्र नुयादेवं यज्ञस्य पश्चाद्प्रद्धनोत्य पक्रामंती विष्टुतिस्तया यजमानस्य पशवो
पक्रामंती पापीयान्भवति य एतया स्तुते ॥ २३ ॥ सप्तभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः
स तिसृभिः स एकया सप्तभ्यो हिंकरोति स एकया स तिसृभिः स तिसृभिः स
प्तभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स तिसृभिः स एकया स तिसृभिः सा सप्तसप्तिन्येकविंशस्य वि
सो ष्टुतिः सप्तप्राण्याः पशवस्तानेतया सृजति सप्त सि र्शिरसि प्राणाः प्राणा इंद्रि
याणीन्द्रियाण्येवैतया प्रोच्य बाविप्रतितिष्ठन्त्येकविंशस्य विष्टुतिस्तया प्रति

तिष्ठति य एतयास्तुते ॥१४॥ पंचभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स एकया स एकया स प
ञ्चभ्यो हिंकरोति स एकया स तिसृभिः स तिसृभिर्नवभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः
स तिसृभिः स तिसृभिस्तिस्र एकैकस्या एकविंशस्य विष्टुतिरेतया वै देवाः स्वर्गं लोकमा
यन् स्वर्गकामाः स्तुवीत स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै स्वर्गाल्लोकान्न च्यवते तुष्टुवानो ऽति
क्रामंती विष्टुतिरतिक्रांत्या एवातिक्रांतेन हि यज्ञस्य ध्योतिति तस्मात्तदेतयासी
तव्यम्हध्यास एव येषान्निष्टस्थायणान्निष्टुदयनायन्निष्टुद्धिष्यवमानं स्तवति १९
न वै ता एकविंशस्तोमं मानवंति ध्राणस्यैव त्रिष्टुस्थाणस्यैव तदुत्तरयतोदधानि

तस्मादयमर्द्दना गवाद्याण उत्तरेषां प्राणानां सर्वमायुरेति न पुरायुषः
प्रमीयते य एतयास्तुते तामेतां करहिषउपासते तस्मात्ते सर्वमायुर्यंति।
॥१५॥ नवभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स तिसृभिः स तिसृभिः पंचभ्यो हिंकरोति
स एकया स तिसृभिः स एकया स सप्तभ्यो हिंकरोति स तिसृभिस्त्रिः स एकया स तिसृ
तिः प्रतिष्टुतिर्नवातिस्त्रिवृतं प्रातिष्ठोति पंचभिः पंचदशाट्स + त्रिःस सप्तदशाद्
स्वयमेकविंशः संपन्नाय एव स्तोमा मायन्त्वं वदंति तानुत्तमे स्तोत्रे संतर्पयाति
यथानडुहो वास्थान्वास्थातरावा कृषः संतर्पयेदेवमेवैतेन उत्तमे स्तोत्रे स्तोमा

स्मंतर्यंति प्रजया पशुभिर्य एतया स्तुवत एतामेव पुरोधाकामाय कु-
र्याद्ब्रह्म वै त्रिवृत्क्षत्रमेकविंशो यत्त्रिवृदेकविंशं प्रतिपद्यते ब्रह्म तत्क्षत्रस्य
पुरस्तान्निदधाति गच्छति पुरोधां न पुरोधायाश्च्यवते य एतया स्तुते तामे-
५ तां श्रावादत्तऽ उपासते तस्मान्न पुरोधायाश्च्यवंते ॥ नवभ्यो हिंकरोति स ति-
सृभिः स तिसृभ्यो हिंकरोति स पराचीभिर्नवभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स ति-
स्तो सृभिः स तिसृभिः मर्म्यनयत त्रादीक्षा ब्रह्मवर्चसकामाः स्तुवीरन् तेजो वै त्रि-
वृद्ब्रह्मवर्चसं पुरुषो यत्त्रिवृतौ वान्तितो भवतस्तस्मात् मध्ये यशा हिरण्यं नि- २०

ष्टपदेवमेनं त्रिवृतौ निष्टपतस्तेजसे ब्रह्मवर्चसाय पशव्येव त्वा ईश्वरा पशुहनि-
र्दहः किल्लामसंज्ञानुत्तयमतिदहि निष्टपत एतामेवाभिशस्यमानाय कुर्याद्विमलं
वा एत मृच्छति यमश्लीलं वाग्गच्छति येवनमसावश्लीलं वा वदति तामस्मात्त्रिवृतौ नि-
ष्टपतस्तेजस्वी भवति य एतया स्तुते ॥ ७ ॥ इति द्वितीयः प्रपाठकः ॥ नवभ्यो हिंकरो-
ति स तिसृभिः स पंचभिः स एकया नवभ्यो हिंकरोति स एकया स तिसृभिः स पंच-
भिर्नवभ्यो हिंकरोति स पंचभिः स एकया स तिसृभिर्विच्छावेत्रिणो वा वज्रमेवतद्भ्रा-
हतिशांत्यै पंचदशविहितिका परिचरा पांक्ताः पशवो यजमानाः परिचराय संचरंति वि-

दशस्त्येकापरिचरा भवति यजमानमेव तत्पशुषु प्रतिष्ठापयत्येषा वै प्रतिष्ठिता त्रि
णवस्य विष्टुतिः प्रतितिष्ठति य एतया स्तुते ॥४॥ स पञ्चभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स ति
सृभिः स एकया नवभ्यो हिंकरोति स एकया स तिसृभिः स पञ्चभिरेकादशभ्यो हिं
करोति स पञ्चभिः स तिसृभिः स तिसृभिरुद्यती त्रिणवस्य विष्टुतिरेतया वै
देवाः स्वर्गं लोकमायन्स्वर्गकामः स्तुवीत स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै स्वर्गाद्धि लोकान्नै
त्यवतेन्नु वा नोऽतिक्रामन्ती विष्टुतिरतिक्रान्त्या एवातिक्रान्ते न हि यजमानस्य प्रतित २१
स्मादेतया स्तोतव्यं मध्यमा एव ॥२॥ एकादशभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स सप्तभि

नेदीयःसंक्रमातो वै त्रयस्त्रिंशो यथा महावृक्षस्याग्रं सृत्वा नेदीयःसंक्रमं संक्रामत्येवमेतेन नेदीयः
स एकयैकादशभ्यो हिंकरोति स एकया स तिसृभिः स सप्तभिरेकादशभ्यो हिंकरोति
स सप्तभिः स एकया स तिसृभिरन्तो वै त्रयस्त्रिंशः परमो वै त्रयस्त्रिंशः स्तोमानां
सप्तभिर्विहितैकापरिचरा सप्त ग्राम्याः पशवो यजमानः परिचरा यत्सप्तभिर्विहि
तात्येकापरिचरा भवति यजमानमेव तदन्तः पशुषु प्रतिष्ठापयत्येषा वै प्रति
ष्ठिता त्रयस्त्रिंशस्य विष्टुतिः प्रतितिष्ठति य एतया स्तुते ॥४॥ एकादशभ्यो हिं
करोति स तिसृभिः स पञ्चभिः स तिसृभिः स तिसृभिर्नेदीयःसंक्रमा नेदी
यःसंक्रमां संक्रामति पञ्चभिर्विहिता तिस्रः परिचराः पाङ्क्ताः पशव एता
रेकादशभ्यो हिं स तिसृभिः स तिसृभिः स पञ्चभिरेकादशभ्यो हिंकरोति स पञ्चभिः स तिसृभिः स ति
सृभिः

वास्तुरूषोयदात्माप्रजायोऽजायत्पंचत्तिर्विदधातितिस्रःपरिचरान्तवंतियज्ञ
मानमेवतत्पशुभुप्रतिष्ठापयतिपशुमान्भवतियएतयास्तुते॥८॥नवभ्यो
हिंकरोतिसतिसृभिःसपंचभिःसएकयैकादशभ्योहिंकरोतिसएकयास
तिसृभिःससप्तभिःसत्रयोदशभ्योहिंकरोतिससप्तभिःसतिसृभिःसतिसृभि
रुद्यतीत्रयस्त्रिंशस्यविष्टुतिरेतयावैदेवाःस्वर्गंलोकमायंस्वर्गस्यैकामःस्तु
वीतस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्यवतेऽशुर्वानोग्रादयस्ततोऽ २२
स्यातिक्रामंतीविष्टुतिरत्तिक्राम्याएवात्तिक्रामतिनदियज्ञस्यध्रुतितस्मान्नेदः

ति
तयास्तोतव्यमध्यमएव॥७॥पात्रयोदशभ्योहिंकरोतिसतिसृभिःसपंचभिःसपं
चभिरेकादशभ्योहिंकरोतिसपंचभिःसतिसृभिःसतिसृभिर्नवभ्योहिंकरो
तिसतिसृभिःसतिसृभिःसतिसृभिःप्रत्यवरोहिणीत्रयस्त्रिंशस्यविष्टुति
र्यथामहावृक्षस्याग्रंस्थाशाखायाःशाखामालंभमुपावरोहेदेवमेतं
यमंलोकमुपावरोहतिप्रतिष्ठायैत्रिवृतापैतित्रिवृतोदेतिप्राणोवैत्रिवृत्प्रा
णेनैवप्रैतिप्राणमभ्युदेतिसर्वमायुरेतिनपुराऽयुषःप्रमीयतेयएतया
स्तुतेतामेवतांकरविषरुपास्ततेतस्मात्तेसर्वमायुर्यंति॥९॥पंचदशभ्यो

हिंकरोति स तिसृभिः स सप्तभिः स पंचभिरेकादशभ्यो हिंकरोति स पंच
भिः स तिसृभिः स तिसृभिः स सप्तभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स एकया स
तिसृभिः यो वै त्रयस्त्रिंशामेकविंशां प्रतिष्ठितं वेद प्रतितिष्ठति प्रति
ष्ठा वा एकविंशस्तोमानां यदेताः सप्त त्रयस्त्रिंशस्यान्तमानवं
१०तिसप्तावैधैकविंशस्य विष्टुतिरेकविंश एवतन्त्रयस्त्रिंशं प्र
तिष्ठापयति प्रतितिष्ठति य एतया स्तुते ॥१॥ अष्टाभ्यो हिंकरोति २३
स तिसृभिः स चतसृभिः स एकया अष्टाभ्यो हिंकरोति स एकया स ति

सृभिः स चतसृभिरष्टाभ्यो हिंकरोति स चतसृभिः स एकया स तिसृभि
पशवो वै छंदोमा यदष्टाभ्यो अष्टाभ्यो हिंकरोत्यष्टाशफाः पशवः शफ
शस्तत्पशून्नाप्नोति चतसृभिर्विदितैका परिचरा चतुष्पादाः पशवो
यजमानः परिचरायच्चतसृभिर्विदिधात्येका परिचरा भवति यज
मानमेव तत्पशुषु प्रतिष्ठापयत्येषा वै प्रतिष्ठिता चतुर्विंशस्य वि
ष्टुतिः प्रतितिष्ठति य एतया स्तुते ॥२॥ पंचदशभ्यो हिंकरोति स ति
सृभिः स एकादशभिः स एकया पंचदशभ्यो हिंकरोति स एकया स ति

स्रभिः स दशभिः पंचदशभ्यो हिंकरोति स एकादशभिः स एकया स तिस्र

भिः स दशभिः पुं ब्रह्मणो वा आयतनं प्रथमा क्षत्रस्य मध्यमा विश उत्त

मा यत्पंचदशिन्यः पूर्वे भवन्ति तस्माच्चतुर्दशोत्तमा ब्रह्मणैव तत्क्षत्रं चौजो वी

र्यं दधाति ब्रह्मणैव तत्क्षत्राय च विशमनुगां करोति क्षत्रस्य वा एष प्रका

शो भवति य एतया स्तुते स्तोमा मा वा एतय छंदांसि मा अस्य कुर्वादि स्तोमा मा श्रुणुमे

ति छंदांसि यदेषा स्तुतिनी चतुश्चत्वारिंशास्य विष्टुतिस्तेन स्तोमा मा एषा

वै प्रतिष्ठिता चतुश्चत्वारिंशास्य विष्टुतिः प्रतितिष्ठति य एतया स्तुते ॥८॥ २८

॥ चतुर्दशभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स दशभिः स एकया पंचदशभ्यो हिंक

रोति स एकया स तिसृभिः स एकादशभिः पंचदशभ्यो हिंकरोति स एकाद

शभिः स एकया स तिसृभिर्निर्मध्या स्तीव वा अयं लोकोस्तीवासौ छिद्र

मिवेदमंतरिक्षं यदेषा निर्मध्या न वती मा निवज्ञो कानतु प्रजायते प्र प्र

जया प्रप्र पशुभिर्जायते य एतया स्तुते ॥१०॥ पंचदशभ्यो हिंकरोति स

तिसृभिः स एकादशभिः स एकया पंचदशभ्यो हिंकरोति स एकया स

तिसृभिः स एकादशभिश्चतुर्दशभ्यो हिंकरोति स दशभिः स एकया स

तिष्ठन्त्रिराज्यानांप्रथमापृष्ठानांद्वितीयोक्थानांतृतीयायाज्यानां॰साहोतुःपृ
ष्ठानां॰सामैत्रावरुणस्ययोक्थानां॰साब्राह्मणाछं॰सिनोयैवक्लो
त्तुःसाछावाकस्ययापृष्ठानां॰साहोतुर्योक्थानां॰सामैत्रावरुणस्य
याज्यानां॰साब्राह्मणाछं॰सिनोयैवक्लोत्तुःसाछावाकस्ययोक्थानां॰
साहोतुर्याज्यानां॰सामैत्रावरुणस्ययापृष्ठानां॰साब्राह्मणाछं॰
सिनोयैवक्लोत्तुःसाछावाकस्यसर्वास्वाज्येषुसर्वपृष्ठेषुसर्वोक्थेषु २५
पञ्चावावेसमीषंतीयदेषासर्वाणिसवनान्यनुसंचरत्यनुसवनमे

वैनंपशुभिःसमर्द्धयतिपशुमान्भवतियएतयास्तुते॥११॥षोडशान्योहिं
करोतिसतिसृभिःसद्वादशभिःसएकयाषोडशान्योहिंकरोतिसएक
यासतिसृभिःसद्वादशभिःषोडशान्योहिंकरोतिसद्वादशभिःस
एकयासतिसृभिःस्तिरंतोवाअष्टाचत्वारिंशाःपञ्चावाःछंदोमायस्षोडशा
न्याःषोडशान्योहिंकरोतिषोडशकलाःपञ्चावाःकलाशास्तत्पशुनाम्ना
तिद्वादशानिविदधिनैकापरिचराद्वादशमासाःसंवत्सरोयजमानाः
परिचरायद्वादशानिविदधात्येकापरिचरन्नवतियजमानमेवतदंततो

संवत्सरे पशुषु प्रतिष्ठापयत्येषा वै प्रतिष्ठिताष्टाचत्वारिंशस्य विष्टु
तिः प्रतितिष्ठति य एतया स्तुते ॥१४॥ षोडशभ्यो हिंकरोति स तिसृभि
स दशभिः स तिसृभिः षोडशभ्यो हिंकरोति स तिसृभिः स तिसृभिः
स दशभिः षोडशभ्यो हिंकरोति स दशभिः स तिसृभिः स तिसृभिर्ने
दीयः संक्रमां तो वा अष्टाचत्वारिंशो यथा महावृक्षस्याग्रं एवं स्थाने
दीयः संक्रमां संक्रामत्येव मेवेतन्नेदीयः संक्रमयानेदीयः संक्रमां
संक्रामति दशभिर्विहिता तिस्रः परिचरा दशाक्षरा विराडेतावान्पुरु २६

षो यदात्मा प्रजाऽन्नाद्यं यद्दशान्निर्विदधाति तिस्रः परिचरा भवंति यजमानमे
वतद्विराज्यं नाद्यं ततः प्रतिष्ठापयत्यन्नादो भवति य एतया स्तुते ॥१७॥ इ
ति तृतीयः प्रपाठकः ॥ गावो वा एतत्सत्रमासत तासां दशसु मासुसु
शृंगाण्यजायंत ताअब्रुवन्नरात्स्मोत्तिष्ठामोप नोऽज्ञतेति तानु
दतिष्ठंस्तासां त्वेवाब्रुवन्नासामहा एव मो द्वादशौ मासौ संवत्स
रमापयामेति तासां द्वादशसु मासुशृंगाणि प्रावर्तंत ताः सर्वमन्नाद्य
माप्नुवंस्ता एतास्तूपरास्तस्मात्ताः सर्वान्द्वादश मासः प्रेरते सर्वं॰

दिताअन्नाद्यमाप्नुवंत्सर्वमन्नाद्यमाप्नोतियएवंवेदप्रजापतिर्वाइदमे
कआसीत्सोकामयतबहुस्यांप्रजायेयेतिसएतमतिरात्रमपश्यत्तमा
हरत्तेनाहोरात्रेप्राजनयद्यदेषोतिरात्रोन्वहमहोरात्रेएवप्रजनयंत्य
होरात्रयोःप्रतितिष्ठंत्येतावान्वावसंवत्सरोयदहश्चरात्रिश्चाहोरात्राभ्या
मेवतत्संवत्सरमाप्नुवंतियज्ज्योतिष्टोमोन्वहंभवतियज्ञमुखमेवतद्दधुवंति
यदुक्थ्यायज्ञक्रतोरनंतरयायदतिरात्रिःसर्वस्याप्त्यैसएतांस्तोमानपश्य २७
ज्योतिर्गौरायुरितीमेवैलोकाएतेस्तोमास्त्रयमेवज्योतिरयंमध्यमो

मोगौरसावुत्तमआयुर्यदेतेस्तोमाभवंतीमानेवलोकान्प्रजनयंत्येषु
लोकेषुप्रतितिष्ठंतिसएतंत्र्यहंपुनःप्रायुंक्ततेनषडहेनषड्ऋतून्प्राज
नयद्यदेषषडहोन्वहंभवत्यृतूनेवप्रजनयंत्यृतुषुप्रतितिष्ठंतिसए
तंषडहंपुनःप्रायुंक्तताभ्यांद्वाभ्यांषडहाभ्यांद्वादशमासान्प्राज
नयद्यदेतौद्वौषडहावन्वहंभवतोमासानेवप्रजनयंतिमासेषुप्रति
तिष्ठंतिसएतौद्वौषडहौपुनःप्रायुंक्ततैश्चतुर्भिःषडहैश्चतुर्वि
ंशतिमर्द्धमासान्प्राजनयद्यदेतेचत्वारःषडहान्वहंभवंत्यर्द्धमासा

प्र

नेवप्रजनयंत्यर्द्धमासेषुप्रतितिष्ठंतिमासश्छंदस्तुवनंजनयित्वाछंदोभ्येन
षडहेनवाऋतुमात्मन्यधत्तयदेषछंदोभ्यःषडहोभवतिवीर्यएवांततःप्र
तितिष्ठंतितेनमासाःसंवत्सरंप्रजनयंत्यद्देषमासोभवतिसंवत्सर
मेवप्रजनयंतिसंवत्सरेप्रतितिष्ठंति॥१॥प्रायणीयमेतदहर्भवतिप्रा
यणीयेनवाअतिरात्रेणदेवाःस्वर्गंलोकंप्रायंस्तस्मात्प्रायणस्तत्प्रायणीयस्य
प्रायणीयत्वंतस्मात्प्रायणीयस्याकृत्स्नंखिलंनविचिकित्स्यमेतद्धिस्व २८
र्गस्यलोकस्यायनंतेद्विषंयएतस्यखिलंकुर्वंतिदीयतेस्वर्गाल्लोकात्

तुर्विंशंभवतिचतुर्विंशत्यक्षरागायत्रीतेजोब्रह्मवर्चसंगायत्रीतेजसए
वब्रह्मवर्चसेसमारभ्यप्रयंतिचतुर्विंशंभवतिचतुर्विंशोवैसंवत्सरःसा
क्षादेवसंवत्सरमारभंतेयावत्यश्चतुर्विंशस्योक्थस्यस्तोत्रीयास्ताव
त्यःसंवत्सरस्यरात्रयःस्तोत्रीयाभिरेवतत्संवत्सरमाप्नुवंतिपंचदश
स्तोत्राणिभवंतिपंचदशार्द्धमासस्यरात्रयोर्द्धमासशएवतत्संवत्स
रमाप्नुवंतिपंचदशस्तोत्राणिपंचदशशस्त्राणिसमासोमासशएवत
त्संवत्सरमाप्नुवंतितदाहुरीर्मऽइववाएषास्तोत्रायदच्छावाकस्यायदच्छा

वाकमनुसंतिष्ठत ईश्वरे मानिवितोरिति यद्युक्थ्यः स्यात्त्रैककुभं वोद्वं ए

शीयं वां तातः प्रतिष्ठा प्येवीर्यं वा एते सामनी वीर्यवांततः प्रतितिष्ठंत्य

थो खल्वाहुरग्निष्टोममेव कार्यमिष वै यज्ञः स्वर्ग्ये यदग्निष्टोम

उक्थो हि होतारमनुसंतिष्ठते द्वादश स्तोत्राण्यग्निष्टोमो द्वादश

मासाः संवत्सरस्तेन संवत्सरसंमितो द्वादश स्तोत्राणि द्वादश

त शस्त्राणि तच्चतुर्विंशतिश्चतुर्विंशतिरर्द्धमासाः संवत्सरस्तेन संवत्सरसं २८

मितोऽथो खल्वाहुरुक्थ्यमेव कार्यमक्रूः समृद्धै सर्वाणि रूपाणि क्रि

॥

यंते सर्वं ह्येतेनाक्राप्यंते पयंते वाऽस्मा तय सोमाः इति सहस्रवती प्रतिपत्का सहस्रपाऊन

र्यं संवत्सरस्य रूपं सवनि वै नानेतयास्तुनार्ति सवनिन्निवदस्य थो खल्वाहुरु

क्थः पवस्व वाचो अग्रिय इत्येव कार्यं मुखं वा एतत्संवत्सरस्य यद्वात्रोग्रंमु

त खं एतत्संवत्सरस्य मासांते मिथुनमिव वा एषा व्याहृतिः पावास्वति पुंसो

रूपं वाच इति स्त्रियाः सोमेति पुंसो रूपं चित्रानिरिति स्त्रिया मिथुनमे

वैन्याय यज्ञमुखे दधाति प्रजननायाग्नेयं त्वा दियेत वेति जराबोधीयम

ग्निष्टोमसाम कार्यं तृक्केनैव संवत्सरेण प्रयंति चतुर्विंशत्यक्षरास्तृ

वतिचतुर्विंशस्य रूपमथो खल्वाहुर्यज्ञायज्ञीयमेव कार्यं पंथा वै यज्ञायज्ञीयं
पथ एव तन्न यंति ॥२॥ अंतीवर्त्तेर्बृहत्साम भवत्यंतीवर्त्तेन वै देवाः स्वर्गं लोक
मत्यवर्त्तंत यदंतीववर्त्तेर्बृहत्साम भवति स्वर्गस्य लोकस्याभिनिवृत्त्या ए
१ कादशाणि धत्तान्नवत्येकादशराबैवान्वोग्वा चैव तदारस्त्यः स्वर्गं लोकं यंति
साम्नेतायं सत्वा पुनरायंति साम वा अस्मै लोकस्य गयं यदितः साम्नायं
२२ ति स्वर्गं लोकं मारुत्य यंति यदह्नापुनरायंत्यस्मिंल्लोके प्रतितिष्ठंति यस्मा ३०
मा वसूरुः पुर एव स्वर्गाल्लोकात्स्यपरस्य दच मनुष्य ऊमु नभ्यि सुरस्मा त्वो

काः समानं साम भवत्यन्योन्यः प्रगाथोन्यदन्यद्धि विमध्यानमवगच्छ
न्तीति ह्यावा एष रेतोधा यदंतीवर्त्तः प्रगाथेषु रेतो दधद् यदितः समानं ति
साम भवत्यन्योन्यः प्रगाथो रेत एव तद्दधति यत्परस्तात्समानः प्रगाथो
भवत्यन्यदन्यत्सामरेतेत एव तद्धि प्रजनयंति साम्नेतः प्रगाथं दुग्धे
नैगायन्नपुपरस्तात्सामानि दुग्धे स लोम लाय ये वा अध्वानं पुनर्निव
र्त्तयंति नैनं ते गच्छंति ये पुनर्निवर्त्तयंति ते गच्छंति य आप्लुतं कुर्वंति

यथाउप्ताम् उपसीदेद्देवं तथैनास्तु तं यं कामं कामयंते तमश्नुवन्त्यश्नुवते
ब्रह्मवादिनो वदंति यातयामाः संवत्सरा३ अयातयामा३ इति तेनायात
तयामेति वक्तव्यं पुनरन्यानि स्तोत्राणि निवर्त्तंते ऊर्ध्वमिव ब्रह्मण्या
मेति ॥३॥ पंचसु मास्सु बार्हताः प्रगाथा आप्यंते नेषाप्येषु छंदस्सीसं
युज्यैतव्यां तिस्रस्त्रिष्टुभस्युरेका गायत्री तास्त्रिस्तोद्रह्‌स्योत्तवंति
तदाहुः संस्सर इव वा एष छंदसां यच्छंदसी संयुजंतीतिच्च

रुत्तरैरेव छंदोभिरेतव्यं पशवो वै चतुरुत्तराणि छंदांस्यपि पशून्निरवत
अर्ग्लोकमाक्रममाणा यंत्येकां गायत्रीमेकाहमुपेयुरेकामुष्णिहमे
काहमेकामनुष्टुभमेकाहं बृहत्याः पंच मासानियुः पंक्तिमेकाहमुपे
युस्त्रिष्टुभा षष्ठं मासमियुः स्वो विषुवानुत्तवितेति जगतीमुपेयुस्
तदाहुरनवच्छन्नानि वा एतानि छंदांसि मध्यंदिने बृहत्या चैव त्रिष्टु
भा चैतव्यमित्येते वै छंदसी वीर्यवती एते प्रत्यक्षं मध्यंदिनस्य रू

पञ्चा रथंतरेऽहनि बृहतीः कार्यैतद्धै रथंतरस्य स्वमायतनं यद्बृहती स्व ए
व तदायतने रथंतरं प्रतितिष्ठाति बार्हते हनि त्रिष्टुभः कार्यैतद्धै बृहतः स्व
मायतनं यत्त्रिष्टुप् स्व एव तदायतने बृहद्रथंतरे प्रतितिष्ठंतीऽतस्त्र
यस्त्रिंशता प्रगाथैरेतव्यं त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवतास्वेव प्रतिति
ष्ठंतो यंति चतुर्विंशत्यैतव्यं चतुर्विंशतिरर्द्धमासाः संवत्सरः सं
वत्सर एव प्रतितिष्ठंतो यंति द्वादशभिरेतव्यं द्वादश मासाः संव ३२

त्सरः संवत्सर एव प्रतितिष्ठंतो यंति षड्भिरेतव्यं षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्र
तितिष्ठंतो यंति चतुर्भिरेतव्यं चतुष्पादाः पशवः पशुष्वेव प्रतितिष्ठं
तो यंति त्रिभिरेतव्यं त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठंतो यंति
द्वाभ्यामेतव्यं द्विपाद्यजमानः स्वर्गस्य लोकस्याक्रांत्या अक्रांत्येनान्ये
नाह्नि पदां पुरुषः प्रतितिष्ठंत्येति ॥४॥ स्वरसामान एतेत्तवं । तिस्वर्भा
नुर्वा आसुर आदित्यं तमसाविध्यत्तं देवाः स्वरैरस्पृण्वन्यत्स्वर

सामानोन्वंस्तादित्यस्यस्पृत्यैपरैवैदेवाआदित्यःस्वर्गंलोकमपा
रयंस्तदपारयंस्तत्तराणांपरत्वंपारयंस्तेनपराणियएवंवेदस
प्तदशान्नवंतिप्रजापतिर्वैसप्तदशःप्रजापतिमेवोपयंस्तन्नुष्टुभं
दसोन्नवंस्तानुष्टुन्नोवैप्रजापतिःसाक्षादेवप्रजापतिमारभंते
त्रयःपुरस्तात्त्रयःपरस्ताद्भवंतिदेवावाआदित्यस्यस्वर्गाल्लो २२
कादवपादादबिभेयुस्तमेतैःस्तोमैःसप्तदशैरदृंहन्यदेतेस्तो

मान्नवंत्यादित्यस्यधृत्यैचतुस्त्रिंशान्नवंतिवर्ष्मवैचतुस्त्रिंशोवर्ष्मणैवै
नंसिंमिमतेतनस्यपराचीनातिपादादबिभेयुस्तंसर्वैःस्तोमैःपर्यषि
न्विश्वजिदात्त्रिजिस्त्रांवीर्यंवाएतोस्तोमोवीर्येणैवतदादित्यंपर्यर्षं
तिष्ठस्याञ्जनवपादायानतिपादायतदाहुःकर्त्तप्रस्कंदइववाएषय
त्रयस्त्रिंशात्सप्तदशमुपयंतीतिष्टभ्यांतराःकार्यस्तदस्ययस्सप्तदश
महत्स्तुच्चमंकार्यंस्तलोमत्वायतदाहुरुदरंवाएषस्तोमानांयस्म

ब्दशो यस्य सप्तदशौ मध्यतो निर्हरेयुरशनायवः॥ अश्नाय्यकरशनायवः स्मात्रीणि
इति त्रयस्त्रिंशाद्देवस्य सप्तदशा उपेत्सो वर्षावेत्त्रयस्त्रिंशो वर्षास्य सप्तदशो व
र्षाण एवं तद्वर्षान्तिसंक्रामन्ति तानाकृष्णक्रूराः कार्या अग्निष्टोमा इति
यद्युक्थ्यास्युपशावो वा उक्थानि शान्तिः पश्चाद्वाशीते नैव तद्विषुवन्तमुप
यन्ति तदाहुः विविध्व धमिव वा एतद्यदग्निष्टोमो विषुवानग्निष्टोमो विष्व
क्षिदग्निक्षितावप्येतरउक्थ्याः स्युरित्यग्निष्टोमा एव सर्वे कार्या वीर्यं वा ३८
अग्निष्टोमो वीर्य एवं मध्यतः प्रतितिष्ठन्ति नवस्त्रिंशस्तानवन्ति नवा प्राण

प्राणेष्वेव प्रतितिष्ठन्ति॥५॥ विषुवानेष भवति देवलोको वा एष यद्विषुवान्देव
लोकमेव तदारोहन्त्येकविंशो भवत्येकविंशो वा असावादित्य
आदित्यलोकमेव तदारोहन्ति द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका अ
सावादित्य एकविंशो मध्यत एव प्रतितिष्ठन्ति वायोः क्रौञ्चयामित इति श्लो
कवती प्रतिपद्भवत्यादित्यस्य रूपं वायुर्वा एतद्देवतानां मासेत्तुष्टुप्छन्दसां १३
पदं तोन्या प्रतिपत्त्या स्वर्गं द्रवन्ति वा एते प्राणादित्याद्धि ये गायत्र्याः प्रतिप
दा यन्तीति पद्धा यद्यान्भवन्ति तेन प्राणान्नयन्ति प्राणो हि वायुरयो शमयन्ते नैन

मेतयाशीतिर्हि वायुरायाहि सोमपीतय इति सौमी पावमानी नियुत्वतीर्भ
वति पशवो वै नियुतः शांतिः पशवः शांतेनैव तदादित्यमुपयंति दिवाकी
र्त्यं साम भवति स्वर्भानुर्वा आसुर आदित्यं तमसाविध्यत्तस्य देवा दि
वाकीर्त्यैस्तमोपाघ्नन्यद्दिवाकीर्त्यानि भवंति तम एवास्मादपघ्नंति स्तम्भ
यावा एत आदित्यस्य यद्दिवाकीर्त्यानि राश्मिभिरेव तदादित्यं॰यात्नादा
रन्नं तेभ्राजाभ्राजे पवमानमुखे भवतो मुखत एवास्य ताभ्यां तमोप ३५
घ्नंति महादिवाकीर्त्यं च विकर्णं च मध्यतो भवतो मध्यत एवास्य ताभ्यां

तमोपघ्नंति भासमं ततो भवति पक्ष एवास्यै तमोपघ्नंति दशस्तोत्रं भवति दशा
क्षरा विराड्वैराज्ये वै प्रतितिष्ठंति यच्चित्याः कुः षड्भिरितो मासैरथानं यंतीति षड्भिः
पुनरायंति कतिहि स्वर्गो लोको यस्य कामाय सत्र मासत इति स्म दनादिव
इति स्वर्गं लोकमारुन्नं तेऽरतिष्ठापिव्याइत्यस्मिंल्लोके प्रतितिष्ठंति वैश्वाना
रम तज्जाजात मिग्निमिति विषुवत एव तद्रूपं क्रियंते क वि॰ सम्राजम
तिथिं जनानामित्यन्ना घमेवोपयंत्या सन्नाः पात्रं जयंते तदेवा इति ज्ञायंतए
वतत्रिष्टुब्जगती पङ्क्तिर्वत्रे ष्टुकागतो वा आदित्यो यदतो न्यास्तु स्यादवस्व

गच्छन्लोकात्ययेरंस्तं प्राहुतीष्टुन्नवातिसा प्राज्ञा वै स्वर्गो लोकः स्वर्ग एव लोके
प्रतितिष्ठति ॥६॥ ॥ ७॥ आत्मा वा एष सर्वस्य यद्दिष्णवान्यत्तावेता वान्नि
तोऽन्नवतो येनन्वेतोऽन्नीवर्त्तेनियंति यश्च परस्तात्स्न गाथोऽन्नवतिताकुतो
विश्वतिका यौपिच्छावेवतघट्टस्यात्मन्त्राति दधत्तिम्न्वर्गम्य लोकस्य
समध्या इंद्रकेतुनन्त्रान्तरेति प्रगाथोऽन्नवाति वस्त्रिष्टोवा एते घुन्नरूतो
पच्यन्न्रजयाप्शाति: प्रागायत[illegible]वा यदेषप्र गाथोऽन्नवति प्रजात्ये ३६
प्रजोवाप्नोतिरखीमहीति ये वै स्वास्तिसंवत्सरः संतरति तेजो वाज्या

तिरश्क्वतेमानोऽश्नातावृजनाद्दुराध्यो मासिनाम्नोवक्रमुरिति ये वै स्तेना
रिपवस्तिदुराध्यस्तानेवतदतिक्रामं तिल्बयावयं प्रवतः शाश्वतीरपोतिष्ठर
तरामस्मीति संवत्सरो वै प्रवतः शाश्वतीरपस्तमेवतत्तरंत्यद्याद्याश्वश्वास्त्वा
मिदासानरोवयमेनमिदाघ इति संततनयः प्रगाथान्नवंति तेषामेकः कार्यः
सन्नोमत्वाय श्वस्तनमेवाग्निसंतन्वंत्यथारवज्ञ्चाकुरिंद्रक्रतुन्नश्रान्तरेत्येव इ तो
कार्यःसमध्ये प्रत्यवरोहिणो मातवंति यथा वा हृद्ध्रः रोहत्येवमेतेनं प्रस
वरोहंति स्वर्गमिवतं ल्लोकान्ध्रमस्मिंल्लोके प्रतितिष्ठति ॥७॥ गोश्वायुश्च स्तोमौ
नवतो द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या ऊनातिरिक्तौ नवत ऊनातिरिक्तं वाऽनुप्र

जाः प्रजायंते प्रजास्वेव विराज्यन्नवंतोऽन्नं विराडन्नाद्य एव प्रतितिष्ठंति द्वादशा
हस्य दशाहानि भवंति विराड्वा अ बास्त म्हद्धा यद्दशाहानि विराज्येव समृद्धायां
प्रतितिष्ठंति पृष्ठ्यानि भवंति वीर्यं वै पृष्ठानि वीर्य एव प्रतितिष्ठंति छंदोमा भवं
ति पशवो वै छंदोमाः पशुष्वेव प्रतितिष्ठंत्यथैतद्दशममहरात्रस्तोममाच्छं
दोऽत्राप्नविनक्तिकमनिरुक्तं प्राजाप्रस्यंयद्वाकुरतितनेऽन्वयंतितस्मान्नक्क
च्यंपरोक्षमनुष्टुभमुपयंति प्रजापतिर्वा अनुष्टुब्यत्सरस्वदनुपयंति प्रजा
पतिमेवैष्युयो वै सत्रस्य सदसं भवति वामदेव्यं वै साम्नामायतनं दग्निर्देवता ३७
नां विराट् छंदसां त्रयस्त्रिंशः स्तोमानां तान्येवतदेकधा यर्जन्त सोऽत्तिष्ठंति

तान्येवायातिष्ठानान्नविशि[illegible]ष्यंतीति येवाह तास्वु लोकेषु तिष्ठंतितेहि ताउत्तिष्ठंति र्जिर
न्नवादिनो वदंति यतः प्रत्ताऽदुदस्थाताऽस्थिताऽदिति येरथंतरएतस्य लोकेऽत्तिष्ठंतिते
यतऽन्तिष्ठंति ताम्स्मायात्स्वायुकेषाऽस्मीनविष्यातिनवमीयाऽसोऽनविष्यंतीतिये
वामदेव्ये नस्तु लोकेऽत्तिष्ठंति ते सतोऽसदस्यु तिष्ठंति इष्टं र्चमि स्थूर्चमायतनादायतन
मंतरिक्षायतनाद्धि प्रजाः स्वयाऽस्त्रिंशाद्रुत्तरा स्तुत्नवति त्रयस्त्रिंशाद्देवता
देवतास्वेव प्रतिष्ठाय योत्तिष्ठंति प्राजापत्यं वै वामदेव्यं प्रजापतावेव प्रतिष्ठा
योत्तिष्ठंति पशवो वै वामदेव्यं पशुष्वेव प्रतिष्ठायोत्तिष्ठंति शांतिर्वै वामदेव्यं शांता
वेव प्रतिष्ठायोत्तिष्ठंति ॥८॥ पञ्चांसंयाऊप्राचतुर्दशायतः सहस्रमानवद्भसति

छंदसाहवनीयमुपतिष्ठंत इमे वै लोकाः प्रतिष्ठा एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठंति
गौरिति निधनं भवति विराड्वा एतद्रूपं यद्गौर्विराज्येव प्रतितिष्ठंति प्रत्यंचः प्रप
द्य सार्पराज्ञ्या ऋग्भिः स्तुवंत्यर्बुदः सर्प एताभिर्मृतां त्वचमपाहत मृतामेवैतानि
त्वचमपघ्नत इयं वै सार्पराज्ञ्यस्यामेव प्रतितिष्ठंति तिसृभिस्तुवंति त्रय इ
मे लोका एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठंति मनसा हिंकरोति मनसा प्रस्तौति मनसो
द्गायति मनसा प्रतिहरति मनसा निधनमुपयंत्यसमाप्तस्य समाप्त्यै यद्वै वाचा ३८
नस्तुवंति मनसा तत्समापयंति परिमितं स्तुवंति ब्रह्मणः परिगृहीत्यै ब्रह्मलो
मा हि

दं ध्वं वति ब्रह्मण्येव स एव प्रतितिष्ठंति चतुर्होतारं होता व्याचष्टे स्कृतमेव तद्
न नुराः सति नर्हितस्तुतं यदनुशास्तं प्रजापतिं परिविदं स्यात्स्यै वैनं तद्ध्या
चक्षते तावदापामि नमितिर्गृहपतिरौदुंबरीं धारयति गृहपतिर्वै यज्ञ
स्यायंतो यज्ञमिवैत्यो दृंयति वाचं यच्छंति दुग्धानीव वै तर्हि छंदांसि यातया
मान्यंतगतानि तान्येव तद्ध्येनाप्याययंति यथाश्वमत्तनमेवात्रिसत्तन्वी
त्यात्म दक्षिणं वा एतद्यज्ञस्त्र यदावैष्णुरूपश्चात्मानाव घाति यं कामं कामं
काम यते तमस्यश्चतद्धान्यां लोमाव घाति द्धान्यां लव्वंद्धान्यां माः स्वं ध्य

ह्या मस्थि द्वाभ्यां मज्जानं द्वाभ्यां पीवस्स्व लोहितं च शिरवा अनुप्रवपंते पाप्मा
६ नमेव तत्प्रघ्नंति लघीयांसः स्वर्गं लोकमयामित्यथो गवामेवानुरूपा भ वा
वंति सर्वस्यान्नाद्यस्यावरुध्यै ॥ ८ ॥ प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टा
म तस्मोपद्यत तं देवा अग्निः सराघ्नंत ते ब्रुवन्महद्वा अस्मै व्रतं समंतरामयादि
मं धिनवादिति तस्मा एतत्संवत्सरमन्नं पर्यत तत्समनरत्सद्वा अस्मै प्राय
छत्तदव्रतं यत्तदेनमधिनोन्महद्वा अयमिदव्रतं यदिममधिन्वीदिति तन्म
हाव्रतस्य महाव्रतत्वं प्रजापतिर्वा व्रिहाः स्त्रस्यैतदूतमन्नमेवतद्वाक् ३१
मध्यतः संवत्सरस्योपेत्यं मध्यतो वा अन्नं जग्धं धिनोतीति तद्वा कुर्यन्मध्य

तउपयंत्यर्थ मन्नाद्यस्याप्त्वं त्यद्वंछं बद्ध वंती तासुपरिष्टादेव संवत्सरस्योपे
त्यः संवत्सरे वा अन्नः सर्वं पच्यते चतुर्विंशं भवति चतुर्विंशो वै सं
वत्सरोऽन्नं पंच विंशं यद्वा अदश्चतुर्विंशं प्रायणीयं तदेतदुदयनीयं
यत्संवत्सरमन्नः संतरं तिस्मै षापंचविंशस्यैप जायते ॥ १० ॥ इति चतुर्थ
प्रपाठकः ॥ ५ ॥ वामदेव्यं महाव्रतं कार्यं ॥ त्रिवृच्छिरो भवति त्रिवृद्ध्येवं
शिरो लोम त्वगस्थि पार्ष्णुइ त्रस्त्रमात्मा लोमत्वङ्मांसमस्थि मज्जा स त्रि
द्वि तत्तेन शिरस्याप्रगाथा स्तुवंति तस्माच्छिरोंगानि मेद्यंति नानु मेद्यति

चत्सष्वतिचार्के तीष्टुगायत्रीष्टारिरोन्नवच्छन्नवाञ्च कौन्नल्लवच्चस्तंगाय
त्र्यन्नाद्यंन्वेविन्योब्रह्मवर्चसिंचं मुखतोदधातिपंचदशास्सप्तदशोपक्षो
न्नवतःपत्नात्स्यांवियज्ञमानोवयान्नखास्वर्गंलोकमेतितावाङ्कः।स्मामो
कार्यौपिंचदशौवासप्तदशौवासर्वैवधत्वायतद्धांकुर्यस्मामोन्नवतए
कवीयोतिहिंन्नवतद्वतिपंचदशासप्तदशावेवकार्यैस्प्राचीवबेवयः
हौत्सत्वापतीयंःपततिदक्षिणेतोष्टरुत्कार्यंदक्षिणेवाञ्चद्धत्रात्मनो
वीर्यवत्तरोयोखल्वाकुरुत्तरतएवकार्यंब्राह्मणाच्छंःसिनोद्वत्रिष्टुतं
वैष्टहत्रेष्टुतोब्राह्मणाच्छंःसीत्रिष्टुनाःपंचदशास्तोमोदक्षिणतोरथंत ५८

रंकार्यंमित्रावरुणस्याद्धक्षियत्रंवैरथंतरंगायत्रोमित्रावरुणोगाय
रा त्रःसप्तदशस्तोमएकविंःशुछंन्नवत्येकविंःशोवेस्तोमानांप्रतिष्ठा
तस्मादयंःशुछेनप्रतिष्ठायोत्पततिशुछेनप्रतिष्ठाष्ठायनिषीदति
यज्ञायज्ञीयंशुछंकार्यंयज्ञायज्ञीयांःघेवमहाव्रतस्यपुछमथो
खल्वाकुरतिशायंबिद्विपदांयज्ञायज्ञीयंन्नद्भमेवकार्यंःसमध्य
॥वामदेव्यंमहाव्रतंकार्यंतिष्यगायत्रःशिरिष्टरुद्रथंतरेपक्षो
यज्ञायज्ञीयंपुछंयोवेमहाव्रतेसप्तस्त्रप्रोतंवेदप्रसप्तस्त्रंपश्यना

प्नोति य एवं वेद तदाहुरष्टधा वा मध्यं तस्य प्राची दिक् हिंकारस्तच्छंदांसि । सा
हस्तमसावन्यतरा पदा । स नक्षत्रैः । साहस्त्रोयमन्यतरं पक्षो । अन्त
बधिस्त्रिष्टुब्वनस्पतिस्त्रिष्टुब्साहस्रोंतरिक्षमात्मा तद्वयोनिः । स्याद्वं
प्रतीची दिक्पुच्छं तदग्निस्त्रिष्टुब्रश्मिस्त्रिष्टुब्स्याहस्त्रं प्रसहस्त्रं पष्टना
प्नोति य एवं वेद तदाहुरष्टधा वै वामदेव्यं मनिधनान्हीति सूनाय
तनं वा एतत्साम यदनिधनं राजानं महाव्रतं कार्यमिति तद्दे साक्षा
दन्नं यद्राजनं पंचविधं भवति पाङ्क्तं अन्नं हिंकारवद्भवति तेन वा
स्रा२ मदेव्यमूपं निधनवद्भवति तेन ष्टष्ठस्य रूपमति छंदांस्कपंच निधनं वा ४१

ह्यो
मदेव्यं ब्रह्मसाम कार्यमति वा एषां न्यानि छंदांसि यदति छंदाश्चैतदन्यान्य
यं हान्यद्रूम्हाव्रतं ब्रह्मसाम्नि वतदन्यान्यहान्यति मेदयति पंच निधनं भवति पाङ्क्त
मन्नं ॥२॥ इळांदमग्निष्टोमसाम कार्यमित द्दे साक्षादन्नं यदिळांदमिरा
श्री न्नं वा एतद् दिशायामवं सृष्टें नतो प्रति तिष्ठंति समुद्रो वा एतच्छंदांसि सलिलं लो
मशाः समुद्र इव खलु वै स भवति सलिल इव लोमशा इव यो भवति त
स्मादेतास्त्कार्यं समध्ये व्रतमिति निधनं भवति महाव्रतस्यैव तद्रूपं
क्रियते स्वरितिभवति स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शाक्कनइतिभवति शाक्कन
इव वै यजमानो वयस्त्वा स्वर्गं लोकमेति यज्ञायज्ञीयमग्निष्टोमसाम

कार्यं यद्वा अन्यावाङ्गातिवदत्यग्निष्टोमसाम कार्यं न वै वाग्वाचमतिवदति
वाग्यज्ञायज्ञीयं वाग्येवान्ततः प्रतितिष्ठंति वारवंतीयमग्निष्टोमसाम
कार्यमि[illegible]ग्निर्वा इदं वैश्वानरो दहन्नैत्तस्माद्देवा अबिभयुस्तं नरणास
शाखया वारयंत यदवारयंत तस्माद्वारवंतीयं तस्माद्वरणे ति[illegible]
एतेन र्हि देवा आत्मानमत्रायंत तस्माद्ब्राह्मणो वारणेन न पिबेद्वैश्वानरस्य
[illegible]मया इति पशवो वै वारवंतीयं शांतिः पशवः शांता देवतस्मै संवत्सरा
उतिष्ठंति ॥ २ ॥ प्राणेन पुरस्तादाहवनीयमुपतिष्ठंते प्राणमेव तद्रूपं यं ४२
त्यपानेन पश्चात्कुछमुपतिष्ठंत अपानमेव तद्रूपं यंति व्रत पद्यान्यां पद्मा

ग्
वुपतिष्ठंते दिशा एव तद्रूपं यंति प्रजापतेर्हृदयेनापिकक्ष्मुपतिष्ठंत ज्ये
श्यामेव तद्रूपं यंति वसिष्ठस्य निहवेन चात्वालमुपतिष्ठंते स्वर्गमेव तल्लोकं
माश्चाश्रियं वदंते वै स्वदेव्याम्हचिन्नवति विश्वरूपं वै पशवस्तेनैव तद्रूपं यंति सत्र ना॰ ८ स्तं
स्वाद्याग्नीध्रीयमुपतिष्ठंते रूद्धावेव प्रतितिष्ठंति चतुरक्षरं राणिधनं त्वं पश्रू २
ति चतुष्पादाः पशवः पशुष्वेव प्रतितिष्ठंति यातमितो निर्धिनमुपयंत्यायुरेव
सर्वमाप्नुवंति स्मो लोकानुस्मो लोकान्त्याद्धविर्धानं [illegible] उपतिष्ठंते कीर्तिमेव
तद्रूपं यंति यामेन मार्जालीयमुपतिष्ठंते पितृमेव लोकमेव तद्रूपं यंत्यायु

नविस्तोमान्याप्यसदःप्रतितिष्ठंतेब्रह्मचैवतत्क्षत्रंचऊर्ध्वंयंत्युत्थस्यसाम्ना
गार्हपत्यमुपतिष्ठंते ५।८२ वीणिन्नतान्यस्तुवंस्तस्यर्ध एकमंग
मस्तुतमच्छायत्तदस्येतेनास्तोत्रेनास्यर्धि यद्धामोपागच्छन्त्प्रियमेवा
स्यैतेनधामोपगच्छंतियत्परोक्षंनिधनमुपायुश्चीतमुखंप्रतिमुंचे
रन्यत्प्रत्यक्षमुपयंतिज्ञातमुखमेवाप्यक्रयंति ॥ ४ ॥ आसंदीमारुह्यो
द्गायतिदेवसाक्षात्एवतदुपरिषद्घंजयत्यौदुंबरक्षजमेवावरुं ४ष्टि
धेप्रादेशमात्रीभवत्यस्यलोकस्यानुख्यानायछंदोभिरारोहति

त्यौदुंबरीनव

स्वर्गमेवतल्लोकमारोहतियद्वाविरुपावरोहत्यस्मिंल्लोकेप्रतितिष्ठतिसर्वेणास
नासमृद्ध्योर्ध्वयमेषुलोकेषुनेर्ध्याहितोसानीत्येकस्याःस्तोत्रीयायामयक्ता
पा यांद्वावुपावहरतिसद्यनिधनेनप्रतिष्ठामुपयंत्येषवलोकेषुप्रतितिष्ठंतिप्रे
खमारुत्यहोतारःस्ततिमहत्सएवतत्पांक्तियतेयदावैश्रजामह्याविशति
प्रेंखाःस्तद्यारोहंतिफलकमास्त्याध्वर्युःप्रतिगृणातिकुश्चानितरेधासतक्षे
द्धिएवतदुक्कामंतोयंत्यस्तिगरापगरोऽन्नवत्रोतोनिंदत्येनानन्यःप्राण्याःश्राःप्र
तियएनानिंदतिपाप्मानमेषांःसोपहंतियाःप्रशाःसतियदावैषांःस्तुवु
नाःक्षधास्तंतस्मोभिगृणातिप्रज्ञायैवमणिव्यायच्छेनेतयोराद्रविताम्भक्ता
पे

पश्यंति देवाश्च वा असुराश्चादित्य एवायच्छंतं तं देवा अन्वपश्यंस्ता तादेवा अ
न्ववन्परासुरा अनवस्यात्मना परा अस्य भ्रातृव्यो भवति य एवं वेद यदार्यंव
र्ल्मुरूपा पश्यंत्यात्मानमेव तद्रूपा पश्यंति परिमंडलं चर्म भवत्यादित्यस्यै
व तद्रूपं क्रियते सर्वस्मिन्स्मिक्षु दुनयोन्नस्यावदंति यावनस्पतिर्वाक्का पु ४
मेव तद्रूयंति भूमिर्दुदुत्तिर्भवति या पृथिव्यां वा कामेव तद्रूयंति सर्वा वाचो
वदंति यैश्च लोके स्त्रवा कामेन तद्रूयंति सर्वधाः कवलिन परियंतीन्द्रिय
स्यैव तद्रूपं क्रियते यो महाव्रतमेवमरयंति ॥५॥ सर्वे सिरूल्विजो महाव्र ४८
तेन स्तुवीरन्नथ यु शिरसो क्रियन्मैत्रावरुणो दक्षिणेन पक्षेणाच्छावा

स्त्रिस्त्रिरुक्ता याथयादक्षिणस्य पक्षस्य स्तोत्रीयातां दध्या ६२
ष्ठःस्यक्षरेण गृहपतिः पुच्छेनोद्गातात्मना तद्यथैवं कुर्युरेकैकया स्तोत्रीय
याःकृतयोद्गातामिति समेत्य स्त्रिस्त्रिरुद्गातात्मन गृह्णीयाथयाशिर
सस्तोत्रीयातां दध्यादपरान्त्रिरुक्त्वा याथयोत्तरस्य पक्षस्य स्तोत्रीयातां द
ध्यात्रिस्त्रिर्वैकियावास्तुतः स्यादथया पुच्छस्य स्तोत्रीयातां दध्याद्दाला
न्येव तदंगानि प्रतिदधाति स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्या अथो खल्वाहुः
कथमध्वर्युर्बह्वृचाः सामगा इत्युद्गाते सर्वेणोद्गायेत्तदेव समृद्धं
समृद्धा वेव प्रतितिष्ठंतीति विद्धनि शिरसा स्तुत्वा सप्रब्रूयात् प्रत्यंच एण

एयुस्तेदक्षिणेन धिष्ण्यान्परीत्य पश्चान्मैत्रावरुणस्य धिष्ण्यस्योपवि
श्य रथंतरेण पंचदशेन स्तुवीरंस्ते उदंचः सर्पेयुर्जघनेन हो
तुर्धिष्ण्यं पश्चाद्ब्राह्मणाच्छंसिनो धिष्ण्यस्योपविश्य बृहता सप्तद
शेन स्तुवीरंस्ते येनैव प्रसर्पेयुस्तेनैव पुनर्निःसृप्य पात्त्रेणाग्नीध्रं
परीत्य पश्चाद्गार्हपत्यस्योपविश्य पुच्छेनैकविंशेन स्तुवीरंस्ते येन
न निःसर्पेयुस्तेन पुनः प्रसृप्य यथायतनमुपविश्याग्नींद्रीमारुह्योद्गाता
त्मनो गायति तं पत्न्योपघाटिलाभिरुपगायंत्यालिंज्यमेव तस्यन्त्याः कु ८५
वंतीत्यामे यजमानाश्चान्नमस्यंतीति ब्रूयुर्येविदीक्षितानां पापं कीर्त
सहस्त्वं गीनाकमयामेति कुलेकुलेन्नं क्रियते तद्यद्वृद्धेष्ठाः किमिदं कुर्वंतीति

यतिस्तृतीमेषां स पाप्मनो हरत्यन्नादस्तृतीयं पिपीलिकास्तृतीपरिकाल्य
तीयं परिमाद्भिश्चरंति खलु वा एतद्धोमञ्च महाव्रतस्य यत्परिमादस्तृ
वंचैव तद्धोमञ्च महाव्रतस्याप्त्वावरुंधते वाणं वितन्वंत्यंतो वै वाणं
तो महाव्रतमंतेनैव तदंतमभिवादयंति शतं तंत्रीको भवति शतायु
वै पुरुषः शतवीर्यस्तमुद्धिरवेत्प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वेति
प्राणापानव्यानानेव तदात्मन्नवरुंधते परिक्रोशंत्यो माङ्गलीयं यंतीदं
मधिमैदं मधितिस घोषा एव तद्वयांसि त्वा सह स्वर्गं लोकं यंति ॥६॥

त री

देवावैवाचंव्यभजंत तस्यायोरसोत्यरिच्यत तद्गौरीवितमभवदनु
ष्टुभ्यन्वोरसोगौरिवितं यद्गौरीवितेनानुष्टुप्स्तुवते वाच्येव तद्वाचा रसं
दधति रसवद्वाचा वदति य एवं वेद ऊरुदासं नव तिस्वर्ग्यस्य वा एतौ
लोकस्यावस्यो सानदशौष्टि वैणैव सर्वमिदः ःसः स्थापयंत्यन्तरेणेन
र महदस्य तिवदंत्येतद्वै यज्ञस्याग्निष्टोमं यद्गौरीवितं यद्गौरीवितमन्
स२ स्तजे युरग्निष्टोमाच्च यज्ञ स्फ। संवाच्च यज्ञो यज्ञास्तिष्ठत इत्याकुर्वा ४६
गेव न संतिष्ठंत इति यद्गौरीवितमन्वहं भवति वाचमेव तत्कुर्वाः प्रमं

जते स्वर्लिधनमन्वहं भवति देवक्षेत्रं वा एतेऽत्यारोहंति ये स्वर्लिधनमुपयं
ति सद्वैव सत्रिणः सत्रमुपयन्ति यदित्याकुर्य एनां देवक्षेत्रमत्यारोहेयेदिति
न वै देवक्षेत्र आसीनन्ना नि मार्छ तिय स्वर्लिधनमन्वहं भवति नैवं कांच
नार्त्तिमार्छतीत्येवं ते वा एते स्माल्लोकाद्दित्याकुर्ये स्वर्लिधनमुपयन्तीति
यदेवास्य रूपं यमस्मिंल्लोके प्रतितिष्ठंति यदेकारान्तरित्येयत्स्तात्मामुष्मिं
स्वर्गे लोके प्रतितिष्ठंति स्वर्लिधनेन तुष्टुवानाः सुज्ञानेन भवति दे
वा वै स्वर्गं लोकं यंतो ज्ञानादविभ्युस्त एतत्सुज्ञानमपश्यंस्तेन ज्ञात्र

मगाछन्नसुज्ञानमन्नवद्धन्नवतिश्चात्रमेवगछंति॥७॥ येवैवाचमन्नमाद्यं
यंत्यनादास्नवंतियेवितर्षयंतिरुक्ताम्नवंतिगौरीवितश्यावाश्वंनिहवएता
निवैसामानिवाचोन्नमेतेषांवागन्नंयदेतानितन्च्यवंतेवाचमेवतदन्न
माद्यंतितेनसर्वेन्नादान्नवंत्यतिक्रांतापक्रांतानिन्नवंत्यतिक्रांताप
क्रांतंवैवाचोरूपमन्नवाचन्नवद्धन्नवतिसमुद्रंवाएतेप्रस्नांतियेसंवत्सर
मुपयंतियोवाअस्यबवःसमुद्रंप्रस्नातिनस्ततनउदेतियस्तुवास्नावतिस्व ४१
र्गस्यलोकस्यसमष्ट्याअतिविश्वानिदुरितातरेमेतियदेवैषांदुःष्टुतंदु
स

श्रुतंतदेतेनतरंत्योकोनिधनंषड्हमुखंनवतिपरांवाएतेपराववतं
३२ गछंतियेषडहंस्यांतंगछंतियदोकोनिधनंषड्हमुखंनवतिप्रज्ञात्यै
यदाविष्णुरूपस्त्वमोकाआगछतिसर्वंतिरश्चिप्रज्ञानातिसर्वमायुस्मोदिवा
नवति॥८॥ एकाष्टकायांदीक्षेरन्नेषावैसंवत्सरस्यपत्नीयदेकाष्टकै
तस्यांवाएतांरात्रिंवसतिसाक्षादेवतत्संवत्सरमारभ्यदीक्षंतेतस्य
सानिर्यायदपोनत्तिनंदंतोभ्यवयंतिविछिन्नंवाएतेसंवत्सरस्यातिदी
क्षंतेयएकाष्टकायांदीक्षंतेतेनामानाष्टत्तन्नवतन्क्वार्त्तंवाएतेसंवत्स

रस्याभिदीक्षंतेयेंतनामानावृतूअभिदीक्षंतेतस्मादेकाष्टकायांन
दीक्षेरन्फाल्गुनेदीक्षेरन्मुखंवाएतत्संवत्सरस्ययत्फाल्गुनोमुख
तएवतत्संवत्सरमारभ्यदीक्षंतेतस्यसानिर्यायत्सांमेघ्येविषुवान्सं
पद्यतेचित्रापूर्णमासेदीक्षेरंश्चक्षुर्वाएतत्संवत्सरस्ययच्चित्रा
पूर्णमासोमुखतोवैचक्षुर्मुखतएवतत्संवत्सरमारभ्यदीक्षंतेनस्यान मा
निर्याभवतिचतुरहेपुरस्तात्पौर्णमास्यादीक्षेरंस्तेषामेकाष्टकायां ४८
क्रयःसंपद्यतेतेनैकांनछंबट्कुर्वंतितेषांपूर्वपक्षेसुत्यासंपद्यते

ष्टका

पूर्वपक्षेमासाःसंतिष्ठमानायंतिपूर्वपक्षउत्तिष्ठंतितानुत्तिष्ठतःपशवओष
धयोनूत्तिष्ठंतितान्कल्याणीवागभिवदत्यरासुरिमेसत्रिणइतितेराध्नुव
ति॥८॥आवाएतेसंवत्सरंप्याययंतियउत्सृजंतियथावैदृतिराध्मातएवंसं जं
वत्सरोनुत्सृष्टायतो॥उत्सृजेयुरमेहेनग्रमाधुकास्फः।प्राणोवैसंवत्सरस्यद्वा
नामासायउत्सृजंतिप्राणएवोदानंदधतियोदीक्षितः।प्रमीयेतसंवत्सर याद
स्यानुत्सृष्टस्यसंयुक्तातमृच्छतितदाहुरुत्सृज्यारन्तोत्सृज्याऽमितियद्य
त्सृजेयुरुद्यान्यत्सृजेयुस्तदेवोत्सृष्टंतदनुत्सृष्टमथाखल्वाहुरेक
त्रिकंकायंतिदेवमासाद्वाउत्सृष्टमन्मुकुतुषुएवंतिष्ठित्रोवाएतेषाऽसंव

स्मर इत्याहुर्ये स्तोममुत्सृजंतीति पशुमालभंते सोममेवतदालभंते सोमो
हि पशुः श्वउत्सृष्टास्म इति वक्षान पाकुर्वंति प्रातः पशुमालभंते तस्यव
पयाप्रचरंति ततः सवनीयेनाष्टाकपालेन ततआग्नेयेनाष्टाकपालेनत
तोदध्नैंद्रेण ततश्चरुणावैश्वदेवेन तत्प्रातःसवनःसंतिष्ठते ततःपशुपुरो
डाशेनैकादशाकपालेन ततः सवनीयेनैकादशाकपालेन ततो मरुत्वतीये
नैकादशाकपालेन ततश्चरुणैंद्रेण तन्माध्यंदिनः सवनःसंतिष्ठते पशु
नाप्रचरंति ततः सवनीयेन द्वादशाकपालेन ततो वैश्वदेवेन द्वादशाकपा ४९
लेन ततश्चरुणाग्निमारुतेन तत्तृतीयसवनःसंतिष्ठते पृषदाज्येनप्र

चर्यपत्नीः संयाजयंति॥ इति पंचमः प्रपाठकः॥ प्रजापतिरकामयत बहु स्यां
स प्रजायेयेति। एतमग्निष्टोममपश्यत्तमाहरत्तेनेमाः प्रजा असृजत तैकाद
शेन चैव सतास्तोत्रेणाग्निष्टोममस्यासृजत तैकादशेन च मासा संवत्सरस्य
तः द्वादशेन च स्तोत्रेणाग्निष्टोमस्य पर्यगृह्णाद्द्वादशेन च मासासंवत्स
ए रस्य तस्मादसृजादशमासागर्भन्द्रत्वैकादशमनुप्रजायंते तस्माद्द्वादशी
४ नात्यक्तिहरंति द्वादशेनहि परिगृहीतास्तद्य एवं वेद परिजाताः प्रजा
गृह्णीति प्रजाताज्जनयति तान्सांपरिगृहीताना मश्वतर्यस्यकामन्न

स्याच्चनुदायरेतच्चादत्त तद्वाऽवायान्यमाईस्माद्ददवायद्धिरेतास्त
स्मादश्वतर्यप्रजाऽऽत्तरेताहि तस्माद्ददद्दिणीयातिहि सायज्ञमति
च्यातातिरिक्तस्यदक्षिणास्यात्सत्नोमच्छायषोऽशीनस्तोत्रेदयातिरि
क्तोवैषोऽश्यतिरिक्तएवातिरिक्तांददातिसोकामयतयज्ञःसृजेय
तिसमुखतएवत्रिवृतमसृजततंगायत्रीछंदोन्वसृज्यताग्नि
र्देवताब्राह्मणोमनुष्योवसंतऋतुस्तस्मात्रिवृत्स्तोमानांमुखंगायत्री ५०
छंदसामग्निर्देवतानांब्राह्मणोमनुष्याणांवसंतऋतूनांतस्माद्ब्राह्मणोमु

खेनवीर्यंकरोतिमुखतोहिसृष्टःकरोतिमुखेनवीर्यंयएवंवेदउरस्तएवबा
हुभ्यांपंचदशमसृजततंत्रिष्टुप्छंदोन्वसृज्यतेंद्रोदेवताराजन्योमनुष्यो
ग्रीष्मऋतुस्तस्माद्राजन्यस्यपंचदशस्तोमस्त्रिष्टुप्छंदइंद्रोदेवताग्रीष्मऋ
तुस्तस्मादुबाहुवीर्योबाहुभ्यांहिसृष्टःकरोतिबाहुभ्यांवीर्यंयएवंवेदम
ध्यतएवप्रजननात्सप्तदशमसृजततंजगतीछंदोन्वसृज्यतविश्वे
देवादेवतावैश्योमनुष्योवर्षाऋतुस्तस्माद्वैश्योद्यमानोनक्षीयतेप्रजनना
द्धिसृष्टस्तस्मादुबहुपशुर्वैश्वदेवोहिजागतोवर्षाह्यस्यऋतुस्तस्माद्ब्राह्म
णस्यचराजन्यस्यचाद्योधरोहिसृष्टःपदएवप्रतिष्ठायाएकविंशम्

स्तत्ततमनुष्टुप्छंदोचस्तत्ततनकाचनदेवताश्च्होमनुष्यस्तस्माच्छ्र

उतबरूपमश्रयोर्ष्टयोविदेवोहिनहितंकाचचनदेवताचस्तस्यतस्माश्या त २

दावनेत्त्यनातिवर्द्धतिपत्तोहिस्त्ष्टस्तस्मादेकविंशस्तोमानांप्रतिष्ठाप्रति

ष्ठायाहिस्त्ष्टस्तस्मादनुष्टुभंछंदांसिनानुव्यूहंतिपापवसीयसोविस्

हृत्यैविहृतिःपापवसीयसोनभवतियएवंवेद॥१॥योवैस्तोमानुपदेश स्त ३

नवतोवेदोपदेशनवान्भवतिप्राणावैत्रिवृद्दशमासाःपंचदशःसंवत्स

रःसप्तदशआदित्यएकविंशएतेवैस्तोमाउपदेशनवंतउपदेशनवा ५२

न्भवतियएवंवेदेमेवैलोकास्त्रिणवस्त्रिणवस्यवैआप्तएनेमेवैलोका

विहृतिःपापवसीयसोनभवतियएवंवेद॥१॥योवैस्तोमानुपदेशनवतोवेदो

पदेशनवान्भवतिप्राणावैत्रिवृद्दशमासाःपंचदशःसंवत्सरःसप्तदशआदित्य

एकविंशएतेवैस्तोमाउपदेशनवंतउपदेशनवान्भवतियएवं

वेदेमेवैलोकास्त्रिणवस्त्रिणवस्यवैआप्तएनेमेलोकास्त्रिषुनर्वा

नवंत्येषुलोकेषुप्रतितिष्ठतियएवंवेददेवतावायत्रयस्त्रिंशस्तो

नसवएकादशत्रिरुद्राद्वादशादित्याःप्रजापतिश्चवषट्कारश्चत्रयस्त्रिं

शोसदेवेनयज्ञेनयजतेयएवंवेदयोवाअधिपतिंवेदाधिपतिर्भवति

द्वादशस्तोमा एष अग्निष्टोमो ~~...~~

त्रयस्त्रिं॰ ~~...~~ शोवैस्तोमानामधिपतिःपुरुषःपशूनांतस्मादयंवाअन्य
पशवोदंष्ट्राईःपुरुषाधिपतिर्हिसोऽधिपतिःसमानानांभवतियएवंवेद।
॥२॥एषवावयज्ञोयदग्निष्टोमएकस्माअन्योयज्ञःकामायाक्रियतेसर्वे
भ्योऽग्निष्टोमोद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरंपशवोऽनुप्रजायंतेतेनपश
व्यःसमृद्धोद्वादशस्तोत्राणिद्वादशशस्त्राणितच्चतुर्विंशतिश्चतुर्विं
शतिरर्धमासाःसंवत्सरःसंवत्सरंपशवोऽनुप्रजायंतेतेनपशव्यःस
मृद्धोऽग्नौस्तोत्रमग्नौशस्त्रंप्रतितिष्ठतितेनब्रह्मवर्चस्यःकिंज्योतिष्टो ५२

मस्यज्योतिष्टोमत्वमित्याहुर्विराज॰सं॰स्तुतःसंपद्यतेविराड्वैछंदसांज्योति
ज्योतिःसमानानांभवतियएवंवेदज्येष्ठयज्ञोवाएषयदग्निष्टोमःप्रजापतिःप्रजा
असृजतताश्चास्मैश्रैष्ठ्यायनातिष्ठंतसएतमग्निष्टोममपश्यत्तमाहरत्ततो
ऽस्मैप्रजाःश्रैष्ठ्यायातिष्ठंततिष्ठंतेऽस्मैसमानाःश्रैष्ठ्याययएवंवेदयन्नित्याहुर्गाय
त्रंप्रातःसवनंत्रैष्टुभंमाध्यंदिनंसवनंजागतंतृतीयसवनंकर्ह्यानुष्टुभंछंदो
ऽनुष्टुबितिछंदसांवाअन्ववल्लुप्तिंयजमानोऽन्ववलुप्यतेऽष्टाक्षरागायत्रीहिंकारो
नवमएकादशाक्षरात्रिष्टुब्द्वादशाक्षराजगतीछंदांस्येवानुष्टुभमाप्नोतियज्ञ

६

मानस्यानवलोपाय यो वा अनुष्टुभं सर्वत्रापिं न्यञ्चायतनं वेद सर्वत्रास्या
पि नवात्येषा वा अनुष्टुप्सर्वत्रापिः सैव नान्यन्चायतनं तद्य एवं वेद सर्वत्रास्यापि
नवति य एवं राज्ञानो धानं धावयंति य एषानां वीर्यवत्तमास्तान्युंक्ते त्रिवृत्पंचद
शः सप्तदश एकविंश एते वै स्तोमानां वीर्यवत्तमास्तानेव युंक्ते स्वर्गस्य लोक
स्य समष्ट्यै चतुष्टोमो भवति प्रतिष्ठा वै चतुष्टोमः प्रतिष्ठित्यै॥३॥ प्रजापतिर्दे
वेभ्य ऊर्जं व्यभजत्तत उदुंबरः समभवत्प्राजापत्यो वा उदुंबरः प्राजापत्य उ ५३
द्गाता यदुद्गाता औदुंबरीं प्रथमेन कर्मणान्वारभते स्वयैवैनं देवतयात्मानमा

र्त्विज्याय वृणीते तामुच्छ्रयति घृतान स्त्वा मारुत उच्छ्रयन्त्विदिवं स्तभानांतरिक्षं
पृण दृंह पृथिवीं तामन्वारभते आयाय्यास्सदने सादयाम्यवतश्छायायाः स
मुद्रस्य हृदय इति यज्ञो वा आयुस्तस्य तत्सदनं क्रियते यज्ञो वा अवतिस्तस्य सा
छाया क्रियते मध्यतो वा आत्मनो हृदयं तस्मान्मध्ये सदस औदुंबरीमीयते
नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे इत्याह वाग्वै समुद्रो मनः समुद्रस्य च
स्ता क्षुस्ताभ्यामेव तन्नमस्करोति मा मायूनर्वधासीदित्याह सामवेधूनवसान्नि
२ एव तन्नमस्करोत्यार्त्विज्यं करिष्यन्यो वा एवं साम्नेनमस्कृत्य साम्नार्त्विज्यं

करोति न साम्नाहीयते नैनं साम्ना परूतय एनमन्युव्याहरति सत्र्यार्त्तिमार्छ
त्यर्गस्मादूर्जो दाकर्जीमदद्धूर्जीमधेयन्नमेदेघन्नं मथे स्त्रि प्रजापतेर्वरएतद
दरं यस्मादूकर्गुडुंबरो यदौदुंबरी मध्ये सदसो मीयते मध्यत एवतत्प्रजाभ्या
न्नमूर्जं दधाति तस्माद्यद्वैषायातयामा क्रियते तत्प्रजा अशनायंतीन्नवंति
साम देवानामन्नं साम्नैव तद्देवेभ्योन्नमूर्जं दधाति स एव तद्द्विजिश्रितः
प्रजास्वूर्जं विनज्य कस्देऽद्गतासीनऊद्गायति क्रदीचीं तद्दिशमूर्जं नाजयति ५८
प्रत्यंङ्गासीनः प्रस्तौति प्रतीचीं तद्दिशमूर्जं नाजयति दक्षिणासीनः प्रतिहर

ति दक्षिणां तद्दिशमूर्जं नाजयति प्रांचो न्यस्त्विजश्चार्त्विज्यं कुर्वंति तस्माद्देषादि
शो वीर्यवत्तमा मता दिक्न्तयिशाः प्रीणंति ब्रूह्मवादिनो वदंति कस्मात्स्पाश्रांचो
न्यत्त्विजश्चार्त्विज्यं कुर्वंतीति विपरिक्रम्याहुतारइति दिशामन्नीष्टोदिशामप्ति
प्रीत्याइति ब्रूयात्तस्मात्सर्वाश्लुदिक्षत्त्नं विघ्नतेसर्वाघ्निष्टाः प्रीताः ॥४॥ प्रजाप
रकामयतबाक्रस्यां प्रजायेयतिमाशीन्वतन्नप्यचत [प्र] तत्त्रादि यो म्रथ्दस्तिज्यतसा
स्यमृद्धिं नमुदरूं स्मद्रोणकलन्नशोनवतत्त्रस्मिंद्देवाशुक्रमगृह्णत तावैष्पूश्च
शुषाप्निमित्यऋीवंदाशुषाप्निमिति ऊवंतियएवंवेदतंप्राह द्रोनस्पसोगिवा

वं

हस्पत्योसिप्राजापत्योसिप्रजापतेर्मूर्द्धास्यत्यायुषात्रमसीदमहं ग्रांमां ग्रोहामि
तेजसेब्रह्मवर्च्चसायेतियदाहवानस्पत्यइतिमस्येनैवेनंतत्स्तौतियदाह
बार्हस्पत्यइतिब्रह्मबृहस्पतिर्वैदेवानामुद्गातेमेवैनत्स्फनक्तियदाहप्राजापत्य ६
इतिप्राजापत्योह्येषदेवतयायद्द्रोणकलशोयदाहप्रजापतेर्मूर्द्धेति
प्रजापतेर्ह्येषमूर्द्धाउदहन्त्यपतयदाहात्यायुपात्रमित्यतिह्येतदन्यानि
पात्राणियद्द्रोणकलशोदेवपात्रंद्रोणकलशोदेवपात्रीभवतियएवंवे ५५
वदब्राह्मणांपात्रनमीमांसेतयंब्राह्मणमिवमन्यतप्रदेवपात्रमा

ग्रा

ग्नातिनमनुष्यपाद्धिघतेवाएवदेवेभ्योपाक्रामन्स्सापःप्राविशन्त्तांदेवाःपुनरयाचन्
स्तान्नञ्चकंवन्यस्पुनर्दद्यामकिंनस्ततस्यादितियत्कामयध्वइत्यब्रुवन्स्तान्नञ्चकंवन्नैय श्र
दैवास्मासुमनुष्याश्चरंतंप्रवेशयायन्त्तिनामःस्वच्छाश्चसामेतिक्षुद्राश्चस्मा
आपःस्तानान्नवंतियएवंवेदसापुनर्न्नयिकामस्सावनस्पतीन्प्राविशन्त्तांदेवाः
पुनरयाचन्स्तान्नपुनरददुःस्तानशपन्स्वेनवःकिंश्कुणावज्रेणघ्नन्त्विनितिन
स्माद्वनस्पतीन्स्वेनकिःश्कुणावज्रेणघ्नन्तिदेवशप्ताद्धितांवनस्पतयश्चत्रु नी२
र्दिवाञ्चविन्यदसुर्डञ्ञोनावीणायामस्त्रेन्द्रएवतस्मादेषावदतिवदावत्सत

नी२ २।१ छे

मावाग्या वनस्पतीनां देवानां घोषा वागासीद्धाश्चोत्तं द्रोणकलशं ग्रावोदंति
तस्या वाचो वरुध्या उपर्युपर्यत्ति पवित्रं प्रयच्छत्यकृत्स्न यत एव वाचं परिगृह्णा
ति यस्य कामयेतात्पुर्यमिस्य यज्ञं कुर्यां विवाचं वृणीयेति द्रोणकलशं ग्रावोऽन्वा
स्या कृष्टस्तात्पुपस्पृशेदस्तुर्यमिस्य यज्ञं करोति वाचं वृङ्क्ते यास्य प्रियस्यादत्तुपस्पृश
न्तत्तं ग्रोऽहं स्प्राणवैद्रोणकलशः प्राणेनैवास्य कल्पयति यदन्वियाकुर्वचीनमा
स्तुत्विज्ञोष्टे एनं कस्माद्धुत्तानरोष्टतां च्चालिम्पयं कुर्वन्तीति यद्रोणकलशमु ५६
पसीदंति तेनोत्तराष्ट्रताः प्राज्ञापत्यावाउत्तानाराः प्राज्ञापत्यो द्रोणकलशो द्रो

ता

णकलश एवैनानाल्विज्याय ष्टणीने प्राञ्च उपसीदंति प्राञ्चो यज्ञस्या एकरवामे
यनत्तिर्ज्ञिनावाएषोत्तराद्दणां दिग्यस्प्राचीयद्द्रोणकलशं प्राञ्चं प्राञ्चदंति दिशो
नि ज्ञित्य यन्वित्याकुर्वन्तराष्ट्राः प्राग्वेवोत्सु ऊर्यते नराशम्येबनज्ञान्क उत्तराद्दणां
याग इति यद्द्रोणकलशमुपसीदंति स एषां योगस्तस्मात्स्वक्केरिवापसंद्य
नद्यमुक्तोवहति ॥ ५ ॥ प्राखूः सत्स्माद्यद्द्रोणकलशमध्यूहंति विट्टु ग्रावाणो
चेत्सोमोराष्ट्रं द्रोणकलशो यच्चावस्तुद्द्रोणकलशमध्यूहंति विश्यैवतद्रा
ष्ट्रमध्यूहंति यं द्विष्यादिमुखानताष्ट्रं तद्वेदमहममुमाप्यायएममुष्या

ःपुत्रममुष्याविशोमुष्मादन्नाद्यान्निरूहामीतिनिरूहेद्विश एवैनमन्नाद्यान्नि
रूहतियोस्यप्रियस्यात्सुमुखान्मारूःस्त्वेदमहममुमामुष्यायणममु
२५ ष्याःपुत्रममुष्यांविश्यमुष्मिन्नन्नाद्येध्यूहामीत्यध्यूहेद्विश्येवैनमन्नाद्येध्यू
हत्यथोतदुत्तयमन्त्रादत्येदमहंमांतेजसिब्रह्मवर्चसेध्यूहामीत्यध्यूहे
त्तेजःस्येवब्रह्मवर्चसेत्रात्मानमध्यूहतियःकामयेतविशायांश्रुष्टःरून्यामि
तिवृक्षस्याग्नावोधोद्रोणकलशःसादयित्वापाःश्वसवनमुपरिष्टाद्दनिनि ५७
दध्यादिदमहममुष्याविशोद्गाद्रोणाश्रुष्टःरूहामीतिविशैवतद्राश्रुष्टःरूहंतियावेदै

१२३५

वानिपवित्राणिवदन्तुतायद्धियोन्नवातिद्वंद्वाःस्मिवैदेवानिपवित्राणितेद्रोण
कलशंपावयंतिवसवस्त्वागायत्रेणछंदसापुनंतुरुद्रास्त्वात्रैष्टुभेनछंद
सापुनंत्वादित्यास्त्वाजागतेनछंदसापुनंत्वेतानिदेवानिपवित्राणिपूता वै २
यज्ञियान्नवातियएवंवेदस्वर्नानुवर्श्राम्कुरश्चादित्यंतमसाविध्यन्तंदेवा
नव्यस्त्रन्नःस्तेत्रिमुपाधावंस्तस्यात्रिर्त्रासिनतमापाहन्यस्त्र्यममपा
हंस्मारून्साविरन्नवद्यद्वितीयःस्मारन्तायत्तृतीयःसाजाद्दिनीययाव
लमिन्यन्न्वएणस्मास्पच्छाग्नीन्नस्माछुक्तंपवित्रःस्मिकःसोमःसम्भकेलायस

द्विष्यान्नस्येते षां वर्णानामपि पवित्रं कुर्यात्पाप्मनैवैनं तमसा विध्यति तस्मा
त्कमिव हि तमो यो ऽस्याप्रियस्याघ्रासात्किं शुक्लं कुर्याज्ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिर
वास्मिं दधाति तस्माद्दात्रे चंद्रुणं हंसवित्रिं हितिमस्य ज्योतिरस्य चंद्रं णस्य पवित्री
विगृह्णीत स्तकार्यमिव तद्यज्ञस्याक्रियत एतद्ध्यानकृताद्ध्रेणाच्छस्तकार्यं
यस्य पवित्रस्य विग्रहणं नहस्तवेष्यानिर्बलतिय एवं वेद योपि नाविग्रह्णा
ति प्राणादेन मंतयंति तं ब्रूयाद्देव पवमानः प्रमेष्यस इति वै पवमान एव ५८
प्रमीयते प्रश्नकैः तदेवीमनीषास्म ह्यथाः सुतष्टेन वाजीस्फ ज्ञातावारा

पवस्व वर्चसि मे पवस्वाविड्ढः पृथिव्या दिवोऽन्तरि
मनुमंत्रयतऽआयुषे मे मह्यं तेजसे ब्रह्मवर्चसायेत्येष वै
हं एवं वा पाध्वहरंतीः सामहाऽऽयेच्चाह तमेव साम गायत्यच्छिन्नं पावयंतिय
सामस्याऽऽर्ध्यायत्येवं तसामाऽऽर्त संततं पावयंतियज्ञस्य संततस्य ॥६॥ ष्टदस्य
नं चिव त्राणाः श्चसंतन्वंति संश्रय एषां लोकानामाधि
तिर्वेदिवानामुद्गायन्नंतरुत्वाःस्याऽऽघाः पाडुवा
पतयस्ताच्चागधयनोपाधावक्स यो ऽभिमादिव्यान्यो नाक्षान्यः एषां लोकानामधि
युरंतरिक्षान्योऽग्निः पार्थिवान्याः स्यादिति ऽहात्यतवा

पतये स्वेन भागधेयेनोपासरत्करोति वाचा वीर्यं न सदस्यामार्त्तिमार्छति य
एवं वेद वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामत्तां देवा अन्वमंत्रयंत साब्रवीद्नागाम्भि
भागधेयं मेऽस्त्विति किं स्वं भागधेयं कुर्यादित्युक्तानाय इत्यब्रवीदुक्ता
नाराववाचे भागधेयं कुर्वीतितस्य कुर्यादुक्तानामास्सि जुहुयाद
वस्यान मोवाक्वेनमो वाचस्पतये विधे वाग्यत्ते वाचो मधुमत्तस्मिन्माधा
सरस्वत्यै स्वाहेति वाग्वै सरस्वती तामेव तद्भागधेयेनारभंते यं द्विष्या
त्तस्य तामाकूतिं जुहुयाद्वाचं मनसाध्याय यद्वाचमेवास्य वृंक्ते बहिष्पवमा ५९

नं सर्पंति स्वर्गमेव तल्लोकं सर्पंति प्रकाणा इव सर्पंति प्रतिकूलामिव हि तास्वर्गो लो
कः सर्पंति स्वर्गमेव तल्लोकं सर्पंति प्राणा इव सर्पंति प्रतिकूलामिव हि ता स्वर्गो लो
क इत्यरंत इव सर्पंति म्रिगधमाविय यज्ञो यज्ञस्य शांत्याश्च श्रत्रासायवावं यच्छंति यज्ञ
मेवतस्र ध्रुवंति यद्ध्ववदेषु यज्ञं निर्ऋयुस्तस्मान्न व्यावव घं पंच बर्हिज्ञः सारन्ध्राः स
मेवतनुघ्नंति यद्धेवद्वेष्ठु यज्ञं निर्ऋयुस्त स्मान्न व्यवव घं पंचवर्हिज्ञ
पर्तिपाड्यायज्ञोयावान्यज्ञस्य स्तमेवसंतन्वंति यद्दिप्रस्तोता वह्नि घंते यज्ञस्यर्षी
६५ रःश्छिघंते ब्रह्मत्तेणेवरं लावास एवकुनर्वत्त्वियच्छिन्नमेव तत्स्त्रतिदधाति यच्छकाता
वह्निघंते यज्ञेन यजमानोऽवृध्यंत दादितोणस्य यज्ञकेतुः स्तः स्याप्यायान्यत्राह
त्याः स्तम्भिन्देयं यावद्यास्यं स्याद्यावि प्रतिहर्त्तावि हि घंते पशून्निर्यजमानोऽव्यध्य

६६

तेपशवोवैप्रतिहर्त्तासिसर्ववेदसंदेयंयदिसर्ववेदसंनददातिसर्वज्यानिंजीयते
ध्वर्युःप्रस्तरंहरतियजमानोवैप्रस्तरोयजमानमेवतत्स्वर्गंलोकंहरति
यज्ञोवैदेवेभ्योश्वोभूत्वापाक्रामत्तंदेवाःप्रस्तरेणारमयंस्तस्मादश्वःप्रस्तरेण
संमृज्यमानउपावरमतेयदध्वर्युःप्रस्तरंहरतियज्ञस्यशान्त्याअथप्रजायाय
प्रजापतिःपशूनसृजततेस्मात्सृष्टाअशनायंतोपाक्रामंस्तंन्याप्रस्तर
मन्नंप्रायछन्तएनमुपावर्त्तन्ततस्मादध्वर्युणाप्रस्तरईषादिवविधूयाविध्य
नमिवहित्रिणंपशवउपावर्त्तन्तउपैनंपशवआवर्त्तन्तेयएवंवेदप्रस्तरमायु

ध्योऽयंयद्धविषोस्कन्दाययजमानंस्वर्गाल्लोकादवरुन्ध्यात्सयष्ठीवतोपस्पृशतो
ऽयंतेनास्यहविरस्कन्नंभवतियजमानःस्वर्गाल्लोकादवरुध्यातिचात्वालंजम
वेत्याबहिष्पवमानंस्तुवंत्यत्रवाअसावादित्यआसीत्तंदेवाबहिष्पवमानेन
स्वर्गंलोकमहरंन्यच्चात्वालमवेत्याबहिष्पवमानंस्तुवंतियजमानमेवत
स्वर्गंलोकंहरंति॥७॥मस्तुवैयज्ञेनयजेततस्याकुर्यस्यविराजंयज्ञमुखेदध्युरि
तिनवभिस्तुवंतिहिंकारोदशमोदशाक्षराविराड्विराजमेवास्ययज्ञमुखेदधति
नवभिस्तुवंतिनवप्राणाःप्राणैरेवैनंसमर्द्धयंतिहिंकारोदशमस्तस्मान्ना

न्मा

निरनवरुह्य ण्दशमीं प्राणानां नन्वनिस्तुवंति न चाध्वर्युः प्रातःसवने प्रहरा
त्याति तानेव तस्मा वयंति तेषां प्राणानुत्सृजंति प्रजापतिर्वै हिंकार स्त्रियो वा
हिष्पवमान्याय द्धिंकृतस्य प्रस्तौति मिथुनं वै मेवास्य यज्ञमुखे दधाति प्रजन
नाय एष वै स्तोमस्य योगो यद्धिंकारो यद्धिंकृतस्य प्रस्तौति युक्तेनैव स्तोमेन प्र
स्तौत्येष वै साम्नःऽसारो यद्धिंकारो यद्धिंकृतस्य प्रस्तौति रसेनैवैनाभ्यस्तु प्र
स्तौत्यारण्यैर्वा एतत्पशुभ्यः स्तुवंति यद्बहिष्पवमानमेकरूपाभिस्तुवंति ६१
तस्मादेकरूपा आरण्याः पशवः परावीतिस्तुवंति तस्मात्परांचः प्रजायंति परा

म्पेर

चो वितिष्ठंते परिश्रिते स्तुवंति तस्मादपरिगृहीता आरण्याः पशवो बहिः स्तुवंति सं
तरन्तु ग्राम्यःसंति तस्माद्ग्राममाक्रुतैर्जिते ग्रामे त्यो वा एतत्पशुभ्यः स्तुवंति यदा
ज्येन्नानारूपैः स्तुवंति तस्मान्नानारूपा ग्राम्याः पशवः पुनरभ्यावर्तं स्तुवंति
तस्मात्सर्वं यथास्थ्यं पुनरायंति परिश्रिते स्तुवंति तस्मात्परिगृहीता ग्राम्या
ःपशवो मुष्मै वा एतल्लोकाय स्तुवंति यद्बहिष्पवमानः सकृद्धिंकृताभिः परा
वीतिः स्तुवंति सकृद्धिंकृता ह्यसौ परांल्लोको वा एतल्लोकाय स्तुवंति यदाऽभ्य
पुनरभ्यावर्तं स्तुवंति तस्माद्यदयं लोकः पुनःपुनः प्रजायते परीवा वा ए

स्मे

तेषां प्राणान्नवंतीत्याकुर्ये पराचीन्निर्बर्हिष्पवमानान्निस्तुवत इत्यावतीमुत्त

मां गायेत्प्राणानां धृत्यै च्यवंते वा एतस्माल्लोकाद्दित्याकुर्ये पराचीन्निर्बर्हिष्पव

मानान्निस्तुवत इति रथंतरवर्णमुत्तमां गायेद्दिव्यं वै रथंतरमस्यामेव प्र

तिष्ठति ॥५॥ उपास्मै गायता नर इति ग्रामकामाय प्रतिपदं कुर्यान्नि

रावद्दवानां ग्रामो ग्राममेवास्मा उपाकरूपवाच्छन्नमन्नमेवास्मा उपा

करुपाश्रुजाल मधुरमिति प्रजाकामाय प्रतिपदं कुर्याद्धि पवे प्रजातां प्र

तमित्येकजीर्तमस्तनः पवस्व शं गव इति प्रतिपदं कुर्याद्धाःसमा मदेदिवः ६२

पश्नन्त्यात्मनः पवस्व शं गव इति चतुष्पदे भेषजं करोति शं जनायेति द्विपदेऽ

मर्वति इत्येकत्राफाय विषेणावितांध्यमामोषधयोक्तान्नवंतियाःऽप्समा॰मह

दवः पश्नन्तं तियुक्तःऽराजन्नोषधीष्व इत्याहौषधीरेवास्मै स्वदयत्स्कन्नथ्यास्मै

स्वदिताः पन्थ्यं तल्लुष्टपश्चाष्प्लसृष्ट पन्थ्याश्चे पवस्व वाचो अग्रिय इति प्रतिप

दं कुर्याद्धिं कामयेत समानानांऽश्रैष्ठ्यं स्यादिति पवस्व वाचो अग्रिय इत्यस्य यमे

वेनं परिणयति श्रीर्वै वाचोऽग्रंश्रियमेवास्मिंद्धात्येतत्रसृत्ग्रमिंदव इति

वकुर्याः प्रतिपदं कुर्याद्दित इति प्रवनिनेनान्नधमेत्त्स्याज्ञानिवदत्वेत इति

वैप्रजापतिर्देवानसृजतासृग्रमितिमनुष्यानिंदवइतिपितॄंस्तिरःपवि
त्रमितिग्रहानाशवइतिस्तोत्रंविश्वानीतिशस्त्रमभिसौभगेत्यन्याः
प्रजायदेतइतितस्माद्यावंतएवाग्नेदेवास्तावंतइदानींसर्वेच्छिद्धिमाद्धे
वंछिनेवद्धेपाप्माहृतिर्यदसृग्रमितितस्मान्मनुष्याःसृज्यंतेयदिं ति
दवइतीदवइवहिपितरोमनइयंताःप्रजाःसृष्टाऋद्धिमाद्धवःस्ताम
भुवंतियएषामेवंविद्वानेतांप्रतिपदंकरोतिछंदांसिवैसोममाहरंस्तंगं
धर्वोविश्वावसुःपर्यमुष्णात्तेनापःप्राविशन्नंदेवतान्वैच्छंस्तांविश्वसु ६३
२

पर्यपश्यस्सप्यकांहृदयंहृनाउइतितंपदाप्रास्फुरन्तस्मात्सयगिरवोसृज्यंतसदैता ५४
स्यान्तितास्तिष्ठंतीत्यएतेअसृग्रमिंदवइतिप्राब्रवीद्धिहिष्पवमानेनवैयज्ञःसृज्यते
यदेतेअसृग्रमिंदवइतिप्रस्तौतियज्ञमेवतत्सृष्टंदेवतान्यःप्राहब्रह्मवाएतदप
शव्यंयस्मात:सवनमनिडंहियदिडाममस्मन्याःसंयतमिलाहृप्राताःसवनामि
वतदिडावसम्भ्रमत्करोतिदविष्कृतस्याहृत्वेतिप्रातायप्रतिपदंकुर्याद्धिविकृत
स्याहृत्वेतिविगायत्र्याहृपंपरिष्टोत्नंत्येतित्रिष्टुन्नाःउपेत्यनुष्टुन्नाःसोमाःश्रृकी
गवाशिरइतिजगत्याःसर्वेषांवाएषाछंदसांरूपंछंदांसीवरवल्लुविप्राता

यदेषांप्रतिपद्भवतिस्वेनैवैनानात्मनारूपेणसमर्द्धयतिव्यृद्धावाएतइंद्रियेणवी
र्येणयद्बातइंद्रियंवीर्यंविराळिंद्रियेणैवैनान्वीर्येणसमर्द्धयन्ति॥७॥अग्न
आयूंषिपवसइतिप्रतिपदंकुर्याद्येषांदीक्षितानांप्रमीयेताऽऽर्त्ताइववा
एतेयेषांदीक्षितानांप्रमीयतेयदेषाग्निपावमानीप्रतिपद्भवत्यग्निरेवैनां
निष्टपतिपवमानःपुनातियदाभूयसीस्याद्यएवजीवंतितेषांस्वधास्यानोमि ८
त्रावरुणेनिर्योगामयाविनप्रतिपदंकुर्याद्यद्युपक्रांतौवाएतस्यप्राणापानौय
स्यज्योगामयतिप्राणापानौमित्रावरुणौप्राणापानावेवास्मिन्दधात्यपश्चान्य ६४

य स

यःप्रतिपदंकुर्यात्स्वास्यधाराअक्षरन्नितिदिवोवृष्टिंच्यावयतिवृष्ट्याःसुतस्यौजइत्यंतरि
क्षाद्देवांअनुप्रजायतइत्यस्मिँल्लोकेप्रतिष्ठापयत्योजसावाएतद्वीर्येणप्रदीयतेयद
प्रजन्नवतियत्कृष्टाःसुतास्यौजसइत्याहौजसैवास्मैवीर्येणदिवोवृष्टिंप्रयच्छतितयाप
वस्वधारयाप्रयागावइहागमक्कन्यासउपनोगृहमितिप्रतिपदंकुर्याद्यःकामयेताप
माजन्यागावोनमेयुर्विंदेतमजन्यागाराद्धमितियदेषाप्रतिपद्भवत्यपैनंजन्यागा
वोनमंतिविंदतेस्यजन्यागाराद्धं॥१०॥इतिषष्ठःप्रपाठकः॥इमेवैलोकागायत्रंत्र्यावृ
द्धयंत्र्यावृदिमेलोकाःपंचावृत्कायस्तेनिरविनन्तलोकाःपंमिमिलितिहिरिवनर्द्धिंकुर्याच्च ६५
तीयंपत्रिरवनर्द्यतितत्कायत्रात्रिरेवयतितियेविगायत्रेणप्रतिरूतेनोकायस्यप्राति

वतेम्टक्षोपसोमोऽक्षरा॥२॥ इत्यन्तमान्निशस्यमानाय प्रतिपदं कुर्यादिरा वा एता वा एते येऽन्तमान्नि

श॥८॥ संतितानेवास्मादपहंतिगच्छंनिंद्रस्यानिष्कृतामितिस्तुतमिवेनंयज्ञियमिंद्रस्यानिष्कृतंग

मयतिदृषापवस्वधारयेतिराजन्याय प्रतिपदं कुर्याद्दृषा वै राजन्यो दृषाणमेवैनंकरोतिम

रुत्वंतत्वमस्सरइतिमृत्नोविदेवानां विशोविशमेवास्मा अनुनियुनक्त्यनपक्रामुकास्माद्वि

ड्भवतिविश्वादधानऊर्जेमेत्सोजसैवास्मै वीर्येण विशंपरस्तात्सरिगृह्णात्यनपक्रामुकास्माद्वि

ड्भवतिपवस्वेंदोदृषासुतइतिप्रतिपदं कुर्याद्यःकामयेततजनेमच्छ्यातातिष्ठधीनीयशसी

जनइतिजनतायामेवास्मात्क्ष्येते युवः हि स्त्वाःस्वःपतीइतिद्वाभ्यांप्रतिपदं कुर्यात्समाव ६५

द्वाजावेवैनौयजमानस्यकरोत्पन्नौयज्ञयशसेनार्पयतिश्राम्यधाराअक्षरन्निति वृष्टिकामा

ध्यनोभवतिहिंकारोवैगायत्रस्यप्रतिहारःसमनयाध्येयाःप्रतिरूतेनगायत्रेणेत्यायातिप्रतिति

ष्ठतियोवाएभ्योलोकेभ्योगायत्रंगायतिनेभ्योलोकेभ्यो आवृश्च्यत इम एनंलोकाऊत्तिस्व

सतेमंद्रमिवाग्न आददीताथतारंतरमथतारंतमं ह्येभ्योलोकेभ्योगाम्मीदनिरुक्तंगेयमेतद्वै

यदनिरुक्तं गायत्रस्यरूपंयदनिरुक्तंगायतिरूपमेवास्यपरिष्ठतिन्द्वित्प्राणोगायत्रंनव्यवान्यात्प्राणा द्वि

स्याविच्छेदायय द्विव्यवानितिप्रमायुकोभवतियन्नव्यवानितिसर्वमायुरेतियद्विव्यवान्या

न्मध्यन्न्व्योमवान्यात्प्राणोवैगायत्रं प्राणःस्वरःप्राणमेवतन्मध्यतआत्मन्दधातिसर्वमा

मायुरेतीडांपशुकामायनिधनंकुर्यात्स्वर्गकामायदयशोब्रह्मवर्चसकामायायुरामया

विनेहःप्रीत्यन्निवरतएतेवैगायत्रस्यदोहाब्रह्मवर्चस्यीपशुमान्भवतियएवंवेद॥१॥

प्रजापतिर्देवेभ्य आत्मानं यज्ञं कृत्वा प्रायच्छत्तेन्योन्यस्मा अग्राय नातिष्ठंत तानब्रवीदाजि
मस्मिन्नितेति त आजिमायन्यदाजिमायंस्तदाज्यानामाज्यत्वं स इंद्रो वेदाग्निर्वा इदम
ग्र उज्जेष्यतीति सोऽब्रवीद्यतरो नाविदमग्र उज्जयात्तन्नौ सहेति सोग्निरग्र उदजयद
थ मित्रावरुणावथेंद्रोथैक्षा होत्रानुजिता योऽस्मा इंद्रोग्निमब्रवीद्यत्सहावोचाव
हीयन्नौ हितिसैषैंद्राग्न्यध्यर्द्धमग्नेस्तोत्रमध्यर्द्धमिंद्रस्य सत्वारि संति षड्देवत्यानि
पशूंर्विहितो याज्ञा यावान्यज्ञस्तमेवास्मै ते सर्वाणि स्वाराण्यप्यानि तत्कामि नाना
देवत्याः स्तुवंत्यजामिताया यामिन्यो वा एतमस्तुस्य स्तुवंति यदाज्यैः पुनरस्यावर्त्तास्तु
वंति तस्मात्सरांचः प्राण्यंते प्रत्यंचः प्रजायंते तस्मात्पुत्रे स्तनरायंति ॥२॥ एतावता

वा व माध्यंदिनः सवनं त्रिष्टुब्वे स्विनि त्रिष्टुछंदो त्रिपंचत्तिष्टु सामत्ति यन्माध्यंदिनेन पवमाने
नेस्तुवंति माध्यंदिनमेव तत्सवनं पावयंत्येतावंति वाव सर्वाणि सामानि यावंति माध्यंदिने पवमा
ने गायत्रं निधनवदृनिधनमैडं यन्माध्यंदिनेन पवमानेन स्तुवंति सर्वैरेव तत्सामभिः स्तुवंत्यासा
वेयज्ञस्य पवमानो मुखं गायत्री प्राणो गायत्रं यत्रांयत्र्या गायत्रेण स्तुवंति मुखत एव तत्प्राणं
दधति प्राणापाना वा एतानि छंदांसि प्राणो गायत्री व्यानो बृहत्यपानस्त्रिष्टुब्यदेतैश्छंदोभि
स्तुवंति प्राणापानानामविच्छेदाय मे वै लोका एतानि छंदांस्ययमेव गायत्र्यंतरिक्षं मध्यमो बृहद
स्यमावुत्तमा त्रिष्टुब्यदेतैश्छंदोभिः स्तुवंत्येषां लोकानामविच्छेदाय यदन्यश्छं
दोंतरा व्यवेयादिमांल्लोकान्विच्छिंद्याद्गायत्रे स्तुत्वा निधनवता स्तुवंतीयं वै गायत्र्यस्यामेव त

ण

दायतनंक्रियतेयदनिधनेनाग्नेस्तुयुरनायतनोयजमानस्यान्निधनवतास्तुवंतिवीर्यंविगा
यत्रीवीर्यंनिधनंवीर्येणैवतद्वीर्यंसमर्धयत्यैडेनस्तुवंतीमारस्नंतेपशवोवाइडापशवोबृ
हतीपशुष्वेवतत्पशून्दधातिबृहत्यायिष्ठानियामानिस्तुवंतितत्रापित्रिणिधनमवालिष्ठइ
ववाअयंमध्यमोलोकस्तस्मैवतदायतनंक्रियंतेत्रीणिधनंभवतित्रीणिसवनानांवि
ध्राणितानितेनापिधीयंतेत्रिणिधनंभवतित्रयइमेलोकाएष्वेवलोकेषुप्रतितिष्ठतित्रि
णिधनंभवस्येतेनवैमाध्यंदिनःसवनंप्रतिष्ठितंयत्त्रिणिधनंयत्रिणिधनंतस्मात्प्र
तिष्ठितंमाध्यंदिनःसवनंस्याद्बहूराणिनिधनानिभवंतिद्विपाद्यजमानोयजमानमेव ६१
यज्ञपशुषुप्रतिष्ठापयत्यनिरुक्तनिधनमंततोभवतिस्वर्गस्यलोकस्यानतिपादायपवि

धनवत्स्याद्यजमानःस्वर्गाल्लोकान्निर्हण्यास्वारंभवतिस्वरेणवैदेवेभ्योंत
तोन्नाद्यंप्रदीयतेस्वरेणैवतद्देवेभ्योंततोन्नाद्यंप्रयछतिगायत्रंपुरस्ताद्भवति
स्वारमंततःप्राणोवैगायत्रंप्राणःस्वरःप्राणानेवतदुभयतोदधातितस्मादु
भयतःप्राणाःपशवोयद्गायत्रंपुरस्ताद्भवतिस्वारमंततःप्राणैरेवबध्रेत्यपाने
प्रतितिष्ठति॥३॥एतद्वैयज्ञस्यस्वर्ग्यंयन्माध्यंदिनःसवनंमाध्यंदिनस्य
पवमानःपवमानस्यहृत्तीयहृत्यास्तोत्रेदक्षिणादीयंतेस्वर्ग्यस्यैवतल्लो
कस्यायतनेदीयंतेदेवावैछंदांस्यब्रुवन्युष्माभिःस्वर्गंलोकमयामेतितेगा
यत्रीप्रायुंजततयानव्याप्नुवंस्त्रिष्टुभंप्रायुंजततयानव्याप्नुवंजगती

प्रायुंजत तया न व्याप्नुवंस्तत्त्रिष्टुभं प्रायुंजत तयास्मकादिव न व्याप्नुवंऽस्त
आसां दिशांऽरसान्प्राहृत्य चत्वार्यक्षरा एकपादमधुः साहृत्य न व त्व येना
ल्लोकान्व्याप्नुवन्हृतीमयियिमांल्लोकान्व्यापामेति तिं हृत्याहृत्वं
पक्षत्वाऽस्यां तस्तु पादमधुः पशवो वै हृत्लीय हृत्या स्तोत्रे दक्षिणा दीयंत
स्य एव तद्दायतने दीयंते यन्वित्यारुरन्यानि छंदांसि वर्षीयांसि कस्मा
हृत्क्यत इत्येषा हीमांल्लोकान्व्याप्नोन्नान्यछंदः किंच नयानि समवरु
त्राणि छंदांसि तानि हृत्लीमन्ति संपद्यंते तस्माद्धृत्क्यलेयस्मिन्वि ५८
त्याऽर्गायत्रं प्रातःसवनं त्रैष्टुभं माध्यंदिनं सवनं जागतं तृतीयसवनं कस्मा

हृत्या मध्यंदिने स्तुवंतीति बहिर्बहिष्पवमानेन वै देवा आदित्यं स्वर्गं लो
मध्यंदिने कमहरंस्तं नाध्रियंत तं हृत्यास्तभ्नुवंस्तस्माद्धृत्या मध्यंदिने स्तुवंत्या
दित्यं ह्येषा मध्यंदिने दाधार यद्यु कैश्च छंदोभिर्मध्यंदिने स्तुवंति तानि
त्रिष्टुभमभिसंपद्यंते तस्मात्त्रिष्टुभो नयंति माध्यंदिनात्सवनात् ॥४॥ प्रजा
पतिरकामयत बहु स्यां प्रजायेयेति स तपोऽतप्यत महीयमानोऽतिष्ठत्स एत
दामहीयवमपश्यत्तेनेमाः प्रजा असृजत ताः सृष्टा अमहीयंत यदम
हीयंत तस्मादामहीयवं ता अस्मात्सृष्टा अपाक्रामंस्तासां दिवि समृभ्यादद

इतिप्राणानादत्तताएनंप्राणेभ्यात्तेपुपुनरुपावर्त्तंत तान्युत्क्रम्यशर्मन्दिश्र
वइतिपुनःप्राणान्प्रायछन्ताअस्माद्देवायोधःस्तासाःस्तोषइतिमन्यु
नवाश्टेणात्ततोवैतस्मैताःश्रैष्ठ्यायातिष्ठंततिष्ठन्तेस्मैसमानाःश्रैष्ठ्याय
यएवंवेदप्रजानांवाएषास्टष्टिःपापवसीयसस्यविधृतिर्विर्यदामक्षीयवं
विधृतिःपापवसीयसोभवतियएवंवेददेवावैयशस्कामाःसत्रमासता
ग्निरिंद्रोवायुर्मखस्तेब्रुवन्यन्नोयशऋछात्तंनःसहासदितितेषांमखंयश ५९
आर्छत्तदादायापाक्रामत्तदस्यप्रासहादित्संततंपर्ययतंतस्यधनुःप्रतिष्ठ

न्यातिष्टत्तस्यधनुरार्त्निरुत्पत्यशिरोछिनत्तत्प्रवर्ग्योभवद्यज्ञोवैमखो
यत्प्रवर्ग्यःप्रहृंजंतियज्ञस्यैवतच्छिरःप्रतिदधतितद्देवायशोव्यभजंततस्या
ग्नीरोरवंप्राहरत्ततद्देसपशुवीर्यप्राहरत्पशवोवैरोरवंपशुमान्भवति
यएवंवेदाग्निर्विरूरस्तस्यैनद्धैरवमसुरावैदेवान्पर्ययतंततएतावग्नी
रूपाराविघंन्नैस्तोनावपश्यन्तात्यामेनान्व्यौषन्ततत्प्रक्रष्यमाणान्यारवंतय
दरवंततस्माद्रौरवमथेंद्रोयौधाजयंप्राहरत्तद्देसवज्रंप्राहरत्वज्रोवै
यौधाजयंवज्रंभ्रातृव्यायप्रहरतियएवंवेदेंद्रोविद्युधाजित्तस्यैतद्यौधाजयं
युधामयमिज्जैषीनितस्माद्यौधाजयमथवायुरौशनंप्राहरत्तद्देसप्राण
श्री

वीर्यंप्राबृहत्प्राणावाअशनंसर्वमायुरेतियएवंवेदवायुर्वाउशनास्तस्यै
तदौशनमुशनावैकाव्योसुराणांपुरोहितआसीत्तंदेवाःकामदुघान्निरु
पामंत्रयंततस्मादेतान्यौशनानिप्रायच्छन्कामदुघावाअशनानिकामदु
घाएनमुपतिष्ठंते।यएवंवेद।।५।।प्रजापतिरकामयतबहुस्यांप्रजायेयेति
सतूष्णींमनसाध्यायत्तस्ययन्मनसआसीत्तद्बृहत्समभवत्तदाद्दीधी
तगर्भोविभेयमंतर्हितस्तंवाचाप्राजनयाइतिसवाचंव्यसृजततवासोऽरथंत
रमन्वपद्यतरथंमर्यादहेस्मातारीदितितद्रथंतरस्यरथंतरत्वंततोबृहदनु ७०
प्राजायतबृहन्मयादिदंसंज्योगंतरस्थादितितद्बृहतोबृहत्त्वंयथावैपुत्रोज्ये

ष्ठएवंबृहत्प्रजापतेर्ज्येष्ठवास्तएनंवाएतत्पुत्रज्येष्ठमाप्नोतियएवंवेदयन्वित्या
कुर्याद्बृहत्पूर्वंप्रजापतौसमभवत्तस्मात्पूर्वंरथंतरंबृहद्वयोगमानशाइतिह
स्माहदेवबृहत्पूर्वंसमभवद्रथंतरंपुनःपूर्वंस्त्रष्ट्यास्तज्यततस्मात्पूर्वंयोगमानवे
तयोःसमानंनिधनमासीत्तस्मिन्नातिष्ठेतांतेआजिमैतांतयोर्हसितिबृहद्
प्राणमुदजयदसितिरथंतरमपानमत्तिसमवेष्टतप्राणापानौवैबृहद्र
थंतरंज्योगामयाविनःउन्नेकुयदिपक्रांतोवाएतस्यप्राणापानौयस्य
ज्योगामयतिप्राणापानावेवास्मिन्दधातियन्वित्याकुर्वन्बृहद्रथंतर

बर्हिर्निधनेकस्माद्बृहद्बर्हिर्निधनानिन्नजतेंतन्निधनानिरथंतरमिति
प्राणोबृहत्तस्माद्बर्हिर्निधनानिन्नजतेबर्हिर्हिप्राणोपानोरथंतरंतस्मा
दंतन्निधनानिन्नजतेंतन्निर्ह्यपानोमहाहद्वौवैबृहद्रथंतरेनिधनेनसम
र्धयिद्वैमहाहद्वौसमृद्धेतेबकूतत्रविनिश्चंद्यन्नन्नःश्रोतऐरंवैबृहद्देडः
रथंतरंमनोवैबृहद्वाग्रथंतरं॥सामवैबृहदृग्रथंतरंप्राणोवैबृहदपानो
रथंतरमसौवैलोकोबृहदयं॥रथंतरमेतानिमनसान्वीक्ष्योऊप्यद्गिमा ७१
न्यामेतास्यामुद्गायति॥६॥पशवोवैबृहद्रथंतरेच्छदाद्दरेणाप्रथमाया

वा

ला श्चप्रस्तौत्यष्टाक्षरांफांस्तुप्रस्ननवरुंधेद्वच्छरेणान्तरयोर्न्त्वोर्हिपाघ्रजमानोयजमानमे
वयज्ञेपशुषुप्रतिष्ठापयतिपंचाक्षरेणरथंतरस्यप्रतिहरतिपांक्ताःस्तलसुप्रस्ननव
रुंधेचतुरक्षरेणबृहतःप्रतिहरतिचतुष्पदस्तत्पश्चनवरुंधेनवैबृहन्नरथंतरमेकं २३
छंदोयच्चतःककुन्नावुत्तरेउपादधुस्तस्माद्बृहतीप्रथमाककुत्तावुत्तरेतस्मा
द्बृहद्रथंतरएकच्छंनिकुर्वतिनरितिएकंछंदोयच्छंनवबृहतोराहुत्रोहतिनवप्रा
णाःप्राणानेवावरुंधेत्रीप्रथमायाः॥रोहतिचतस्रुत्रूरुविष्यत्तानेवावरुंधेत्री
न्मध्यमायाः॥रोहत्यात्मानंप्रतिजांपश्चंस्तानेवावरुंधेत्रीनुत्तमायाः॥रोहतित्रय
इमेलोकाएषेवलोकेषुप्रतितिष्ठतिसर्वान्कामानवरुंधेयएवंविद्वान्वृन्द्र

हतोरोहान्नोहतिवक्रेणवाएतस्मात्तोनोऽन्तात्तारमान्नप्रवर्त्तयतितयद्रथंतरंप्रस्तौ
तिसमुद्रमंतद्धयोऽन्यायेद्वागिस्यादेयंवाग्वैसमुद्रःसमुद्रमेवांतद्धात्यग्निः
सायैबलवद्भूयंवज्रमेवप्रहृत्यप्रस्कन्दनातिवृत्ववासाकुवर्त्ताऽपृगेयमनिर्मो
२ नयतिवज्रमेवास्मिल्लोकेनयतिद्विप्रगेयाःस्वर्गेलोकस्यसमष्टैदेवरथोवि स्य
द्वैरथंतरमत्तरेणाद्धरेणप्रतिष्ठापयतोऽद्वेपमरेणारोणाकिरथःप्रतिनिष्ठात
योवैदेवरथमनन्वालस्मातिष्ठत्यवास्मात्पद्यतेइयंवैदेवरथइमामालम्भी
कायेन्नास्माद्वपद्यतइश्वरांवेरथंतरम्प्रजाउश्वनुप्रमत्ययितोप्रस्तूयमा ७२
नेसंमीलेच्चद्दृशिप्रतीवीक्षेतनेनंचक्षुर्जहातिप्रजननंवैरथंतरंयत्स्तुप

इत्याक्षंद्रत्यायुकोऽञ्जवाग्निवत्यपिप्रजननं द्वंत्यस्तुषइतिवक्तव्यं स्तु
स्तुषइतिवास्त्यायुकोऽञ्जवाग्निवतिनप्रजननमपिहंतिपृष्ठानिवाअस्ट
जंततैर्देवास्वर्गंल्लोकमायन्स्तेषांरथंतरंमहिम्नानाशक्नोदुत्पतन्त
निधं स्यवसिष्ठोमहिम्नोविनिधायतेनस्तुत्वास्वर्गंलोकमैत्तांसंततोऽन्ना
येघस्तेगोष्ठुमहिमायस्तेचम्प्रस्तुरथेवातेस्तनयिन्नौयद्वतेयस्तेअग्नौ
महिमातेनसंनवरथंतरद्रविणवंनएधि॥७॥अपोवारुत्थमार्हंता
सांवायुःपृष्ठेव्यवर्त्ततततोवस्तुवामंसमभवत्तन्मित्रावरुणौपर्य

तदग्निरब्रवीन्मां वा एतदन्वजनि मम वा एतदिति २

पश्यतां तावद्ब्रूतां वा मंम यदिदं देवेष्वाजनीति तस्माद्वामदेव्यं तत्परिग
ह्णं तावद्ब्रूतामिदं वै विदावेदन्नो मा त्यर्तिष्ठिति तत्प्रजापतिरब्रवीन्म
म२ वा एतदध्यजनि मम वा एतदिति तदिंद्रोब्रवीच्छ्रेष्ठस्तस्या वा एतदहं वा श्रे
ष्ठोस्मि मम वा एतन्नमेदिति तद्विश्वे देवा अब्रुवन्नस्माद्वत्यं वा एतद्यदस्मा
दे कं सममन्नू दस्माकं वा एतदिति तत्प्रजापरिरब्रवीत्सर्वेषां न इदमस्त्व
सर्व इदमुपजीवामेति तत्सर्वेष्ठेष्वन्यदधुः सर्वादेवत्यं वै वामदेव्यं यत्कव ७२
तीषु तेन प्राजापत्यं को हि प्रजापतिर्यदनिरुक्ता स्तुतेन प्राजापत्यमनिरु

क्तो हि प्रजापतिर्यद्गायत्रीषु तेनाग्नेयं गायत्रछंदा ह्यग्निर्यत्त्रिष्ठेष्वन्यदधुः
स्तेनैंद्रं सर्वाणि हि छंदांसि इंद्रस्य निष्केवल्यानि यन्मैत्रावरुणेनुशंसति
तेन मैत्रावरुणं यद्बहुदेवत्य स्तुतमंपदं तेन वैश्वदेवं सर्वे हि वैरूपेषुप्र
तितिष्ठति प्रजापतिर्वा एतां गायत्रीं योनिमपश्यत्सत्त्राद्दीधीतास्माद्योने
ष्ठानि सृजता इति स रथंतरमसृजत तद्रथस्य घोषोन्वसृज्यत स बृहद
सृजत तत्स्तनयित्नोर्घोषोन्वसृज्यत स वैरूपमसृजत तद्वातस्य घोषो
न्वसृज्यत स वैराजमसृजत तदग्नेर्घोषोन्वसृज्यत स शाक्वरीरसृजत त

दृषां घोषान्व्यसृजत सरस्वतीरसृजत ततऊ वां घोषान्व्यसृजत तैनैव एतानि
सह घोषैरसृज्यंत सर्वस्मिन्घोषाः सर्वासु एपा वाचो वदंति य एवं वेद ॥ ८ ॥
पिता वै वामदेव्यं पुत्राः पृष्ठान्येतस्माद्वा एतानि योनेरसृज्यंत तस्मात्पृष्ठा
नां स्तोत्रं वामदेव्येनानुष्टुवंति शांत्यै यद्धि पुत्राः शांतं चरति पिता तद्धम
यत्ययं वै लोको मध्यमो वामदेव्यमेतस्माद्वा इमौ लोकौ विधृंचावसृज्यै
तां बृहच्च रथंतरं च यद्रथंतरेण स्तुवंति ये राथंतराः पशवोंतरिक्षं तउपश्र ७८
यंति यद्बृहता स्तुवंति ये बार्हताः पशवोंतरिक्षं तउपश्रयंति ते वामदेव्यस्य

स्तोत्रेणावरुध्या ध्रुवश्चासीनो वामदेव्येनोद्गायेत्पशूनामुपावृत्या उपैनं पशवो
आवर्त्तंति य एवं वेदांतरिक्षं वै वामदेव्यमधृन्चैतद्वाऊय मध्यतमिव यच्चंतरिक्षं
पशवो वै वामदेव्यमहिंकृतं वा उद्गेयं पशूनामहिंकारायै कथमिव वामदेव्यं गेय
मित्याहुर्यथा कुलीपुत्रां सन्दष्पासंनिदृतिं हरति यथा वातोपस्तृचानैवातिस्व
ट र्वामदेव्यं गेयं यो वै स्वर्वामदेव्यं गायति स्वर्भवति यात्यस्यां न्योनियानेन
या नान्यस्यनिकानेन याति न हुतो न रथंतरस्यानुरूपं गेयं स्वैनैवायतनेन गेयमा
यतनवान्भवति देवा वै पशून्व्यनजंत ते रुद्रमंतरायं स्तान्वामदेव्यस्य स्तोत्र

उपेत्तंतेनिरुक्तंगेयं।नयंनिराहरुद्रायपशूनपिदधातिरुद्रस्तात्समांपशून्घा
तुकोभवतिरेवतीषुवामदेव्येनपशुकामस्तुवीतापोवैरेवत्यःपशवोवामदे
व्यमद्भ्यएवास्मैपशून्प्रजनयत्यनवर्तिःपशुतोभवतिप्रजात्वस्यमीलितेव
भवतिकवतीष्वोहतिप्रजापते॥२६॥इमौवैलोकौसहास्तांतौवियंतावब्रू
तांविवाहंविवहावहैसहनावस्त्वितितयोरयममुष्मैरैपतंप्रायछन्नौधस
म२ तंसावस्मैततएनयोर्निधनेविपर्यंकामतांदेवविवाहोवैरैपतनौधसप्र ७५
सीयाऽसंविवाहमाप्नोतियएवंवेदतौवाइमेलोकाऊढ्वाःकस्मानायंत्य

मुतोवर्षविःकस्पमोनाश्नायंतियद्रथंतरेणस्तुवंतीमंलोकंतेनयुनक्त्यंतरि
क्षंवामदेव्येननौधसेनामुंयद्बृहतास्तुवंत्यमुंलोकंतेनयुनक्त्यंतरिक्षंवाम
देव्येनश्यैतेनेमंक्षिप्तानिमांल्लोकानुपास्तेयएवंवेदबृहद्रथंतरेवैश्यैतनौ
धसेयद्रथंतरायनौधसंप्रतिप्रयुंजंतिबृहद्देवास्मैतत्प्रतिप्रयुंजंतिबृह
द्येतत्परोक्षंयन्नौधसंयद्बृहतेश्यैतंप्रतिप्रयुंजंतिरथंतरमेवास्मैतत्प्रति
प्रयुंजंतिरथंतरंह्येतत्परोक्षंयछ्यैतमनुनान्यांबृहद्रथंतराभ्यांऽस्तोत्रेय
एवंविद्वद्देवावैब्रह्मव्यजनजंततान्नौधाःकाक्षीवतश्चागछन्नेकवत्त्वृषिर्न

आर्गं॑ स्तस्मै ब्रह्म ददामेति तस्मा एतत्साम प्रायछन्नौधसं तेनायछं॑
स्तस्मैान्नौधसं ब्रह्म वै नौधसं ब्रह्मवर्चसिकाम एतेन स्तुवीत ब्रह्मवर्च्च
सी न वत्यथैतद्धैतं प्रजापतिः पशून सृजत ते स्मात्सृष्टा अपाक्रामं॑
स्तान्नेतेन साम्नाप्तिव्याहरत्ते स्मा अतिष्ठंत ते श्यैत्या अन्तवन्यछेत्या अ
न्नवं॑ स्तस्माछ्यैतं पशव्यो वै श्यैतं पशुकाम एतेन स्तुवीत पशुमान्भव
ति ऐ प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टा अशनायं॑ स्ता श्यैतेन ऊंमाइ ७१
त्यन्यजिघ्नन्तो वै ताः समैधंत समैधंते ताः॑ समां प्रजायत्रैवं विद्वांछ्यै

तेनोङ्कायत्येष वै यजमानस्य प्रजापतिर्यऊङ्कातायछ्यैतेन हिंकरोति प्रजाप
तिरेव भूत्वा प्रजा अभिजिघ्रति वसुनिधनं भवति पशवो वै वसु पशुष्वेव प्रति
ष्ठति॥१०॥इति सप्तमः प्रपाठकः॥॥आष्कारणिधनं काण्वं॥वषट्कारणि
धनमभिवरणीयस्य ब्रह्मसाम कुर्यादिति निधनं माध्यंदिने पवमाने देवेषु
वा एषा यद्वषट्कारो भीतिवाह्नीदो हन्नायवज्रं प्राहरद्भीत्येवास्मै वज्रं प्रह
त्य देवेभ्यो वषट्कारेण विष्यति त्रैककुब्भं पशुकामाय ब्रह्मसाम कुर्यात्त्रिं

७१

मंगवन्नशाः सिषद्गित्येतास्विंद्रो यंती स्मात्वाहकेयेन्याःप्रायछत्तेषांत्रयउदशि
ष्यंतरायोवाजोवृहद्गिरिः वृधुरश्मिस्त्तेकवन्कोनःपुत्रान्नरिष्यतीत्यरुमि
तीन्द्रो ब्रवीत्त्वाः स्त्रिककुब्धिनिधायावरुन्त्सएतत्सामापश्यद्यत्रिककुब
पश्यत्तस्मात्त्रैककुन्नः स्त्रीआत्मानमेवपुनरुपाधावत्त्वमंगवन्नशाः सिषो
दवः शाविष्ठमर्त्त्यैनत्वदन्योमघवन्नस्तिमर्डितेंद्रब्रवीमितेवचइति
सएतेनत्त्वप्रगाथेनैतेनत्त्वसाम्नासदृस्त्वंपश्यन्नसत्जत तानेन्याःप्रायछ
त्तेप्रत्यतिष्ठन्यःपशुकामःस्याद्यःप्रतिष्ठाकामएतस्मिन्प्रगायएतेनसा

म्नास्तवीतप्रसरुत्वंपश्यन्नाप्नोतिप्रतितिष्ठतित्रैवीर्यंवाएतत्सामत्रींद्रिय

मैंद्राद्रुवऐंद्र८सामेंद्रइतिनिधनमिंद्रियएववीर्येप्रतितिष्ठतित्रैशोकं

जो ज्योगामयाविनेब्रह्मसामकुर्यादिमेवैलोकाःसह्रास८स्तेशोव८स्ते

षामिंद्रएतेनसाम्नाश्रुवमपाहन्यत्त्रयाणां८शोवतामपाह८स्तस्मा

त्रैशोकंयामस्मादपाहंस्ताश्रुं८श्वलीत्राविराघामंतरिक्षामाख्कीवंया

मञ्जुष्मात्मैनस्विनंतस्मात्तेषांनाशैतव्यायएषामात्रामेतितस्माएवश्रु ७८

वोपन्नऊतेश्रुवावाएषविद्योयस्यज्योगामयातियत्त्रैशोकंब्रह्मसामभवति

श्रुवमेवास्मादपहंतिदिवेतिनिधनमुपयंतिव्युष्टिर्वैदिवाव्येवास्मै

वासयति॥१॥आक्षारणिधनंकाएवंप्रतिष्ठाकामायब्रह्मसामकु

र्यात्किएवोवाएतत्साममन्नेनिधनमपश्यत्तेनप्रत्यतिष्ठत्तहषद८ग्रास्या

पितित्स्ववतनपाष्टणोत्सतदेवनिधनमपश्यत्ततोवैसप्रत्यतिष्ठद्यदेत

त्सामभवतिप्रतिष्ठित्यैवासिष्ठस्यजनित्रंप्रजाकामायब्रह्मसामकुर्याद्व

सिष्ठोवाएतत्पुत्रहतःसामापश्यत्सप्रजयापशुभिःप्राजायतयदेतत्सा

मभवतिप्रजात्याआथर्वणंलोकभ्कामायब्रह्मसामकुर्यादियवर्णोवा

एतल्लोककामाः सामापश्यंस्तेनामुंल्लोकमपश्यन्यदेतत्साम भवति
स्वर्गस्यलोकस्यप्रज्ञात्याअनीवर्त्तंचात्वालवतेब्रह्मसामकुर्याद्यदिनीवर्त्ते
नवैदेवाअसुरानन्यवर्त्तंतयदनीवर्त्तंब्रह्मसामभवतिचात्वालस्यानिर्दि
त्यैश्रायंतीयंयज्ञविष्टायब्रह्मसामकुर्यात्प्रजापतिरुषसमध्यैत्स्वांदु
हितरंतस्यरेतःपरापतत्तदस्यांन्यषिच्यततदश्रीणादिदंमेवामादुषदि
तितत्सदकरोत्सश्नेवयच्छ्रायंतीयंब्रह्मसामभवतिश्रीणातिवैवैनां ७९
सच्चकरोति॥२॥देवाश्चवाअसुराश्चेषुलोकेष्वस्पर्द्धंततेदेवाःप्रजा

पतिमुपाधावंस्तेभ्यएतत्सामप्रायच्छत्तेनैनान्कालयिष्यध्वइतितेनै
नानेभ्योलोकेभ्योकालयंतयदकालयंततस्मात्कालेयमेभ्योलोकेभ्यो
भ्रातृव्यंकालयतेयएवंवेदस्तोमोवैदेवेषुतरोनामासीद्यज्ञोसुरेषुवि
दद्वसुस्तेदेवास्तरोनिर्वेविदद्वसुमितिस्तोमेनयज्ञमसुराणामवृञ्ज
तस्तोमेनयज्ञंभ्रातृव्यस्यवृङ्क्तेयएवंवेदसाध्यावैनामदेवाआसंस्तेवहि
र्वैधृततीयसवनंमाध्यंदिनेनसवनेनसहस्वर्गंलोकमायंस्तद्वैवाःका
लेयेनसमतन्वंन्यत्कालेयंभवतितृतीयसवनस्यसंतत्यैविदद्वसुर्वैतृती

यसवनंयन्नरोतिवेविदहस्तुमितिप्रस्तोतितृतीयसवनमेवतदन्यति
वदतिसर्वाणिवैरूपाणिकालेयंयत्पदप्रस्तावंतेनराथंतरंयदूहतोरा
हान्त्रोहतितेनबार्हतंयक्तोनवान्प्रतिहारस्तेनबार्हतंयद्ववदिडांतनरा
थंतरः सर्वेष्वेवरूपेषुप्रतितिष्ठति॥३॥साध्मावैनामदेवान्नासःस्ते
सर्वेणयज्ञेनसहस्वर्गंलोकमायःस्तेदेवाःछंदांसस्यक्रवंसोममाहर
तेतितजगतीप्राहिण्वंसाचीएपत्तराणिहित्वैकाक्षराभूत्वागछत्रिष्टु ८०
नंप्राहिण्वंसैकमक्षरंहित्वाञ्यक्षराभूत्वागछद्गायत्रींप्राहिण्वंश्च

तुरक्षराणिवैतर्हिछंदांस्यासंस्तानिवाक्षराणिहरंत्यागछदष्टाक्ष
राभूत्वात्रीणिचसवनानिहस्तात्र्यांहसवनेदंतैर्हिछःछ्वातृतीयसवनंत
स्माहुस्त्रःश्रुमतीसवनेधीतंतृतीयसवनंदंतैर्हितछःछ्वाधयंत्यक्षरं
स्पयक्रियमाणस्याःशवःपरापतःस्तेहतीकाश्चनवंन्यानिष्टुप्पाएपवा
नीयंततान्यर्जुनानियत्र्याप्रोथन्नेप्रपोथास्तस्मात्तृतीयसवनआशिर
मवनयंतिपमेवतंगावःसोममदंतितस्यतःरसमवनयंतिससोमवा
यतेत्रिष्टुब्जगत्यौगायत्रीमक्षूतामुपत्वायावेतिसाब्रवीत्किंमेनतस्या

त्री॥

द्वितीयत्कामयस इत्यब्रुवंऽ साब्रवीन्मम सर्वं प्रातःसवनमस्तूत्तरे सव
ने वृणयानीति तस्माद्गायत्रं प्रातःसवनं गायत्र्युत्तरे सवने वृणयति तां
त्रिष्टुब्वितिरद्धैरेभ्यः पैसैकादशाक्षरात्त्वाभ्राजायत तां जगत्येकेनाक्ष
रेणापैस्माद्वादशाक्षरात्त्वाभ्राज्जायत तस्मादाहुर्गायत्री वाव सर्वाणि
छंदांऽसि गायत्री ह्येतान्योषान्नुष्यं त्यैदितीद्रस्तृतीयसवनाद्धीनस्समा ८१
नत्वदकामत ते देवाः स्वादिष्ठयेत्यस्वदयन्मदिष्ठामेतिमदद्धकुर्वन्प
व स्वसोमधारयेत्यपावयन्निंद्रायपातवेस्तु इति ततो वै तदिंद्र उप

वर्त्तत यत्स्वादिष्ठया मदिष्ठयेति प्रस्तौति तृतीयसवनस्यैंद्रत्वाय
स्वादिष्ठा वै देवेषु वसुपशव आसन्मदिष्ठा असुरेषु ते देवाः स्वादिष्ठ
या मदिष्ठयेति पशूनसुराणामवृंजत पशव्यस्तावादृत्व्यस्यवृंक्ते य एवं
वेद तास्तु संऽहिताः साध्या वै नाम देवा आसंऽस्ते वहिष्ठया तृतीयसव
नं माध्यंदिनेन सवनेन सह स्वर्गंलोकमायंऽस्ते देवाः संऽहितेन सममद
धुर्यत्समदधुस्तस्मात्संऽहितं कालेयं पुरस्ताद्भवति संऽहितमुपरि
ष्टादेतान्याःऽहितृतीयसवनंऽसंतायते सर्वाणि वैरूपाणि संऽहितं य

त्यदश्वस्तावं तेन राथंतरं यद्बृहतोराथंतर्योऽहति तेन बार्हतं यत्पदनिधनं
तेन राथंतरं सर्वेष्वेव रूपेषु भवति तिष्ठति॥४॥ उष्णिक्ककुभावेतेन
वत उष्णिक्ककुभ्यां वा इंद्रो वृत्राय वज्रं प्राहरत्ककुब्भिः पराक्रमतो
ष्णिहा प्राहरत्तस्मात्ककुभो मध्यमं पदं भूयिष्ठाक्षरं पराक्रमणः दि
तदत्ति समौ हत्तस्मादुष्णिह उत्तमं पदं भूयिष्ठाक्षरं वाग्रगुरुरिव दिव
ज्रो वज्रं भ्रातृव्याय प्रहरति य एवं वेद नासिके वा एते यज्ञस्य यदुष्णि ८२
क्ककुभौ तस्मात्समानं छंदः सती नाना यज्ञं वहतस्तस्मात्समानायानौ

सिकायाः सत्या नाना प्राणा वुच्चरतः प्राणा वा उष्णिक्ककुभौ तस्मात्तान्यां
त्रवषट्कुर्वंति यद्वषट्कुर्युः प्राणान्नग्नौ प्रदध्युस्तास्सफं विफमिव वैतती
यस्सवनं तृतीयसवनस्य सफत्वायाथैतत्सौष्कलमेतेन वै प्रजापतिः पु
ष्कलान्पशूनसृजत तेषु रूपमदधाद्यदेतत्साम भवति पशुष्वेव रूपं
दधाति पुरोजिती वो अंधस इति पद्या वा ह्यर्या विराजो भवतः पद्यया वै
देवाः स्वर्गं लोकमायंस्तद्धर्ययर्षयो नुप्राजानन्यदेते पद्या वा ह्यर्या वि
विराजौ भवतः स्वर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै तास्तुपयावाश्चः श्यावाश्वमाव

नानसं॰ सत्रमासीनं धन्वोद्वहं स्म एतत्सामापश्यंस्तेन दृष्टिमसृजन्त
तो वै स प्रत्यतिष्ठन्ततो गातुमविंदन्गातुविद्धा एतत्साम विंदते गातुं प्रति
तिष्ठत्येतेन तुष्टुवान इंद्रस्तृतीयसवनाद्धीनः समानउदक्रामत्तं देवाः स्था
वाम्यैनेत्साएहीत्यन्वकर्यं स उपावर्त्तत यदेतत्साम भवति तृतीयसव
नस्य सेंद्रत्वायाथैतदांधीगवमंधीगुर्वा एतत्पशुकामः सामापश्यत्तेन
सहस्रं पशून्सृजत यदेतत्साम भवति पशूनां पुष्ट्यै मध्ये निधनमेडं
नवत्येतेन वै तृतीयसवनं प्रतिष्ठितं यन्मे निधनमेडं यन्मे निध्ये निध २३
ध्ये

नमेडं न स्यादप्रतिष्ठितं तृतीयसवनं॰ स्याद्दशाक्षरं मध्यतो निधनमु
पयंति दशाक्षरा विराड्विराज्येव प्रतितिष्ठत्यन्नि त्रियाणि पवत इति
कावं प्राजापत्य॰ स्तामप्रजावै त्रियाणि पशवः त्रियाणि प्रजायामेव
पशुषु प्रति।। प्रतिष्ठति रश्मीवा एतौ यज्ञस्य यद्दौशनकावेदेवको
शौवा एषयज्ञमत्तिसमुब्जितो यदेतेऽक्रं तते भवतो यज्ञस्यारिष्ट्यै।।
प।। देवा वै ब्रह्मव्यऊं नऊं तल स्यायार स्तोत्यरिव्य ततघज्ञायज्ञीय
मभवद्ब्रह्मणो वा एषरसो यद्यज्ञायज्ञीयं यद्यज्ञायज्ञीयेन स्तुवं

त्तिब्रह्मणएवरसेयज्ञंप्रतिष्ठापयंतियोनिर्वैयज्ञायज्ञीयमेतस्माद्धै
योनेःप्रजापतिर्यज्ञमसृजतयद्यज्ञंयज्ञमसृजततस्माद्यज्ञायज्ञी
यंतस्माद्वाएतेनपुराब्राह्मणाबहिष्पवमानमस्तोषतयोनेर्यज्ञंप्रत
नवामहाइतियद्धंततस्कर्वलिर्येनोयद्यंप्रतिष्ठापयंत्यसुरेषुवैसर्वो
यज्ञआसीत्तेदेवायज्ञायज्ञीयमपश्यं९स्तेषांयज्ञायज्ञावाअग्नयइ
त्यग्निहोत्रमवृंजतगिरागिराचदक्षसइतिदर्शपूर्णमासौप्रप्रवयममृ ८८
तंजातवेदसमितिचातुर्मास्यानिप्रियंमित्रंनशं९सिषमितिसोम्यम

ध्वरंयज्ञावोअग्नयेगिरागिराचदक्षसेप्रवयममृतंजातवेदसंप्रियंमित्रंनशं९
सिषमितिवैतद्दिक्छंदाः९स्यासं९स्तेदेवाअच्यारंतममिनिवर्त्तैःछंदोभि
र्यज्ञमसुराणामवृंजतछंदोभिर्यज्ञंचातृव्यस्यवृंक्तेयएवंवेदैतद्वस्म
वाआहुःकुशांबस्वायवोब्रह्मणालात्व्यःकः९स्विदद्यशिशुमारीयज्ञपथे
प्यस्तागरिष्यतीत्येषावैशिशुमारीयज्ञपथेप्यस्तायद्यज्ञायज्ञीयंयद्धि
रागिरेत्याहात्मानंतदुद्गातागिरत्यैरंकृत्वोद्गेयमिरायांयज्ञंप्रतिष्ठाप
यत्यप्रमायुकमुद्गाताभवतिविश्वानरेवाएतदुद्गातात्मानंप्रदधाति
९३

अग्निश०सिषमिति

पापियान्नुकृगिवान्नत्यितद्वैनिह्नुवानंकदीयंनश०सिषमितिवृकृव्यः सुश०मिप्रमितिवाननिह्नुवा

यस्त्वेवेप्रवयमित्याहुरपश्रीवयमितिवक्तव्यंवैश्वानरमेवपरिक्रामति नंछंदउपैति २

योवैनिह्नुवानंछंदउपैतिवसीयान्भूगिवान्भवतियस्यवैयज्ञावागं

तान्नवंतिवाचःछिद्रेणास्रवंत्येतेवैयज्ञावागंतायेयज्ञायज्ञीयांताए

तद्वाचःछिद्रंयदन्हृतंयदग्निष्टोमयाज्यन्तमाहुतदन्तस्ययज्ञस्त्वक्षत्य

क्षरेणांततःप्रतिष्ठाप्यमक्षरेणैवयज्ञस्यछिद्रमपिदधातिविराजोवाए

तद्रूपंयदक्षरंविराज्येवांततःप्रतितिष्ठति॥६॥इतोवैश्वालरूह्वानि ८५

छंदांसियुज्यंतेऽमुतोवांवियज्ञायज्ञीयस्यस्तोत्रेयुज्यंतयज्ञावोऽन्न

येगिरावदक्षसइतिद्वादशाक्षरंप्रवयमर्मृतंजातवेदसमित्येकादशा

क्षरंश्रियंमित्रंनश०सिषमित्यष्टाक्षरमनुष्टुभस्तमाः संपादयती

यंवाअनुष्टुबस्यामेवप्रतितिष्ठतिवाग्वाअनुष्टुब्वाच्येवप्रतितिष्ठति

ज्यैष्ठ्यंवाअनुष्टुप्कौष्ठ्यएवप्रतितिष्ठतिकथमिवयज्ञायज्ञीयंगेयमि

त्याहुर्यथानडुान्त्रस्नावयमाणइच्छमिवक्षेत्रमिवन्वेतीतिवैश्वानरंवा

एतद्गुणातानुप्रसीदंनेतीत्याहुर्यद्यज्ञायज्ञीयस्यर्चः संप्रत्याहेतिपरि

क्रामतेवाऽऽयंवैश्वानरमेवपरिक्रामतिवैश्वानरेणवाएतदध्वर्युःस

दस्यानन्निरुज्जंतियद्यज्ञायज्ञीयस्यस्तोत्रमुपावर्त्तयंतिप्राहतेनोऊयंवै
श्वानरेणाननिदाहायनहुवैपितरःप्राहतंजानंतियद्यज्ञायज्ञीयस्य
वैस्तोत्रेपितरोयथायथंजिज्ञासंतञ्जाकर्णन्यांप्राहत्यंतदेवत्राहतंतद्द्रा
हतंजानंतिपितरोनवैश्वानरोदहिनस्तपःपश्चात्तन्यउपस्त्रजंतिवैश्वा
नरमेवतच्छमयंत्यापोहिष्ठांतिरथोरेतएवतत्सिंचंत्यापोहिरेतोदक्षिणा
न्रून्नन्निषिंचंतेदक्षिणतोहिरेतःसिच्यतेमहदिवश्रत्यूद्धंमनएवास्य ८
तज्जनयंत्यरूप्त्रापन्नीःसंख्यापयंतिरेतोधेयायदिकारंत्रतिसंख्यापयं

क्षिदिंकृतान्द्विरेतोधीयतञ्चात्रतीयायाःसंख्यापयंतिर्हद्विरेतः॥१॥देवा
वाअग्निष्टोममतिजित्योच्छानिनाशक्नुवन्निर्जेतुंतेग्निमब्रुवंस्त्व
यामुखेनेदंजयामेतिसोब्रवीत्किंमेततःस्यादितियत्कामयसइत्यब्रुवं
सोब्रवीन्मद्देवत्यान्युच्छानिप्रणयानितितस्मादाग्नेयीषूच्छानिप्रणयं
यंतितस्माद्गायत्रीषुगायत्रंछंदाह्यग्निस्तेग्निंमुखंकृत्वासाकमश्वेनात्य
क्रामंन्यस्साकमश्वेनात्यक्रामंस्तस्मात्साकमश्वंतस्मात्साकमश्वे
नोच्छानिप्रणयंत्यतेनहितान्यग्नेत्यजयंसइंद्रोब्रवीत्कश्चाहंस्वेदमन्व

वैश्यावड्इत्यहंवेतिवरुणस्त्वंवरुणोन्वेतिछदिंद्रआहरन्तस्मादैंद्रावारुण
मन्नुशस्पतेसएवाब्रवीत्कश्चाहंवेदमन्वैश्यावड्इत्यहंवेतिबृहस्पतिस्त्वं
बृहस्पतिरन्वेतिछदिंद्रआहरन्तस्मादैंद्राबार्हस्पत्यमन्नुशास्यतेसएवाब्रवी
त्कश्चाहंवेदमन्वैश्यावड्इत्यहंवेतिविष्णुस्त्वंविष्णुरन्वेतिछदिंद्रआहर
न्तस्मादैंद्रावैष्णवमन्नुशास्यतेपशून्वाएत्यस्तानाहरन्यच्छावोवाउक्थानि
पशुकामउक्थेनस्तुवीतपशुमान्भवतिबृहताबाइंद्रोवृत्रायवज्रंप्राह ७
रन्तस्यतेजःपरापतत्तन्नौनरमभवत्वज्रमिवाएतद्यज्ञेक्रियतइत्याहुर्यद्र

थंतरंपृष्ठंरथंतरस्पांश्चिनीतराबृहतास्तुवंतीतियश्नौनरेणस्तुवंतिबृहतैवतदंत
राःस्तुवंतिबृहतोच्यतत्तेजोयश्नौनवैरंयदिबृहत्सामातिरात्रस्याश्नौनरमुक्थानांभ्रव सो
ते सामकुर्याद्बृहद्देवत्तेजस्यासमर्द्धयतियदिरथंतरस्यामान्नरंकुर्याद्जामितायैदेवा
२ नांवैस्वर्ग्यंकिलोकंयतांदिशाह्नीयंततास्सौनरेणइस्कंदत्तस्तुवंप्रतिष्ठाकामो
स्ततोवैताश्रद्धःहृततप्रस्यतिष्ठःस्ततास्वर्गंलोकंप्राजानन्यःस्वर्गकामःस्यादप्र
त ४ तिष्ठाकामःसौनरेणस्तुवीतप्रस्वर्गंलोकंजानातिप्रतितिष्ठतिप्रजापतिःप्रजाअ
सृजततास्टष्टाअशनायःस्तास्याःश्नौनरेणगिरिणन्तंप्रायच्छन्ततोवैताअमेधंतस्
मेधंताःसमांप्रजायत्रैवंविद्वांश्नौनरेणस्तायतितान्त्रकृवंस्तुन्तंश्नातासीरिति

तस्माज्जौत्रं वृष्टिं वा आन्यं स्तांत्राय छंदनमेव यो वृष्टिकामस्याद्योन्नाद्यकामो यः स्व
र्गकामः सौत्ररेण स्तुवीत द्वीप्यति वृष्टिकामाय निधनं कुर्याद् गृस्यंन्नाद्यकामाय या
इति स्वर्गकामा ॥ सौत्ररसैव षष्ठवकामेषु प्रतितिष्ठत्यषैतं नामेर्धं च मेधस्य मांगिर
सः सत्रमासीनं स्वस्ति रस्याकृयं स्योग्निमुपाधावत्साद्दंनो अग्न यैति एकतां वैश्वानर
पर्यद तिष्ठन्त ताव समप्रस्यतिष्ठंत ता गातुमविंदत गातुविद्वा एतत्साम विंदते गातुं
प्रतितिष्ठत्यतेन तुष्टुवानो विछंदश्च चोत्तवंस्यहोरात्रयोरूपं नवर्घं तद्हो रू
पं नरात्रे यद्गुच्छां नाक कुप्रथमायो ॥ स्लिगथग्रुरनु स्लिगनुष्टुब् नानुष्टुन्नान यं स्त्स्य
क साम्न ॥ ॥ ५ ॥ हारिवर्णं स्त्रवत्स्य मुरा वा एषु लोकेषासा स्तादेवा हरि प्रियमित्य ८८

स्माल्लोका त्राणुदंत विराजासीत्यंतरिक्षाद्दिवे दिवइत्यमुष्मात्त्य एवं वैदेत्या लोके न्यो
त्रातृव्यं प्रणुद इमांल्लोकानत्यारोहति हरि वर्णेवा एतत्पशुकामः सामापश्यं
ते न सहस्रं पशून सृजंत यदेतत्साम भवति पशूनां पुष्ट्या आंगिरसः स्वर्गंल्लो
कं यतो रक्षांसि स्यन्चपत्ववंत तान्येतेन हारिवर्णेनापाघ्नत यदेतत्साम भवति रक्ष
सामपहत्य एष्यानि वा अंसृज्यंत तेषां यत्तेजोर सात्यरिच्यत तद्देवाः समभरन्
स्तद्रुद्धःश्रीयमभवत्सर्वेषां वा एतत्पृष्ठानां तेजो यद्रुद्धःश्रीयं तं तस्माद्वा
एतत्सुरास्तजाता यनाक्रन्या पुवसीयसा विधृत्या एषद्य व पृष्ठैः स्तुवानो
यद्रुद्धःश्रीयन स्तुतस्मवा ॥ णिरूपाण्युद्धश्रीयं गायंति वा गायत्रिणा एतिर
उ॰

थंतस्य रूपमेति द्विरथंतरमादिशेद्द्वितऋच्छंद्मिव द्विर्बृहत्सरिष्टो वैरूपस्य
परिष्टुब्धः द्विवैरूपमनुतोद्यो वैराजस्यानुरूपः ॥ द्विवैराजमर्धेडाभाक्वरीणा
मतिस्वारो रेवतीनामर्धेडया वै देवा अमुं नेव हत्यातिस्वारेण स्वर्गं लोकमारो
हन्स्तथ एवं वेदार्धेडयैव स्मात्तस्माच्च यमवरुह्यातिस्वारेण स्वर्गं लोकमारोहत्य
र्धेडया वै पूर्वं यज्ञः संस्थापयंत्यतिस्वारेणोत्तरमास्नं तत्रूपेन मुत्तरा पांड्वा
यज्ञान मतिय एवं वेद पांड्वा एतत्साम पांड्वो यज्ञः पशवो यज्ञ एव पशुषु प्र
तितिष्ठत्याष्टादंष्ट्रं गुद्धिकामा यकृर्यादष्टादंष्ट्रो वैरूपो पुत्रोप्रजात्मनी ८९
यस्मिन्लोके कांचिचिन्चि दिवां अमन्यत स एतत्सामपश्यत्तया

ऽत्रयोगादविंदत्सोऽब्रवीद्दृष्टं वद्यो मे साम स्यात्स्तवाता इष्टं वा एतत्साम्नोऽन्तं य
दष्टादंष्ट्रंतवतस्य ध्या एव ॥ २ ॥ गायत्रीषु ब्रह्मवर्चसकामो याच्छानि प्रणयेयु र्गा
यत्र्यां ब्रह्मसामानुष्टुप्स्वछावाकसाम स्सैषा गायत्रीसंपद्यते तेजो ब्रह्मवर्चसं गा
यत्री तेज एव ब्रह्मवर्चसमवरुंधे गायत्रीषु पशुकामो याच्छानि प्रणयेयु रुष्णिहि
ब्रह्मसामानुष्टुप्स्वछावाकसामा सैषोष्णिक् संपद्यते पशवो वा उष्णिक्पशूनेवाव
रुंधे गायत्रीषु पुरुषकामो याच्छानि प्रणयेयुः ककुभि ब्रह्मसामानुष्टुप्स्वछावाक
साम सैषा ककुप्संपद्यते पुरुषो वै ककुप्पुरुषानेवावरुंधे विराट् स्वन्नाद्यकामो
याच्छानि प्रणयेयु रुष्णिहि ब्रह्मसामानुष्टुप्स्वछावाकसाम सैषा विराट् संपद्यतेऽन्नं वि

राऽन्नाद्यमेवावरुंधेऽन्तरपङ्क्तिष्टुभेऽध्यक्षामायोकानिधनं येयुरुक्तिर्हिंकृत्यसामाप्तं
न्यच्छाक्त्ववाकसामासिषानुष्टुप्संपद्यतेऽन्नाद्यं वा अनुष्टुबन्नाद्यमेवावरुंधे ॥१०॥ इत्य
ष्टमः प्रपाठकः॥ देवा वा उक्थान्यतिजित्य रात्रिं नाशक्नुवन्नतिजेतुं तेऽसुरान्रात्रिं तमः
प्रविष्टान्नानुव्यपश्यं स्त एतमनुष्टुभि शिरसं श्रगायमपश्यन्विराजं ज्योतिस्तान्विराजा
ज्योतिषानुपश्यंतोनुष्टुभा वज्रेण रात्रेर्निरघ्नन्यदेषोनुष्टुभि शिराः श्रगायो भवति विरा ज्यो
जैव ज्योतिषानुपश्यन्ननुष्टुभा वज्रेण रात्रेर्भ्रातृव्यं निर्हंति तानाग्रमंतं पर्यायंश्रा
णुदंत यत्पर्यायिंश्राणुदंत तत्पर्यायाणां पर्यायत्वं प्रथमानि पदानि पुनराददीनित्रवं ९
तिप्रथमपर्यायेणाश्वं प्रथमेभ्यः हिपदेभ्यः पुनराददंत यं प्रथमरात्राश्राणुदंतपांतमावोत्रं

धसइतिप्रस्तोत्यदार्वंपांतमंधारात्रिरकैवततधात्रिमास्तंतेताम्रुवैतत्व्यंवीस त
व्यः श्राय स्तोन्योति रुद्धत्त्वनसामापश्यन्सोवागच्छत्स्पतिष्ठदवगच्छातिश्रातिर्ति
ष्ठस्येतेनतुष्टुवानस्तमइववा एतत्प्रविशंतियेरात्रिमुपयंतियदोकोनिधनं
रात्रेर्मुखंत्तवतिप्रज्ञात्यैयदावैपुरुषात्तमोकंश्यागच्छतिसर्वंतिहिप्रज्ञानातिय
र्वमिास्मिदिवानवतितेमध्यमंपर्यायिमध्ययंततेषामोर्दंप्रश्ननेनवाच्चमहंजत
वाचं त्राहृब्रह्मेद्रपश्यवेद त्रि॥णिधनंभवतियथावा अक्रोमाध्यंदिनःसवनं
स्य त्रि॥णिधनायततनमेवमेषरात्रेर्मध्यमंपर्याय्यस्त्रिणिधनायतनाःसलोमत्वायम
ध्यमानि पदानिपुनराददीनिज्ञवंतिमध्यमप्रथमपर्यायिरघ्यमध्यमेहिपदेःपुनराद

क्ष यंमध्यमरात्रस्याज्यदंततत्तन्नमंपर्ययिमस्ययंततेषांहुतस्कंनिधनेनपशून्हंजन्त
पशवोवैहुतस्युतःपशून्त्वात्रव्यस्यहंडुस्ययवंवेदोत्तमानिपशूनिघुनरादिनित्व
सुत्तमस्यपर्यायिस्मोत्तमेहिंपदेस्तुनरादायमुत्तमरात्रस्याज्यदंततांसंधिनामि
पत्नायंततानाश्विनेनासुःकाय्यमगमयंनसःकाय्यंत्वात्रव्यंगमयतीयएवंवे
देषावाअग्निष्टोमस्यस्य(समा)रात्रिर्द्वादशस्तोत्राण्यग्निष्टोमोद्वादशदेस्तोत्राणिरात्रि
षावाउक्थ्यस्यसंमायरात्रिस्त्रीण्युक्थानित्रिदेवत्यासंधिर्यथावाअक्तुक्थान्य
नमेवरात्रेःसंधिर्नानारूपाण्युक्थानिनानारूपाएतस्यात्मवंतिरथंतरंपशु २
कामायसंधिकुर्यादियांवैरथंतरमस्यामेवप्रतितिष्ठतिबृहत्स्वर्गकामायस्यं

संधिंकुर्यादसौवैलोकोबृहत्स्वर्गएवलोकेप्रतितिष्ठतिवारवंतीयंवावामव्यंदेवा
स्तुध्यंवैतेषामेकंपशुकामायसंधिंकुर्यात्पशवोवाएतानिसामानिपशुष्वेवप्रतिति
ष्ठत्याश्विनःहोतानुशंसतिप्रजापतिर्वाएतस्मरस्त्रमसृजततद्देवत्याआयतनं
स्मिन्नसमराधयंस्तेस्यकाष्ठांस्त्वाजिमधावंस्तेषामाश्विनौप्रथमावधावतां ति
तावब्रूवंस्सदनास्त्वितितावब्रूतांकिंनौततःस्यादितियत्कामयेमहइत्यब्रुवंस्ता नं
वब्रूतामस्माद्देवत्यमिदमुक्थमुच्यातास्मादाश्विनमुच्यतेसर्वाःखलुदेवताः
ह्यंतेत्विशंसःसामान्याजिमिवंधनआर्वस्यादय्यिवादेनाःशाःस्तक्षर्यःहिकाष्ठाम्
कुर्वता॥१॥पातमावाअंधसइतिबनहव्यमन्यस्दतेनंवाएतेप्रयंतियेरात्रिमुपयंति

यदेको निधनस्त्रात्रे मुखेन वसोकमोक्ष्यानायश्च वङ्गायमादनमिति गौरीवितं ब्र
त ह्मयद्वाव्यक्रुवन्तिनायदस्यरिच्यततद्गौरीवितमभवदतिरिक्तं गौरीवितमतिरिक्तमेतत त
स्तोत्रं यद्रात्रिरतिरिक्त एवातिरिक्तं दधाति वयमुलातदिदर्थाइति का एवमेतेनवैक
रि एव इन्द्रस्य सांविद्यमगच्छदिन्द्रस्यैवैतेन सांविद्यं गच्छतीञ्चा यमद्धेनैस्तुतमिति आतकत्तं
नव
तत्र साम क्षत्रमेवैतेन स्ययंतइन्द्रोमाम इति देवोदास्य मग्निष्टोमनवैदेवाइमंलोक
मन्यजयन्नंतरिक्तमुख्येनातिरात्रेणामुंतइमंलोकं पुनरत्यकामयंतन्तइहैवास्मिं
ल्लोके न्नस्यातिष्ठन्यदेतत्साम भवति प्रतिष्ठित्या अर्धयत्मनमापिशावरीणु प्रादद्यस्य हि
रावा एषु लोकेषु आयास्तां देवा ईळअर्धयत्मनेनैन्यां इलोकस्यात्राणं दं ततघ एवैव

दैन्यो लोकेन्योन्ना च्छ्वं प्रएघस्त्वआयतनेसत्रमास्तआन्ततनइन्द्र न्तु मंतमित्याकु
पारमकूपारांगिरस्यासीत्तस्यायथागोधास्त्वगेवं च गाथीन्नामेतेनन्निःपाम्नेंद्रछत्ता
स्र यत्तत्वस्मकरोत्तद्धावसातद्धकामयतयत्काएतेनयान्नास्तुवतेसएत्यका
मा॰ मेश्रयस्मन्धयते अन्नित्वाष्टुयनास्तुतइत्स्यार्षनं तत्र साम क्षत्रमेवैतेनन्नवतीपं
वस्तोस्तुतमंधइति गारमेतेन वै गर इन्द्र मग्नीणत्स्रीत एवास्यैतेनं प्रोन्नवतीदाय्यु
न्वोजायतिमाधुच्छंदंप्रजापतेर्वाएषातनूरयात्मनीप्रयुज्यतआत्वेतानिषीदतेतिदे तया
।वातिथिंदेवातिथिः सञ्जत्रोशनायच्छरन्नेर एष्य नवाश्चिएषविदन्नान्यतेन साम्नो
पासीदन्ताअस्मिगावः पश्मयात्वावातिष्ठन्यदेतत्साम भवति पश्नां पुष्ट्यै यौगेया

॰तवत्सरमितिसौमध्यात्रिषामरात्रेरेवसमृध्यासइंद्रसुतेषुसोमेष्वितिकौ
त्सः॥सरस्वत्यनुशंस्यंदव्यथ्यदकयेताऽसइंद्रांकमसमुपावर्त्ततत॰शंतिनवाष्ट्रीनिरोड
यारेवश्रान्तंलुशोत्स्यवदत्स्मुख्यस्वपरिष्ठिक्सादिदागहिकिमुत्वावानांडयोर्व्वभ्रा
सातादितिनाःयांविष्ठाश्वत्सएतत्कुसामापश्यत्तेनैनमच्चवदत्सउपावर्त्तत
यदेतत्सामभवतिसेंद्रत्वाय॥२॥यदिसत्रायदीक्षेरन्नपयजाम्युत्तिष्ठेत्सामर्व्वं
तज्यविश्वजितातिरात्रेणयजेतसर्व्ववेदसेनसर्व्वस्माएवदीक्षेतसर्व्वमाप्नोतिया
इदक्षिणादादातितान्तिरतिप्रयुङ्क्तेयदिपर्यायिरस्तातमनियुक्तेस्यंचदशान्तिर्ती
त्रिसक्तयुःपंचत्तिःपंचान्तिरितरेभ्योग्नावित्रस्वइषमइतिसंधिनास्तुयुःप्राणावै

त्रिवृत्स्तोमानांप्रतिष्ठारथंतरंसाम्नांप्राणान्स्वैवोपयांतिप्रतिष्ठांचषष्टिंचत्रीणिच
शतानिसंभातासत्तिताभवत्यःसंवत्सरस्यरात्रयःसंवत्सरसंमितान्तिरेवतदापिरा
श्विनमाप्नोतियदत्वक्तुवंतितदस्तुतंयत्संप्रतिस्तुवंतितत्स्तुतंयदतिष्टुवंतितत्स्तु
तंयथावाकृत्स्तुयुवतीनित्क्तियुःस्तावतीत्तिवातिष्टुयुस्त्रयोन्द्रग्रातिवायिथातिष्टु
युःस्तावती॥त्रिवनिसक्तयुःकनीन्त्वराग्निवायिथावाकृत्स्तुयुस्त्रीउमाग्निष्टोमसामकार्यनि
धनमेकेडाधदतान्यामेवतत्समंक्रियतेयथातिष्टुयुःस्वारमग्निष्टोमसामकार्यमि
नमिववाएतत्सांम्नायत्स्वरंस्तेनैवतत्समंक्रियते॥३॥यदिस्तोमोमृत्सःस्तुतोथ्याता
म तिरात्रःप्रातरनुवाकमुपाकृयग्निर्वैवाचंस्त्रवांछंदाः॰मित्रवदिवतानांइहोष
यंचातित्तिरतिष्टुप् ५

एवतीप्रतिपदंकुर्यादिंद्रोवैत्वाष्ट्रात्सवनादेवैषामिंद्रंहृंकेंद्रंयोखलुवाऽऽसवत
ऽमुखेसवनमुखेकार्यः॰सवनमुखात्सवनमुखादेवैषामिंद्रंहृंद्रंसुसमिद्धोतव्य
देव३ मग्निर्वैसर्वादेवताःसर्वाएवैताःपश्यन्जुहोतिसंवेशायोपवेशायगायत्र्यैछंदसे
न्निंतयेस्वाहासंवेशायोपवेशायत्रिष्टुभेछंदसेन्निंतयेस्वाहासंवेशायोपव
शायजगत्यैछंदसेन्निंतयेस्वाहेतिजुहोतिछंदांसिवाअन्निंतयस्तैरेवनान्
न्निंवसुन्वेहहद्रथंतरेकार्येयत्रवाइंद्रस्यहरीतदिंद्रइंद्रस्यवैहरीबृहद्रथंतरे
यद्रेतेबृहद्रथंतरेअन्वतःसर्वएवेंद्रस्यहरीअस्तंततोरश्ववासंवेवकार्येत्रुरश्र ८
वसश्वैवेपाराचतानाचसोमोत्सप्तुताबांधततएतेत्रुरश्ववाःसामनीत्र्यपश्यन्ता
स्ता

ऽस्यामस्माइंद्रःशाल्मलिनायमुनायाहव्यंनिरावहद्यत्तौरश्रवसेन्नवतो
हव्यमेवैषांहृंद्रेपूर्वेन्निषुएकयुर्याविहवाःवस्नांतिताःपूर्वास्तीर्थंजिये
तिहर्वएवेंद्रमारन्नंतेविहव्यः॰श्रास्यंजमदग्नेश्चयाऋषीणांवसोमो
सः॰स्तुतावास्तांसतएतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तमिंद्रउपावर्त्त
तयद्विहव्यः॰होतान्युत्रा॰सतींद्रमेवैषांहृंडेयदीतरोग्निष्टोमःस्या
ड्यः॰कार्येयिधक्ष्योतिरात्रोयोवैनूयान्यन्नकडःसइंद्रस्यप्रियोरू
यसैवैषांयन्नकडनेंद्रंहृंडेःयोखल्वाऊर्डष्प्रापइववैपराःपंथायमे

वाग्रेयज्ञक्रतुमारभेत तस्मान्नैयादितिसजनीय॰ शस्यमगस्त्यस्यकयाशुं स्या
नीय॰ शस्यमस्या अमुष्या अध्यस्थान्मिथुनादहोरात्राभ्यामेवैनान्निर्जे
ऊति॥४॥यदिसोममक्रीतमपहरेयुरन्यः क्रेतव्यो यदिक्रीतं योन्योन्त्याहाः
स्यात्सआहृत्यः सोमविक्रयिणे तु किंचिद्दद्याद्यदिसोमं नविंदेयुः पूती
कानभिषुणुयुर्यदिन पूतीकानर्जुनानि गायत्री सोममहरत्तस्या
अनुविसृज्य सोमराज्ञः पर्णमछिद्यत तस्य योंऽशुः परापतत्स पूतीकोऽभ ९५
वत्तस्मिन्देवा ऊतिमविंदन्नूतीको वा एष यत्पूतीकानभिषुणुयुरेवं तूति

धु
मेवास्मैविंदंतिप्रतिक्षप्रातः पूतीकाश्च शृतं च मध्यंदिने पूतीकाश्च दधि चापरा
ह्णे पूतीकाश्च सोमपीथो वा एतस्मादपक्रामतीत्याहुर्यस्य सोममपहरंतीति सओ
षधीश्च पशूंश्च प्रविशति तमोषधिभ्यश्च पशुभ्यश्चावरुंधे इंद्रो वृत्रमहं॰ तस्य यानस्न
नावान्यासंस्तान्यर्जुनानि या वपाया उच्छिन्ना यानि लोहितानि तूलानि नि
ःसोमः सममधावत्तानि बभ्रुतूलान्यर्जुनानि ब्राह्मणेन रूपं॰ मात्तादेवसोममभ्युतो भि
यानि बभ्रुतूलान्यर्जुनानि तान्यभिषुणुयादेतद्वै ब्राह्मणेन रूपं सोमस्य द्रुह्यत्येवैनानि
तिआयत्तीयं ब्रह्मसामकार्यं॰ सदेवैनं करोति यज्ञायज्ञीयमनुष्टुभि स्रोरूढं चैवैना
सम्दर्धयति वारवंतीयमग्निष्टोमसाम कार्यमिंद्रियस्य वीर्यस्य परिगृहीत्यै पंचद

हिंणेदयाः पाप्मा यज्ञायावान्यज्ञस्तमेवास्मात्तेनापहन्त्यथ यदुदस्य पुनदीक्षेत तत्रतं
द्वा हृदयाध्यु श्रीस्यं स्यात् ।५। यदि कलशो दीर्येत वषट्काराणिधनं ब्रह्मसाम कुर्यादि
वषट्कृतो वा एतस्य सोमाः परासिच्यते यस्य कलशो दीर्यते यद्वषट्काराणिधनं ब्र
ह्मसाम भवति वषट्कृत एवास्य सोमो भवति विधुर्द्रोणः समनेव कुलानामिव
नासु कार्यमिषद्धिब्रकुनाः समनेदीर्यते यत्कलशस्त्वदाकृर्जवाग्भ्यांत्रिरिन
घान्यां वा एष ब्रह्मान्निमनुवदति यः कलशादीर्यदिद्रोणवनीयुकरोतिनौग्राय ५६
तीयमेव कार्यं प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टा अरिरिचानो मन्यत स एतदू
ती तिं

यंतीयमपश्यत्तेनात्मानं समश्रीणात्स ऊर्ध्वः पशुभिरिंद्रियेणोदध्यद्यद्वा एष रिरिचानो
यस्य कलशो दीर्यते यद्वायंतीयं ब्रह्मसाम भवति पुनरेवात्मानं संश्रीणीते प्रजया
पशुभिरिंद्रियेण यदि श्रायपूर्वं ब्रह्मसामः स्यादुक्थेषु वानुष्टुप्सु वषट्कारणिधनं कुर्यादिंद्रस्य ५३
तिएं ३ न्नस्य स्तुवंति वाचं प्रति स्तुवंति वागनुष्टुब्यज्ञो विष्णुर्वाचैव यज्ञस्यादिंद्रमपिदधाति य
दे यज्ञस्य स्रवत्यं ततः स्रवति वारवंतीयमग्निष्टोमसाम कार्यं यज्ञस्यैव छिद्रं धारयते ॥
क्षाय दि प्रातःसवनात्सोमोऽतिरिच्येताश्विषु सोमो ग्रहः स्तुतशस्त्रे मरुत्वतीषु गायत्रेण
स्त्वयुर्माध्यंदिनं वा एष सवनं निकामयमानोऽतिरिच्यते यः प्रातःसवनादतिरिच्यते त
स्मान्मरुत्वतीषु स्तुवंति मरुत्वद्धि माध्यंदिनं सवनं तस्माद्गायत्रीषु गायत्रं हि प्रा

तःसवनंयस्मात्स्तोमादतिरिच्येतसएवस्तोमःकार्यःसजोमत्वायैंद्रावैष्णवंहो
तानुशंसतिवीर्यंवाइंद्रोयज्ञोविष्णुर्वीर्यएवयज्ञेप्रतितिष्ठतियदिमाध्यंदिनो
त्सवनादतिरिच्येतबएमहाऽस्रसित्स्वयैंक्षादित्यवतीषुगौरीवितेनस्तुयुस्तो
यसवनंवाएषनिकामयमानोऽभ्यतिरिच्यतेयोमाध्यंदिनात्सवनादतिरिच्यते
तस्मादादित्यवतीषुस्तुवंत्यादित्यंहितृतीयसवनंतस्माद्बृहतीषुबार्हतंहि
माध्यंदिनंसवनंयस्मात्स्तोमादतिरिच्येतसएवस्तोमःकार्यःसलोमत्वायैंद्रा
वैष्णवंहोतानुशंसतिवीर्यंवाइंद्रोयज्ञोविष्णुर्वीर्यएवयज्ञेप्रतितिष्ठतिय ६७
दितृतीयसवनादतिरिच्येतविष्णोःशिपिविष्टवतीषुगौरीवितेनस्तुयुर्यज्ञो

ःप्रजापतिमेवोपयंतिप्राणापानैर्वाएतेव्यृध्यंतइत्याहुर्येसत्रायद्रुवंतीतिमैत्राय
वरुणंपयस्याग्रहंगृह्णंतेप्राणापानौमित्रावरुणौप्राणापानैरेवसमृध्यंते॥८॥यस्यकल
शउपदस्यतिकलशमेवास्योपदस्यंतंप्राणोऽनूपदस्यतिप्राणोहिसोमस्तदाहुःपयोव
नायदित्यथोखल्वाहुरंतर्हितमिववाएतद्यत्पयोहिरण्यमेवापोन्यवनयेद्धिरण्यमन्
न्नयेदितिप्राणोवाअपामृतंहिरण्यममृतएवास्मिन्प्राणंदधातिसर्वमायुरेतियस्य
नाराशंसउपदस्यतियस्यनाराशंसमेवास्योपदस्यंतंप्राणोनूपदस्यतिप्राणो
हिसोमोयमध्वर्युरंततोग्रहंगृह्णीयात्तस्याद्भुमवनयेत्तस्यायश्चित्यैवैग्रहोगृह्यतेप्रा
यश्चित्यैवास्मैप्रायश्चित्तिंकरोतियदिपिष्टापिशितांसोमोऽस्यंगवेयातामतःपरिध्यंग

रान्निर्वर्त्यज्जुहुयाद्धुतस्य चाहुतस्य चाहुतस्य हुतस्य च पीतापीतस्य सोमस्यैन्द्राग्नीपि
बतं॰ सुतं॰ स्वाहेति सैव तस्य प्रायश्चित्तिः प्रजापतये स्वाहेत्यन्तन्त्तणीयस्य जुहुया
दुत्तरार्द्ध हि बर्हिषित्रिपरवइंडुरिंगुमवागादित्यवद्दृष्टस्यन्तन्त्येत्तस्यतइदंविष्णु
स्यैंद्रियावतः सर्वगणस्य सर्वगणेनपशूत तन्नपहूत तस्यन्तन्त्तयामीति हिरण्यगर्भ
ःसमवर्त्तताग्र इत्याज्येनास्कपात्रत तस्य जुहुयाद्दाग्नीध्रं परेत्य नूतानां ज्ञातः पतिरे
कआसीत्सदाधारपृथिवीं द्यामुतेमां तस्मै तइदो हविषा विधेम स्वाहेति सैव तस्य
प्रायश्चित्तिर्यदि ग्रावा पिशीर्यत पस्कन्निर्यजमानोध्यतेपशवो वै ग्रावाणो घृता
नस्य मारुतस्य साम्नास्कन्युमारुतावै ग्रावाणः स्वैनैवैनां स्तद्रूपेण समर्द्धयतिय ९८

वैविष्णुःशिपिविष्टो यज्ञ एव विष्णौ प्रतितिष्ठत्यतिरिक्तं गौरीवितमतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्ये
तदन्यत्कुर्युरुक्थान्यन्यत्स्तूणेयुरुक्थानि वा एष निकामयमानोऽत्यरिच्यते योऽग्निष्टोमाद्
तिरिच्यते यक्षच्चेत्स्याऽतिरिच्यतेऽत्तातिरात्रः कार्योऽतिरात्रं वा एष निकामयमानोऽत्यातिरि
च्यते य उक्थ्येभ्योऽतिरिच्यते यदि रात्रेरतिरिच्यते विष्णोः शिपिविष्टवतीषु बृहता स्तुयुरेवउ
वात्र्यतिरिच्यत इत्याहुर्यो रात्रेरतिरिच्यत इत्यमुं वा एष लोकं निकामयमानोऽत्यतिरिच्य
ते यो रात्रेरतिरिच्यते बृहता स्तुवंति बृहदमुं लोकमाप्नुमर्हति तमेवाप्नोति ॥७॥ यदिदी
क्षितानां प्रमीयत दग्ध्वास्थीन्युपनह्य यो न दीक्षी स्यात्तं दीक्षित्वा सह यजेरन्नेतदन्य पि
कुर्युरग्निष्टुत्यान्यत्सोममगृहीत्वा ग्रहान्यासोदक्षिणस्मात्कित्सद्वात्केयुमर्जिह्मीयवा
पिवा एतस्य यज्ञो यो दीक्षितः प्रमीयन्ते ते मे तेन निरवदयन्ते यामेन स्कुवंति यमलोकमे

वैनंगमयंतितिष्ठन्तिःस्तुवंतित्रितीयोहिलोकेपितरःपराचीन्निस्तुवंतिपराङ्हीतोसौलोकः
सार्पराज्ञीस्तुर्निस्तुवंत्यर्बुदःसर्पएतान्निर्मृतांत्वचमपाहतमृतामेवेतान्निस्त्वचमप
घ्नतेतांस्तुवानुब्रुवंतस्त्रिर्मार्जालीयंपरियंतिसव्यानूरूनाघ्नानाःस्तुतमनुशंसं
त्यमुष्मिन्नेवैनंलोकेनिर्धूवंतियंतिवाएतेपथइत्याहुर्येमृतायकुर्वंतीत्येष्टवा
यवाग्वान्नराहान्गच्छंतिपुनःपंथामपियंत्यग्नआयूंषिपवसइतिप्रतिपत्कार्याय
एवञ्जीवंतितेष्वायुर्दधातिसंवत्सरेस्थीनियाजयेयुःसंवत्सरोवैसर्वस्याशांतिर्यस्तु
रासंवत्सरस्थानयजयुर्वाचमरुक्षतांकूरामच्छेयुरष्ठमितःस्तोत्रःस्याद्यमितो
घसोधयोलोकस्त्रिवृतःपवमानाःस्युःयद्वादशामितरस्सर्वेषुत्रिवृतःपवमाना ९८
नवंतिप्राणावैत्रिवृत्प्राणान्नेवाप्ययंतियत्सप्तदशामितरस्सर्वेप्रजापतिर्वैसप्तदश

दिमोममत्तिदहेकृह्वानध्वर्युस्यामायतस्तोत्राण्युक्तानिशस्त्राणिहोताध्वर्य
याष्टवंयत्तेनचरयुःपंचदक्षिणादेयाःपाङ्क्तोयज्ञोयावानेवयज्ञमेवारभंतेवसं स
थाकुर्दत्यपुनर्दीक्षेतनतंत्रतद्धाघद्वास्यंक्रियाल्पुराद्वादश्यादीक्षेतयद्वादशी
मतिनयदंतद्दीयत॥४॥यदिमहावीरान्निधततंत्रिन्नमत्तिमस्राघन्तेताव
दत्तिश्रियाःपुराजंतुन्यश्चात्वदाःसंधातासंधिंमघवापुरूवसुर्निष्कर्ताविह्रु
तंपुनमनिमानिश्चाइवेंद्रचंदराणाइववनानिनप्रजहितान्यत्रिवोहराधा
स्नाश्रमन्मघमन्नद्रीत्रदाशकोनुगाचष्ठहत्रहंस्तस्तेतेमरुताम्भरराध

सानुस्तोमं मदे महीति महावीरं भिन्नमभिमृशेत्सैव तस्य प्रायश्चित्तिर्यद्वा
एतस्माद्बलंस्रवाते ऽ इन्द्रियं वीर्यमन्नाद्यं प्रजाः पशवोपक्रामंति यस्य प्रूपो
विरोहति स ईश्वरः पापीयान्भवितोः प्राङुपस्थं वकुरूपमालभेत त्वष्टा वै प
शूनां रूपाणां विकर्त्तेति मेव त उपधावति स एनं तेजसेन्द्रियेण वीर्येणान्ना
द्येन प्रजया पशुभिः पुनः समर्द्धयति सैव तस्य प्रायश्चित्तिः॥१०॥ नवमाग्र
पाप्मकः॥ अग्निनाष्टथिव्यो पधिर्तिस्तेनायं लोकस्पृष्टो वायुनांतरिक्षेण वयौ
तिस्तेनैव बलोकस्पृष्टो द्यौरमं तरादित्येन दिवा नक्षत्रैर्भस्तेनायो लोकस्पृ १०

दिसोममभिदध्हेह्रूह्रूहानश्चर्युस्पाशयेनस्तोत्राण्युकार्शानास्त्राणिहोताऽथ्य यथा
स्र्वं यज्ञेन वरेयुः पंच दक्षिणा देयाः पाङ्क्तो यज्ञो यावान्यज्ञस्तमेवारभ्नते वन्न
याडुदेत्यमनुनदीत्तत नत्रतद्घाघदास्य आसुराद्दादभ्यादीतेयद्वादशीमती
न यदेतद्वीयेत॥११॥ यदि महावीरो भिद्येत तं भिन्नमभिमृशेद्यस्ते नच्चिदत्ताश्चि
षाः प्रराजन्नुन्यस्त्राचरद्व्यं धाता यांधिमघवा पुरूवत्स्न्निष्कृत्तां विकृतं पुनर्मा
नि नेमश्चाऽऽवेद्रत्नं लवदरणाद्भवनानिनमजद्दितान्याड्विवोद्भरोषाय्पोत्रमा मघम
मदीन्नदाशवोनुग्रान्नश्वह्रत्रदस्त्रसन्मुतमहताभ्रराध्यानुस्तोमं मदेम
हीति महावीरं भिन्नमभिमृशेत्सैव तस्य प्रायश्चित्तिरस्र्यद्वा एतस्माद्दालंस्र

त्वा तेजस इंद्रियं वीर्यमन्नाद्यं प्रजाः पशवोपक्रामंति यस्य सर्पो विरोहति य
ईश्वरा पापीयान्भवितोस्त्वाहुः पशुं वक्षरूपमालभेत त्वष्ट्रो वै पशूनां रू
पाणां विकर्त्तामेव तदुपधावति स एनं तेजसेंद्रियेण वीर्येणान्नाद्येन प्र
जया पशुभिः पुनः समर्द्धयति सैव तस्य प्रायश्चित्तिः ॥१०॥ इति नवमः प्रपा
ठकः ॥ अग्निना पृथिव्योषधिभिस्तेनायं लोकस्त्रिवृद्वायुनांतरिक्षेण वयो
भिस्तेनैष लोकस्त्रिवृद्द्योयमंतरादित्येन दिवा नक्षत्रैस्तेनासौ लोकस्त्रिवृदे
द तद्वस्त्रिवृत्तत्रायतनमेषामस्य बंधुतायतनवान्बंधुमान्भवति य एवं वेद १००
तमुत्र तिष्ठेत्याहुः यस्त्रिवृद्ध्येवैषु लोकेषु प्रतिष्ठितोर्द्धमासा एव पंचदशास्या

यतनमेषामस्य बंधुतायतनवान्बंधुमान्भवति य एवं वेद तमोजो बलमित्याहुः
र्द्धमासशोद्धि प्रजाः पशवश्चौजो बलं पुष्यंति संवत्सर एव सप्तदशस्यायतन
द्वादश मासाः पंचर्त्तव एतदेव सप्तदशस्यायतनमेषामस्य बंधुतायतनवान्बंधु
मान्भवति य एवं वेद तमु प्रजातिरित्याहुः संवत्सरो हि प्रजाः पशवोनु प्रजा
यंते त्र्यादित्य एवैकविंशस्यायतनं द्वादश मासाः पंचर्त्तवस्त्रय इमे लोका अ
सावादित्य एकविंश एतदेवैकविंशस्यायतनमेषामस्य बंधुतायतनवा
न्बंधुमान्भवति य एवं वेद तमु देवतल्प इत्याहुः प्रदेवतल्प मात्राति य एवं

वेदत्रिवृद्वैत्रिणवस्यायतनमेषास्यबंधुतायतनवान्बंधुमान्भवतियएवंवे
दमुपुष्टिरित्याहुस्त्रिह्येवैषपुष्टोदेवतायतएवंत्रयस्त्रिंशस्यायतनंत्रय
स्त्रिंशद्देवताःप्रजापतिश्चतुस्त्रिंशएतद्वैत्रयस्त्रिंशस्यायतनमेषास्य
बंधुतायतनवान्बंधुमान्भवतियएवंवेदतमूनाकइत्याहुरन्तर्हिप्रजापतिःक
म्भचनाकंवैद्वात्रिंशस्यैवछंदोमानामायतनमेषामेषांबंधुतायतनवान्बंधुमा
न्भवतियएवंवेदतानुष्टुप्प्रष्टिरित्युत्सोपशवोहिछंदोमाः॥१॥प्रजापतिःप्रजाअ ९३
सृजतसोऽताम्यत्तस्मैवाग्ज्योतिरुदगृह्णात्साब्रवीत्कोमेऽयंज्योतिरुदयच्छदि

सै तिस्त्वंवैतवागित्यब्रवीत्तामब्रवीद्विराजंत्वाछंदसांज्योतिष्कृत्वायतनांताइतितस्माद्यो
विराजंस्तोमाःसंपद्यतेतंज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमइत्याचक्षतेविराड्ढिछंदसांज्योतिर्
तिःसमानानांभवतियएवंवेदानुष्टुब्वाविसप्तदशश्चसमन्तवताऽस्मानुष्टुब्वृ
ऋत्नगाणिवंदाऽस्यसृजतषडुत्तरांसोमांसप्तदशस्तावेनांमध्यतःप्राजनयता
त्रिवृच्चत्रिणवश्चराथंतरौतावजश्चाश्वश्चान्वसृज्येतांतस्मात्तौराथंतरंप्राची
नंप्रह्वौनुतापंचदशश्चैकविंशश्चबार्हतौतौगौश्चाविश्चान्वसृज्येतांतस्मात्तौबा
र्हतंप्राचीनंनास्कुरुतएवंवैविद्वांसमाकुरुपिग्राम्याणांपशूनांवान्नश्रा
गानातीति॥२॥प्रजापतिरकामयतबहुःस्यांप्रजायेयेतिसन्त्रात्मन्स्त्वयम

अथ विंशतिर्दीक्षितः अथ विंशतिर्दीक्षिता मासान्वा राध्नुवन् ५

२ पश्यन्नतान्विज्ञो मरुत्ततय इत्थ्यादस्ऽततद्दविज्ञामरुद्विन्क तैरेतं द्वादशाहमुपासी
दन्नोराध्नोत्सितानोराध्नीदिति मासान्त्रपासीदं स्तदीक्षयेवाराध्नुवंन्नुपसन्त्र
योदश मदीक्षयंस्तोनुब्ध मन्नवन्नस्माद्रुपसत्सुदिदीक्षाणोनुब्धं नवस्येवचर्दीत्रयो
४ दशं मासं संवत्सतन्नैवच्चेकोदीक्षेत कोदिप्रजापतिरराध्नोद्वादशदीक्षिरन्नादशादिमा
३ मान्त्रराध्नुवंस्यदिपंचविंशदीक्षेत मे पंचमे पंचमे पंचमे पंचमन्वत्वारो मासावेकः
तिनिर्दिशायुर्यस्मान्त्रराध्निका माःस्फ स्तमेवाराध्निरन्वेतिसर्वऽत्ततरराध्नुवंतियोवेद
८ वानां गृहपतिर्वेदप्रमुते गार्हपत्यं गार्हपत्यमाप्नोति संवत्सरो वै देवानां गृहपतिः स १२
५ एव प्रजापतिस्तस्य मासा सव सहदीक्षिणो विंदते सहदीक्षिणो ‸ ते गार्हपत्यं गार्ह

द्वादशोपसदो

पत्यमाप्नोति य एवं वेद यो वै छंदसां स्वराडं वेदाश्नुते स्वाराज्यं स्वाराज्यमाप्नो
तिष्टदतीवावछंदसां स्वराडश्नुते स्वाराज्यं स्वाराज्यमाप्नोति य एवं वेद तां वा ए
तामन्नाद्यायव्याहन्यासतेय स्वारादेतं द्वादशाहं द्वादशदीक्षा द्वादशप्रसृत:
षड्विंशदेतारात्रयोनवंतिषड्विंशदक्षराष्टहतीजायतेवावदीक्षयाधुनीत
उपसद्भिस्तद्देवलोकमेवस्तुत्याप्येत्येतावद्वावसंवत्सर इंद्रियं वीर्यं यदे
तारात्रयोद्वादशापोसस्यैमास्योद्वादशैकाष्टकाद्वादशामावास्यायावद्दे
संवत्सर इंद्रियं वीर्यं तदेतेनाप्नोवरुंधे द्वादशाहेन त्रिंशदक्षरा वा एषावि
राड्ढदृतवत्सचुघेवविराजाप्रतितिष्ठस्ट्चुन्निर्विराजिद्वात्रिंशदक्षरानाप

ष्पानुष्टुब्गायत्र्युष्णिग्च्छव्यादा पशवो वाचा पश्चात्तदाधारत स्माद्वाचा पिश
वाचाकृता आयंति तस्मात्तु नाम गृह्णन्ते ॥३॥ अन्नं तं प्रववोतिरात्रो न विष्णु
कंन्नरा पृथिवीह्ववोतिरात्रो द्यौरुत्तरोग्निः ह्ववोतिरात्र आदित्य उत्तर आ
णाः ह्ववोतिरात्रं ग्रदानं ग्रस्यचतुर्वी नीरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमो यस्मा
दंतराग्निष्टोमावतिरात्रावन्यां तस्माद्दंतरेयस्यौ कनीनिके तु ऊः संवत्स
रस्य वा एतौ द्वे ऊयदतिरात्रौ तयोर्न्तस्य समुद्रः संवत्सरस्य दण्डूयो
रात्न्मां नानदपिदधानीति तद्दाहुः कोस्य सुमहत्ति यद्वाव प्राणो जागरितं
देवभागरितमिति गायत्री वाव एतां ज्योतिः पञ्चामा यते यदेतं द्वादशाह

मष्टोम मध्यत उप्याग्निष्टोमावभितो नाना स्वर्गं लोकमेत्या ... रसंवत्सा घमन्ते
मन्निदीप्यमानास्त्रिष्टुर स्ताद्रथंतरमुपयंति ज्याष्ठाद्वैवाक्सर्वामिव वाचमवरुध्य
सर्वमन्नाद्यं द्वादशाहं तन्वते जामि वा एतद्यज्ञे क्रियते इस्याऊ यत्त्रिष्टुरस्ताद्रथ
तरमुपयंतीति सोन्तरमुक्थानां ब्रह्मसाम भवति तेनैव तदजामि त्रन्नवत्यः प्राय
णीयस्याह्नः प्रतिपदो भवंति तेनो एव तदजामि त्रिवेवा परिष्टाद्रथंतरमुपयं
ति ज्याष्ट्यैव वाक्सर्वामिव वाचमवरुध्य सर्वमन्नाद्यं द्वादशाहं तन्वते ॥४॥
त्र यावा एते त्रिरात्रा यद्दश द्वादशाहा गायत्रमुखाः प्रथमो गायत्रमध्यो द्वितीयो
गायत्रोत्तमस्तृतीयो यस्माद्गायत्रमुखः प्रथमस्तस्माद्वैजग्निदीपाय यस्मा

सू

ज्ञा यत्र मध्यो द्वितीयेस्तस्मात्त्रियं द्वौ युःपवते यथ्मा ज्ञा यत्रोन्न मस्तृतीयस्तस्मा
द्वादिशस्तपतिनेन सावेगायत्रीत्रय मंत्रिरात्रंदाधार पदे द्वितीयमस्तरै
स्त्रितीयंत्रिहृद्वैगा यत्र्याः स्तोत्रास्त्रिष्टुबाय लीयमहस्तेन प्रथमास्त्रिरात्राह्वतस्त्रि
पदा गायत्री त्रिरात्रो मध्ये तेन द्वितीयस्त्रिरात्राह्वतस्त्वेनुद्विंशात्यस्तरा गायत्रीच
तुर्विंशः सप्तममहस्तेन तृतीयस्त्रिरात्राह्वतस्तेजवो सो एते त्रयंति तेजो मध्ये
दधति तेजोन्त्यघंति ज्यात्स्निषा वा एते प्रयंति ज्याति मध्ये दधति ज्योतिरन्त्यघंति
चक्षुषा वा एते प्रयंति चक्षुर्मध्ये दधति चक्षुरन्त्युघंति प्राणेन वा एते प्रयंति प्रा ५४
णं मध्ये दधति प्राणमन्त्युघंति येन गायत्र्या प्रयंति गायत्रीं मध्ये दधति गाय

त्रीमन्त्यघंति तं न्नं वा एत द्विताय तयदे द्वादशाहस्तस्यैतेमच्छवाय गायत्रै
त्र्यं संव्याथाय गिरिन्द्विदौच्चामन्यवेतिदेवा वा वाग्निःप्रतारीकाहायेनिःकयंद
५१ह दर्शाँ इति यथारान्ते मिः पर्यस्य व मनं गायत्री पर्यस्य विरूपं प्राय यथाद्वा
नानाद्भूता एव मध्यां द्वादशाहो ह्वतानुष्टुप् न वा एता मन्त्रा घायत्याद्वमा
५ सतपदं तं द्वादशाहमष्टाप्तिवाश्चिन्तरारनुष्टुप्प्रथमं द्वादशाहस्याद्द
रु घलत्यका द्वादशात्तिद्वितीयं द्वादशात्तिस्तृतीय मच्छरं त्र्यच्छरमुद्धिष्टते त
द्वोच्छरं त्रिरात्रमनुविदधाति वंदा॰ स्य वा स्या स्तृतीयं त्रिरात्रं बहुंतितां वाए
तां प्रतीचीरर्द्धी पराचीमास तेन्ना घायतस्मात् प्रत्यंचं ति यंचिं पराचं प्रजा

ति

पशुमुपजीवंति छंदांसि वा अन्योन्यस्य लोकमभ्यध्यायन्गायत्री त्रिष्टुभाक्रि

ष्टुब्जगत्यास्तान्जगती गायत्र्यास्तानि व्यूहन्यथालोकं ततो वै न्यियं यं काममका ना२

मयंत तमसन्नयन्काकामोऽस्मै छंदसो द्वादशाहेन यजते सोऽस्मै कामास्स

मृध्यंते ऽको वि दद्वानां द्वादशाहो यथा वै मनुष्या इमं लोकमाविष्टा एवं

दवता द्वादशाहमाविष्टा देवता वताः हवा एतेन यजंते य एवं विद्वान्द्वादशाहे

न यजंते स्वरस्रावै देवानां द्वादशाहो नाग रहता यान्नस्यं यो वै द्वादशाहमग्नि

ष्टोमेन कल्पमानं वेद कल्पते स्मै प्रातःसवनेनैव प्रथममहस्त्रिरात्रा कल्पते

माध्यंदिनेन सवनेन द्वितीयस्तृतीयसवनेन तृतीयो ग्निष्टोमसाम्नैव दशा

ममहः कल्पते कल्पतेऽस्मै य एवं वेद ॥५॥ एति प्रेत्यस्याशु मर्द्धितिमदुक्तान्तेऽज स्वद्युं ज

नं प्रथमस्याह्नो रूपं त्रिवृतः स्तोमस्य गायत्र्यस्य छंदसो रथंतरस्य साम्नो द्युम

वहन्न्रहवद्यि मद्विश्ववदुपास्थितं द्वितीयस्याह्नो रूपं पंचदशस्य स्तोमस्य

त्रिष्टुभस्य छंदसो बृहतः साम्नो हत्रिवद्विश्ववज्जामदृचन्नवत्तृतीयस्याह्नो रूपं ७

सप्तदशस्य स्तोमस्य जागतस्य छंदसो वैरूपस्य साम्नो राजन्वदूजन्वद्ऽ

र्यवद्विराडनुतोदवच्चतुर्थस्याह्नो रूपमेकविंशस्य स्तोमस्यानुष्टुभस्य छं

दसो वैराजस्य साम्नः श्विन्नवद्विश्वमत्यं ह्विः शाक्वरीम्नानाहरागामदर्षन्नवछ

न्यन्निमत्पंचमस्याह्नो रूपं त्रिणवस्य स्तोमस्य पांक्तस्य छंदसः शाक्वरीणां

साम्नः परिवत्सरतिपक्षसप दाद्विपदा विना गायत्रं सा गोमह इषंनवस्य षष्ठस्याक्रोम
पंत्र यस्त्रिंशस्य स्तोमस्य सर्वेषां छंदसां रूपं रेवतीनां ग्लोमो यस्मादेषा स
मानासती षड्ढविनाक्तिर्नानारूपा तस्माद्विरूपा संवत्सरो विरूपमेनमनु
प्रजायते य एवं वेद ॥६॥ अग्न इति प्रथमस्याक्रोरूपमग्निविनक्तेरग्निमि
ति द्वितीयस्याग्निनेति तृतीयस्याग्निरिति चतुर्थस्य देवा वैश्रियं मे छंदस्तान्तप्र
थमेह्न्यविंदन्न द्वितीये न तृतीये तां चतुर्थेहन्यविंदं श्चिंदंते श्रियं य एवं वेदा ७
ग्निरिति पंचमस्य ते नो अग्नीः प्रत्यपोहितं स्याक्ररूपभ्रातिबाधेनं च्यावयत्याप्त्वति प ९६
एवं वेदाग्न इति षष्ठस्य येनैव रूपेणाग्रयं ति तदन्यक घ्नंति यस्मादेषा समाना

सत्याग्निविनाक्तिर्नानारूपा तस्माद्यच्चादित्यस्तपति ॥७॥ इंद्रेति प्रथम
स्याक्रोरूपमिंद्रविनक्के रिंद्रमिति द्वितीयस्येंद्रेणेति तृतीयस्येंद्र इति
चतुर्थस्येंद्रादिति पंचमस्येंद्रेति षष्ठस्य येनैव रूपेण प्रयंति तदन्य
घ्नंति यस्मादेषा समानासतींद्रविनाक्तिर्नानारूपा तस्माद्यच्चौषध
यः पच्यंते ॥८॥ य ह्वा अस्तोति तत्प्रथमस्याक्रोरूपं स्वरविनक्के यस्तु
रस्तोक्रोनं तद्द्वितीयस्य यदुज्जेयतः स्तोनं तत्तृतीयस्य यदनुचुन्नं तच्च
तुर्थस्य यदत्यारब्धं तत्पंचमस्य यदिह्कारेणान्यत्स्तं तत्षष्ठस्याक्रोरूपं
स्वराणां यस्मादेषा समानासती स्वरविनाक्तिर्नानारूपा तस्माद्यच्चनु

वायुःपवते॥७॥पदनिधनं प्रथमस्याक्रोरूपंनिधनविनक्के वरिरिलिधनं द्विती
यस्य दिङ्गिधनं तृतीयस्य निधनं चतुर्थस्याथकारलिधनं पंचमस्य यदिरुका
रणान्यस्त्वंतस्य षष्ठस्याक्रोरूपंनिधनानां यस्माद्दशासमानासत्ती निधने
विनक्ति नानारूपा तस्मादिमे लोकाः सदृशं तो नानेव॥८॥द्रवदिडं प्रथम
स्याक्रोरूपंमिडा विनक्ति रूढिडं द्वितीयस्य परिभुक्षेडं तृतीयस्य डानि
रुडं चतुर्थस्याध्वडं पंचमस्य यदिरुकारणान्यस्त्वंतस्य षष्ठस्याक्रोरू
पमिडानां यस्मादेषा समानासन्तीडा विनक्ति नानारूपा तस्मात्समा
नाः संतः प्रजा वो नानारूपाः॥९॥नारद्यात्रा यनावैसत्रमासततानसं ७

छन्किंप्रथमेनाक्राकरुतेतिप्रैवैमेतिकिंद्वितीयेनेत्यवसमेवाक्रूमहीतिकिं
तृतीयेनेतिपर्यवाम्नवामहीतिकिंचतुर्थेनेतिसंतैवसतप्यदध्मेतिकिंपंच
निनेतिघ्राणानेवविछिंदंतऐमेतिकिंषष्ठेनेतीदमेवागछामेतियस्यपदेन
प्रस्तोत्यथस्वारमनिवावतेनदेवाःप्रभून्पश्यन्त्युरस्तात्स्तोत्रमथस्वार
हुदेवतेनास्टर्न्तयउन्नयतःस्तोत्रमथस्वारमेत्यएवतेनलोकेभ्योदेवाःप
क्षुत्योन्नाघंप्रायछन्नादन्डउन्नमथस्वारमुपैवतेनाशिद्धन्यस्यमध्येनि
धनमथस्वारंगन्नाउिस्तेनादधलतानिरुवतारवारेणघ्राजनयन्निमंवाव

देवालोकंपदनिधनेनात्यजयन्तमुबदिर्ध्धिधनेनांतरिक्षंदिङि॰धनेनाम्नत
त्वभीनिधनेनागछन्ब्रुस्तवर्बसमथनिधनेनावाऋंधतास्मिन्नेवलोकइइ
निधनेनप्रत्यतिष्ठन्निमंवावदेवालोकंइवृदिडेनात्यजयन्तमुन्नइ
नांतरिक्षंपरिष्ठुब्धेडेनप्रतिष्ठामिडान्निरैडनावाऋंधतप्रतिष्ठाया
ध्यइडेनवाजयंतास्मिन्नेवलोकइइडेनप्रत्यतिष्ठन्तवाकसंवत्सरमति
वदतीडैवसंवत्सरमतिवदतिगर्भेणसंवत्सरेपर्याहृत्यप्रजायतेतेनाति १८
वदतितावाएताश्चतस्नः षडहंपराच्यइडाश्चलतियंत्येषान्तुनतेषावि

ह्ववेषाप्रतीच्येतद्वीड॰संवत्सरोग्निर्वकिसंवत्सरोयदग्निर्विनिज्यतेवाच्यमेवत
द्रूपंत्रि
हिनजंतिदृदृच्छत्तरेविनजंतिद्वौद्वौहिमासावृत्तुरयोमासानामेवतद्रूपं
ऋ
नंप्रतिष्ठित्याश्चयोरुद्रे
इतेषडहानिविनजंतिषडूतवऋतूनांधृत्यारूतूनांप्रतिष्ठित्याश्चयोरुद्रे
धानि
नामेवतद्रूपंक्रियतेषडुहुरुषायानाग्निरन्तुविक्रियतेयदिदंवकधानि
क्रियतेयदसावादित्यः सर्वाइमाः प्रजाः प्रत्यङस्मादेतएवदेवतेविनतिमा
नज्ञातेनातोन्याकाचनाा१४॥ दशमः प्रपाठकः॥ स्तोमोयुज्यतेसत्रियेन्नो
ह्न्त्यीप्रन्नवतीनिश्चोपवतीत्तिश्च्यर्यन्त्वत्नवत्यउपवतीत्यः पूर्वयुज्यंतेब्र

न्त तत्सर्वं छन्दश्चाधक्रम्यते ब्रह्म हि सर्वं हि चान्मनस्तत्सर्वं वाचो युज्यते मनो हि स
तं र्वं वाचो यद्धि मनसा गच्छति तद्वाचा वदति बृहत्सर्वं रथंतरादक्रम्यते बृ
हद्धि सर्वं रथंतराद्धि जित्याउ वै रथंतरं सर्वं योगमानञ्ज्ञौ संतार्यास्त्वाज
यंति यथा शिष्टान्वहिष्यां संतरे देवमेवैतां संतरं तिगत्वैन वनवंति
नवाद्यस्य पुत्र्याकुर्वन्वैवा व ऋर्जुनक्रिय्याध्वार्यस्य ज्ञाम्याच्छवदध्या
दैव मेवैतं न बाहस्य ज्ञाम्याच्छवद घातिगत्वै त्रिवृद्देवस्तोमो नवतितिज २९
सं ब्रह्मवर्चसाय ॥१॥७ तास्यां वै रूपास्त्या बहिष्पवमान्यो युज्यते यज्ञा

मास्तोमो न्नवति तदाज्येषु निराहावं त्याज्यानि नवंति युक्तमेवैतराक्रयत्यग्न
आयाहि वीतय आनो मित्रावरुणा यहि सु षुमा हि त इंद्राग्नी आगतं
सुतमिति निराधंतरमेव तद्रूपं निघोंतयति स्तोमः ॥२॥ वसोमासो विपश्चि
तस्त्रति गायत्री नवति घेत्याश्विनि द्रोणानि षञ्च वरत्यन्ति क्रांत्यै सुता
इंद्राय वायव इति सः स्वृत्यै घ्नसोमदेववीतय इति घेत्यै घउ दवे तिं घि
त्यै घवा एले नाक्रायंति गायत्रं नवति यदेव गायत्रस्य ब्राह्मणा मांघं नव
त्यश्चो वै न्वत्वा प्रजापतिः प्रजा अस्रजत स प्रजायत ब ऊरन्नवल्बजाप

तिवक्रूर्नवत्याश्वेनञ्चष्टुवान एकाक्षरं निधनमुपयंति रथंतरस्यानतिवादा
यानतिवाद्येनं भ्रातृव्यो भवति य एवं वेद सोमसाम भवति यथा वा इमा आ
न्या उषध य एव ५ सोम आसीत् तं तपो तप्यत स एतत् सोमसामापश्यत् तेन
राज्यमाधिपत्यमगच्छद् गच्छति राज्यमाधिपत्यं गच्छति यशो भवति सोम
साम्ना ष्टुवानो यौधाजयं भवति यदेव यौधाजयस्य ब्राह्मणं मौशनं यदे ११०
न शनस्य स्तोमः ॥ ३ ॥ अभि त्वा शूर नोनुम इत्यभिसीति रथंतरस्य रूपं ४
राथंतरं ५ त्येतद् दर्शं कया नश्चित्र आभुवदिति कवत्यस्तेन प्राजापत्याः

को हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्यैतं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मंदानमंधसो अभि वत्सं न स्व
सरेषु धेनव इत्यभीति रथंतरस्य रूपं ५ राथंतरं ५ त्येतद् दर्शं रिं गीर्भिर्वामदेव
तिर्दृवं त एवैनं तेराभि वो वीर विदद्वस्तुमिति स्तोमो वै वराय ज्ञो विदद्वसु स्तोमेनावे
यज्ञाद्युज्यते यत्तरो अभि वो वीर विदद्वस्तुमित्याहु यज्ञमेव तद्यन्त्ति रथंतरं भवति
ब्रह्म वि रथंतरं ब्रह्मणायणीयमहद् ब्रह्मणा एव तद्यन्तः कम्पत्रयंती यां विरथंत
रमेस्यामेव प्रतिष्ठाय सत्रमासते वामदेव्यं भवति पशवो वै वामदेव्यं पश
रमेस्यामेव प्रतिष्ठाय सत्रमासते वामदेव्यं भवति पशवो वै वामदेव्यं पशु
नामवरुध्यै प्राजापत्यं वै वामदेव्यं प्रजापतावेव प्रतिष्ठाय सत्रमासते नौध

संन्वतिब्रह्मवेनोधसंब्रह्मप्रापणीयमरुर्ब्रह्मणंएवतद्ब्रह्मणाक्रमंतेकालेयं
न्वतिसमानलोकोवैकालेयंवरथंतरंचवैयोवरथंतरंपश्चावःकालेयमस्यान्वे
वपशुष्टुवप्रतिष्ठायसत्रमासतेइद्वदिडंतथाद्येतस्याह्नोरूपं॥स्तोमा॥४॥
त्रसोमासोमदच्छन्दःतिगायत्रीन्नवतिमदवद्वैरसवन्तृतीयसवनंमदेमवत
त्रसंदधात्यायापवस्वदेवयुरित्यतिरथंतरस्यरूपं॥राथंतरंस्परूपं॥द्येतदह्नः
पवतेहर्यतोहरिरितिबृहतोरूपंबृहद्देवलदेतस्मिन्नहनियुनक्तितद्धरूः ११२
स्वस्थारभन्तेप्रस्तुन्वानायान्धसइतिप्रवत्यानवंतिप्राणिनीषण्यमिवद्येतदह्नः

स्प

रन्तिप्रियाणिपवतेवनोहितइत्यन्नीतिरथंतरंरूपं॥राथंतरं॥ह्येतदहर्यज्ञा
यज्ञावोअग्नयइत्यग्निर्वैयज्ञोयज्ञएवतद्यज्ञंप्रतिष्ठापयतिगायत्रंनवतियदेव
गायत्र्यस्याह्नस्तेन॥संहितंनवतिघ्नसरणिधनंप्रतिष्ठायैप्रतिष्ठायैवस
त्रमासतेप्रसफंनवतिसफेनवैदेवाइमांलोकान्समाप्नुवंन्यत्समाप्नुवं॥स्तत्स
फस्यसफत्वंमिमानेवैतेनलोकान्समाप्यसत्रमासतेआन्तारंनवत्येष्टोवा
एताःकामदुघाआसं॥स्तासामेकासमभ्यीर्यतसापिरतवद्ध्यतेस्मेन्तषो
यएवंवेदतास्तुदेवासुराअस्पर्धन्ततेदेवाअसुरान्कामदुघान्यत्राह्नारणानु

ष्टंतन्नुदतेचातुर्व्यंकामदुघान्त्यंश्राक्तारेणत्रुष्टुवानंएन्योवैलोकेन्योरसोपाक्रा
मंस्तंप्रजापतिराक्तारेणाक्तारयद्यदाक्तारयन्नदाक्तारस्याक्तारत्वंतस्माद्यःपु
राष्टुणोऽलूक्षापश्चापापीयांस्यादाक्तारंब्रह्मसामकुर्वीतात्मन्येवेन्द्रियंवीर्यंप
रसमाक्तारयतिजनुषैकश्चौत्तिवताक्रोष्टत्यैयद्वाएतस्याक्रोष्टतंतदेतात्वा
क्षाधारेगौरी।वितंत्तवतिगौरीवितिर्वाएतछोन्क्योब्रह्मणोतिरिक्तमपश्यत्तेनौ
रीवितमस्तवदतिरिक्तंवाएतदतिरिक्तेनस्तवंतियद्गौरीवितेनाहीनांच्छस्तन ११२
वद्भवत्यपिप्रजायाअपस्त्रंसंतृषावाएतद्वाजिसामतृषत्तोरेतोधांश्चघस्तवंति

श्वःप्रजायतेत्रुष्टुभिछंदसांक्रियतेत्रुष्टुभिहिछंदसांयोनिःस्वायामेवतद्योनौ
रेतोधत्तेप्रजात्यैप्रजायतेबहुर्भवतियएवंवेदएकदासंस्तवत्येतौवाउदासौस्व
र्गस्यलोकस्यावसानदृशौपृष्ठेवैराजंवृहद्वैमहः।मरुस्थापयंत्येकत्तरेणान्तरमहरहम
त्तिवदंनितदयथादः।पूर्वेद्युःसएष्टंतृणोदकमन्यवस्यंतोयंत्येवमेवैतात्याःस्व
र्गलोकमन्यवस्यंतोयंतिगौतमंस्तवतिसामार्षेयवस्वर्गायप्रयुज्यतेस्वगाधो
कान्तव्यवतेत्रुष्टुवानोयउच्चैर्वान्नृष्टुनस्यमध्येनिधनस्यब्राह्मणंतदृव्वेत
स्यैकावंस्तवतिलोकविद्धसामैर्विदन्तलोकंकावेनत्रुष्टुवानाःस्वारमुस्वरेण

स्वरेणहिदेवेभ्योंततोंन्नाद्यंप्रदीयतेस्वरेणैवतद्देवेभ्योंततोन्नाद्यंप्रयच्छति
यज्ञायज्ञीयंभवतिवाग्वैयज्ञायज्ञीयंवाचियज्ञःप्रतिष्ठितोवाच्येवतद्यज्ञमंत
तःप्रतिष्ठापयंतितंवावोधिष्ठश्चारन्नंतंद्विचित्वेदेवस्तोमोभवतिलजस्ने
ब्रह्मवर्चसाय॥५॥पवस्ववाचोअग्रियइतिद्वितीयस्याह्नःप्रतिपद्भवतिप
श्चेतिवैरथंतरंरूपमग्रियइतिबार्हतमुभेरूपेसमारभतेद्वितीयस्या
विसृष्ट्यैसायपवस्वेंदोवृषासुतइत्यनुरूपोभवतिवृषएवत्वाप्नोतिदंद्वं ११३
वैहुत्तमहर्यद्द्वितीयंतदेवतदन्तिवदतिसर्वमेवैवतद्रूपमपरेणरूपेणानु
६

वदतियत्सर्वंरूपमपरेणरूपेणानुवदतितदनुरूपस्यानुरूपत्व
मनुरूपएनंपुत्रोजायतेयएवंवेदस्तोत्रीयानुरूपौतृचौभवतःप्रा
णापानानामवरुध्यैवृषण्वंतस्तृचाभवंतीन्द्रियस्यवीर्यस्यावरुध्यैत्रि
वृत्तमोभवतियन्नैवप्राणेनयुर्यंतितमस्फघंतिपंचदशएवस्तोमो
भवत्योजस्येवतद्वीर्येप्रतितिष्ठत्योजोवीर्यंपंचदशः॥६॥उत्तान्त्यांवै
रूपास्त्यांवहिष्पवमान्योयुज्यंतेयआमास्तोमोभवतितदाज्येषुनिरा
हापस्थितान्याज्यानिभवंत्यग्निंहूतंहवामहेमित्रंवयंहवामहे
६

द्रमिज्राधिनोद्दहृदिंद्रेश्रग्नानमोद्दहृदितिबार्हतमेवतद्रूपंनिर्घातियतिसो
मः॥७॥वृषापवस्वधारयेतिगायत्रीन्नवत्यक्रोधत्त्वेवृषएवत्यस्त्रिष्टुभो
रूपेणत्रैष्टुभं८यैतदहः पुनानःसोमधारयेतिध्वत्वेवृषाशोणोश्रभिक्रंद
न्नायेतिवृषएवत्यःत्रिष्टुभोरूपेणसमृद्धावृषण्वद्वाएतदैंद्रंत्रैष्टुभमहो ११८
र्यद्वितीयंतदेवतदभिवदतिगायत्रंभवतियदेवगायत्र्यस्यप्रातस्तेणंयो
ताश्वंभवतियुक्ताश्वोवाश्रांगिरसःपश्रूञ्जातौविपर्यहरत्तस्मान्मंत्रोपा
काममसतपोतप्यतसएतद्यौकाश्वमपश्यत्तंमंत्रमुपावर्त्ततततद्वावसा

(२)

कनि

नर्धकामयतकामसनिसामयौक्ताश्वंकाममेवैतेनावरुंधश्रायास्यंभवतो
यास्योवाश्रांगिरसश्रादित्यानांदीक्षितानामन्नमाश्रा८श्रुगार्छस्ततपोत
प्यतसएतेश्रायास्येश्रपश्यत्ताभ्यां८श्रुग्वमपाहतापश्रुग्वं८हतश्रायास्या
भ्यांतुष्टुवानएत्योवैलोकेभ्योवृष्टिरपाक्रामत्तामयास्यश्रायास्याभ्यामभ्या
वयत्यावयतिवृष्टिमायास्याभ्यांतुष्टुवानोन्नाद्यंवायतदेभ्योलोकेभ्योपाक्रा
मत्तदयास्यश्रायास्याभ्यांवभ्यावयत्भ्यावयत्यन्नाद्यमायास्याभ्यांतुष्टुवं
नोवासिष्ठंभवतिवसिष्ठोवाएतेनवैडवस्तुतवांज्जसास्वर्गलोकमपश्यत्स्वर्ग

यद्युज्यते स्वर्गाः

स्य लोकस्यानुख्यात्यै स्वर्गाल्लोकान्न च्यवते तुष्टुवानस्तोमः॥८॥ त्वामिद्धि हवा
महा इति त्वमिति बृहतो रूपं बार्हतं८ ह्येतदहरिति ग्रवः स्तुराधसमिति ग्रुंज
ते वै सर्वेणाक्राम्यन्ते तेन त्रयंतित्वामिदा ह्योनर इति यद्येवैव त्यच्चसमा
रन्ते ते ह्विरात्रस्याविस्वं८ सा यद्बृहत्त्वति वर्ष्मविद्दहर्ष्म द्वितीयमहर्वर
ष्मण एव तदहर्ष्माक्रिमंते श्यैतं भवति साम्नोर्विवाहोयज्ञस्य संतत्यै माधुछं
दसं भवति सामार्षेयवत्स्वर्गाल्लोकान्न च्यवते तुष्टुवान ऊर्द्धं डं तथा ह्येत ११५
स्याह्नो रूपं८ स्तोमः॥९॥ यस्ते मदो वरेण्य इति गायत्री भवति मदवद्वैरस

चतुर्थीयं सवनं मदमेव तद्दसं दधाति पवस्व मधुमत्तम इति पवं तद्वह्येतेना
...सवनं मदमेव तद्यजमाने दधाति इमं स्तुताऽस्म
क्रामधुमत्तम इत्यन्नं वै मधन्नाद्यमेव तद्यजमाने दधाति इन्द्रमच्छ सुता इम
इतीन्द्रस्य यस्य वीर्यस्यावरुध्यै त्रयं स्तुजपारयिर्न्नग इत्यनुष्टुभः सत्यः स्व
ष्टुभो रूपेण त्रैष्टुभं८ ह्येतदहर्द्दर्षाम तीनां पवते विश्वरूपेण इति जगत्याः सत्य
स्त्रिष्टुभो रूपेण त्रैष्टुभं८ ह्येतदहर्गायत्रं भवति यदेव गायत्रस्य ब्राह्मणं८
हविष्मं तं भवति हविष्मा८ स्य वै हविष्मानांगिरसावास्तांद्वितीयेहनि हविष्मा
नरा भ्रोन्त्रवमेहनि हविष्कृद्दयं८ हविष्मानित्यवज्ञातमहर्जातिं८ सोमं धारये

वेत्यः साम्नैवास्मा आशिषमाशास्ते सामहि सत्याशीः शंकु भवत्यक्रोधत्यै यद्वा
अधृतं शंकुना तद्दाधार भद्रसीदंतीयमित्याऊ रेतेन वै प्रजापतिरूर्द्धमि
लोकानसीदद्यदसीदत्तत्सीदंतीयस्य सीदंतीयत्वमूर्द्ध इमांल्लोकान्सीदंति
सीदंतीयेन तुष्टुवानः सुज्ञानं भवति स्वर्वद्धि राथंतरं रूपं स्वर्लिधनं बार्हतं प
श्वाधिधनं भवति तथा ह्येतस्याह्नो रूपं ह्येवौ वा एताबुपाहंते स्वर्गस्य लोकस्य
समष्ट्यै गौरीवितं भवति यद्वै गौरीवितस्य ब्राह्मणं कौल्वं भवति वाग्वै कौल्वं
वाग्वादशाहो वाच्येव तद्वाचा स्तुवते श्रयणस्य प्रत्न्न्त्यै यामं भवत्येतेन वै ११५

यमो नपजय्यममुष्यलोकस्याधिपत्यमाश्नुता नपजय्यममुष्यलोकस्याधि
पत्यमश्नुते यामेन तुष्टुवान एतेन वै यमी यमः स्वर्गल्लोकमगमयत्स्वर्ग
स्य लोकस्याच्युत्यै स्वर्गाल्लोकान्न च्यवते तुष्टुवानस्तोमः ॥१८॥ ए
त्वषुभ्रवाणि तद्धस्ते हिवत्या नवंति तृतीयस्याह्न उपद्रवाय संतत्या त्रि
पङ्क्ति दिवा एतद्यज्ञस्य कांडं यदुक्थानि यदेति स लोमत्वायैवैवाह्नस्त्रिवीरथु
रितिसमानं वर्हं त्यद्वमिच्छमसदितीद्विश्वा अवीवृधन्नित्यवर्द्धन
चितर्हि यजमानमेवैतया वर्द्धयंति साकमश्वं भवत्यक्नानाभक्तिजितसा

अग्निष्टोमात्यां एतेन वै प्रजा उत्क्रान्ता न्वयजयन्ते तेनास्य कामन्नाम महीयवंत
वति छंदांसि श्रियं नाद्यं वसमानवदंतीष्टुक्रियत इदमिच्छमसदितित्तच्चंवा
एतदहरत्तिनिर्वदति यत्तं वदशां यज्ञायत्रीषु ब्रह्म सामभवति ब्रह्म वै
वतच्छत्रं वसयुजीकरोति ब्रह्मैव क्षत्रं च स्पष्टुरस्तान्निदधाति ब्रह्मणेद्ध
त्रंबविशां वाच्छगे करोति ब्रह्म वै पूर्वमहः क्षत्रं द्वितीयं यज्ञायत्रीषु ब्रह्मसा
म भवति ब्रह्म तत घशासाहयति ब्रह्म हि गायत्री न्तउ समानं वदंतीष्टुक्रि ११७
यते समृत्यधमाश्चाष्टादशः ष्टुन्नवतरेयाहाइतिवाइंद्रो हत्रमहन्नेयादे

ह्येवेति न्यग हृत्वा ह्यत्रैवं ब्रह्म साम नीवीर्यवतीउजएवैनाम्यां वीर्यमवरुंधे
पंचदश एव स्तोमो भवत्योजस्येव तद्वीर्ये प्रतितिष्ठत्योजो वीर्यं पंचदशः ।
।।२।। इति एकादशः प्रपाठकः ।।६।। दविधकतव्यारू भवेति त्रतीयस्यानः
प्रति पद्भवति दविधकनतीवेगाचीपरिष्टोभंतीत्रिष्टुब्वा वाँशेनि सीऽजः
गतीत्रीणि रूपाणि समारस्तते त्रिरात्रस्याविरस्वःसायेनेत्र्यस्त्र्यमिदं
ष्टस्यन्तु रूपो भवत्येतद्धतिवै प्रजापतिर्देवानसृजत तान्स्त्यमितिमृत्युष्पा
निं दवश्चतिपिच्छेहं ःस्तदेवतदत्तिवदति पूर्वमुच्चैवत रूपमपरेण रूपेणा

नुवदतियत्सर्वꣳरूपमपरेणरूपेणानुवदतितदनुरूपस्यानुरूपत्व
मनुरूपएनंपुत्रोजायतेयएवंवेदस्तोत्रीयानुरूपौतृचौभवतःश्र
[illegible]नानामवरुध्यैराजामेधातिथिरीयतेपवमानोमनावध्यंतद्धि
णायातवइत्यंतरिक्षदेवत्यस्तृचोभवत्यंतरिक्षदेवत्यमेतदहर्यत्तृ
तीयंतद्देवतदह्निवदतिपंचर्चोभवतिपंचपदापंक्तिःपांक्तमन्नम
न्नाद्यस्यावरुध्यैत्रिवृदुत्तमोभवतियेनैवप्राणेनप्रयंतितमभ्युपयं
तिसप्तदशएवस्तोमोभवतिप्रतिष्ठायैप्रजात्यै॥१॥अग्निनाग्निःसमि ११८

ध्यतइत्याग्नेयमाज्यंभवतिसर्वएवतदह्नीसमिद्धेतृतीयमहरग्निसमिंधे
मित्रꣳकवेसतदह्नमितिराथंतरंमैत्रावरुणꣳकवइतिवैराथंतरꣳरूपꣳ
रथंतरमेतत्परोक्षंयद्वैरूपꣳराथंतरमेवतद्रूपंनिर्द्योतयतीडेणसप
द्विहन्तसइत्यैडꣳसमिववाइमेलोकादहहशिरंतरिक्षदेवत्यमेतदह
र्यत्तृतीयंतद्देवतदह्निवदतितांꣳकवेययोरिदमितिराथंतरमैंद्राग्नꣳक
वइतिवैराथंतरꣳरूपꣳरथंतरमेतत्परोक्षंयद्वैरूपꣳराथंतरमेवत
द्रूपंनिर्द्योतयतिस्तोमः॥३॥उच्चातेजातमंधसइतिगायत्रीभवत्यु

बृहद्वा एतद्रूपं यत्तृतीयं तदेव तदनुविदधत्यंधस्वतीन्नवत्यरूपं वा अंधोऽक्र
आरंस्तोत्ति सोमास आयव इत्युन्नीतिरथंतरस्य रूपं बृहद्दिति बृहत
उन्नयोः सह रूपमुपैत्यनोहिं वर्णा वितदहस्तित्स्त्रो वाच ईरयति त्रि
वृक्तिरिति तृतीयस्याह्नो रूपं तेन तृतीयमहरारभंते त्रिष्टुन्तास त्याउं
गत्यारूपेण जागतं ह्येतदहर्गायत्रं नवति यदेवगायत्रस्य ब्राह्मणं
विष्टंतं नवत्यरूपं वा एतदह्नीयत तद्देवावेष्टं नैर्व्यष्टं त्तुवं स्तद्वैष्टंन स्यवे
ष्टं नत्वं द्विशा इति निधनमुपयंति दिशां धृत्यै पौरुमद्गं नवत्यरूपं वा एतदह्वि ११९

लीयमानं तद्ध्वाऽस्य सर्वं तत तस्माद्देवाः पौरुमद्गेन रक्षांऽस्यपाघ्नन्नप
पाप्मानं हते पौरुमद्गेनेडुदुवानो देवाश्च वा असुराश्चास्पर्धंत ते देवा
असुराणां पौरुमद्गेन पुरामजयन्यत्पुरामजयंस्तस्मात्पौरुमद्गं पा
प्मानमेवैतेन भ्रातृव्यं जयति गौतमं भवति यदेव गौतमस्य ब्राह्मणं
मुनयतः स्तोनं तथाच्छेतस्याह्नो रूपमंतरिक्षं नवत्यंतरिक्षदेवत्यमेतद
हर्यत्तृतीयमंतरिक्ष एव तदंतरिक्षेण स्तुवते प्रतिष्ठाया आधकारणिधनं
का एवं नवत्यसिति वै राथंतरं रूपं बृहसिति ब्राबार्हतं तृतीयमेव तद्रूपमु
पयंति समधस्याश्रंगिरसां संकोशोऽनवत्येतेन वा अंगिरसः संकोशमानाः

स्वर्गंल्लोकमायंस्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाद्धिशाकान्तन्नच्यवतेचक्षुर्वानस्तो
म॥३॥यद्यावइंद्रतेशतमितिशतवत्योन्नवंतिशतवद्वैपशूनां॰रूपं॰सहस्व
त्पशूनामेवतान्नीरूपमवरुंधेवयंघत्वास्तुतावंतइतिसतोबृहत्योवर्षीयश्छंदं
आक्रमतेतेनपञ्च॰आयतरणिरिक्षिषासतिवाजंइंद्रंध्यायुजावइंद्रंपुरुहूतं
नमेगिरेत्यावदन्तरसुदनमिववैतृतीयमहर्यादतदावदन्तरंन्नवत्यन्तरेवैतेन
प्रतिष्ठापयतिपंचनिधनंवैरूपंषष्ठंन्नवतिदिशांधृत्यैपंचपदापङ्क्तिःपाङ्क्तमन्न
मन्नाद्यस्यावरुध्येदिशांवाएतन्नामयद्वैरूपंदिशोह्येवैतेनाप्तिवदत्यथयत्तवं १२०
निधनंतेनदिशांपंचदशंतवरुन्धउतिश्चवाइमंलोकादितश्चाह्वताश्चैवोम
८

द्धेषुयजमानंप्रतिष्ठापयतियजमानंवाअनुप्रतितिष्ठंतंसुज्ञानाप्रतितिष्ठ
तियएवंविद्वान्वैरूपेणोज्ञायतिदिग्वद्भवतिचाद्दव्यस्याघनुत्यैदिशांविशामिति
निधनमुपयंतिदिशांधृत्यैहसित्कपरिष्टाद्दिशांनिधनमुपयंतितेनबार्हतंरा
यंतरोवाअयंलोकोबार्हतोसावमुनेएवतद्बृहद्रथंतरयोरूपेणपराध्नोत्यन
द्धाहौवाएतौदेवयानौयजमानस्ययद्बृहद्रथंतरेतावेवतदुक्नक्तिस्वर्गस्यलो
कस्यसमष्ट्याअश्ववद्भवतिप्रजात्यैयथामंडूकआह्वरोत्येवंनिधनमुपयंत्य
यातयामतायैद्वादशविरूपाणिन्नवंतिद्वादशमासाःसंवत्सरसंवत्सरएवप्रति

तितिष्ठतिविरूपःसंवत्सरोविरूपमन्नमन्नाद्यस्यावरुध्यैमरुत्वैष्टंनंब्रह्मसा
मन्नवत्यन्नाद्यस्यैतस्यावरुध्यैयदावैछुरूपोंत्तमत्वयांतरलोविष्टसोदिशाग
तिनिधनमुपयंतिदिशांधृत्यैसतोबृहतीभुस्तवंतिपूर्वयोरह्नोःत्रकंघमाय
गैरवमछावाकसामनवत्यग्निर्वैरूरोरुद्रोग्निरग्निर्वाएतस्यपशूनपक्रमयति
यस्यपशवोनिक्रामंत्यग्निरेतस्यपशूनन्तिक्रमयतियस्यपशवोनिक्रामं
त्यत्यत्यवास्यपशवःक्रामंतियएवंविद्वान्रौरवेणस्तुतेपरिष्टुब्वैडंतथा २२१
ष्वितस्याह्नोरूपं॥स्तोमः॥७॥तिस्रोवावदुदीरतश्चतिसृतीयस्याह्नोरूपंतेन

तृतीयमहरास्तंतत्रदृह्वाएतच्चवदहर्यत्तृतीयंतदेवतदन्विवदत्यासोतापरि
षिंचतेतिपरिवत्योनवंत्यंतोवैतृतीयमहःस्तस्यैताःपर्यास्तिसखायश्चानिषी
दतेत्यकंहृतमिववैतृतीयमहर्यदाहवैनीनींद्धदतेत्यहरेवैतेनप्रतिष्ठापयति
सुतासोमधुमत्तमाइत्यनुष्टुभःसत्योजगत्यारूपेणजागतंह्येतदहःप
पवित्रंतेविततंब्रह्मणस्पतइतिविततमिववाइदमंतरिक्षमंतारमेत्रैत
रिक्षंदेवत्यमेतदहर्यत्तृतीयंतदेवतदन्विवदतिगायत्रंनवतियदेव
गायत्रस्यब्राह्मणंपाष्ठौहंनवतिपष्ठवाड्वाएतेनांगिरसश्चठर्यस्याह्नोवा

वंवदंतीमुपाश्शृण्वन्सहोवा।द्गितिनिधनमुपेत्तदस्यान्नफदितंतदहरवस्
द्यावःसामन्नवतिवाद्वैवेद्वादशाहोवाव्यवतद्यावास्तवतेयन्तस्यतन्त्रहृत्ते
निष्किरीयाःसत्रमास्ततेतृतीयमहर्नप्राजानंस्तानेतत्सामगायमाना
वागुपाप्लवततेनतृतीयमहःप्राजानंस्तेऽब्रुवन्नियंवावनस्तृतीतीयम
हरदीदृशादितितृतीयस्यैवविषाक्रोहृष्टिःश्लोकंनवतिश्रुक्तिवाएतेनांगि
रसोऽजसास्वर्गंलोकमपश्यन्स्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाच्चोकान्नव १२२
वतेद्धष्वानोगौरीवितंनवतियदेवगौरीवितस्यब्राह्मणंत्वाष्ट्रीसामन्नव

न
तीड्वाश्रुत्यामणिंयिर्णंस्तूतानिनास्वापयंस्तमेतेत्वाध्वष्ट्रोस्वापयंस्त
द्यावतास्तत्वकामयंतकामसनिसामत्वाष्ट्रीसामकाममेवैतेनावरुंधरं
द्रोदृशाद्धिस्यञांघ्राविशत्तंत्वाष्ट्रोऽब्रुवन्ऊनयामेतितमेतत्सामन्निरुद्ध
नयन्ऊजायामह्नाइतिवैसत्रमासतेजायंतएवारिष्टंनवतिदेवाश्चवा
अस्तुराश्चास्पर्द्धंतियंदेवानामब्रुन्नससमत्तवधर्मस्तुराणांसःसोत
वत्तेदेवास्तपोतप्यंततएतदरिष्टमपश्यंस्ततोयंदेवानामब्रुन्नसःसोत
वधर्मस्तुराणांनससमत्तवदनेननार्षामितितदरिष्टस्यारिष्टत्वमरि

ष्टा एवांततः क्रियते त्रीडेन्नवति त्रिरात्रस्य धृत्यै इवं तीमिडामुत्तमां प्रयंति
चतुर्थस्याह्नः संतत्यै स्तोमः ॥५॥ त्रमःद्दिष्ठायगायते तियऊायतेतिम
इसएव तद्रूपं क्रियते तं तेमदंग्रणीमसीति मदवद्वै रसवत्तृतीयसवनं
मदमेव तद्रसं दधाति श्रुधीइवंतिरश्च्या इति श्रुत्या एव त्रमःद्दिष्ठीयं त
वति त्रमःद्दिष्ठीयेन वाइंद्रो वृत्राय वज्रं प्रावर्त्तयत्त्रमस्तृणुत तच्चात्रव्य
वान्त्रमःद्दिष्ठीयेनो च्छानि त्रिमःद्दिष्ठीयेनो च्छानि प्रणनेयेते स्तृणु १२३
तेच्चात्रव्यं वसीयाः आत्मना भवति हारिवर्णं च निर्वीती इश्व वेनमु

विश्वासुराः समदधातां न नैनं नक्तं न दिवा हनं नार्द्रेण न शुष्केणेति तस्य
व्युष्टायामनुदित आदित्ये पांफेन न शिरो छिनदेतद्वै न नक्तं न दिवा य
व्युष्टायामनुदित आदित्य एतं नार्द्रेन शुष्कं यदपांफेन स्तदेनं पाप्मावा
वदद्दन्च वर्त्तत वीरहं न द्रुहो द्रुह इति तं न व्यजानसा म्नाप हंडम चांक्रो
तद्धारिवर्णस्यैव निधनेनापाहतापश्चुवःहतेहारिवर्णस्य निधनेन
श्रियं व हरिश्चोपेतिडष्ठुवान स्तेरश्च भवत्यांगिरसः स्वर्गं लोकं य
तो रक्षाः स्पन्चस्वं ततान्येतेन तिरश्च्यांगिरसः स्तियडिर्यविघ्नात्

त्रि र्यज्ञर्यविन्नस्मात्तैरक्षांपाप्माबावसतानसृजततंतैरक्षेनापाघ्नन्नाप
पाप्मानंहतेतैरक्षेनतुष्टुवानसप्तदशएवस्तोमोभवतिप्रतिष्ठायैप्र
जात्यै॥६॥प्रत्नश्राश्विनीःपवमानधेनवइतिचतुर्थस्याह्नःप्रतिपद्भव
त्याहैत्रिरात्रेगायत्र्यारूपेणप्रयंतिप्रतिवैगायत्र्यारूपंजगतीप्रतिप
द्भवतिजागतमेतदहर्यत्तृतीयंजगत्याएवतज्जगतीमत्तिसंक्रामंति
यदतोन्याप्रतिपद्स्यात्प्रतिकूलंवानुकूलंवास्यात्पवमानोअजी १२४
जनदित्यनुरूपोभवतिजनद्वद्वाएतदहर्यच्चतुर्थमिन्द्राघंजनयति

विराजंजनयत्येकविंशःस्तोमंजनयतिपूर्वमुच्चैवतद्रूपमपरेणरू
पेणानुवदतियत्पूर्वःरूपमपरेणरूपेणानुवदतितदनुरूपस्या
नुरूपत्वमनुरूपएनंपुत्रोजायतेयएवंवेदस्तोत्रीयानुरूपौभवतो
भवतः।प्राणापानानामवरुध्यैषड्ढ्वौभवतऋतूनांधृत्यैचत्वारस्तो
मोभवतियेनैवप्राणेनप्रयंतितमस्त्फघंत्येकविंशएवस्तोमोभवति
प्रतिष्ठायैप्रतितिष्ठति॥७॥जनस्यगोपाअजनिष्टजागृविरित्याग्ने
यमाज्यंभवतिजनद्वद्वाएतदहर्यच्चतुर्थमिन्द्राघंजनयतिविराजं

जनयत्येकविंशः स्तोमं जनयत्ययं वां मित्रावरुणेति बार्हतं मैत्रावरु
णं बृहद्वेतत्परोक्षं यद्वैराजं बार्हतमेव तद्रूपं निर्घातयन्तीन्द्रो दधीचो अ
स्थभिरिति दाधीचस्तूयो भवति दध्यङ्वा आङ्गिरसो देवानां पुरोधानी
य आसीदन्नं वै ब्राह्मणः पुरोधान्नाद्यस्यावरुध्या इयं वामस्य मन्मन
इत्यैन्द्राग्नमिन्द्राग्नी स्वस्तिकतिरश्चाहृष्टिरिवाजनी त्यानुष्टुभी विद्
ष्टिरानुष्टुभमेतदहर्यद्वैरूर्ध्वः समीच्यौ विराजौ दधात्यन्नाद्याय स्तो १२५
मः ।। पवस्व दक्षसाधन इति गायत्री भवति सिध्यै यत्पवस्वेति तदह

तो रूपं बार्हतः ह्येतदहस्त्ववाहुः सोमरारणसख्य इंद्रो दिवे दिवे पुरूणि वज्रो
निर्वं रंतिमामवपरिधीः रतिनाः इही स्यतिधायं हकुनाद्वपत्तिमेत्यति
ष्टुप तत्पुनानो अक्रमीदभीति गायत्र्यः सत्यस्त्रिष्टुभो रूपेण तस्मात्त्रिष्टु
भां लोके क्रियंते गायत्रं भवति यदेव गायत्रं ब्राह्मणं वठ्ठारिधनमार्थ
र्वणं भवति वच्चूराचस्पधृत्यैव वठ्ठष्पदानुष्टुबानुष्टुभमेतदहर्यद्वैरू
र्थं नैषजं वा आथर्वणानि भेषजमेव तत्करोति निधनकामं भवत्येकं वा
अन्येन निरुक्तेन निधनेन कामं सनोत्यथैतं निधनकामः सर्वेषां का

ना मावैंमवरूध्यास्त्वाष्ट्राद०ष्ट्रं नवति यदेवाष्ट्राद०ष्ट्रस्य ब्राह्मणमान्नीशावंन रा
वत्यक्रोधृत्यै यद्वाअधृतमन्नीश्रुनातद्वाधार्यैन्तेउन्नंगायतितथाघेत
स्याक्रोरूपंवडर्ल्पिधनमांगिरसंन्नवतियद्द्राञस्यधृत्यैस्वःपृष्ठंतथा
घेतस्याक्रोरूप०सत्रासाहीयंन्नवतियद्वाअस्तुराणामसोढमासी
त्तद्देवाःसत्रासाहीयेनासहंतसत्रैनानसद्यमहीतितत्सत्रासाहीयस्य
सत्रासाहीयत्व०सत्रायात्रव्य०सहतेसत्रासाहीयनउष्टुवानो १२५५
गायत्रीषुस्तकवंतिप्रतिष्ठायैब्रह्मवर्चसाययनैवप्राणेनप्रयंतितम

त्क घ्नंति ह्येष एव स्तोमो गायत्र्यै यत्र्यो न्नवंति तद्वैष्टुनाद्रूपांनयंति स्तोम॥
॥१॥ पिबा सोममिंद्र मंदतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः सोतुर्बाहुभ्यां सु
यतो नार्वेत्यियत्तमिवबै चतुर्थमहस्तस्यैवयत्यै विश्वाः पृतनाअतितिष्ठ
तरन्नरऽइत्यतिजगती वर्षीयश्छंद आक्रमते न पच्छः०शायापच्छः०श
इववा एष यज्ज्यायसश्छंदसः कनीयश्छंद उपयंति यदेषा स्वर्यैन्द्री
न्यति जगती क्रियते न पच्छः०शाय यो राजा वर्षणीनामिति राजपच्छः०घ्न
तर्हि वा स्वो गच्छन्राज्यमेवैतया यजमानं गमयंति हिं दोन्निर्वैदवात्रा

दित्यः स्वर्गंलोकमहरुस्मनाध्रियत तत्वैराजस्य निधनेनाहः हः स्तस्मा
त्पराङ्ङावङ्ङादित्यस्तपति पराङ्ङ्ह्यवङ्ङ्हिंकारः प्रस्तावं प्रस्तुत्य विष्टंना
न्विष्टन्नोति मुख एव तदन्नाद्यं धत्ते मुखः हि साम्नः प्रस्तावो दशाऽत्वो
विष्टन्नोति दशाक्षरा विराड्वैराजमन्नमन्नाद्यस्यावरुध्यै त्रिःशतंक
त्वाविष्टन्नोति त्रयसोन्नाद्यस्यावरुध्यै विराजः साम भवति विराङ्कु
स्तवंति वैराजाविष्टंनाः समीची विराजो दधात्यन्नाद्यायाम्नुत्तुन्नंगा १२७
यति रेतोधेयायायान्नुडन्नाद्धिरेतोधीयते दक्षिणाकराड्डुऊाड्डुरग्निं

मंथंति दक्षिणतो हि रेतः सिच्यते उपाहृते हिंकृते मंथंति जातमग्निं हिंकु
रोति तस्माज्जातं पुत्रं पशवोऽभिहिंकुर्वंति तस्मै जातायामीमाः संतरा
गार्हपत्ये प्रहरामा३ आग्नीध्रा३ आहवनीया३इ इत्याहवनीय प्रहरं स्येत य
दा२तं यन्नो वै यजमानो यदाहवनीय स्वमेव तदायतनं ज्योतिष्मत्करोति
ज्योतिष्मान्ब्रह्मवर्चसी भवति य एवं वेदाग्निर्जुहोति शांत्या आज्येना
त्तिर्जुहोति तेजो वा आज्यं धत्ते तेज एव तदात्मन्धत्ते प्रेद्धो अग्ने दीदि
हि पुरो न इति विराजाग्निर्जुहोत्यन्नं विराडन्नाद्यस्यावरुध्यै त्रैशोकेश्र

त्साम भवत्यति जगतीषु स्तुवंत्यक्रमुक्रां त्या उद्गाए तेनाक्राक्रामंति
दिवं दिति निधनमुपयंति पाप्मनोपहत्या अपपाप्मानं हते त्रैशोकेन
उष्णुवानो नरद्वाजस्पष्टश्च द्यावाक सामभवत्यचंवे देवाः पृश्नीलिवदंत्य
त्राधस्पावरुध्या इडानिरेडं तथाचेतस्पाकोरूपं स्तोत्री ॥१०॥ परिश्रि म॰४
यादिवः कविरितिपरिखित्यो भवं त्यंतो वै ब्रउर्यमहस्तस्यै ताः पयस्ति
त्वं चंगदैव्येति त्वामिति हत्तो रूपं बार्हतं चेतद्दृ सोमाः पुनान १२८
कर्मिणाऽव्यं वारं विधाव त्यत्रेवाच्चः पवमानः कनिक्रददित्यत्रं

यत्तर्हि वा योगच्छन्दसमेवैतया यजमानं गमयंति पुरोजिती वो अंधस
इति विराजौ वैराजं चेतद्दृः सोमः पवते जनितामतीनामिति त्रा
तः सवने षोडशिनं गृहीत्वं तं तृतीयसवने प्रजनयंति त्रिष्टुभः सत्यो
जगत्या रूपेण तस्माज्जगतीनां लोके क्रियंते गायत्रं नदति यदेवगा
यत्रस्य ब्राह्मणं मौर्णायवं भवत्यंगिरसो वै सत्रमासत तेषामासस्म
तः स्वर्गोल्लोक आस्तीत्यंथानं उदेवयानं न प्राजानं स्तेषां कल्याण
आंगिरसोध्यायव्रजन्न कार्णायुं गंधर्वमप्सरसां मध्ये प्रेंखयमाणमु
मुद

पैत्सईयामिति यां यां दिशमभ्यदिशत् सैनमकामयत तमभ्यवदत्कल्याण २
इत्याहो वै वसस्ततः स्वर्गो लोकः पंथानं तु देवयानं न प्रजानीथेद ॥ सामस्व
र्ग्यं तेन स्तुत्वा स्वर्गं लोकमेष्यथ मा उ वो व्योहमदर्शमिति स ऐत्कल्याण ॥
सो ब्रवीदाहो वै नः स्म ततः स्वर्गो लोकः पंथानं तु देवयानं न प्रजानीमेद ॥ सा २
मस्वर्ग्यं तेन स्तुत्वा स्वर्गं लोकमेष्याम इति कस्तेवो व मित्यहमेवादर्श दि २
मिति तेन स्तुत्वा स्वर्गं लोकमायंन्न हीयत कल्याणेन तं ॥ हि सो वदत्स १२९
अ । ऐषाश्चित्र्यैः स्वर्ग्यं वा एतत्साम स्वर्गो लोकः सुएप लोको भवत्यौशर्ययवेन

ह्युष्टुवानोऽहल्कं भवति सामार्षेयेण प्रशस्तं त्वं ॥ हि त्वन्नाद्यस्यावरुध्यै
हीति वा अन्नं प्रदीयते षोडशिनमुत्वैवितेनोद्यछत्सातीषादीयं भवत्यायु
वांश्चातीषादीयमायुषोवरुध्या आतमितोर्निधनमुपयंत्यायुरेव सर्व
माप्नुवंति नानंदं भवति ज्यायोन्यारंभमतिराश्रपंचममहः षष्ठस्याह्नोत्र्या
रंभंतेन षष्ठमहरारभंते स्तं तस्य षोडशाक्षरेण प्रस्तौति षोडशिनमुत्वैव
तेनोद्यछत्यौतीषादीयं भवति पद्या वा अन्या विराडक्षर्यान्यास्माद्वोका
त्पद्यया विराजान्नाद्यमवरुंधेमुष्मादक्षर्यया नयोरनयोर्लोकयोरन्ना
द्यांधीगवं भवति ॥ २

घमवरुंधत्त्रांधीगवेन तुष्टुवानो वास्त्रग्रंनवत्यै तस्मिन्नेवैवैराज्ञंप्रतिष्ठितं
प्रतितिष्ठति वास्त्रेण तुष्टुवानो वत्सप्रीर्भालंदनः श्रद्धां नाविंदत सत
पोतप्यत स एतद्वास्त्रमपश्यत्स श्रद्धामविंदत श्रद्धां विंदामहा इति वै
सत्रमासते विंदंते श्रद्धामीनिधनं तथात्यै तस्याः क्रौंचं रूपं स्तोमः॥११॥ अ
ग्निं वो वृधंतमित्यवर्द्धतत्र्चे न हि यजमानमेवैतयावर्द्धयंति वयमुत्वाम
पूर्व्येत्यपूर्वा त्र्चेन हि प्रजापतेस्तनूमगच्छन्नपूर्वमिवैतया यजमानं १३०
गमयंतीममिंद्रसुतंपिबज्येष्ठममर्त्यंमदमिति ज्यैष्ठ्य त्र्चेन हि वा वो

गच्छन्ज्यैष्ठ्यमेवैतया यजमानं गमयंति सैंधुक्षितं भवति सिंधुक्षिद्वै रा
जन्यऋषिर्ज्योगपरुद्धश्चरंत्स एतत्सैंधुक्षितमपश्यत्सो वागच्छत्प्रत्य
तिष्ठद्वगच्छति प्रति तिष्ठति सैंधुक्षितेन तुष्टुवानः सौभरं भवति वृष्टि
तस्तेजः पन्नमिव वै वृष्ट्यर्थमहरस्तदेतेन वृहतं स्तेसौत्तन्नोति सौभ
रेणै सौभरेण वसिष्ठस्य प्रियं भवत्येतेन वै वसिष्ठ इंद्रस्य प्रेमाणमग
छत्प्रेमाणं देवतानां गच्छति वासिष्ठेन तुष्टुवानस्तोमः॥१२॥ इंद्रश्च वृह
वसमन्नवतां तमिंद्रं वृहद्देकयातन्वात्यरिच्यत तस्या अबिभेदनया

मानिर्नविष्यतीति सोब्रवीत्षोडशि तेयं यज्ञक्रतुरस्त्विति सषोडश्यभव
त्तदस्य जन्मेति श्रियाद्वाद्यः रिच्यते यो गायत्रीषु द्विपदासु बृहता षो
डशिना स्तुते तदुपनो हरिणीः स्तुतामित्येता वै गायत्र्यो द्विपदा एतास्तु स्तो
तव्यमिंद्रः प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रं हनानीति तस्मा एतामनुष्टुभम्
प्रहरः संप्रायच्छत्तयानास्तृणुत यदस्तृणो व्यनदत्तं नानदस्य नानदत्वं
तं पुरुरूपाक्षवत्रस्यैस सप्तानां होरात्राणां हरो निर्मयित्प्रायच्छत्त
मस्तृणुतस्तृणुते तं यं द्विस्तु हरिषते य एवं वेद तस्माद्धरिवतीषु स्तुवंति

हरिवतीः शंसंति हरिवतीषु ग्रहो गृह्यते हरो ह्यस्मै निर्मयित्प्रायच्छदे
कविंशायतनो वा एष यत्षोडशी स प्राहि प्रातःसवने होत्राप्रातःसे
वषट्कुर्वंति स ततमाध्यंदिने सवने स तृतीयसवने गौरीविर्त
न्नवति गौरीविति वा एतच्छन्दो ब्राह्मणोतिरिक्तमपश्यत्तद्गौ
रीवितमन्त्रवदति रिक्तं वा एतदतिरिक्तेन स्तुवंति यद्गौरीवितेन
षोडशिनः श्वस्तनवान्न्नवत्यपि प्रजायाः उपक्लृप्तो विश्वाल्लि
बुजयात्तूल्याप्य धादिति होवाचो पोदितिर्गोपालयोमकं गौरीवि

नुष्टुभि नानदं ककुभि गौरीवितेन षोडशिनमस्तोष्टं जस्याश्रियमुपागां न श्रियाऽव
वपद्यतं इत्येषर्ह्येव विशालं लिबुजया नूत्यानि दधाति यो नुष्टुभि नानदं
तत्वा गौरीवितेन षोडशिना स्तुवीत जस्याश्रियमुपैति न श्रियाऽवपद्यते नाक
रीषु षोडशिना स्तुवीत यः कामयेत वज्री स्यामिति वज्रो वै षोडशी वज्रः श
कर्ये विवज्रेणैवास्मै वज्रं स्पृणोति वज्री भवत्यनुष्टुप्सु षोडशिना स्तुवी
त यः कामयेत न मा वागतिवदेदिति वज्रो वै षोडशी वागनुष्टुब्वज्रेणैवास्मै १३२
वाचं स्पृणोति नैनं वागतिवदत्यसावि सोम इन्द्र ते इत्येतासु स्तोतव्यं

विराड्ढ्यन्नाद्यकामः षोडशिना स्तुवीत वज्रो वै षोडशी विराडन्नं वज्रेणैवा
स्मा अन्नं स्पृणोत्यन्नादो भवति प्र वो महे महे वृधे भरध्वमित्येतासु स्तोतव्यं
त्रयस्त्रिंशदक्षरा वा एता विराजो यदेकविंशाति प्रतिष्ठायं सा यद्द्वादश
प्रजातिः सा प्रतिष्ठाय प्रजायते नो वांतस्थायां जीयते य एवं वेदाथ वा
एता एकपदा स्त्र्यक्षरा विस्तोर्ध्वं दोन्तुरिज्ञः शाकर्य एतानि वर्षिंद्रोहत्रम
हंतिद्विर्ष्रंवम एतानि पाप्मानं हंतिद्विर्ष्रं वसीयान्भवति षडक्षरिं शा
दक्षराः सं स्तुतो भवति त्रयस्त्रिंशाद्देवताः प्रजापतिश्चतुस्त्रिंशो

देवतानांप्रजापतिमेवोपयंत्यरिष्ट्यैहिरण्यꣳसंप्रदायꣳषोडशिनास्तुव
तेज्योतिष्मानस्यषोडशीभवत्यश्वꣳहस्तउपतिष्ठतिसाम्येदसायत्वा
त्व्यलोकमेवसविधमꣳस्तिष्ठत्येकाहरंवैदेवानामवमंछंदस्यासीत्स
प्ताहरंपरमंनवाहरमसुराणामवमंछंदस्यासीत्पंचदशाहरंपरमं
देवाश्चवाअसुराश्चास्पर्द्धंततान्प्रजापतिरानुष्टुभोभूत्वांतरातिष्ठ
त्तंदेवासुराव्यकर्षंतसदेवानुपावर्त्ततततोदेवाअभवन्परासुरा १३३
भवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवतियएवंवेदतेदेवाअसुराणामेक

हरेणैवपंचदशाहरमवृंजतद्व्यहरेणचतुर्दशाहरंत्र्यहरेणत्रयोदशा
हरंचतुरहरेणद्वादशाहरंपंचाहरेणैकादशाहरꣳषडहरेणदशाह
रꣳसप्ताहरेणनवाहरमष्टाभिरेवाष्टावहंजतैवमेवभ्रातृव्याद्वृक्तिंवृंक्ते
यएवंवेदापरुद्धयज्ञइववाएषयत्षोडशीकनीयस्विनइववैतर्हिदेवा
आसन्भूयस्विनोसुराःकनीयस्वीभूयस्विनंभ्रातृव्यंवृंक्तेयएवंवेदय
स्मादन्योनपरोअस्तिजातोयआबभूवभुवनानिविश्वाप्रजापतिः
प्रजयासंविदानस्त्रीणिज्योतींषिसचतेसषोडशीत्यज्ञाताग्रहमेव

ह्येतेज्योतिष्टोमस्यषोडशीभवतियएवंवेदैकविंशएवस्तोमोभवतिप्रति
ष्ठायैप्रतितिष्ठति॥१३॥इतिद्वादशःप्रपाठकः॥गोवित्पवस्ववसुविद्धिरण्य
विदितिपंचमस्याह्नःप्रतिपद्भवतिगोविदाएतद्वसुविद्धिरण्यविद्यछक
र्यःपशवःशाक्वर्याःसर्वपशून्निविंदतेत्वंसुवीरोअसिसोमविश्वविदि
त्येषवावसुवीरोयस्यपशवस्तदेवतदभिवदतितास्तेक्षरंतमधुमद्दु
हंतंपयइतिमधुमद्धिहंतंपयःपशवःक्षरंतितदेवतदभिवदतिपवमा १३८
नस्यविश्वविदित्यनुरूपोभवतिविश्वमेवतदभिजयमभिवदतिविश्वंहिप

शून्निर्विंदतेप्रतेसगाश्विस्सृजतेतिस्पष्टानीवस्येतदर्थहानिपूर्वमुक्तैवतद्रूपमप
रेणरूपेणानुवदतियत्सर्वंरूपमपरेणरूपेणानुवदतितदनुरूपस्यानु
रूपत्वमनुरूपएनंपुत्रोजायतेयएवंवेदस्तोत्रीयानुरूपौभवतःप्राणापा
नानामवरुध्यैसप्तदशौभवतःषोडशंदशमंधृत्यैबृहदुक्थ्योभवतिप्रतिष्ठायैत्रिवृदुत्त
मोभवतियेनैवप्राणेनप्रयंतितमभ्युपयंतित्रिणवएवस्तोमोप्रतिष्ठायैष्ठ भवति
श्चेत्रिवृदाएषपुरुषः॥१॥तवश्रियोवर्ष्यस्येवविद्युतइत्याग्नेयमाज्यंभवतिश्री
वैपशवःश्रीःशाक्वर्यस्तदेवतदभिवदत्यग्नेश्चिकित्रउषसामिवेतयइतीतानी

वरुणे तर्ह्युक्थानि प्राणेयत्तं तेरथ्योय थापृथगित्य वरुणे तर्ह्युक्थानि यत्तंते ऽरूणा
त्रिधस्तावो नूनं वां वरुणेति मैत्रावरुणं यद्वै यज्ञस्य ऽरिष्टं तद्वरुणो गृह्णाति
तदेवतदवयजत्य त्रिष्टुभं नोऽजस्ता मरुत्वंतं पंच वा कृतवउच्छानस्य रूपमोऽ
सा सहस्त्योऽजसैव वीर्येण सहोत्तिष्ठंती इन्द्राग्नी युवामिमइतिराथंतरमैंद्राग्न:
रथंतरा मतत्परोहं यद्वै यकृत्यरिरथंतरमेवतद्रूपं निर्वर्तयति स्तोम:॥२॥
त्र्यषसोमधकमत्तमइति विष्णुमत्या गायत्र्यो भवंति ब्रह्मवै गायत्री यज्ञो १३५
विष्णुर्ब्रह्मण एव तद्यज्ञं प्रतिष्ठापयति सोमउ ष्वाणः सोतृभिरिति सिमानं:

रूपः स्त्वेनैवैनां स्तद्रूपेण समर्द्धयति यः सोम चित्रमुक्थ्यमिति गायत्र्यः सत्याश्रि
ष्टुभो रूपेण तस्मात्त्रिष्टुभर्ता लोके क्रियंते गायत्रं भवति यदेव गायत्रस्य ब्राह्म
णं य एवं भवति पशवो वै य एवं पशूनामवरुन्धे संततं गायति यज्ञस्य संत
त्याच्छ्रधर्मेढिं तथा च्यवेत स्यादक्तो रूपः शाकलं भवत्येतेन वै शाकलाः पंचमे
ऽहनि प्रत्यतिष्ठन् प्रतितिष्ठति शाकलेन तुष्टुवानो वार्त्रघ्नं भवति वृशो वै
जान ... एस्यत्रैधातुस्यैक्ष्वाकस्य पुरोहित आसीत् ऐक्ष्वाको धाव
यन् ब्राह्मणकुमारं रथेन व्यहिनत् स पुरोहितमब्रवीत् ...मा पुरोधास्यामि ८

मीदगुपागादितितमेतेन साम्नास्तमैरयन्तद्वावसतद्यत्कामयत कामसनिस्साम
वा रंकाममेवैतेनावरुंधे ऽध्यर्द्धेडं तथा ह्येतस्याक्रोरूपं मानवं भवत्येतेन वै म
नुः प्रजातिं भूमानमगच्छत्प्रजायते बहुर्भवति मानवेन तुष्टुवानस्त्र्यानूपं भवत्ये
तेन वै वध्र्यश्व आनूपः पशूनां भूमानमाश्नुत पशूनां भूमानमश्नुते त्र्यानूपेन
तुष्टुवानो वार्ग्मं भवति सामार्षेयाय णात्रवास्त्तर्यदेवगांयमश्वं यं पुरुषं प्रचाऽसंति वा
मश्रतितं प्रचाऽसंत्यहरेवैतेन प्रवाऽसंत्सध्यर्द्धेडं तथा ह्येतस्याक्रोरूपं त्रिणिध १३६
नमाग्नेयं भवति प्रतिष्ठायात्र्प्रग्निःसृष्टोनोददीप्यत तं प्रजापतिरेतेन साम्नोपाध

मस्तउददीप्यत दीप्तिश्च वा एतत्साम ब्रह्मवर्चसं च दीप्तिं वै वैतेन ब्रह्मवर्च
संवावरुंधे शैशवं भवति शिशुर्वा आंगिरसो मंत्रकृतां मंत्रकृदासीत्स पितॄ
न्पुत्रका इत्यामंत्रयत तं पितरोऽब्रुवन्नधर्मं करोषि यो नः पितॄन्सतः पुत्रका
न्पुत्रका इत्यामंत्रयत तं पितरो ऽब्रुवन्नधर्मं करोषि यो नः पितॄन्सतः पुत्रका
त्यामंत्रयस इति सोऽब्रवीदहं वाव पितास्मि यो मंत्रकृदस्मीति ते देवेष्वपृ
च्छंत ते देवा अब्रुवन्नेष वाव पिता यो मंत्रकृदिति तद्वै स उदजयदु
ज्जयति शैशवेन तुष्टुवानो गायत्रीषु स्तुवंति इति च्छाये ब्रह्मवर्च
सायैव प्राणेन प्रयंति तमध्यन्कघ्नंति देव एवत्यो गायत्र्योऽन्वंति

तउत्रैष्टुभंनानारूपाण्ययंतिस्तोमः॥३॥इंद्रःवज्रमुपाधावद्वृत्रंऽहनानी
तितस्माएतच्छंदोन्यदिंद्रियंवीर्यंनिमयिधायछदेतेनशक्नुहीतितच्छ २
रीणांऽशक्करीत्वंऽसीमानमभिनत्तासिमामहत्यमकरोत्तन्महत्यामहान्त्वा
ष्ठत्रासीत्तन्महानाम्नोदिशःपंचपदाधाद्वाधारत्त्वन्विष्टद्वादाछंदाःऽसिसप्त ३
पदापुरुषंद्विपदाद्योपशाःसऽस्तातानवंतितस्माद्योपशाःपशवइडे
अन्नितायकारंतस्माद्दूंगेनीच्छीयसीस्तूपाउपच्छद्राःगायतितस्माउप १३१
च्छद्राःपशवोसऽश्लिष्टागायतितस्मादसंऽश्लिष्टाःपशवोनानारूपागा

यतितस्मान्नानारूपाःपशवआपोवैह्लीरस्माआसंऽस्तेदेवाःपापवसी
यसादबिभयुर्यदपउपनिधायस्तुवतेपापवस्यीयसोविधृत्यैविधृतिःपा
पवस्यीयसोभवतियएवंवेदगायत्रमयनंभवतिब्रह्मवर्चसकामस्य
स्वर्णंधनंमधुनामुष्मिंलोकउपतिष्ठतेत्रैष्टुभमयनंभवत्योजस्का
रंमस्याथकारणिधनमाज्येनामुष्मिंलोकउपतिष्ठतेजागतमयनंभ २
वतिपशुकामस्येडानिधनंपयसामुष्मिंलोकउपतिष्ठतेजसायेमाः
शाक्करीःप्रारोहन्नीदितिहोवाचार्वमंपारिज्ञानतऽरजनःकौणेयोयथे

नाः प्रतिष्ठाप॰ शाप्स्यतीत्येतद्वा एतासामंज एतत्प्रतिष्ठिताय श्रानिदीर्घं
घस्कत्यच्छिन्नमुरुगायतीति शाकरीत्रिस्कत्त्व्यापुरीषेण स्कवते पशवो वै शाकर्यो
गोष्ठः पुरीषं गोष्ठमेवैतत्पशुभ्यः पर्यस्यति तमेवैनान्प्रवर्त्तयन्त्यविघ्नं॰ सा
र्ये इन्द्र मदाय वावृध इत्यवर्द्धन्त ह्येनद्धिंतास्तु बार्हद्गिरं॰ स्वादोरित्था विषूव
त इति विषुवान्वै पंचममहस्तस्मिन्रायोवाजीयमिन्द्रो यतीन्सालावृकेयेभ्यः
प्रायच्छत्तेषां त्रय उदशिष्यंत पृथुरश्मिर्बृहद्गिरी रायोवाजस्ते ऽब्रुवन्को १३८
न इमान्पुत्रान्भरिष्यतीत्यहमितीन्द्रोब्रवीत्तानधिनिधाय परिचर्याद्धिरद्ध
वीं

र्द्यः॰ स्तान्वर्द्धयित्वाब्रवीत्कुमारका वरान्वृणीध्वमिति क्षत्रं मह्यमित्यब्र
वीत्पृथुरश्मिस्तस्मा एतेन पार्थुरश्मेन क्षत्रं प्रायच्छत्क्षत्रकाम एतेन स्तु
वीत क्षत्रस्यैवास्यैष काशो भवति ब्रह्मवर्चसं मह्यमित्यब्रवीद्बृहद्गिरि
स्तस्मा एतेन बार्हद्गिरेण ब्रह्मवर्चसं प्रायच्छद्ब्रह्मवर्चसकाम एतेन
स्तुवीत ब्रह्मवर्चस्येव भवति पशून्मह्यमित्यब्रवीद्रायोवाजस्तस्मा ए
तेन रायोवाजीयेन पशून्प्रायच्छत्पशुकामस्तेन स्तुवीत पशुमान्भ
वतीति पार्थुरश्मं राजन्याय ब्रह्मसाम कुर्याद्बार्हद्गिरं ब्राह्मणाय रायो

वाजीयं विश्वाय स्वेनैवैनां स्तद्रूपेण समर्द्धयति स्तोमः ॥ ६ ॥ असाव्य
शुम्मदायति गायत्री भवति मदवाद्वैरसवच्तृतीयसवनं मदमेव तद्
थ संदधात्यन्ति कन्नं बृहद्युशाहत्यनी ति रथंतरस्य रूपं बृहदिति बृहत
उभयोः सहरूपमुपैत्क्नौ द्विवर्णा वलदः प्राणाशिशुम्मर्दीनामिति सि
मानां रूपं मद्योदिसिमाः स्वेनैवैनास्तद्रूपेण समर्द्धयति पवस्व वा
जसातय इति वैस्त्व्योनुष्टुभो भवंति यज्ञो वै विष्णुर्यदत्र नापि क्रिय १३६
ते तद्विष्णुना यज्ञेनापि करोतीन्द्र्वाजीपवते गोन्योघा इति सिमानां रू

नेत्रव

पं स्वेनैवैनास्तद्रूपेण समर्द्धयति त्रिष्टुभा सत्यो जगत्यो रूपेण तस्माज्जग
ती नं लोके क्रियं ते गायत्रं भवति यदेव गायत्रस्य ब्राह्मणं संतनि भवति पं
चमस्याह्नः संतत्यै वाग्वा एषा प्रततायद्द्वादशाहस्तस्या एष विष्टुवान्यत्सं
वमहस्तामेवैतेन संतनोति श्यावाश्विं भवति प्रजाति वैश्यावाश्वं प्रजायते बहु
र्भवति श्यावाश्वेनन्दुष्टुवान एभ्यो वै लोकेभ्यो वृष्टिरपाक्रामत्तां प्रजापति
श्यावाश्वेनाच्यावयद्यदच्यावयत्तच्छ्यावाश्वस्य श्यावाश्वत्वं च्यावयति वृष्टिं श्या
वाश्वेन दुष्टुवानह्नाक्रोशं भवत्येतेन वा इंद्र इंद्रक्रोशे विश्वामित्रजमदग्नी

ध्मागावहत्यर्कोशात्पशूनामवरुध्यै कोशं क्रियते गौरीवितं भवति यदेवगौ
रीवितस्य ब्राह्मणम् ऋषभः शाक्वरो भवति पशवो वै शाक्वरः पशुष्वेव तन्मिथु
नमपर्जति प्रजात्यै नह्वा अनृषभाः पशवः प्रजायन्ते पार्थुरश्मं भवत्येतेन वै
पृथीवैन्यस्तेषां पशूनामाधिपत्यमाश्नुतेऽन्येषां पशूनामाधिपत्यम
श्नुते पार्थुरश्मेन तुष्टुवानो ऽपदस्तोभो भवति इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्॥ सो
ऽस्मात्तिर्यङ्गिः पर्यस्तुजत एतं पदस्तोभमपश्यत्तेनापावेष्टयदपवेष्टयन्निव १४०
गायेत्पाप्मनोऽपहत्यै पाप्मा वाव स तमगृह्णात् तं पदस्तोभेनापाहत पापाप्मानं॥५

ते पदस्तोभेन तुष्टुवानः पद्वोरुत्तममपश्यत्तस्य पदस्तोभस्य पदस्तोभत्वं द्वादशनि
धनो भवति प्रतिष्ठायै द्वादशस्पत्यं भवति यां विगां प्रजां संतिदाशस्पत्येति तां प्र
जां संतसृरैवैतेन प्रजां संततिनिधनं ताः पवमानाभवंत्यर्कोऽधृत्यै स्तोमः॥
पा॥ आ ते अग्न इधीमही स्वपद्धि दिव वा एतद्घ्नन्ति कांडयड्छ्वानियदेति सत्तोम
त्यायैवैं गायसामगायतेति पूर्ण॥ ककुभ स्ततेनानशनायुको भवति उरुषो वै
वैककुप्पुरुषमेव तन्मध्यतः श्रीणात्यसावि सोम इन्द्र ते शतिसि मानां॥
रूपं॥ स्वेनैवैनास्तद्रूपेण समर्धयति संजयं भवति देवाश्च वा असुराश्च

समदधतयत्तरेन। संज्ञयाः स्तेषांत्त्वः पराचो नानि लितेदेवा असुरां संजयेन
समजयन्न्यसमजयः स्तस्मात्संजयंपश्नामवरुंधे संजयंक्रियते सौमि
त्रंभवति दीर्घजिह्वी वा इदं रक्षो यज्ञहा यज्ञानवलिहत्यचरत्तामिंद्रः
कयाचन मायया हंतुं नाशक्नोत्सतावुरुस्तुमित्र। ऊं सा कल्याण्यासत्तम
ब्रवीदिमाम[illegible]ह्वाब्रूष्वेति तामेह्याब्रूष्वेति तामह्याब्रूत सैनमब्रवीन्नादैवेन
न्नुक्ष्कवप्रियमिवडमेहृदयस्येति तामजपयत्साः सः स्नूलेहत्तां लद्वा २४१
वतीत्वर्षकामयेतां कामसनिसाम सौमित्रं काममेवैतेनावरुंधे स्तुमित्रः

सद्र्कूरमकरित्येनं वागत्यवदत्ताः श्रु गार्कृं स्न तपोतप्यत स एतं सौमित्रमपश्य
त्तेन श्रुवमपाहतापशुचः हते सौमित्रेणं तुष्टुवानो भरुद्वैश्वामित्रं भवति
पाप्मानः हत्वायदमहीयंत तन्महावैश्वामित्रस्य महाविश्वामित्रत्वः स्व
गाईहयातडहाडहे तिपशूनेवैतेनं न्योहंतडीडं भवति त्रिरात्रस्य धृत्यै
मु द्रवंतीमिडामुत्तमाः पर्यंति षष्ठस्याह्नः संतत्यै रु त्रिणवएव स्तोमो भवति
प्रतिष्ठायै पुष्ट्यै त्रिवृद्वा एष्यडाष्ट॥ ६॥ ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधुप्रियमिति
षष्ठस्याह्नः प्रतिपद्भवति ज्योतिर्वै गायत्री छंदसां ज्योतीरेवतीं साम्ना

ज्योतिस्त्रयस्त्रिंशःस्तोमानांज्योतिरेवतत्समानानांदधात्यपिहुत्तरस्प
त्रोज्योतिष्मान्भवतिमधुप्रियमितिपशवोवैरेवत्योमधुप्रियंतदेव
तदभिवदतिमदिंतमोमस्सरइंद्रियोरसइतींद्रियंवैवीर्यंरसःपशव
स्तदेवदतदभिवदत्यस्तच्छंतवाजिनइत्यनुरूपोभवतिस्थानीवत्ये
तर्हस्थानिसर्वमन्वैवतद्रूपमपरेणरूपेणानुवदतियत्सर्वःरूपमपरेण
रूपेणानुवदतितदनुरूपस्यानुरूपत्वमनुरूपएनंपुत्रोजायतेयएवं १४२
वेदवामदस्तोत्रीयानुरूपौचयौनवतःप्राणापानानामवरुध्यैत्र्यचाद्वौनिवतो

दशाहरावीरत्वैराजमन्नमन्नाद्यस्यावरुध्याउत्तरोदशराद्वौभवतिसोदर्कई
द्रियस्यवीर्यस्यारसस्यानतिहारायवत्रवैदेवाइंद्रियंवीर्यंरसमपश्यं
स्तदन्वन्यवदत्ध्यवर्च्चोभवतिप्रतिष्ठायैधस्त्रोविष्णुरुषंतीतरंतगुरुमी
६४ ढाभ्यांवेसदक्षिस्त्याःसहस्त्राणपदिछतांतावैकेतांकथंनाविदमाभमप्रति
गृह्णीतःस्यादितितौघ्रस्यतांधम्नयोःपुरुषंत्योरासहस्त्राणिदत्तेइतरस्म
मंदीधावतीतिततौवैतत्तयोरात्मप्रतिगृह्णीतमप्रवदात्तमस्याप्रतिगृ
हीतंभवतियएवंवेदविनाराशाःसोभवत्कन्नयस्यान्नाद्यस्यावरुध्यैमा

न्तुषस्यवदैवस्यचन्द्रवउत्तमोभवतियेनैवछन्दसाप्रयंतितमन्फधंति
त्रयस्त्रिंशःशाएवस्तोमोभवतिप्रतिष्ठायैदेवतास्तुवाएषप्रतिष्ठितः॥७॥इमं
स्तोममर्हतेइत्यैग्नेयंजातवेदसइत्याग्नेयमाज्यंभवतिसोदर्कमिंद्रिय
स्यवीर्यस्यरसस्यानतिहारायत्रवैदेवाइंद्रियंवीर्यंरसमपश्यंस्तद
नन्यद्वदन्त्यतिवाःसूरउदितइतिसूरवन्मैत्रावरुणमंतोवैसूरोंतएतद
भमहामंतएवतदंतेनस्कवतेप्रतिष्ठायैनिंधिविश्वाअपद्विषइत्यैंद्रं ४३
सोदर्कमिंद्रियस्यवीर्यस्यरसस्यानतिहाराययत्रवैदेवाइंद्रियंवीर्यं

समपश्यंस्तदन्तुंन्यद्वदंन्यत्रस्यहिरिस्थरुत्विजेत्यैंद्राग्नंसोदर्कमिंद्रियस्यवीर्य
स्यरसस्यानतिहाराययत्रवैदेवाइंद्रियंवीर्यंरसमपश्यंस्तदन्तुन्यद्वदं
क्तोमः॥८॥इंद्रायेंदोमरुत्वतइतिमरुत्वत्योगायत्र्योभवंतिमरुत्वद्विमाध्यं
दिनंसवनंमृज्यमानःस्तुहस्त्येतिसिमानांरूपंसमानंविसिमानांवर
पंरेवतीनांत्वसिमान्योत्वघिरेवत्यःप्रजार्यंतइएतम्तुत्यंदत्राद्विपद्रत्यादि
त्याआदित्यायाइमःप्रजास्तासामेवमध्यतःप्रतितिष्ठतिगायत्र्यःसत्या
स्त्रिष्टुभोरूपेणतस्मात्त्रिष्टुभांलोकेक्रियंतेगायत्रंभवतियदेवगायत्रस्यश्रा

ल्लणमिषोवृधीयंभवतिपशवोवाइषोवृधीयंपशूनामवरुध्यैइषेवैपंचम
मरुद्वृधषष्ठमवर्द्धतह्येतर्हियजमानमेवैतेनवर्द्धयंतिक्रौंचंभवतिक्रौंचे
ष्यमहरविंददेष्यमिवचैषषष्ठमहरहरेवैतेनविंदंतिवाजदावर्योभवंत्यन्नं
वैवाजोन्नाद्यस्यावरुध्यैयदाहिवाअन्नमथगौरथाश्वोथपुरुषोवाऊरेवत्यो
भवंतिप्रतिष्ठायैषाणिधनाषप्रात्रस्यधृत्याआपोवैरेवत्यस्तायत्पृष्ठे
कुर्युरपपशुर्यजमानस्यात्पशून्नस्यनिर्दहेयुर्यत्रवाआपोवीववर्त्तीततदो
षधयोजायंतेययत्रावतिष्ठंतेनिर्मृच्छकास्तत्रान्नवंतितस्मात्पवमानेक्र २७४

वंतिपरावाहिपवमानेनस्तुवतेमेधीवाइषोवृधीयं॰रज्जुः॥क्रौंचंवञो
वाजदावर्योरेवत्योमातरोयदेतान्येवा॰सामानिक्रियंतेएवमेवप्रत्ता
ऽनुग्यअह्लोरंध्रेनवतउह्लोरंश्रेवाएतास्त्यांकाव्योऽसास्वर्गंलो
कमपश्यत्स्वर्गस्यस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्यवतेऽ
नो ष्टुवांवाजजिद्भवतिसर्वस्याप्त्यैसर्वस्यजित्यैसर्वंवामेवैतैवाएतेनवाजं
जयंतियेषष्ठमहरागच्छंत्यन्नंवैवाजोन्नाद्यस्यावरुध्यैवरुणसामन्न
वत्येतेनवैवरुणोराज्यमाधिपत्यमगच्छत्राज्यमाधिपत्यंगच्छतिवरुणा

सामानुष्टुवानोंगिरसांगोष्ठोभवतिपशवोवैरेवत्योगोष्ठमेवतत्पशुभ्यः
पर्यस्यंतितमेवैनान्भवतर्यंत्यविस्रंऽसायैरुवद्वामदेव्यंभवत्येतेन
वैवामदेवोन्नस्यपुरोधामगछदन्नावैब्रह्मणःपुरोधान्नाद्यस्यावरुध्यै
गायत्रीषुस्तुवंतिप्रतिष्ठायैब्रह्मवर्चसाययेनैवप्राणेनप्रयंतितमंत्य
घ्नंतींद्रवत्योगायत्र्योभवंतितदुत्रैष्टुभाद्रूपान्नयंतिस्तोमः।।।ीयात
यामान्यन्यानिछंदांऽस्ययातयामागायत्रीतस्माद्गायत्रीषुस्तुवंति ४५
स्तुरूपत्वन्नुनूतयद्दत्यन्यार्स्तेणषड्ढदाःषष्ठस्याह्नोरूपंतेनषष्ठम

हरास्नंतेसंतत्याउत्तेयदिंद्ररोदसीइतिषड्ढदाःषष्ठस्याह्नोरूपंतेन
षष्ठमहरारत्नंतेसंतत्यैरेवतीषुवारवंतीयंपृष्ठंभवत्यपांवाएषरसो
यद्रेवत्योरेवतीनांऽरसोयद्वारवंतीयंऽसरसाएवतद्रेवतीःप्रमुंचंयद्वा
रवंतीयेनपृष्ठेनस्तुवतेरेवद्वाएतद्देवत्यंयद्वारवंतीयमास्यारवान्दै
वत्योज्जायतेरेवान्भवतियएवंवेदकेशिनेवाएतद्दाल्भ्यायसामावि
रभवच्छदेनमब्रवीदगातारोमागायंतिमामयोग्रासिष्टुरितिकथंत
नगव आगारित्यब्रवीगोदागेयमेवास्म्यागायन्निवगायेत्प्रतिष्ठायैतद

त्वंमंपारिज्ञानंतंपश्चाद्दृष्ट्वाऽन्वायानमेतामागांगार्यंतमज्ञानात्त्रमब्रवी
त्तुरस्त्वादधाइतितमकुर्वन्कोन्वैयंकस्मात्त्वमित्यत्वन्त्कैवमस्यामि
तितदत्वंमस्यात्वंमत्वमिहेहेतिगायत्र्यतिष्ठायाकृषन्तोरैवतीत्तवति
पशवोवैरेवत्यःपशुष्वेवतन्मिथुनमप्यर्जतिप्रजात्यैरुवाश्चनषन्ताःप
शवःप्रजार्यतेत्र्यपेनोभवतित्र्यपेनोऽवेसर्वत्रतानिवयाऽस्यान्नानिसर्वाप्र
तानीववैसर्वाण्यपरानितेषामास्त्रैरुपेनःक्रियतेरूपेनोवाएतदरःसंपार १५५
यितुमर्हतिसहिवयसामाशिष्टस्तस्यानपहननायसंपारणायैतत्क्रि न ४

यतेंतोहिषष्ठंवाहःसप्तमंचब्रह्मवादिनोवदंतियद्ध्रुवदायतनानिपृष्ठानि
नेद्वेगायत्र्यौद्वेजगत्यौकतरहिहिहत्योभवंतीतियेद्वेजगत्याःपदेतेगायत्र्या
उपसंपद्येतेतत्सर्वहिहत्योभवंत्यायतनेपृष्ठानियातयत्वायतनवाश्चव
तिषड्वदास्तुस्तुवंतिषड्रात्रस्यधृत्यैसप्तपद्यायजतिसप्तमस्याह्नःसंत
त्यैस्तोमः॥१॥पारिस्थानोगिरिष्ठाइतिपरिवत्योगायत्र्योभवंतिसर्वस्यप
यप्त्यैससुन्वेयोवसूनामितिपशवोवैवसुपशूनामवरुध्यैतंवःसखा
योमदायेतिवाचःखिल्यावाचखिल्यावैतोऽन्वैयोषष्ठेवाहनिसप्तमेचय

देतौ वालखिल्यौ स्त्वौ भवतो ऽक्षोरेव व्यतिषंगाया व्यवस्त्रऽस्यायसंतत्यै सो
मः पवंत इंद्रव इत्यनुष्टुभो नितस्दो भवंति प्रतिष्ठाया अयापवापवस्ते
नाव स्तोंनीति त्रिष्टुभः सत्यो जगत्यो रूपेण तस्माज्जगतीनां लोके क्रियं
तेगायत्रं भवति यदेव गायत्रस्य ब्राह्मणं वेदन्वतानि भवंति विदन्वान्वैना
र्गविदं इंद्रस्य त्रत्यह ऽस्त ऽश्रुगार्ध्वस्तपोतप्यत स एतानि वेदन्वतैतान्यपश्य
त्तैः श्रुत्वमपाह ताप श्रुत्व ऽह तो वेदन्वतैः स्तुवानो भरद्वाजस्य लोमन १८७
वतिपशवो वै लोम पशूनामवरुध्यैतद्दीर्घमित्याजुरायुर्वै दीर्घमायुषो

वरुध्यै कार्णश्रवसं भवति श्र एवं तिष्टुवान कर्णश्रवावा एतदांगिरसः पशु
कामः सामापश्यत्तेन सहस्रं पशून् सृजत यदेतत्साम भवति पशूनां पुष्ट्यै
गौरीवितं भवति यदेव गौरीवितस्य ब्राह्मणं मधुश्चुन्निधनं भवति पर
मस्यान्नाद्यस्यावरुध्यै परमं वा एतदन्नाद्यं यन्मधु प्रजापतेर्वा एतौ
स्तनौ यद्धृतश्चुन्निधनं च मधुश्चुन्निधनं च यज्ञो वै प्रजापतिस्तमेता
भ्यां दुग्धे यं कामं कामयते तं दुग्धे क्रौंचे भवतः क्रौंऽष्यमहरविंददेष्य
मिव वै पृष्ठमहरहरेवैतात्त्याविंदंति श्नौ एं भवति श्रुष्टिर्वा एतेनांगिर

सोऽजसास्वर्गंल्लोकमपश्यत्स्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्य
वतेजुह्वानोऽग्नेवएतद्वैश्वानरस्यसामदीदिहीतिनिधनमुपयंतिदी
दायेवह्यग्निर्वैश्वानरोनिधनांताःपवमानान्नवंत्यक्रोधृत्यैस्तोमः॥२१॥
ब्रह्मवादिनोवदंतिप्राणायणातोद्विपदाःकार्याश्चिठदयनलाःइत्कद
यन्नतएवकार्याःपुरुषोवैद्विपदाप्रतिष्ठायैवाचावैसर्वंयज्ञंतन्वते
तस्मात्सर्वांवाचंपुरुषोवदतिसर्वाह्यस्मिंस्संस्कृतातिप्रतिष्ठतिगर्भो १४८
नवतिगौपायनानांविसत्रमासीनानांकिरातकुल्यावसुरमायेत्वंन्नाःप

ते ५

रिध्मसून्त्राकिरतोऽग्नेत्वन्नोअंतमइत्यग्निमुपासीदंस्तेनाश्ननस्तएवंस्त
दावतेतद्धकामयंतकाममन्निश्सामगहदीःकाममेवैतेनावरुंधे॥गोतमस्य
नदंन्नवत्याशिषमेवास्माएतेनाशास्तेसामहिसत्याशीरेतनवैगो॥तमो
ऊमानंमहिमानमगछत्तस्माद्येवपरांन्वोगोतमाद्येवावंविस्तउनयेगोतरे
मरूपयोक्रवतउद्वंशाडुश्रोनवतियद्वाउद्वंचशीयंतउद्वंशाडुश्रोऽदैडाम
तिस्वरतितस्माद्धधर्द्राश्नतिहरंतीडायामंततःपश्चेषुप्रतिष्ठापयतिष
तिच्छत्तउपरिष्टाद्धृक्सामन्यविमुच्येतेत्र्यन्यकुरेणसप्तममहस्वरतितंतसा
ककुषीववाएनर्हिवाग्यदाघडहःसंतिष्ठतेनवकृवदेन्नान्यष्टकेन्नान्यस्मैर

ब्रूयान्मधुवा अस्य हृतं वा यथोक्षो वरुणस्य नक्ति तथा तच्च यस्त्रिं॰शा एवस्तोमो
भवति प्रतिष्ठायै देवतास्तु वा एष प्रतितिष्ठति ॥२॥ इति त्रयोदशः प्रपाठकः ॥
आप्यं ते वा एत स्तोमाः छंदांसि यत्षडहस्त आप्यत आत्वे षडहे छंदांसि स्तोमा
न्नुत्वा प्रयंति प्रकाव्यमुशनेव ब्रुवाण इति गायत्र्या रूपेण प्रयंती यं वै गाय
त्र्यस्यामेव प्रतिष्ठाय प्रयंति त्रिष्टुप्प्रतिपद्भवत्योजो वीर्यं त्रिष्टुबोजस्येव वीर्ये
पराक्रम्य प्रयंति स्तोत्रीयस्तृचो भवति प्राणापानानामवरुध्यै हरिवत्यो भवं
ति हर्द्धोमानानमयातमानन्दायै द्वादशर्चौ भवतो द्वादश मासाः संवत्सरः संव १४९
त्सरमेव तत्सर्वस्मै षडहाय प्रत्यक्षं धुक्षति सर्वीवधतायै चतुर्विं॰शतिर्भवंति
तौ२

शति चतुर्विं॰शत्यर्द्धमासाः संवत्सरः संवत्सरमेव तत्सर्वस्मै षडहाय प्रत्यक्षं धुक्षति
सर्वीवधतायै हतं ऐन्द्रो तद् इति होवाचाग्निष्टुतारीकाह समानिर्येमहाहस्सा
ग्रं गछंति क्षते तता भवंति पराजन्यदक्षिणः पतंत्यवा पक्षाः पंथे ते या वि वि
द्वां॰सस्ते पक्षिणो ये विद्वां॰सस्ते पक्षास्त्रिवृत्स्तं वदशावेवस्तोमो पक्षौकृ
त्वा स्वर्गं लोकं प्रयंति चतुर्विं॰श एवस्तोमो भवति तेजसे ब्रह्मवर्चसा
य॥१॥ मूर्द्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या इत्याग्नेयमाज्यं भवति मूर्द्धवा
एष दिवो यत्त्रितीयस्त्रिरात्रो विश्वानरमृत आजातमग्निमिति विश्वा

नरइति वा अग्नेः प्रियं धाम प्रियाण्येवैनं तद्धाम्नापरोहन्नुपशिरोहति प्र वो मित्राय गा
यतेति द्यावापृथिवीयं मैत्रावरुणं द्यावापृथिवी वै मित्रावरुणयोः प्रियं धा
म प्रियेणैवैनौ तद्धाम्नापरोहन्तमुपशिरोहन्ती आ याहि चित्रभानवित्यार्त्तव
मैन्द्रं मनवो वा इन्द्रस्य प्रियं धाम प्रियेणैवैनं तद्धाम्नापरोहन्नुपशिरोहति त
मीडिष्व यो अर्चिषेत्यग्निरुक्तमैन्द्राग्नं देवतानामनतिधर्षायोत्तमाहेनि
राड्देवशातानामव्रणाशाय स्तोम ॥ ॥ २ ॥ वृषा पवस्व धारयेति गायत्री भव १५०
त्यक्रोधृत्यै वृषण्वत्यस्त्रिष्टुभो रूपेण त्रैष्टुभं ह्येतदहः ॥ पुनानः सोम धार

येति धृत्यै घोषवत्यासीदिंद्रस्य निष्कृतमिति प्रववत्यो भवंति प्राणानीषे
ण्णमिव ह्येतदहर्जगत्यः सत्यास्त्रिष्टुभो रूपेण तस्मात्त्रिष्टुभां लोके क्रि
यंते गायत्रं भवति यद्देवगायत्रस्य ब्राह्मणं संततिर्भवति सप्तमस्या
ह्नः संतत्यै यथा विव्योकसौ विचिद्वलत एवमेते षष्ठं चाहः सप्तमं च वि
ह्वलतस्तौ यथा समानीय संयुंज्यादेवमेवैते एतेन साम्ना संयुन
क्ति सौपर्णं भवति स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यज्ञो वै देवेभ्योपाक्रामत्स
सुपर्णरूपं कृत्वाव्यरत्तं देवा एतैः सामभिरारभंत तायज्ञ इव वा एषय

हं होमाय यज्ञस्यैव विपृच्छ आरंभो रोहितकूलीयं भवत्याजिजित्साया एतेन वै विश्वा
मित्रो रोहितान्याः रोहितकूल आजिमजयद्विश्वामित्रोत्तरतानामस्वसा न
ं यान्नोमेतिमिन्नामिजनतयाः ग्रोघास्पतेमां मांपूर्यं वास्निकांजयाथेमा
निमर्चंसूर्यंपूरयाथयदीमाविदः रोहितावस्माचित्तकूलमुद्दरा
तइतिसएतेसामनीअपश्यत्ताभ्यांयुक्तो घाधैसेधस्सउदजयदा
जिवाएषयततोयद्वादशाहस्तस्यैतउज्जित्स्यैकएवरथंतरंभवा १५१
तितेजोवाएतद्रथंतरस्ययत्कण्वरथंतरः सरसमेवतद्रथंतरं

क रद्युद्वे यःएवरथंतरेएसप्तमेहनिस्कवत्ते जामिद्वादशाहस्यास्तीतिह
स्माहोयदेवोराजनिर्बार्हितः षष्ठमहर्बार्हितः सप्तमंयत्कण्वरथंते
रंभवतितेनाजामिगौंगवंभवत्यग्निरकामयतान्नादः स्यामितिस
तपोतप्यतसएतद्गौंगवमपश्यत्तेनान्नादोभवद्यदन्नं वित्वाग
ईद्यदगंगूयत्तदौंगवस्यगौंगवत्वमन्नाद्यस्यावरुध्यै गौंगवं
क्रियतेयत्सामदेवताश्चाः सृंतितेनयुजमानाः सत्याशिषः स
त्याशिषोसामेतिवैसत्रमासतेसत्याशिषएवभवंत्यायास्यंभव

तितिरश्चीननिधनं प्रतिष्ठायायाश्रयास्येवा आंगिरस आदित्यांनांदी
क्षितानामन्नमाश्नासन्वच्छ्रांतसएतान्यायास्यान्यपश्यंस्तैरात्मा
नं समश्रीणाछिद्रं हि सिव्यं वै समममहर्यादतसामनवत्यहरेवै
तेन सं श्रीणाति प्रवङ्गार्गवं नवति प्रवतावैदेवाः स्वर्गंलोकं आ
यन्नुहतोदायन्निधनं नानाः पवमाना नवं त्यक्रोधं त्वैस्तोमः॥३॥
वयंघत्वासुतावंतइतिसतोबृहत्त्वैर्वषीयश्छंदश्चाक्रमतेनप १५२
च्छ्रायनकिष्टंकर्मणानशदितिबृहत्यां सत्या न्यारंनेएज

गत्सोपच्छ्राइववाएषयज्यायसः स्तोमात्कनीयांसं स्तोममुप
यंतियदेताश्च त्यारंनेएजगत्यो नवं त्यक एव प्रत्यक्षं तं नायान्तिनिधनं
काएवंनवत्यन्तिनिधनेनवाइंद्रोवृत्राय वज्रं प्राहरत्तमस्तृणुत स्त
एतत्राहव्यमन्तिनिधनेनउद्धुवानो वैखानसं नवति वैखानसा
वारूपयइंद्रस्यप्रियाआसं स्तान्रहस्युर्देवमलिम्लुम्लुचनिमर
णमारयत्तंदेवाअक्रवन्न त्वृषयोन्तवन्निति तान्त्रेषमेतत्ता
विंदसइमांलोकानेकधारेणापुनानान्मुनिमरणविंदत्तान्नेतेनसा

म्नासमैरयत्तद्यावसत्तत्सकामयतकामसनि सामवैखानसंकाममे
वैतेनावरुंधे स्तोमः ॥ ८ ॥ यस्तेमदोवरेण्यइति गायत्री नवतिमदद
द्रेसवत्तृतीयसवनंमदमेवतद्यस्मिंदधात्येषस्यधारयासुतइति
ककुभः सत्योत्यारंतेणत्रिष्टुभोऽपत्र८ चाइवैवाएषयज्ञपायसः सौ
भाकनीया८स्त८स्तोममुपयंतियदेता अत्यारंतेणत्रिष्टुभोनवंत्य
कएवप्रत्यक्षंतेनायसखायआनिषीदतेति वालखिल्यावालखि
ल्यावैतोऽर्वोषष्ठेन्वाहनिसप्तमेन्वयदेतौवालखिल्योऽर्वोभवतो १५३

क्रोरेवव्यतिषंगायाव्यवस्र८सायसंतत्यैउरोजितीवोअंधसइतिविरा
ड्वैविराडन्नाद्यस्यावरुध्यैप्रवाज्यह्वारित्यहरपंक्तिः स्तोमानांअन्न
तिरथाएतद्वैतर्हिछंदोयातयाममयदहरपंक्तिः स्तेनछंदामाअ
यातयामानः क्रियंतब्रह्मवादिनोवदंतियस्यउहेस्तोमाः छंदा८स्या
प्यंतेकिंछंदसश्छंदोमाइत्येतछंदसोयदेताअहरपंक्तयइतिबृ
याद्येसोमासः परावतीतिपरावतमिववाएतर्हियज्ञोगतस्तमेवै
तेनान्विछंतिगायत्र्यः सत्याजगत्यारूपेणतस्माज्जगतीनांलोके

क्रियंते गायत्रं भवति यदेव गायत्रस्य ब्राह्मणं एंदह्लणिधनं भवति प्रजाप
तिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टा अबला इव वाछंदयःस्ताभ्य एतेन साम्ना एव३
दह्लायत्योजोवीर्यमदधाद्यदेतत्साम भवत्योजोवीर्यमात्मन्धत्ते शा
र्करं भवतींद्रःसर्वाणि भूतान्यत्यक्रामत्स शार्कराः शिशुमार ऋषिमुपेत्याब्र
वीत्स्तुहि मेति सोमः प्रस्कंदन्नब्रवीदेतावै नाहं त्वा स्तवयामीति तस्मा
दपां वेगमवेज्यत्स हीन इवामन्यत स एतत्सामापश्यत्तेनापोनुसमाक्षि १५८
ततद्वावसतर्द्य कामयत कामसनि साम शार्करं काममेवैतेनावरुंधे प्र

वोभवति समुद्रं वा एते प्रस्नांतीत्याहुर्ये द्वादशाहमुपयंतीति यो वा अध
वः समुद्रं प्रस्नाति न स तत उदेति यस्तवो भवति स्वर्गस्य लोकस्य स
मष्ट्या एकादशाह्नरणिधनो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुबोजो वीर्यं त्रिष्टु
बोजस्येव वीर्ये प्रतितिष्ठति गौरीवितं भवति यदेव गौरीवितस्य ब्राह्म
णं कार्त्तयशं भवति ह्वेति निधनमुपयंति पाप्मनोपहत्या अपपाप्मा
नंदृते कार्त्तयशेन तुष्टुवानाः सौहविषं भवति सृष्टहविर्वा एतेनांगिरसो
उसा स्वर्गं लोकमपश्यन् स्वर्गस्य लोकस्यान्तरयात्ये स्वर्गाल्लोकाच्च्यव

वतेत्त्रुष्टुवोनोब्रह्मवादिनोवदंतियत्षडहस्तोमाःछंदांःस्यापंक्तिकिंछं
दसश्छंदोमाइतिपुरुषश्छंदोसइतिब्रूयात्पुरुषोवैपाङ्क्तःपुरुषोद्विपदा
छंदोमानामयातयामतायैऊराबोधीयंनवत्यन्नाद्यस्यावरुध्याअन्नं
अन्नंवैऊराबोधीयंमुखंगायत्रीमुखएवतदन्नंधत्तेन्नमत्यन्नादोन्नव
तियएवंवेदगायत्रीषुस्तुवंतित्रितिष्ठायैब्रह्मवर्चसाययैनैवप्राणेनप्रयंति
तमन्त्यथयंतीडांताःपवमानाभवंतिमंक्रोष्टेत्यैस्तोमे॥५॥आतोवसामनो १५५
यमदित्यपछिद्रिववाएतद्यज्ञकांडंयदुक्थानियदेतिसलोमत्वायैवत्व
पशवोवाइडापशवश्छंदोमाःपशुष्वेवतत्पशून्दधाति।३।२

त्रइंद्राग्नेरतिसृप्तर्णाःककुभोपत्त्रंच्छाइववाएषयज्ञायसःस्तोमात्कनी
याःसःस्तोममुपयंतियदेताःसृप्तर्णाःककुभोभवंत्यनपच्छाययदिंद्र
विश्वमहद्धनास्तित्वादातमद्रिवोराधस्तन्नोविदद्वसउभयाहस्त्यानरे
तिराद्भिर्नोवैतेनावरुंधेवाच्यंभवतिवत्सश्चवैमेधातिथिश्चकाण्वावा
स्तांतंवत्संमेधातिथिराक्रोशदब्राह्मणोसिशूद्रापुत्रइतिसोब्रवीदृतेना
ग्निंव्ययावयतनरोनौब्राह्मणीयानितिवात्सेनवत्सोव्यैन्मेधातिथिनमेधा
तिथिस्तस्यनलोमचनौषद्दावसतार्चकामयतकामसनिसामवात्सं

काममेवैतेनावरुंधे सौश्रवसं भवत्युपगुर्वै सौश्रवसः कुत्सस्यौरवस्य
पुरोहित आसीत्स कुत्सः पर्यशपद्य इन्द्रं यजाता इति स इन्द्रः सौश्रवस
मुपेत्याब्रवीद्यजस्व मा ज्ञानायामि वा इति तमयजत स इन्द्रः पुरोडाशाद्
स्तः कुत्समुपेत्याब्रवीद्यत्तमाकेने परिशाप्तमन्वभूदिति कस्त्वायष्टे स
ति सौश्रवा इति स कुत्स औरव उपगोः सौश्रवस्योत्क्रायत अद्भुवयोश्चि
रोऽछिनत्स सौश्रवा इन्द्रमब्रवीत्त्वत्तनाहमेदमीदृग्पापगादिति तमेते १५६
न साम्ना समैरयत्तद्वाव सर्वकामयत कामसनि साम सौश्रवसं का

त

ममेवैतेनावरुंधे वीकं भवति च्यवनो वै दाधीचोऽश्विनोः प्रिय आसीत्सोऽजीर्य
त्समेतेन साम्नाप्सुवेकं यतां तं पुनर्युवानमकुरुतां तद्वाव तौ तर्हि काम
यतां कामसनि साम वीकं काममेवैतेनावरुंधे च्वड्विंश एव स्तोमो भ
वति तेजस्ते ब्रह्मवर्चसाय ॥ १ ॥ शिशुं जज्ञानं हर्यतं मृजंतीत्यष्टमस्या
न्तः प्रतिष्ठा भवति शिशुरिव वा एष सप्तमेनाह्ना जायते तमष्टमेनाह्ना मृ
जंति स्तोत्रीयस्तृचो भवति प्राणापानानामवरुध्यै हरिवत्यो भवंति छं
दोमानामयातयामतायै नवच्छन्तिवंति नव वै प्राणाः पशवश्छंदोमाः

पशुष्वेव तत्प्राणं दधाति पंच वा ऋत्विजो वति पंच पदा पंक्तिः पांक्तः मन्त्र मन्त्रा
धस्पावरुध्यै वाण वान्त वत्यं तो वेवाणां त एतद ष्टमम ह्नामं त एवत
दं ते नु सूक्त वत ग्रतिष्ठायै त्रयस्त्रिंवा नवं ति प्राणा पानानाः संतत्यै वृ उ
श्च त्वारिंशः एव स्तोमो नवत्याजः स्ये व तद्वीर्ये प्रति तिष्ठ त्यो जो वीर्य
त्रिष्टुप् ॥७॥ अग्निं वो देव मग्निभिः सजोषा इत्याज्यं भवत्यग्निमिति
रित्येव पूर्वाणि एप ह्नानि समिद्धान्य ष्टमम हरग्निः स मिंधे मित्रं वयः ६ १५७
वा मह इति बार्हतं मै त्रावरुणा मुग्र गाध [illegible] एतद्ध छंदो मास्त द्य

याद उग्रगाध व्यति षज्य गा र्हं तत एवमे वैतद्रूपे व्यति षज ति छंदो माना
मसं व्याथाय स्तोमः ॥ ॥ तमिंद्रं वाजयामसी त्यैंद्र मष्टमे नवै देवा अकेंद्र
मवाजयं त्तव मेन पाप्मान मघ्नन्नह रे वै तेन वाजयंतीं द्रेणा अयान मो दे
हदिति बार्हतं मैंद्राग्न मुग्रगाध मिव वा एतद्धछंदो मास्त द्य याद उग्रग
धे व्यति षज्य गार्हं त एवमे वैतद्रूपे व्यति षज्ज ति छंदो माना मसं व्याथ
स्तोमः ॥ ८ ॥ त्रि धर्यो अद्रिभिः सुतमिति गायत्री भवत्य ष्टत्ये गायत्रः
सत्याः त्रिष्टुप्तो रूपेणा त्रैष्टुभः ८ स्य तद हर न्ति सोमा स आयवऽइत्यन्ती

तिरश्चं तरस्य रूपं बृहद्दिति बृहन्तु तयोः सह रूपमुपैत्यनौदिवस्यावितद्रू
र्द्धन्नी दिवः पवते कृत्व्यो रसइत्यद्धतमिव वा एष त्र्यहो यदूर्द्धन्नीति धृत्या एव
जगत्याः सत्यस्त्रिष्टुभो रूपेण तस्मात्त्रिष्टुभ्नां लोके क्रियं ते गायत्रं भव
ति यदेव गायत्रस्य ब्राह्मणं वैरूपं भवति पशवो वै वैरूपं पशूनामवरु
द्ध्यै विरूपः संवत्सरो विरूपमन्नमन्नाद्यस्यावरुद्ध्या आश्रुत्नार्गवं भव
त्यरुर्वा एतद् द्वीयत तद्देवा आश्रुनात्यधिन्वं स्तदाशोराश्रुत्वं मार्गी १५८
यवं भवति देवं वा एतं मृगयुरिति वदं स्वेतेन वै सतु जनयेषां पशूनामाधि

पत्यमाश्नुतोत्तयेषां पशूनामाधिपत्यमश्नुते मार्गीयवेण ष्टुवानः सौमि
त्रं भवति यदेव सौमित्रस्य ब्राह्मणं मैटतं भवती टन्वा एतेन काव्यो ऽञ्ज
सा स्वर्गं लोकमपश्यत्स्वर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै स्वर्गाद्ध्रो कात्तव्य
वते ऽष्टुवानः साकमश्वं भवति यदेव साकमश्वस्य ब्राह्मणं तदु धुराप
सामत्याः धुः प्राणा वै धुरः प्राणानामवरुद्ध्यै विलंब सौपर्णं भवत्यात्मा
वा एष सौपर्णानां यदष्टमे ऽहन् निपद्यते तावन्ति तोत्त भवतो ये सप्तमे ऽह
न योवी ववा अंतरात्मा पद्यते सं बते यदंतरात्मा विपद्यते विलंबते तस्मा

द्धिसंबसौ पर्णाः स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सौपर्णं क्रियते द्विर्हिंकारं वावा
मदेव्यं भवत्यन्नाद्यस्यावरुध्यै द्वितीयं ह्येतद्रूपं यच्छंदोमाः पशवो वै
वामदेव्यं पशवावष्टं छंदोमाः पशुष्वेव तत्पशून्दधाति गायत्रपार्श्वं भव
त्युरूर्वा एतदन्तरीयमत्तद्वा गायत्रपार्श्वेन समतन्वंस्तस्माद्गायत्र
पार्श्वं त्रिरात्रीय उपशीर्यते तत्तमेतैः सामभिरनिषज्यं गायत्रपार्श्वेनो
पायच्छंस्तं ततिना समतन्वंस्तं ततिना समस्कुर्वन्प्रतिष्ठितो स्त्वौ १५८
त्रिरात्राव प्रतिष्ठित एष यद्देतान्येवः सामानि क्रियंत एतस्यैव प्रतिष्ठि

त्यै पौरुहन्मनं भवति पुरुहन्मा वा एतेन वैखानसोऽञ्जसा स्वर्गं लोकम
पश्यत्स्वर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै स्वर्गाद्वै लोकान्नच्यवते तुष्टुवानोऽन्या
द्धायत्यं भवत्यन्याद्या त्यसामानो हिंछंदोमा द्वैगतं भवति द्विगद्वा ए
तेन नार्गबोह्निः स्वर्गं लोकमपश्यं गच्छदागच्छत्युपुनरगच्छ द्वयोः का
मयोरवरुध्यै द्वैगतं क्रियते क्षारायणं भवतीन्द्रस्तेऽजस्कामो हरस्काम
स्तपोऽतप्यत स एतत्क्षारायणमपश्यत्तेन तेजो हरो वा रुन्धत तेजस्वी हर
स्वी भवति क्षारायणेन तुष्टुवानोऽच्छिद्रं भवति यद्वा एतस्याक्रश्छिद्रमा

सीत्तद्देवा अह्रिद्रेणप्योहूं स्तदह्रिद्रस्याह्रिद्रत्वं बार्हद्गिरं भवति पृष्ठं छंदो
वाएतेन वाग्नेयो नस्य पुरोधामगछ दत्त वैब्रह्मणः पुरोधान्नाद्यस्यावरु
ध्या उद्धन्मार्गवं भवति प्रवता वैदेवाः स्वर्गं लोकं प्रायन्नुद्वतो दायन्निधनं
ताः पवमाना नवंत्य क्रोधस्त्यैस्तोम॥॥८॥ कईंवदस्त्रेतस्रवेतिस्तोतोहृदं
त्योपत्त्रं शाक्रवं वाएष यन्नसप्तमे हनि स्तलो हृदस्तो भवति नाष्टमे तस्मा
दष्टमे कार्यश्रिन्नपत्त्रं शायत दाह्रः शिथिलमिव वाएतछंदो यत्सतो १६०
बृहत्येषा वै प्रतिष्ठिता बृहती याश्रुनः पदार्यदिं प्रागपागुदगिति दिशां

गि

विमर्शः प्रतिष्ठित्यैतास्तुनैपातिथिं ब्रह्म साम सामार्षेयं वज्रस्वर्गाय युज्यते स्व
र्गाल्लोकान्न च्यवते त्रुष्टुवानउत्तयं श्रेण वज्र नइति यच्च पृष्ठानियानि चैता
न्यहानि तेषामुत्तयेषां संतत्यैतास्तुवैयच्च श्वश्च्यवो वाएतेनांगिरसोऽउस्ता
स्वर्गं लोकमपश्यत्स्वर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै स्वर्गाल्लोकान्न च्यवं एतत्पृष्ठाना
मंततः क्रियते स्तोम॥॥१०॥ पवस्व देव आयुषगिंद्रं गछ उतेमद इति गायत्रीत
वतिमदवद्वैरसवत्तृतीयसवनं मदमेवतद्रसं दधात्यत्ति घस्नं बृहद्घशाद
त्यत्तीति रथंतरस्य रूपं बृहदिति बृहत्तदुत्तयोः सरूपमुपैत्यक्नौ हिवर्ण

वेतद्दहः प्राणा वै शिशुमार्म्महीनामिति प्राणवत्या भवंति प्राणेनैव तद्यजमाने द
धात्यग्नीनो वाजसातममित्यग्नीतिरथंतरस्य रूपं ॥ राथंतरं ॥ एतेन तदहः पव
स्व सोम महान्त्समुद्र इत्यक्षरपंक्तिः स्तोमानां प्रवृत्तिरथो एतद्ध्वैवैतदेहं दोया
तयामयदक्षरपंक्तिः स्तेन छंदोमा अयातयामानः क्रियंते ब्रह्मवादिनो वद
तियत्षडहे स्तोमाश्छंदां ॥ स्याप्यंते किं छंदसश्छंदोमा इत्येतच्छंदसो यदेता
अक्षरपंक्तय इति ब्रूयाद्धिंचंति स्वरमृत्स्व यद्गति गायत्र्याः सत्यो जगत्यां रूपे १६१
ण तस्माज्जगतीनां लोके क्रियंते गायत्रं भवति यदेव गायत्रस्य ब्राह्मणं ॥ स्वा

शिरामर्को भवत्यन्नं वा अर्कोन्नाद्यस्यावरुध्यै प्राणा वै स्वाशिरः प्राणानाम
वरुध्यै स्वरूपं भवति पशवो वै स्वरूपं पशूनामवरुध्यै नासं भवति नाति
उद्धुवानः पदनिधनं ॥ राथंतरं ॥ राथंतरं ॥ एतेन तदहः स्वर्भानुर्वा आसुर आ
दित्यं तमसाविध्यत्तं न व्यरोचत तस्मा अत्रिर्भासेन तमोपाहन्स व्यरोचत
यदेतद्भाश्च भवन्तद्भासस्यन्तासत्वं तम इव वा एतान्यहानि यच्छंदोमास्ते
त्य एतेन साम्नाविवास्तयति काक्षीवतं भवति काक्षीवान्वा एतेनौशिजः
प्रजातिं भूमानमगच्छत्प्रजायते बहुर्भवति काक्षीवतेन उद्धुवानश्चासि

प

तं भवत्यसितो वा एतेन दैवलस्त्रयाणां लोकानां दृष्टिमपश्यत्त्रयाणां कामा
नामवरुध्या असितं क्रियत ऐषिरं भवतीषजातिर्वा ऐषिराणि प्रजायते बहु
र्भवत्यैषिरेण उष्टुवान स्वैतं भवति प्रतिष्ठायै पदनिधनं राथंतरं राथं
तरं स्वैतदहर्नाथविंद साम विंदते नाथं नाथविंदृन्येतान्यहानि यच्छंदोमा
नाथमेवैतैर्विंदते गौरीवितं भवति यद्देव गौरीवितस्य ब्राह्मणं कौत्सं भवत्ये
तेन वै कुत्सो धसो विपानमपश्यत्सहस्मैवैसुरा हतिनोपवसथं धावयत्क
भयस्यान्नाद्यस्यावरुध्यै कौत्सं क्रियाते शुद्धाशुद्धीयं भवती ज्ञोयंती साला १६२

हकेयंत्यः प्रायच्छन्नमश्लीलां वागस्यवदत्सोऽशुद्धामन्यत स एतच्छुद्धाशुद्धीयम
पश्यत्तेनाशुध्यच्छुध्यति शुद्धाशुद्धीयेन तुष्टुवानः कौत्सं भवति यद्देव कौत्सस्य ब्रा
ह्मणं यद्द्वितीयेह्नि रयिष्ठं भवति पशवो वै रयिष्ठं पशूनामवरुध्या औदलं भ
वत्यौदलो वा एतेन वैश्वामित्रः प्रजातिं भूमानमगच्छत्प्रजायते बहुर्भवत्यौ
दलेन तुष्टुवानो धर्म भवति धर्मस्य धृत्यै ब्रह्मवादिनो वदंति यत्षडहस्तोमाः
छंदांसि स्याप्यं ते किं छंदसश्छंदोमा इति पुरुषछंदोमा इति ब्रूयात्पुरुषो वै ता
पांक्तः पुरुषो द्विपदा छंदोमानामयातयामतायै विशो विशीयं भवत्यग्निरका

मयत विशो विशोऽतिथिः स्यां विशो विशा आतिथ्यमश्नुवीयेति स तपोऽतप्यत
स एतद्वैशो विशीयमपश्यत्तेन विशो विशोऽतिथिरभवद्विशो विशा आतिथ्यमा
श्नुत विशो विशोऽतिथिर्भवति विशो विशा आतिथ्यमश्नुते विशो विशीयेन
तुष्टुवानो गायत्रीषु स्तुवंति प्रतिष्ठायै ब्रह्मवर्चसाय ययैव प्राणेन यंति तम
न्वच्यंतीडांताः पवमाना भवंति पशवो वा इडा पशवश्छंदोमाः पशुष्वेव त
त्पशून्दधाति स्तोमः ॥ ११ ॥ शिष्टं वो अतिथिमित्यातिथ्यस्यैव तद्रूपं क्रियत ऐ १६३
न्द्रो नो गधि प्रियेतीन्द्रस्य वीर्यस्यावरुध्यै तुरांस्त्रिंदुर्युवा कविरमितौजा अत्र

यतेन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्त्ता वज्री पुरुष्टुत इति धृत्या एवौशनं भवत्युश
ना वै काव्योऽसुराणां काममयत यावानितरेषां काव्यानां लोकस्तावंतऽस्य
एव स्यामिति स तपोऽतप्यत स एतदौशनमपश्यत्तेन तावंतं लोकमस्पृणो
द्यावानितरेषां काव्यानामासीत्तद्वाव स तर्ह्यकामयत कामसनि सामौ
शनं काममेवैतेनावरुंधे सांवर्त्तं भवति देवानां वै यज्ञऽ रक्षांऽस्यजिघां
सऽस्तान्येतेनेन्द्रः संवर्त्तमपावपद्यत्संवर्त्तमपावपत्तस्मात्सांवर्त्तं पाप्मावा
व स तान संवर्त्तः सर्वाऽ स्व वर्त्तेनापावृत पाप्मानऽ हते सांवर्त्तेन तुष्टु

वानोमारुतंन्नवतिमासावैरश्मयोमरुतोरश्मयोमरुतोवैदेवानांभूयिष्ठाभू
यिष्ठाश्चसामेतिवैसत्त्रमासतेभूयिष्ठाएवभवंत्यृद्धमंतिपूर्वाण्यहान्यनस्त
वद्धंदोमायदेतत्सामभवतितेनैतान्यहान्यृद्धमंतिभवंतिचतुश्चत्वारिं
शएवस्तोमोभवत्योजस्येवतद्वीर्येप्रतितिष्ठत्योजोवीर्यंत्रिष्टुप्॥१२॥८
तिचतुर्दशःप्रपाठकः॥ ॥छ॥ अक्रांसमुद्रःपरमेविधर्मनितिनवमस्या
ह्नःप्रतिपद्भवतिपरमंवाएतदहर्विधर्मविधर्मवाएतदन्यैरहर्भिरह्यं १६८
नवमंज्येष्ठंछंदिवरिष्ठंमस्निवायुमिष्टयेराधसेनइतिवारुणपेकात्नवंतिय

द्वेयज्ञस्यधुरिष्टंतद्वरुणेगृह्णातितदेवतदवयजतिस्तोत्रीयस्तृचोभवति
त्राणानानामवरुध्येदशाक्षरोभवतिदशाक्षराविराड्वैराजमन्नमन्नाद्यस्या
वरुध्येमध्यतनयोभवंतींद्रियस्यवीर्यस्यारसस्यानतिद्वारायचैवदेवाइंद्रि
यंवीर्यंरसमपश्यंस्तदन्वत्यदन्नएकक्रोभवत्यष्टाशफाःपशवःशफपशास्तस
श्नाप्नोत्यष्टाक्षरागायत्रीतेजोब्रह्मवर्चसंगायत्रीतेजएवब्रह्मवर्चसम
वरुंधेषड्ढाभवत्यृतूनांधृत्यैचत्वारःषड्ढाभवंतिचतुर्विंशतिरर्द्धमासा
संवत्सरःसंवत्सरएवप्रतितिष्ठतिसवान्तुत्तमःषड्ढोभवत्यन्नतयस्यपरोक्ष

प्रत्यक्षस्यावरुध्यै त्रिवृदुत्तमो भवति येनैव प्राणेन प्रयंति तमंततो दधत्यष्टाचत्वारिं
श एव स्तोमो भवति प्रतिष्ठायै प्रज्ञात्यै ॥१॥ अगन्म महा नमसा यविष्ठमित्याग्नेय
माज्यं भवति गच्छंतीव वा एते ये नवममहर्गच्छंति यो दीदाय समिद्धस्वे दुरोण
इति दीदायेव ह्येष यो नवमेऽहन्निरुक्तिक्षुवानः स्वाकूलमिति स्वाकूतो ह्येष
यो नवमेऽहन्निराकूतो विश्वतः प्रत्यंचमिति विश्वतो ह्येष प्रत्यङ्ङ् वरुण उत मि
त्रो अग्न इति वारुण्यैका भवति यद्वै यज्ञस्य दुरिष्टं तद्वरुणो गृह्णाति तदेव तदव १५५
यजति मित्र॰ कुवेमस्तदह्नमिति राथंतरं मैत्रावरुणमुग्रगाधमिव वा एतद्यच्छं

दोमास्तद्यथा द उग्रगाधे व्यतिषज्य गाहंत एवमेवैतद्रूपे व्यतिषजंति छंदोमानाम
संख्यायायमह॰ इंद्रो यद्वज्जसे त्वैंद्रमष्टमेन वै देवा अच्छंद्रमवाऊर्यं नवमेन पा
प्मानमघ्नन्नहर्वै तेन महयंति ताकुवे य योरिदमिति राथंतरमैंद्राग्नमुग्रगा
धमिव वा एतद्यच्छंदोमास्तद्यथा द उग्रगाधे व्यतिषज्य गाहंत एवमेवैतद्रूपे
व्यतिषजंति छंदोमानामसंख्यायायस्तोम ॥२॥ पवमानस्य जिघ्नतो हरेश्चंद्रा असृ
क्षतेति हरिवत्यो गायत्र्यो भवंति छंदोमानामयातयामतायै पवमानस्य जि
घ्नत इति वै वृत्रहतो रूपं॰ हरेश्चंद्रा असृक्षतेति जगत्या उत्तयोः महद्रूपमुपैति सा

अश्वश्छंदस्(स)परीतोषिंवतास्तुतमितिपरीतोषिंवतास्तुतमितिपरिवत्योनवंत्यं
तोवैनवममहस्तस्यैताःपर्यास्याश्रमाविसोमोऽरुषोहर्षाहरिरितिजगत्यःस
त्यास्त्रिष्टुभोरूपेणतस्मात्त्रिष्टुभांलोकेक्रियंतेगायत्रंभवतियदेवगायत्रस्य
ब्राह्मणंनरद्वाऊस्यादारस्तद्भवतिदिवोदासोवैनरद्वाऊपुरोहितंनानाऊनाः
पर्ययलंतसउपासीदहषगाद्धमेविंदेतितस्मादेतेनसाम्नागाद्धमविंदद्गाद्
विद्वाएतत्सामानेनदारेरांनास्तन्मेतितदरोदारस्ततोदारस्त्वंविंदतेगाद्धंनरद्वा
रधावत्यदारस्ततोऽष्टुवानःसुरूपंभवतियदेवसुरूपस्यब्राह्मणं॥हरिश्रीनि १५६

धनंभवतिपश्चावोवैहरिश्रियःपश्चनामवरुध्येश्रियंवहरिश्चोपैतितुष्टुवानःसंधुक्षि
तंभवतियदेवसंधुक्षितस्यब्राह्मणंगतनिधनंबाभ्रवंभवतिगत्यैबभ्रवाएतेनकौं
त्योंजसास्वर्गंलोकमपश्यन्स्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्यवतेतुष्टु
वानश्ज्ञानाः॥संहारोभवतिपश्चावोवाइडापश्चावश्छंदोमाःपशुष्वेवलस्वश्चंदधा
स्वपनःपावमानोभवतिपश्चावोवैश्छंदोमाःपशुष्वेवतन्मिथुनमप्यर्जतिप्रजात्यै
२२ [illegible]ह्नवाश्चनपनाःपश्चावःप्रजायंतेषष्ठंभवतिषष्ठंवाएतदहःयन्नवमंषष्ठएतं ९३
त्पहष्ठेनस्तुवतेप्रतिष्ठायैकौल्मलबर्हिषंभवतिकौल्मलबर्हिषंवाएतेनप्रजातिंकृ
मानमगच्छस्प्रजायतेबहुर्भवतिकौल्मलबर्हिषेणतुष्टुवानोर्कपुष्पेणतुष्टुवत्यन्नं

वैदेवा अर्कश्इतिवदंतिरसमस्यपुष्पमितिरसमेवान्नाद्यमवरुंधेर्कपुष्पेणउष्णुवा
नोदैर्घश्रवसंभवतिदीर्घश्रवावैराजन्यऋषिर्ज्योगपरुद्धोशनायंश्चरंसएतदीर्घश्रवस
मपश्यत्तेनसर्वाभ्योदिग्भ्योन्नाद्यमवारुंधसर्वाभ्योदिग्भ्योन्नाद्यमवरुंधेदीर्घश्रवसेनतुष्टु
वानावयस्थंभवतियदेवावयस्थस्यब्राह्मणमातीवावयदस्तीत्यवस्यदेवस्थानंभवतिप्र
तिष्ठायैसंकृतिर्भवतिसंकृसाअरुवएतद्द्वीयतनद्वादेवस्थानेतिष्ठंतःसंकृतिनासम
कुर्वंस्तत्संकृतेःसंकृतित्वंदेवस्थानेनवैदेवाःस्वर्गंलोकमत्यतिष्ठंस्वर्गेलोकेप्रतितिष्ठा १९०
मेत्यतदृरुणायदेवताराज्यायनातिष्ठंतसएवद्देवस्थानमपश्यत्ततोवैतास्तस्मैराज्यायाति
ष्ठंततिष्ठंतेस्मैसमानाःश्रैष्ठ्यायस्वस्यवास्यप्रकाशोभवतिप्रतितिष्ठतियएवंवेदत्वर्गेण

त्वर्गेणउष्णुवानोभवतियशोयशसावासिष्ठंभवतियदेववासिष्ठस्यब्राह्मणंदीर्घतम
सार्कोभवत्यन्नंवाअर्कोन्नाद्यस्यावरुध्यैसामराजंभवतिसाम्राज्यमाधिपत्यंगछतिसा
कृ मराज्ञाउष्णुवानस्तद्रुसंवद्दित्याकूःसंवत्ताद्वैदेवाःस्वर्गंलोकंप्रायन्नकृद्वतोदायन्निध
नांताःपवमानाभवंत्यक्लोधृत्यैस्तोमः॥३॥ आयंतइवसूर्यमितिसूर्यवत्योभवंत्यादि
त्यदेवत्यःह्येतदहःसंतोविस्फुरोंतएतन्नवमम[illegible]नंतएवतदंतेनस्तुवतेप्रतिष्ठायैय
तदंदनयामहेतवोनाअभयंत्वाधिमवत्वंछघ्धितवतन्नऊतयविद्विषोविमृधोजहीति
कृ४ द्विषश्चैवमृधश्चनवमेनाह्नाविहत्यदशमेनाह्नोतिष्ठंतिश्रायंतीयंभवतिश्रीर्वैश्रा
यंतीयंश्रीर्नवममहःश्रियमेवतच्छ्रियांप्रतिष्ठापयतिसमंतंभवतिसमंतेनपशुकामः

नृ कृ ४

स्तुवीत पुरोधाकामः समंतेन स्तुवीताग्नेयी पृथिव्याग्नेयो ब्राह्मण ऐंद्री द्यौरैंद्रो रा
जन्योंतरिक्षेण द्यावापृथिवी समंते अंतरिक्षेणैवैनं समंतं करोति विंदते पुर
पुरोधामाप्नोति य एवं विद्वांस्समंतेन स्तुते स्तोमः ॥४॥ त्वं सोमासि गायत्री नवस्य
क्रोधस्त्यैत्वमिति बृहतो रूपं बार्हतं ह्येतदहस्त्वं ह्यंग देव्येति त्वमिति बृहतो रू
पं बार्हतं ह्येतदहः पवस्व देववीतय इति बृहतो रूपं बार्हतं ह्येतदहः परीत्य
र्षतां हरिमिति परिवत्यानवर्णं ततो वन नवमम हस्तस्यैता पृष्ठासि पवस्व सोम
महे दक्षायेत्यक्षरपंक्तिः स्तोमानांश्च नूतिरथा एतद्धावृतं ह्यदो यातयाम यदक्ष १६८
रपंक्तिः स्तनेन छंदोभा अयातयामानः क्रियंते ब्रह्मवादिनो वदंति यत्षडहस्तोमाः

छंदांस्याप्यंते किंछंदसश्छंदोमा इत्येत छंदसो यदेताक्षरपंक्तय इति ब्रूयादुपोषु
जातमध्धुरमिति गायत्र्यास्सत्या जगत्या रूपेण तस्माज्जगतीनां लोके क्रियंते गाय
त्रं नवति यदेव गायत्रस्य ब्राह्मणमाग्नि सत्कं नवत्यग्निं वैश्वर्वैरुत्तिराज्यहोत्यस्यै
तदादित्यदेवत्यमहः शुक्र आकन इत्यसौ वा आदित्यः शुक्रस्तमेवैतेनाजहो
ति ब्रांमदं नवति ब्रांमद्वा एतेनांगिरसोंजसा स्वर्गं लोकमपश्यन्स्वर्गस्य लोकस्यानु
ख्यात्यै स्वर्गाल्लोकान्नच्यवते उक्षुनोदाव सूनिधनं नवत्याशिषमेवास्मा एतेना
शास्ते सामहि सत्याशीर्द्ध विस्त्रुर्वा एते द्वांगिरसः पशुकामाः सामापश्यंस्तेन सहस्रं

पश्मनस्त्रजतयदेतत्साम नवति पश्मनांपुष्ट्यैव्रतीवीनिडंकाणितंनवतिपरावीनिर्वा
त्रन्यान्निरिह्वानीरंतोदधतेत्यथैतत्प्रतीवीनिडंकाणीतंनवतिप्रजात्यैतस्मात्परांवोग
नाःसंनवंतिप्रत्यंवःप्रज्ञायंतेतस्माडतेवाम्वीनबिलेन्त्योनाबपद्यंतएतेनघेवनेदे
धृताहाविष्णुलंननवतिप्रतिष्ठायैहतान्नुवादएवसत्तोपर्णनवतिघदेवसोपर्णस्प
ब्राह्मणंवैश्वमनसंनवतिविश्वमनसंवाऋषिमध्यायस्तुद्वजितंरक्षोगह्वात्वमिं
द्रोवायदृषिंविरक्षोग्रहीदितितमत्यवदहषेकस्त्वेषदि।तइतिस्काएवरितिब्रूहि। १५९
तिरक्षोब्रवीत्सस्काएवरित्यब्रवीत्तस्मैवाएतेनप्रहरेत्यस्माइषीकांवज्रंप्रयछन्नब्रवी।

तेनास्यसोमानमत्तिनस्मैषंद्रएणतेषीकापाप्मावावसतमगहत्वातंवैश्वमनसे
नापाहतापपाप्मानंहतोवैश्वमनसेनतुष्टुवानोगौरीवितंनवतियदेवगौरीवि
तस्यब्राह्मणंनिहवोनवत्यन्नाद्यस्यावरुध्यैहीतिवाअन्नंप्रदीयतईत्यग्निरन्न
मत्सूघयोवाइंदंप्रत्यहन्नापश्यंस्तवसिष्ठोकामयतकथमिंद्रंप्रत्यहंपश्येयमि
तिसएतंनिहवमपश्यत्तेतावैसइंद्रंप्रत्यक्षमपश्यत्सएनमब्रवीद्ब्राह्मणंतेव
क्ष्यामियथात्वत्पुरोहिताप्ररताःप्रजनिष्यंतेऽथमान्येभ्यऋषिभ्योमाप्रवोच
इतितस्माएतांस्तोमभागानब्रवीत्ततोवैवसिष्ठपुरोहितानरताःप्रजायंतसेंद्रे

वाएतत्सामयदेतत्सामन्नवतिसंद्ध्वाययद्याहिषीयंनवतिब्रह्मयशसंवाएतानिसा
मान्यृचाश्रोत्रीयाणिब्रह्मयशसीनवतियद्याहिषीयेनतुष्टुवानआसितंनवति
यदेवासितस्यब्राह्मणं॥८॥साध्रंनवतिसिधस्याकूपारंनवत्यकूपारोवाएतेनकश्य
पोऽद्धेमानंमहिमानमगछज्जेमानंमहिमानंगछत्याकूपारेणतुष्टुवानोविधर्मनवति
वि धर्मस्यधृत्यैब्रह्मवादिनोवदंतियत्सउद्धेस्तोमास्युर्दा॥८॥स्यात्प्यातकिंछंदसंस्यादोमा १७०
इतिपुरुषछंदसइतिब्रूयात्पुरुषोवैपाङ्क्तःपुरुषोद्विपदाछंदोमानामयातयाम्न
तायैश्रुधंनवतिपत्नावोविश्रुध्यंपश्वनामवरुध्यैप्रजापतिःपशूनसृजततेस्मा

ताएन

त्सृष्टाअपाक्रामं॥८॥स्तानेतेनसाम्नाश्रुधियाएहियेत्यन्वह्वयंस्तेस्मैउपावर्त्तंतयदेत
त्सामनवतिपशूनामुपावृत्त्याउपैनंपशवउपावर्त्तंतयएवंवेदगायत्रीषुस्तु
वंतिप्रतिष्ठायैब्रह्मवर्च्चसायययनैवप्राणेनप्रयंतितमन्वक्षधंतीजंताःपवमा
नानवंतिपशवोवाइडापशवश्छंदोमाःपशुष्वेवतत्पश्वन्दधातिस्तोमः॥१५॥
आग्नेयीषुपूर्वेषामह्नांस्तुवंतिप्रणयंतितिथैतस्याह्नआग्नेय्यैंद्र्यांप्रणयंत्य
नयोरेवरूपयोःप्रतितिष्ठत्यथवारुणंनवत्याग्नेय्यैंद्रीषुस्तुवंतिब्रह्मवैवतद्रु
त्रंचसयुजीकरोतिश्रयैवतत्तत्रस्यपुरस्तान्निदधातिब्रह्मणाक्षत्रंवविधांवात्तुग्

करोतित्रैककुभंभवत्योजस्येवतद्वीर्येप्रतितिष्ठत्योजोवैवीर्यंत्रिककुभमुद्वंशीयं
भवतियद्देवोद्वंशीयस्यब्राह्मणमष्टाचत्वारिंशएवस्तोमोभवतिप्रतिष्ठायैप्रज्ञा
त्यै॥५॥त्र्यहः॥गायत्रंवासप्तममहस्त्रैष्टुभमष्टमंजागतंनवममहरथैतदानुष्टु
भमहर्यद्दशमंतदाहुर्यदानुष्टुभंस्तोम्यांप्रत्यक्षमुपेयुःपरांपरावतयजमानो
गच्छेन्नप्रतितिष्ठेदितियावैचतुर्विंशतिर्गायत्र्यःस्ताअष्टादशानुष्टुभोऽनुष्टुभ
मेवतत्स्तोम्यांपरोक्षमुपयन्तिप्रतिष्ठायैप्रतितिष्ठतिप्रजापतिंवाएतेनान्ना १७१
परिविविषतितद्भव्यववद्यंयद्वैश्रेष्ठपरिविष्यमाणएवदत्यन्नाद्यस्यासावग्रहस्त

ता॰ १

स्यान्नव्यववद्यमन्नाद्यस्यानवद्याँयतद्भव्यववद्यंयथाश्रेष्ठायबलिंह्रियमाणंप्र
थानंपर्यवनुदतिगत्यैतत्थातद्यावत्यनुष्टुप्छावंतीवाचःसंपाद्यविभूमस्तदन
तिरिक्तंस्वस्यान्वेवयज्ञस्यारिष्ट्याअतिवाएतेदेवानारोहंतीत्याहुर्यद्दशान्तिरि
न्निरुक्तवतइतिपंचानामह्नामनुरूपेःप्रत्यवयंतियथान्याकुर्वत्रत्यवरोहे
त्रयालन्नवश्चोन्नवतियाएवामूःप्रयंत्यस्याअवदधातिताएताउदस्यतिवारु
एयेकाभवतियद्वैयज्ञस्यदुरिष्टंतद्वरुणोगृह्णातितद्देवतंदवयजत्यादित्येका
भवतीयंवाअदितिरस्यामेवप्रतितिष्ठतिचतुर्विंशएवस्तोमोभवतिते

जरसे ब्रह्मवर्चसाय ॥१॥ स्तुषमिद्धान आवदत्याप्रिय आज्यानि भवंति प्रजापतिः
प्रजा असृजत स कुष्योरिरिच्चानोमन्यत स एतान्याप्रिय आज्यान्यपश्यत्तैरात्मान
माप्रीणाद्दुग्ध इव वा एष रिरिच्चानोमन्यत योदक्षौ रुक्तिस्तिद्युवा नो यदेतान्याप्रिय भि ३
आज्यानि भवंत्यात्मानामेवैतैराप्रीणाति यदक्षूरुदितः इति सूर वन्मैत्रावरुणम्
तो वस्वरीं त एतद्वामम कामं तद् एव तद्देन स्तुवले प्रतिष्ठाया उत्वामं दंडुसो
माइत्पघोदं द्रमुद्धानस्य रूपमिंद्राग्नी आगतं स्तुतमिति येनैव रूपेणाप्रयंति १७२
तदन्तपद्यंति स्तोमः ॥१॥ उच्चाते जातमंधस इत्युगायत्र्यो भवंत्यपद्यानस्य

त्रि ५

रूपं पुनानः सोम धारयेति पंथानमेवतत्स्पर्धयंत्या जागृविविप्रऋतं मतीनामि
तियद्दातेभ्रवतीः ऋच्युरिति पर्वस्थरन्यद्वत्या भवंत्यनतिपादाय गायत्रं भवति
यदेव गायत्रस्य ब्राह्मणमामहीयवं भवति तत्क्षेप्ति श्यान्नाद्यं वद्वेपितं वै वितेनान्नाद्यं
वान्यकत्तिष्ठं त्वा जिगं भवत्याजिजित्याया आजिव एष प्रतनो यद्द्वादशाहस्तस्य
तद्युक्तित्या आन्नीकं भवत्यत्तिकांत्या अंगिरसस्तपस्तेपानाः श्रुवमशोवः स्त तं २
एतत्सामापश्यन्स्तान न्नीके न्यवर्षत्तेन श्रुवमशामयं यं यदन्नीकन्यवर्षत्तस्मा धो
दातीकं यामेवहार्विरिद्धन्तिः श्रुवः शो वंति तामेतेनात्र शमयित्वोत्तिष्ठंत्पसो भव

स्कन्नेधेनवैदेवापशूननुदसेधन्निषेधेनपर्यगृह्णं॰ अन्तरोसेधन्निषेधोयज्ञायज्ञीयंप
शवोन्नाद्यंयज्ञायज्ञीयंपशूनेवतदन्नाद्यमनुदसेधन्निषेधात्त्यांपरिगृह्णातिमाध्यंदि
स८ नोवैपवमानेदेवायज्ञायज्ञीयेनयज्ञ॰ स्त्वाप्यस्वर्गंलोकमारोहं॰ स्तद्यएवंवावदमा
ध्यंदिनएवैतत्पवमानेयज्ञायज्ञीयेनयज्ञ॰स॰ स्त्वाप्यस्वर्गंलोकमारोहत्यथो
परोक्षमनुष्टुभ॰ संपद्यतेक्षरेषावैप्रत्यक्षमनुष्टुब्यद्यज्ञायज्ञीयंतद्यत्तृतीयसवनेकु
र्युःप्रत्यक्षमनुष्टुभमृच्छेयुःतस्मान्मध्यंदिनेकुर्वीततेनपरोक्षमनुष्टुभमुपयंति १७३
गौरीवितंभवत्येतद्वैयज्ञस्यस्वस्ततनंयद्गौरीवितमेतदायतनोयजमानोयन्मध्यंदिनो

यद्गौरीवितंमध्यंदिनेभवतिस्वस्ततनमेवतद्यजमानआत्मंधत्तेस्तोम॥७॥
कयानश्चित्रआभुवदितिकवत्यस्तेनप्राजापत्याःकोहिप्रजापतिःप्रजा
पतेरास्यैमादिविदन्न्यद्दिवाः॰ सतत्कचानमेतदाशिषोस्येतदर्कउत्यमधुम
त्तमाइत्कद्वत्यउदयनीयेहन्येतदाशिषोह्येवतद्धितरोनिर्वोविदद्वसुमि
तिस्तोमोवैतरोविदद्वयज्ञोविदद्वसुःस्तोमेनवैयज्ञोयुज्यतेयत्तरोनि
र्वोविदद्वसुमित्याहयज्ञमेवतद्युनक्तिवामदेव्यस्यस्पर्द्धेरथंतरंपृष्ठं
भवतिगायत्रीवैरथंतरस्ययोनिःस्वायामेवतद्योनौरथंतरं॰प्रतिष्ठाप

७४

पतितेजोवैगायत्रीछंदसांतेजोरथंतरꣳसाम्नांतेजश्चत्रिवृत्स्तोमा
नांतेजएवतत्संम्यक्संदधात्यपिह्वत्रस्यपुत्रस्तेजस्वीभवत्यष्टाक्षरेण
प्रथमायाऋचःप्रस्तौत्यष्टाशफाꣳस्तत्पशूनवरुंधेद्वाक्षरेणोत्तरयोर्द्वि
प्रस्तौतिद्विपाद्यजमानोयजमानंयज्ञेपशुषुप्रतिष्ठापयतिगायत्रंवैरथं मेव
तरंगायत्रछंदोयद्गायत्रीषुरथंतरंभवतितेनस्वायांजनतायामृध्नोतीमे
वैलोकागायत्रीयद्गायत्रीषुरथंतरंभवतीमानेवतल्लोकान्समाप्योत्तिष्ठंति
मेधातिथंभवत्येतेनवैमेधातिथिःकाण्वोबिभिंडुकाद्भूम्नीगाउदसृज १७४

लपशूनामवरुंधेमेधातिथिंक्रियतेꣳ[illegible]नीवर्त्तोब्रह्मसामंभवत्येकाक्षराणि
धनःप्रतिष्ठायाएकाक्षरावैवाग्वाच्येवप्रतिष्ठायोत्तिष्ठंतिकालेयमच्छावाकसा
मन्नवतिसमानलोकेवैकालेयंचरथंतरंचेयंवैरथंतरंपशवःकालेयमस्या
चेवपशुषुप्रतिष्ठायोत्तिष्ठंतिस्तोमः॥१॥स्वादिष्ठयामदिष्ठयेतिगायत्रीभ
वतिमदवद्वैरम्तवत्तृतीयसवनंमदमेवतत्संदधातिगायत्रंभवतियद्देवगा
यत्रस्यब्राह्मणꣳसꣳहितंभवतिद्व्यक्षराणिधनंप्रतिष्ठायेप्रतिष्ठायेवोत्तिष्ठं
तिसफंभवतिसफेनवैदेवाइमांल्लोकान्समाप्नुवꣳस्तत्सफस्य
लोकां सफत्वमिमानेवैतेनसमाप्योत्तिष्ठंतिरोहितकूलीयंभवतियद्देवरोहितकूली

यस्यब्राह्मणाऽर्त्स्यावान्यांधीगवेनगर्बूंसमीव्योविराजोदधात्यन्नाद्याम्पिपीलि
कमध्यास्तुस्क्तवंतीशेहन्त्रःऽहत्वानास्तृषीतिमन्यमानःपरांपरावतमगछन्मए
तामनुष्टुप्नंव्योरुन्नांमध्येव्यवासर्पदिंद्रगरोवाएषोन्त्ययेयजतेनयउत्तिष्ठति
यएवंविद्वानेतास्तुस्क्तवतेयज्ञायज्ञीयनिधनःऽसोऽविषंनवतियज्ञायज्ञीया
देवतन्तृतीयसवनेनयंतिवाजजिद्भवतिसर्वस्याप्त्यैसर्वस्याजित्यैसर्वंवाएतेवा
जंजयंतियेदशाममहरागछंत्यन्नंवैराजोन्नाद्यस्यावरुध्यैदशाहंहरंनिधनमुप
यंतिदशारात्रस्यधृत्यैदशाहंराविराड्वैराजमन्नमन्नाद्यस्यावरुध्यैसूर्यवती १७५
षुस्क्तवंत्संतोवेसुरोतएतद्दशममहःकामंतएवतदंतेनस्तुवतेप्रतिष्ठायाउप

वल्योनवंतिप्रतिष्ठायैपरिवल्योनवंतिसर्वस्यपर्याप्त्यैवडुर्विंशःश्चाएवस्तोमोनवति
तेजसेब्रह्मवर्चसाय॥११॥विराड्वावामदेव्यमग्निष्टोमसामनवतिश्चांत्येन्नस्यैसछैवा
मदेव्यंऽसाम्नाःऽसद्विराड्वंदसाःऽसत्रयस्त्रिंशःश्चास्तोमानांऽसम्भ्लामंतांसंधायोत्तिष्ठं
त्यपिहपुत्रस्यपुत्रःसत्वमश्कुतेब्रह्मवादिनोवदंतियतःसत्राउदस्थाताश्स्थिता
दितियद्यतस्थितिब्रूयुरप्रतिष्ठानाश्चभ्रंजसोनविष्यंतीत्येनान्ब्रूयाद्यस्थितादिति
ब्रूयुस्थायुकेपाःऽश्रीर्न्नविष्यतिनवसीयाःसोनविष्यंतीत्येनान्ब्रूयात्पूर्णादेवपूर्ण
मन्यदस्थामेतिब्रूयुरेतेवप्रणात्पूर्णमन्यत्तिष्ठंतियवामदेव्येनस्तुत्वोत्तिष्ठंत्यंतरि

त्वाविनामदेव्यमंतरिक्षेणाद८॥ सर्वं रूपमिवावसमृद्धःस्तोमोयत्त्रयस्त्रिंशस्त्रयस्त्रिं
शदक्षरास्तुसमृद्धावैसतितिष्ठंतिसर्वेषांवाएताःछंदसां॰रूपंयत्त्रिपदास्तेन
गायत्र्योयदेकादशाक्षराणिपदानितेनत्रिष्टुभोयद्द्वादशाक्षरंपदंतेनजगत्यो
यत्त्रयस्त्रिंशदक्षरास्तेनविराजस्तेनानुष्टुभोनह्येकस्मादक्षरादृध्यं
तित्रयस्त्रिंशएवस्तोमोभवतिप्रतिष्ठायैदेवतास्तुवाएषप्रतिष्ठितः॥१२॥
इतिपंचदशःप्रपाठकः॥ ॥श्री॥प्रजापतिर्वाइदमेकआसीन्नाहरासीन्न १७६
रात्रिरासीत्सोस्मिन्नंधेतमसिप्रासर्पत्सएतमभ्यपद्यततोवैतस्मै

७२ व्यौछद्व्युष्टिर्वाएषआक्रियतेयद्वैतज्ज्योतिरभवत्तज्ज्योतिषोज्योतिष्टोमएषवाव
प्रथमोयज्ञानांयएतेनानिष्ट्वाथान्येनयजतेगर्तपत्यमेवतज्जीयतेप्रवामी
यतेयथावाइदमग्नेर्जातादग्नयोविक्रियंतएवमेतस्मादध्यन्येयज्ञाविह्रियं
तेयोहिद्वित्रिचदन्यंयज्ञक्रतुमापद्यतेसतंदीपयतियःपंचदशःसतंयःसप्त
दशःसतंयएकविंशःसतमेतत्तद्यदाहुरेकोयज्ञइत्येतद्धिसर्वंज्योतिष्टो
माभवंत्यस्तूरिर्वाएषसंततोयज्ञोद्वौद्वौहिस्तोमौसवनंवहतस्त्रिवृत्पंचदशौ
प्रातःसवनंपंचदशसप्तदशौमाध्यंदिनं॰सवनं॰सप्तदशैकविं॰शौतृतीयसवनं

यामितदक्षिणावस्यादेषएवकार्यइयंवैज्योतिरियममितस्ययंत्रिकेषावाएतंयंतु
मर्हतितस्यनवतिशतंस्तोत्रीयास्तासांत्र्याशीतिशतंताःषड्भिःशिन्योवि
राजःषडृतवऋतुष्वेवविराजाप्रतितिष्ठत्यथयादशौषावाआःन्याविराडेत
स्यांवाइदंपुरुषःप्रतिष्ठितोगौश्चाश्वश्चाश्वतरश्चगर्दभश्चाजाश्चावयश्च
व्रीहयश्चयवाश्चतिलाश्चमाषाश्चैतस्यामेवविराजिप्रतितिष्ठतितस्यद्वादश: १७७
शतंदक्षिणावीर्यंवाएषदेवानांयःसोममभिषुणोतियाःशतंवीरंतद्देवानवद
यतेऽथयाद्वादशप्राणाःप्राणांस्तत्त्रिसृणोतियैकादश्यात्मानंतयायाद्वादशीसै

वदक्षिणाश्लेष्मवाएतद्यज्ञस्ययद्दक्षिणानवाअश्लेष्मारथोवहत्यथयथाश्लेष्मव
तायंकामंकामयतेतमभ्यश्नुतएवमेतेनदक्षिणावतायंकामंकामयतेतमभ्यश्नु
तेश्रुत्नोवाएतायज्ञस्ययद्दक्षिणायद्दक्षिणावतायजतेश्रुत्नमेवास्मिंदधाति॥१॥
ए अथैषगोर्गवावैदेवाअसुरांस्तेभ्योलोकेभ्योनुदंतेभ्योलोकेभ्यात्राहव्यंतुदते
यएवंवेदयद्वैतद्देवाअसुरानेभ्योलोकेभ्योगोवयंस्तद्गोर्गत्वंगोवयतिपाप्मानं
भ्रातृव्यंयएवंवेदतस्यपंचदशंबहिष्पवमानंवज्रोवैपंचदशोवज्रमेवतत्पुर
स्तान्निदधातितेनविजयतेपश्रुःस्तोमोवाएषएवमिववेपश्रुःसमाहितःशि

रक्षवीयोणीयस्योग्रीवाः पार्श्वाभ्यां वरीयांसश्छोणिभ्यां वरिष्ठो यत्पंचदशं बहि
ष्पवमानं भवति त्रिवृत्त्याज्यानि सप्तदशं माध्यंदिनं सवनमेकविंशं तृतीयस
वनं रूपेणैवैनं तत्समर्द्धयत्येकासंस्तुतानां विराजमतिरिच्यते तस्मा
त्पशोः पश्चादतिरिक्तं ॥३॥ अथैष आयुरायुषा वै देवा असुरानायुवता
युते भ्रातृव्यं य एवं वेद स्वर्गकामो यजेत लोक्यो ह्येष स्तोमायंत्यनपभ्रंशाय
तेनैवामयाविनं याजयेदतिरात्रः कार्यः स गायत्रीं संपद्यते प्राणो गायत्र्या १७८
युरेष आयुष्येवास्मिन्प्राणं चान्ने समीचीदधाति स्वर्ग्या वा एते स्तोमा

यज्योतिर्भवति ज्योतिरेवास्मै स पुरस्ताद्धरत्यथैष गौरेकया विराजमतिरिक्त
आस्तनमेवतदथैष आयुरेकस्या विराज ऊन आसाद एव सोऽथो ऊनातिरिक्तौ
स्तोमौ मिथुनौ प्रजात्या एते वै त्रिककुभः स्तोमा एतैर्वा इंद्रः सर्वं हित्वा मर्च्याप्य
ऋध्नोति प्रजया पशुभिर्य एवं वेद ॥४॥ प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मै श्रैष्ठ्या
य नातिष्ठंत स एतां सांदिशां प्रजानां वरमपश्यत्स्रजं त्वाग्रत्वमुपैत्ततस्तो
स्मै प्रजाः श्रैष्ठ्यायातिष्ठंत तिष्ठंतेऽस्मै समानाः श्रैष्ठ्याय य एवं वेद सोऽकामयत स्रजो
मे प्रजायाः श्रेष्ठ स्यादिति तामस्मै स्रजं प्रत्यमुंचत्ततो वा इदं प्राय प्रजाः श्रैष्ठ्याया

तिष्ठत तद्धि संपश्यंतो यत्ति तर्यपश्यं स्तस्माद्यः पुत्राणां दायं धनतममिवो
पैति तं मन्यंते यमेवेदं नविष्यतीति ततो वा इदमिंद्रो विश्वमजयद्यद्वि
श्वमजयत्तस्माद्विश्वजित्सोकामयत यन्मेनभिजितं तदभिजयेयमिति
स एतमभिजितमपश्यत्तेनानभिजितमभ्यजयद्यदभिजिद्भवत्य
नभिजितस्याभिजित्यै तौ वा एताविंद्रस्तोमौ वीर्यवंतौ शिल्पं वा एतौ
नाम स्तोमौ वा स्तां पश्यते गृहे शिल्पं य एवं वेद नवैयमौ नाम स्तोमौ १७९
स्तो यो यमाभ्यां यजेते ताभ्यां यजेत समृध्यै पुनरभ्यावर्त्तं स्तोमा न

वंति पुनरभ्यावर्त्तं ह्येताभ्यामिंद्रो जितमजयत्त्रीं त्रिवृदभिजितः प्राणयति
त्रीन्पंचदशांस्त्रीन्सप्तदशांस्त्रीनेकविंशांस्ते द्वादश संपद्यंते द्वादश मासाः सं
वत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः प्रजापतिमेवाप्नोति चतुरस्त्रिवृद्विश्वजितः प्राण
यति चतुरः पंचदशांश्चतुरः सप्तदशांस्ते द्वादश संपद्यंते द्वादश मासाः संव
त्सरः संवत्सरः प्रजापतिः प्रजापतिमेवाप्नोति ॥४॥ उपत्वा जामयो गिर इत्य
पवतीप्रतिपद्भवति स्तोमस्य रूपं प्राणैर्वा एष व्यृध्यते इत्याहुर्यः सर्वं ददाति
सर्वान्स्तोमान्त्सर्वाणि पृष्ठान्युपैतीति यद्वायव्या भवति प्राणानां समृध्यै

ऽक्षरं वा एष करोति यः सर्वं ददाति यत्सावित्री भवति २

सम्वत्सरस्य सरस्वत्याश्चोत्तरे भवतो मिथुनं वा एतद्यत्सरस्वांश्च सरस्वती च मिथुनमे
वास्य यज्ञमुखे दधाति प्रजननाय सावित्री भवति सवितृप्रसूतं मे कर्मासि
दिति सवितृप्रसूतमेवास्य कर्म भवति ब्रह्मणस्पत्या पंचमी भवति ब्रह्म वै ब्रह्म
णस्पतिर्ब्रह्मैवास्य यज्ञमुखे दधात्याग्निपावमानी षष्ठी भवत्यग्निर्वै नेनिष्ट व२
पतिपवमानः पुनाति तमेवैनं यज्ञियं मेध्यमुपनयति यंति वा एते प
थ इत्याहुर्ये संस्थायां कुर्वत इति पावमानं तृतमस्य चो भवति तेन पथो न १८०
यंति सन्तु विष्टछोः स्तु वीते स्याद्गैरेतानि बर्हिष्यब मौ युं दिक्ष पवती प्रतिपद्
पै नेर्ज्या

वत्यपवै रथंतरं रथंतरमेवास्मै तया युनक्ति सरस्वतो द्वितीया भवति स्वर्गो लोकः
सरस्वांस्वर्गो लोको बृहद्बृहदेवास्मै तया युनक्ति सरस्वत्यास्तृतीयास्तृतीया भवति
वाग्वै सरस्वती वाग्वैरूपं वैरूपमेवास्मै तया युनक्ति सावित्री चतुर्थी भवति प्रजा
पतिर्वै सविता प्रजापतिर्वैराजं वैराजमेवास्मै तया युनक्ति ब्राह्मणस्पत्या पंचमी
भवति ब्रह्म वै ब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्म शाक्वर्यः शाक्वरीरेवास्मै तया युनक्त्याग्निपावमानी
षष्ठी भवति गायत्री वै रेवती गायत्रछंदा अग्नी रेवतीरेवास्मै तया युनक्ति भवत्का
रिषद्यो विभवंति यदनिरुक्तानि तेन विभवंति सर्वाणि स्वारा एषाज्यानि भज्ञाम्नि
नानादेवत्यैः स्तवं त्यजामितायै स्तुषमिद्योन आवरुत्याप्रियत्राज्यानि भवंति प्रजाप

तिःयज्ञाअस्टजतसउगधायरिरिचानोमन्यतसएतान्याग्नियआज्यान्यपश्यत्तैरात्मान
माप्रीणादुधह्ववाएषरिरिचानोयःसर्वंददातियदाग्नियआज्यानिभवंत्यात्मानमे
वतैराप्रीणात्येनर्हिउविष्टछानियथायतनंकल्पंतइत्याकूर्यंह्यंतरंप्रथमंइद
उत्तमंमध्यइतराणीतिजामिवाएतद्यज्ञेक्रियतइत्याकूर्यंसर्वाणिनिधन
वंतिसहक्रियंतइतियदंतरासोमायंत्यंतरोक्तानिशस्यंतेतरावषट्कुर्वंति
तेनाजामिव्यवंतेवीव्यत्यासमिडाश्चनिधनानिवाकुस्तेनाजामिव्यवेतवा
एतद्देवत्यःस्वादायतनादित्याकूर्यंत्र्ययश्चिंऽरास्तोमाभवंतीतियऊायत्र्या १८१
नवंतितेनायतनान्तन्व्यवंतेयाहिकावगायत्रीसारस्वती॥५॥पश्चनिवर्षि

व्यृध्यंतइत्याकूर्यःसर्वंददातीतिछवीपरिधत्तेपश्चनिरेवसमृध्यंतेरोहिणीछवी
नवत्येतद्वैपशूनांभूयिष्ठंऽरूपंयद्रोहितंऽसाक्षादेवैनानवरुंधेरएपतिस्रो
वसत्यारण्यंतान्निरन्नाद्यमवरुंधउदुंबरेवसत्यूर्गुदुंबरऊर्जमेवावरुं
धेखनित्रेणजीवत्यहत्तिमपजयत्यकनयतःहलदत्रिर्नवत्यकनयतएवास्मात्र
न्नाद्यंऽरदत्यस्माच्चलोकादमुष्माच्चनिषादेषुतिस्रोवसत्यस्यांवाएतेपरीता
यदेवास्यामन्नाद्यंतदवरुंधेजनेतिस्रोवसतिजन्यंतान्निरन्नाद्यमवरुंधे
स्तमानजनेतिस्रःसमानजन्यंतान्निद्वदिशोतारात्रयोभवंतिद्वादशमासाःसं
वत्सरःसंवत्सरमन्नंनाद्यंप्रजायतेतदेवास्त्वावरुंधेसंवत्सरंनयाव्वदामा

घ्नंति वा एतद्यः सद्यो दत्तं प्रत्यत्ति सद्यो वै देवानां संवत्सरो नोदीयमानं प्रतितु
देदन्नाद्यस्यात्प्रति नोदायो ह्यौश्वं विनर्द्धि शिल्पत्वायनमन्मयेन पिबेदाकृति
र्वा एषा यद्ब्राह्मणः सर्वं नैव मृन्मयमाकृतिमानश्नाथ यदमृन्मयपोत्तवति
स्व एवमुख आकृतिं जुहोति॥६॥ पंचविंशोऽग्निष्टोमः सर्वजिता वै देवाः
सर्वमजयं सर्वस्याप्त्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेवैतेनाप्नोति सर्वं जयति तस्य
महाव्रतं पृष्ठमर्क्यं शस्यते पंचविंशतिः संवत्सरस्यार्द्धमासाः संवत्सरः
पंचविंशो महाव्रतं संवत्सरादेतेनान्नाद्यमवरुंधेन्नादो भवति य एवं वेदैतेन ७ १८२
नावै गौरांगिरसः सर्वं पाप्मानमतरत्सर्वं पाप्मानं तरत्येतेन स्तोमेन तुष्टुवानः॥७॥

अथैष ज्योतिः पराङ्त्रिरात्रो वाऽग्निष्टोमो यस्त्रिरात्रे विंशंशतेन तस्मिन्पुन
रस्त्यय योऽग्निष्टोमे प्रायश्चित्तिरसमृद्धयेत् तेनैकविंशति दक्षिणेन पुनर्यी
जेत यस्मिन्न्येव यज्ञक्रतौ विंशं शतं तस्यैव तस्य प्रायश्चित्तिरूपसद्धिः सहस्रं प्रात
रनुवाकमन्वाह तदसौ लोकः सहस्रं दक्षिणास्तदंतरिक्षं सहस्रमेता
न्यक्षराणि तदयं लोक एषु लोकेषु प्रतितिष्ठति य एवं वेद कस्तद्वा अन्यः सहस्र
मित्याहुरक्षरेभ्यो अन्यदिति यत्त्रिरात्रे दीयते तदक्षरेभ्यो अथ यदग्निष्टोमे तद
क्षरेभ्यो यत्सहस्राद्वरासुब्रह्मसामभवति सहस्रस्यैव साप्रतिष्ठितिर्यो वि

द्वेसहस्रेगावश्चतुराधराइत्याहुःस्तावदस्माल्लोकात्स्वर्गोलोकइतितस्मा
दाहुःसहस्रयाजीवाइमांल्लोकान्व्याप्नोतीतिपशुभिर्वाएषव्यृध्यतइत्याहुर्यः
सहस्रंददातीतिपङ्क्तिषुबृहत्सामभवतिपाङ्क्तोयज्ञःपाङ्क्ताःपशवोयज्ञ
एवपशुषुप्रतितिष्ठतित्रिवृतःस्तोमाःसंपद्यन्तेविराजंछंदःप्राणोवैत्रि
वृदन्नंविराडन्नेनवैप्राणाएतेन्नात्यारयतिनांनमृतेप्राणास्त्प्राणेषुचैवान्ना
द्येचप्रतितिष्ठति॥८॥अथैषसर्वज्योतिःसर्वस्याप्तिःसर्वस्यजितिःसर्वमे १८३
वैतेनाप्नोतिसर्वंजयतिपरमोवाएषयज्ञःपरमःसहस्रंपरमतांगच्छति

यएवंवेदतस्यद्विशताःस्तोत्रीयाअंतोवैवाच्योद्विशतमंतःसहस्रमंतएवतद्वैतं
प्रतिष्ठापयतित्रिवृत्स्तोमोवाएषसर्वमेवैतेनाप्नोतिसर्वंजयतिसर्वंहिकृ
तेनजयतिविराजःसंपद्यन्तेन्नंविराडन्नाद्यमेवावरुंधएकविंशोग्निष्टोमोभ
वतिप्रतिष्ठावाएकविंशोन्ततएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठति॥९॥अथैषविश्वज्यो
तिरुक्थ्यःपशवोवाउक्थानिपशवोविश्वंज्योतिर्विश्वएवज्योतौपशुषुप्रतिति
ष्ठसदृत्तिर्वित्रिरात्रइमांल्लोकानाप्नोतिसवनेनैषउत्तरमुत्तरंत्रिरात्रस्याहर्व
र्षीयउत्तरमुत्तरमेतस्यसवनंवर्षीयस्तेनत्रिरात्रमाप्नोत्युत्तरमुत्तरमेषां

लोकानांज्यायांस्तेनेमांल्लोकानाप्नोत्यसौरिवाएषसंततोयज्ञोदौद्वौहिस्तोमौस
वनंवहतस्त्रिवृत्पंचदशौप्रातःसवनंसप्तदशपंचविंशौमाध्यंदिनंसवनंवह
तिंत्रिणवैकविंशौतृतीयसवनंयद्वैयुक्तेसंततआधीयतेवहतितद्यथायुक्तेसंतत
आदध्यादेवमेतस्मिंसहस्रमाधीयतउनेहद्रथंतरेणवतइयांवैरथंतरंद्यौ
र्बृहद्देवास्माल्लोकाद्गायत्यैवामुष्माद्गुनयोरनयोर्लोकयोःप्रतितिष्ठत्यनुष्टु
प्याथर्वणांभवतिभेषजंवैदेवानामथर्वाणोभेषजायैवारिष्ट्याउद्वृक्तीयम १८४
मुक्तानामेनंततोभवतिसर्वेषांवाएतद्रूपाणांरूपंसर्वेष्वेवरूपेषुप्रतितिष्ठति

ष्ठत्युक्थ्योभवतिपशवोवाउक्थानिपशवःसहस्रंपशुष्वेवतत्सहस्रंदधाति॥१॥
यावानग्निष्टोमस्त्रिरात्रंप्रोतंविद्यात्सोग्निष्टोमेसहस्रंदध्यात्त्रिरात्रायवैत
नंहिसहस्रमुपास्मैगायतानरउपोषुजातमप्तुरंपवस्ववाचोअग्रियइ
तिप्रतिपदोभवंत्येतद्वैत्रिरात्रमकःपवमानेरथंतरंकरोतिपवमानस्यां
त्यंवामदेव्यंबृहत्पृष्ठमियंवैरथंतरमंतरिक्षंवामदेव्यंद्यौर्बृहदिमेलोका
वि स्त्रिरात्रोयदेतानिसामानिसध्रियंकरोतीमानेवतल्लोकान्संदधातिते
नत्रिरात्रमाप्नोतिककुत्तंप्राब्रवीमुद्वहतिपुरोचेतयास्त्यापशुवीर्यंकरो

तितस्यामिडानांः संहारः पुरुषो वै ककुप्परावरुडानांः संहार आत्मन्येव तत्पशून्प्र
तिष्ठापयति मन्त्रंपीयूषंप्रव्यंयिडकृच्छमिति सप्ततो बृहत्यो नवंति सप्ततो बृहत्यावैदे
वाइमांल्लोकान्व्याप्नुवन्निमान्वै तान्निर्लोकान्व्याप्नोति ता वा एता गायत्र्यो
यत्त्रिपदास्तेन गायत्र्यस्ता वा एता जगत्यो यद्द्वादशाक्षराणि पदानि तेन
जगत्यस्ता वा एता बृहत्यो यत्षड्विंशदक्षरास्तेन बृहत्यः सर्वेषां वा एताः
छंदसांः रूपंः सर्वाणि रूपाणि पशूनामवरुंधे एतद्वै प्रत्यक्षं महाव्रतं तत १८५
स्य गायत्रंः शिरो बृहद्रथंतरे पक्षौ वामदेव्यमात्मा यज्ञायज्ञीयं पुच्छंदत्ति

णा एवाकर्यामिष वा वप्रत्यक्षं महाव्रतेन स्तुतेय एते न ज्यैयेतेतस्य बृहत्स्पृष्ठं पङ्क्ति
षु ब्रह्मसाम तदाहुः छंदो व्याधीयते यद्बृहत्पृष्ठं भवति पङ्क्तिषु ब्रह्मसामेति श्या
यंतीयमेव कार्यं न छंदो व्याधीयत एषोऽत्तहस्वस्य प्रतिष्ठितिः सदृत्तमन्यम
न्नितिष्ठतीत्याहुः सदृत्तमन्यो न्वातिष्ठतीति ककुभं प्रावीण्य दृत्तिर्यदेषा
द्विपदा ककुभो लोके क्रियते सदृत्तस्यैव सोन्वारुह्यायोन्तुष्टुनः संपद्यते ॥
वागनुष्टुब्वागग्निरात्रस्तेन त्रिरात्रमाप्नोति ॥१॥ आदित्याश्चांगिरसश्चा
दीक्षंत ते स्वर्गेलोकेस्पर्द्धंत तेंगिरस आदित्येभ्यः श्वः सुत्यां प्राब्रुवंः स्त आदि

त्याएतमपश्यंस्तंसद्यःपरिक्रियायास्यमुष्मालोकंस्तुत्वातेनस्तुत्वास्वर्गंलो
कमायंन्नहीयंतांगिरःसोत्राष्टव्यवान्यजेतनवत्यात्मनापरास्यत्राष्टव्योनवति
यएवंवेदतस्मात्रमुमादित्यमश्वंश्वेतंकृत्वादक्षिणामानयंस्तंप्रतिगृह्य
न्य व्यत्रंत्रातसएतान्यायास्यान्तपश्यंस्तैरात्मानंसमश्रीणाद्यदायास्यानिन
वंतितेषजायैवज्रांत्यैस्वर्गकामोयजेतबृहतीसंपद्यतेबृहत्यावैदेवाःस्व
र्गंलोकमायंस्वर्गमेवैतेनलोकमाप्नोतिपशुकामोयजेतपशवोवैबृहती १८५
पशुष्वेवप्रतितिष्ठति॥२॥एतस्यैवैकविंशमग्निष्टोमसामकृत्वामयावि

नंयाजयेत्प्राणोवैत्रिवृत्प्राणआदित्यःप्राणैरेषव्यृध्यतेयआमयावीप्राणैरेवै
नंसमर्द्धयतिविराजंसंपद्यतेपवाएतस्मादन्नाद्यंक्रामतियआमयाव्य
न्नंविराडन्नाद्यमेवास्मिन्दधात्येकविंशोग्निष्टोमोनवस्यप्रतिष्ठितोवाएषय
आमयावीप्रतिष्ठैकविंशःप्रत्येवतिष्ठत्येतेनैवान्नाद्यकामोवाप्रतिष्ठा
कामोवायजेतान्नंविराट्प्रतिष्ठैकविंशोत्यन्नंप्रतितिष्ठत्यर्वरावेदिर्नवले
तद्वात्रस्यावीर्यवत्तमंवीर्यएवयज्ञंसमर्द्धयतिखलउत्तरवेदिस्त्रिरस्त्र
सःसमवैनिसरसमेवयज्ञंकरोतिखलेवालीयूपोनवत्येतयाहितंरसम्

त्रुषंतित्रिवत्सः सांडः सोमक्रयणः सेंङ्ख्यायसर्वाभ्यो दिग्भ्योऽश्वरथाः सोमप्रवाकाविधा
वंतिसर्वाभ्यएवास्मैदिग्भ्योऽन्नाद्यमवरुंधेयोजनेचतुर्वाहिणाग्राम्यांदिशोश्रा
द्देवमिववाअश्वानोविमितावैवाअध्वनोमात्रातांधावयंतित्रैपदप्रच्छिद्वाहिनो
दीक्ष्यांगव्यूतैर्द्व्योगेनप्रातीच्यांक्रोशेस्थूरिणादक्षिणैतद्वैदिशारूपंयदेवदि
शारूपंतेनयज्ञंसमर्द्धयंतिसक्षीरदृतयोरथाभवंतिततोमन्त्रवनीतमुदि
यात्तदाज्येपिकार्यंसघस्त्वाय॥१३॥अथैषोंगिरसामनुक्रीस्तेनवाअंगिरस १८७
आदित्यानांक्षवन्त्योहीनआद्भ्युजावरद्भवस्यात्मएतेनयजेताप्नोतिद्द्वेषां

अहृामाक्षवंन्ह्येतेनांगिरसआदित्याःस्तस्यचतुर्विंशौपवमानौचतुर्विंशश्चदशा
गायत्रीगायत्र्यावैदेवाइमांलोकान्व्याप्नुवन्निमानेवैतेनलोकान्व्याप्नोतिते
जोब्रह्मवर्चसंगायत्रीतेजएवब्रह्मवर्चसमवरुंधेप्राणोगायत्रीप्रजननंप्रा
णोदेवगायत्र्याःप्रजायतउनयेस्तोमायुग्मंतश्चायुजश्चतन्मिथुनंतस्मान्मि
थुनात्प्रजायतेविराजंसंपद्यतेन्नंविराडन्नाद्यमेवावरुंधएकविंशोग्निष्टो
मोभवतिप्रतिष्ठावाएकविंशोंततएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठति॥१४॥अथैषवि
श्वजिच्छिल्पःशिल्पंवाएषस्तोमानांपश्यतेगच्छतिशिल्पंयएवंवेदतस्याष्टादशौ

पवमानौ वज्रीवान्वा एष यज्ञः कामाय यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते यत्त्रि
वज्रीवता कामयते तदभ्यश्नुते स्वर्गकामो यजेत स्वर्गो लोकः पृष्ठानि स्वर्गाम
वैतेन लोकमाप्नोति तेजो ब्रह्मवर्चसं पृष्ठानि यदेकधा पृष्ठानि त्रिवृत्येकधेवा
स्मिंस्तेजो ब्रह्मवर्चसं दधात्यन्नं पशवः पृष्ठानि यदेकधा पृष्ठानि त्रिवृत्येकधे
वास्मिन्नन्नाद्यं पशून्दधाति तदाहुर्नाना लोकानि पृष्ठानि यदेकस्मिन्यज्ञक्रतौ १८८
समवरुंध्यान्त ईश्वरा यजमानोऽप्रतिष्ठातोरित्येकविंशोऽहोत्रः पृष्ठं त्रिवतिस्र
तिष्ठा वा एकविंशो मध्यत एव यज्ञस्य प्रतितिष्ठत्येकविंशोऽग्निष्टोमो त्रिवतिस्र

तिष्ठा वा एकविंशोऽन्तत एव यज्ञस्य प्रतितिष्ठति द्वावेतावेकविंशौ त्रिवतो द्विपाद्य
जमानो यजमानमेव यज्ञे पशुषु प्रतिष्ठापयति ॥१५॥ अथैष एकत्रिकः प्रजापते
रुद्भिद्देन वै प्रजापतिरेषां लोकानामुदभिनदुत्तस्तोमो वा एष उद्भिन्नःस्येव
त्तनस्य यदेकस्यास्तुवंत्येको वै प्रजापतिः प्रजापतिमेवाप्नोत्यथ यत्तिस्रस्तिस्र
धा यइमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठति ता उ च्वतस्वः संपद्यंते वतुष्पादाः पशवः
पशुष्वेव प्रतितिष्ठति गायत्रीं संपद्यते तेजो ब्रह्मवर्चसं गायत्री तेज एव ब्रह्म
वर्चसमवरुंधे प्राणो गायत्री प्रजननं प्राणादेव गायत्र्याः प्रजामते यारुच्वा

हरिण्याः पुनानस्त्यार्नवः पवमाना सर्वेषां वा एष छंदसां रूपं सर्वेष्विव छंदस्वा
र्त्विंपवमानं प्रतिष्ठापयति तस्यां गायत्र्यां पार्श्वनिगाय त्र्योदेति नसाम्नोननिधं
नात्॥१६॥ षोडशः प्रपाठकः॥ देवा वै स्वर्गं लोकमायंस्तेषां देवा अहीयंतव्रा
त्यां प्रवसंतस्ते आगछन्यतो देवाः स्वर्गं लोकमायंस्तेन ताः स्तोमं नछंदो वि
दन्येन तानाप्नुयाः स्ते देवा मरुतोब्रुवन्ने तेभ्यस्तां स्तोमं तान्छंदः प्रयछ तये
नास्मानाप्नवामेति तेभ्य एतं षोडशं स्तोमं प्रायछन्परोक्षमनुष्टुभं ततो वै १८९
ते तानाप्नुवन्हीना वा एते हीयंते ये व्रात्यां प्रवसंति नहि ब्रह्मचर्यं चरंति न कृषिं

न वणिज्यां षोडशो वा एतत्स्तोमः समाप्तुमर्हति मरुत्स्तोमो वा एष यानिंदिता
ल्लिंछंदांसि तानि मरुतां कस्तं शाचिसुहरि इत्यथ यदेषा द्विपदा कक्षो लोके
क्रियते द्विपदो वै नाक्षस्तस्मादूर्यां इत्यथाह्वीद्गिर्वणो इति विषमं छंदो विषम
इव वै व्रातः सर्वानेवैनांस्समान्करोति तानमुष्योतानं ह्वतानो माकृतस्तेषामृ
हपतिरासीत्तएतेन स्तोमेनायजंत ते सर्वे आर्भुवन्यदेतत्साम नवत्यध्या
एवयं त्रिरुक्तं निधनमुपेयुर्गृहपतिरेवधुर्यादपेतरान्वृतायय यदनिरुक्तं
मुपयंति सर्वानेवैनान्द्र्यौन्तप्रतिष्ठापयति गरगिरो वा एते ये ब्रह्मा

घ्नंजन्यमन्नमदंत्यदुरुक्तंवाक्यंदुरुक्तमाहुरदंड्यंदंडेनघ्नंतश्चरंत्यदीक्षिता
दीक्षितवाचंवदंतिषोडशोवाएतेषांस्तोमःपाप्मानंनिर्हंतुमर्हतियदेते
चत्वारःषोडशाभवंतितेनपाप्मनोधिनिर्मुच्यंतेदेवोवोद्रविणोदाइत्य
ग्निष्टोमसामकार्यंदेवतास्वेवैनान्प्रतिष्ठापयत्यथोखल्वाहुरदर्शिगाद्धु
वित्तमइत्येवसतोबृहतीषुकार्यंविषमइववैव्रात्याःसर्वानेवैनांसमोबृहतीः
करोतितदाहुःशिथिलमिववाएतच्छंदश्चराचरंयत्सतोबृहतीदेवो १९०
वोद्रविणोदाइत्येवकार्यमिषाविप्रतिष्ठिताबृहतीयापुनःपदानघत्यर्द

श्री
रा

पुनरारभंतेतस्मात्पुत्रोमातरमध्येत्युष्णीषंचप्रतोदश्चज्याह्रोडश्चविपथश्च
फलकास्तीर्णःकृष्णसंवासःकृष्णवलक्षेअजिनेरजतोनिष्कस्तद्गृहपतेर्व
लूकांतानिदामतूषाणीतरेषांद्वेद्वेदामनीद्वेद्वेउपानहौद्विषंहितान्यजि
नान्येतद्वैव्रात्यधनंयस्मादेतद्ददतितस्मिन्नेवमृजानायंतित्रयस्त्रिंशता
त्रयस्त्रिंशतागृहपतिमनुसमायंतित्रयस्त्रिंशद्धिदेवाआर्ध्नुवन्नध्यासव।
॥ अथैषषड्वोडशीयेनृशंसानिंदिताःसंतोव्रात्यांप्रवसेयुस्तएतेनयजेरन्
निहर्वणावाएतेपाप्मनागृहीतायन्नृशंसानिंदिताःसंतोव्रात्यांप्रवसंतियस्य

षोडशानिस्तोत्राणिभवंतितेनपाप्मनोधिनिर्मुच्यंतेयदेकविंशोग्निष्टोमोभवति
प्रतिष्ठावाएकविंशोमध्यतएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठंत्युक्थ्योभवतिपशवोवाउक्था
निपशवोन्नाद्यंसमग्रंपरिणयंतिपशुभिरेवैनानग्रंपरिणयति॥२॥ अथैषद्विषो
डशीयेकनिष्ठाःसंतोव्रात्यांप्रवसेयुस्तएतेनयजेरन्हीनावाएतेहीयंतेयेकनिष्ठाः
संतोव्रात्यांप्रवसंतित्रिवृत्पवमानाभवंतिमुखंवैत्रिवृत्स्तोमानांमुखतएवै
नान्यज्ञस्यपरिणयतियद्द्विषोडशोस्तोत्रंभवतस्तेनपाप्मनोधिनिर्मुच्यंतएकविं १८१
शोग्निष्टोमोभवतिप्रतिष्ठावाएकविंशोंततएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठंति॥३॥ अथैष

शमनीचामेढ्राणांस्तोमोयेज्येष्ठाःसंतोव्रात्यांप्रवसेयुस्तएतेनयजेरन्नग्राद्ग्रंरो
श्री हंत्यूर्ध्वस्तोमायंत्यनपभ्रंशायतेनवैशमनीचामेढ्राअयजंततेषांकुषीतकः
श्री२ सामश्रवसोगृहपतिरासीत्तांल्लुशाकपिःखार्गलिरन्वाहरदवाकीर्षतकनीयां
सौस्तोमावुपागुरितितस्मात्कौषीतकीनांनकश्चनातीवजिहीतेयज्ञावकीर्णाहि
ष्टाः इंद्रोवैत्रिशिरसंत्वाष्ट्रमहन्स्तमश्लीलावागभ्यवदत्सोग्निमुपाधावत्सएतदग्नि
स्तोत्रमपश्यत्तदात्मन्यधिविधायतेनैनमयाजयत्तेनास्याश्लीलांवाचमपाहन्न
पाश्लीलांवाचंहतेयएवंवेदयोश्लीलःस्यादग्निष्टुतायजेताग्निनैवास्यपाप्मा

नमपहंत्यत्रिवृता तेजोब्रह्मब्रह्मवर्च्चसंदधातितदाहुर्यत्त्रिवृद्भवत्यकस्माद्देवां
गात्पाप्मानमपहंतिमुखाद्देवेतिज्योतिष्टोमएवकार्योयत्त्रिवृद्भवतियद्देवास्य
मुखतोहतंतत्तेनापहंतियत्पंचदशोयद्देवास्योरस्तोबाह्वोर्हतंयत्तेनापहंतिय
त्सप्तदशोयद्देवास्यमध्यतोहतंतत्तेनापहंतियदेकविंशोयद्देवास्यपदोरष्ठीवतो
र्हतंतत्तेनापहंतिविश्वानरस्यएषप्रविशतीत्याहुर्योग्निष्टुतायजतइतिवारवं
म तीयमग्निष्टोमंकार्यंतस्ययदहतंतदग्निःक्षापयत्यथेतरांशुचिःपूतमुदेति॥५॥ १८२
त्रिवृदग्निष्टुदग्निष्टोमस्तस्यवायव्यास्वग्निष्टोमसामब्रह्मवर्च्चसकामोयजेतते

जोवैत्रिवृद्ब्रह्मवर्च्चसंयद्वायव्यास्वग्निष्टोमसामभवत्यपैवैनंतद्धमतियथाहिरण्यं
निष्टपेदेवमेनमग्निष्टुन्निष्टपति॥६॥एतस्यैवरेवतीषुवारवंतीयमग्निष्टोमसामकृ
त्वापशुकामोयजेतजरत्कक्षोवाएषयोऽपशुर्यथावैजरत्कक्षेपशवोनरमंतएव
मेतस्मिन्पशवोनरमंतेयोऽपशुर्यदावैजरत्कक्षमग्निर्दहत्यथैनमभिवर्षत्यथा
स्मिन्नोषधयोजायंतेऽथवैतस्मिन्पशवोरमंतेरमंतेऽस्मिन्पशवोयएवंवेदयद्देवा
स्यापशव्यंतदग्निष्टुन्निर्दहतियदग्निष्टुन्निर्दहतितद्रेवतीभिःशमयति॥७॥
ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टुतायज्ञविच्छिन्नोयजेतयस्मिन्वायज्ञक्रतौविच्छिन्नेनाग्निर्वा

एतस्यहव्यमत्त्रियोयज्ञोविच्छिन्नःऽच्छातेनदेवताऽध्यंगमयत्यग्निमेवैकधर्ष्णोतियद्वैसःऽच्छी
र्यातऽथान्यग्निष्कुर्वंतिनतेनवघातियदावावतन्निष्कुर्वंत्यथतद्यातियेष्ववस्तोमेषु
विच्छिन्नःशोतयस्मिन्यज्ञक्रतौतैरेवयजेतयेष्ववस्तोमेषुविच्छिन्नःखातेयस्मिन्यज्ञक्रतौ
तेष्ववप्रतितिष्ठति॥८॥सप्तदशेनाग्निष्टुतान्नाद्यकामोयजेतान्नंवैसप्तदशोग्नि
रन्नाद्यस्यप्रदाताग्निरेवास्माअन्नाद्यंप्रयच्छत्यन्नादोनवतियएवंवेदसर्वःसप्तदशो
प्रनवतिप्रजापतिर्वैसप्तदशःप्रजापतिमेवाप्नोति॥९॥त्रिवृदग्निष्टोमस्तस्यानिरुक्तं १९२
प्रातःसवनंप्रजापतिःप्रजाअसृजततात्र्अस्मात्सृष्टाअपाक्रामंसएतदनि

रुक्तंप्रातःसवनमपश्यत्तेनासांमध्यंव्यावेन्नाएनमुपावर्त्ततपर्यैनमविशन्यामका
मोयजेतयदेतदनिरुक्तंप्रातःसवनंनवतिमध्यमेवासांव्यवैत्यपैनमावर्त्ततपर्यैनं
विशंतिसएषप्रजापतेरप्रर्वोनास्मात्सर्वेन्नवतियएवंवेद॥१०॥त्रिवृदग्निष्टोमस्त
स्यप्रातःसवनेसन्नेषुनाराशंसेष्वेकादशाद्दक्षिणाव्यादिशत्यथद्वादशमध्यं
दिनेताउन्नयीरपाकरोत्येकादशान्तृतीयसवनेतावशायामपाकरोतित्रयस्त्रिं
शाद्देतादक्षिणान्नवंतित्रयस्त्रिंशाद्देवतादेवताएवाप्नोत्यथश्चतुस्त्रिंशोदक्षि
णानांप्रजापतिश्चतुस्त्रिंशोदेवतानांप्रजापतिमेवाप्नोतिसएषबृहस्पतिसवो

बृहस्पतिरकामयतदेवानांपुरोधांगछेयमितिसएतेनायजतसदेवानांपुरोधामग
छत्गछतिपुरोधांयएवंवेदसएषस्थपतिसवोयःस्थापत्यायाभिषिंचेत्सएतेनय
जेतगछतिस्थापत्यंयएवंवेदकृष्णाजिनेभिषिच्यतएतद्वैप्रत्यक्षंब्रह्मवर्चसं
ब्रह्मवर्चसएवाध्यभिषिच्यतआज्येनाभिषिच्यतेतेजआज्यंतेजएवास्मिंधत्ते।
॥त्रिवृदग्निष्टोमःसर्वःसर्वस्वारोयःकामयेतानामयतामुंलोकमियामितिस
एतेनयजेतप्राणोवैत्रिवृत्प्राणाःस्वरःप्राणानेवास्यबहिर्धानिरादधातिताजक्प्र १९८
मीयतेत्रिवृद्धिस्तोमानांक्षेपिष्ठोयत्त्रिवृद्भवत्याशीयःसंगछाताऽनंतोवस्म

बृ० बृ०२

स्को२ रानंतोसौलोकोनंतमेवनःस्वर्गंलोकंगमयंत्यभिवत्याःप्रवत्योभवंत्यस्मादेवेदं
स्को२ लोकात्स्वर्गंलोकंगमयंत्यार्भवपवमानेस्तूयमानउंबर्यादक्षिणाप्राहृतोनि
स्को४ पघ्नेतदेवसंगछतेसएषपशुनःशेपःकर्णःस्तोमएतेनावैशुनःकर्णोबाधिकोयऽत
तस्माच्छुनःकर्णस्तोमइत्याख्यायते॥१२॥त्रिवृदग्निष्टोमोवैश्वदेवस्यलोकआ
ग्नेयीप्रतिपद्वैश्वदेवःपशुर्बार्हस्पत्यानुबंध्यानयूपमिन्वंतिनोत्तरावेदिंनिर्वपंति
परिधौपशुंनियुपंतिपुंजंतिपंचाशद्दक्षिणाअरुतंवसानोवभृथादुदैतिवत्सरो
मासोनमाःसमश्नातिनस्त्रियमुपैतितत्त्यच्चतुरःखुमासेषुवरुणप्रघासानां।

लोके द्वि दिवो वारुणीत्रतिपन्मारुतः पशुः कवतीत्रतिपद्वारुणः पशुर्मैत्रावरुण्यनू
बंध्यामिन्चंति यूपं त्वुत्तरावदिंवपंति यूपे पशून्नियुंजंति शतं दक्षिणा अरुतं वसा
नोदन्न्याऽऽदेति त्रिवत्सरोमासोनमाः॥ समश्नाति नस्त्रियमुपैति तत्रश्च उर्ध्वमा
सेषु साकमेधानां लोके त्रिरात्रोनीकवतीत्रतिपदाग्नेयः पशुर्मारुतीत्रतिपदै
न्द्राग्नः पशुर्वैश्वकर्मणीत्रतिपदेकादशिनी पशवः सौर्यानूबंध्यामिन्चंति यूपं
त्वुत्तरावदिंवपंति यूपे पशून्नियुंजंति पंचाशच्छतं दक्षिणा अरुतं वसानो वन्न १५५
याऽऽदेति त्रिवत्सरोमासोनमाः॥ समश्नाति नस्त्रियमुपैति तत्रश्च उर्ध्वमासेषु श्वना

सौर्यस्य लोके ज्योतिष्टोमोग्निष्टोम उपवतीत्रतिपद्वायव्यः पशुराश्विन्यनूबंध्या
मिन्चंति यूपं त्वुत्तरावदिंवपंति यूपे पशुंनियुंजंति द्वादश॥ शतं दक्षिणा अग्निः
संवत्सरः सूर्यः परिवत्सरश्चंद्रमा इदावत्सरो वायुमनुवत्सरोग्निः॥ संवत्सरं वेद्य
दिवनाप्नोति सूर्यं परिवत्सरं वरुणग्रहासैश्चंद्रमसमिदावत्सरः॥ साकमेधैर्वा
युमनुवत्सरः॥ श्वनासीर्येणाः विर्यत्नै विद्वाइमं लोकमभ्यजयत्नंतरिक्षं
पशुमद्भिः सोमैरमुमिमानेव लोकानाप्नोत्येषु लोकेषु व्रतिलिषति य ए
वं वेद॥ २३ ॥ यदाग्निहोत्रं जुहोत्यथ दशगृहमेधिन आप्नोत्येकयारात्र्या

यदादशसंवत्सरानग्निहोत्रंजुहोत्यथदर्शपूर्णमासयाजिनमाप्नोतियदादशसं
वत्सरांदर्शपूर्णमासाभ्यांयजतेऽथाग्निष्टोमयाजिनमाप्नोतियदादशानिरग्नि
ष्टोमैर्यजतेऽथसहस्रयाजिनमाप्नोतियदादशानिःसहस्रैर्यजतेऽथायुतया
जिनमाप्नोतियदादशानिरयुतैर्यजतेऽथप्रयुतयाजिनमाप्नोतियदादशानिः
प्रयुतैर्यजतेऽथनियुतयाजिनमाप्नोतियदादशानिर्नियुतैर्यजतेऽथार्बुदया
नि जिनमाप्नोतियदादशार्बुदैर्यजतेऽथन्यर्बुदयाजिनमाप्नोतियदादशानिर्न्य १६
र्बुदैर्यजतेऽथनिखर्वकयाजिनमाप्नोतियदादशानिर्निखर्वकैर्यजतेऽथबद्वया

जिनमाप्नोतियदादशानिर्बद्वैर्यजतेऽथाक्षितयाजिनमाप्नोतियदादशानिरक्षितैर्य
जतेऽथगौर्भवतियदागौर्भवत्यथाग्निर्भवतियदाग्निर्भवत्यथसंवत्सरस्यगृहपतिमाप्नो
तियदासंवत्सरस्यगृहपतिर्भवत्यथविश्वदेवस्यमात्रामाप्नोत्यतोवाइतरेपरस्ता
त्परस्तरामेवसर्वएतानेवलोकानाप्नोत्येतांल्लोकाञ्जयतियएवंवेद।।१०।।स
प्तदशः।।७पाठकः।।सप्तदशोऽग्निष्टोमोदेवाश्चवाअसुराश्चप्रजापतेर्द्वयाःपुत्रा
आसंऽस्तेऽसुराभूयाऽसोबलीयाऽसआसन्कनीयाऽसोदेवास्तेदेवाःप्रजा
पतिमुपाधावंस्तएतमुपहव्यमपश्यंस्तएतेनायजन्तनिरुक्तमारुरिष्यामस्सुरामे

यज्ञꣳ हनिष्यंतीति सोनिरुक्तमाहरस्मिन्नमे स्तोत्रे देवा वा द्रविणोदा इति देवानभि
पर्यवर्त्तंत ततो देवा अभवन्परासुरा भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति य ए
वं वेद द्वयो खलु वा ऊर्ध्वा यज्ञायज्ञीयात्र वो अन्नयद्वत्येव कार्यमग्निर्वै सर्वा देवता
६२ स्तेन देवतानां कांचनांतरेति द्वयंतीत्याहुः केयेत्याहुः श्रायच्छन्दमश्लीलावाग
न्यवदन्प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमनुष्टुब्व्यंश्रायच्छत्तं विश्वेदेवा अनुपा १८
कुर्यंत यदुपाकुर्यंत तस्मादनुष्टुप्पशव्यो निश्चास्यमानं याऊ ये देवता एतं परिहंऽ
तियमनन्नमग्निराऽसंति देवता एवास्यान्नमादयंति तस्य फलस्य स्वदितस्य

मनुष्या अन्नमदंति ग्रामकामो यजेत मारुतीर्भवति मरुतो वै देवानां विशो विशमेवा
स्मा अनुनियुनक्त्यनपक्रामुकास्माद्विड्भवति पशुकामो यजेत पौष्णीर्भवति पशवो
वै पूषा पशूनेवावरुंधे वैश्वदेवीर्भवति विश्वेभ्यो नं देवा उपाकुर्यंत ब्रह्मसामान्
वति प्रजापतिर्धनमिंद्राय प्रायच्छदश्वः श्यावो दक्षिणा सद्यनिरुक्तः सब्रह्मणो दे
वी यो ब्रह्मा वा ऋत्विजामनिरुक्तः खेनैवैनं तद्रूपेणा समर्धयति यावद्वै वेकमा
रे सद्यो जात एनो नास्मिंस्तावद्भवनेनो भवति य एवं वेद ॥१॥ सप्तदशोनिष्टो
मस्तस्य द्वादश दीक्षोपसदः स्वर्गकामो यजेत द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः

स्वर्गो लोकः स्वर्गमेवैतेन लोकमाप्नोति हृतव्रतो भवति देवव्रतं वै हृतं देवव्रतेनैव दे-
वता अपेत्योत्तरेणोत्तरेण काण्डेनोपैत्युत्तर उत्तर एषां लोकानां ज्यायोऽस्मै मध्ये
स्वर्गस्य लोकस्य समध्ये बृहत्सामा भवति बृहता वै देवाः स्वर्गं लोकमायन् स्वर्गस्य
लोकस्य समृध्यै मेवैतेन लोकमाप्नोत्यृतमुच्चावसर्पत्यृतेनैवैनं स्वर्गं लो-
कं गमयति सोमचमसो दक्षिणा देवतायैवा देवता अप्येत्यौदुंबरो भवत्यूर्गु-
दुंबर ऊर्जमेवावरुंधे सगोत्राय ब्राह्मणाय देयः सोमपीथस्याविदोहाय स्तवः १९८
सप्तदशो भवति द्वादश मासाः पंचर्त्तवः स वै संवत्सरः संवत्सरः स्वर्गो लोकः

स्वर्गमेवैतेन लोकमाप्नोति ॥२॥ सप्तदशोऽग्निष्टोमस्तस्य दीक्षणीयायामिष्टौ द्वादश-
मानं हिरण्यं ददाति चतुर्विंशतिमानं प्रायणीयायां द्वे चतुर्विंशतिमाने आति-
थ्यायां चत्वारि चतुर्विंशतिमानानि प्रातः प्रथमायामुपसद्यष्टौ चतुर्विंश-
तिमानान्यपराह्णे प्रथमायामुपसदि षोडश चतुर्विंशतिमानानि प्रातर्मध्य- ति ५
मायामुपसदि द्वात्रिंशतं चतुर्विंशतिमानान्यपराह्णे मध्यमायामुपस-
दि चतुःषष्टिं चतुर्विंशतिमानानि प्रातरुत्तमायामुपसद्यष्टाविंशतिशतं
चतुर्विंशतिमानान्यपराह्ण उत्तमायामुपसदि द्वे अष्टाविंशतिशतमा

नेऽग्नीषोमीयस्य पशोर्वपायां चत्वार्यष्टाविंशतिशतमानानि प्रातःपशोर्वपा
यामष्टावष्टाविंशतिशतमानानि प्रातःसवने सन्नेषु नाराशंसेषु षोड
शाष्टाविंशतिशतमानानि माध्यंदिने सवने नडुछत्रं च रुक्मो दोहुश्चतुश्च
तुर्द्वात्रिंशतमष्टाविंशतिशतमानानि तृतीयसवने सन्नेषु नाराशंसेषु
चतुःषष्टिमष्टाविंशतिशतमानान्युदयनीयायामिष्टावष्टाविंशतिश
तमान्यष्टाविंशतिशतमानानि वशायां वपायामेष वा अनडुहो लोकमा १००
प्नोति य एवं वेदैष वै ज्योतिष्मंतं लोकं जयति य एवं विद्वा॥३॥ सप्तदशे

नैतेन यजेत

ग्निष्टोमस्तस्य प्रातःसवनीयान्स्तोमान्प्रतिदुहाति श्रीणाति शृतेन माध्यंदिने द
ध्ना तृतीयसवने पशुकामो यजेत यत्सर्वाणि सवनान्याशीर्वंति नवंत्यनु सवन
मेवैनं पशुभिः समर्द्धयति प्रजात्वस्य मीलितेव भवति शृतं कियेह सवने पयसा
श्रीणाति वैश्यं याजयेदेतद्वै वैश्यस्य समृद्धं यत्पशवः पशुभिरेवैनं समर्द्धयति
तस्य काण्वरथंतरं पृष्ठं सदोविशीयं ब्रह्मसाम पशवो वै कण्वरथंतरं पशवः
सदोविशीयमग्नि सवनि वास्मिन्पशून्दधाति सर्वः सप्तदशो भवति द्वादश
मासाः पंचर्तवः स एव संवत्सरः संवत्सरं पशवोऽनुप्रजायंते तानेवाप्त्वावरुन्धे

॥८॥सप्तदश॥३॥इंद्रो वृत्रमहंस्तं विषद्रू वीर्येण व्यार्छत्तस्मै देवा॥ त्रायश्चित्तिमैच्छं
स्तं न किंचनाधिनोत्तं तीव्रसोम एवाधिनोत्सोमातिपवितं याजयेदिन्द्रं वा एष य
सोमोतिपवते यत्तीव्रसोमेन यजते पिहित्या एवाछिद्रतायै राजानमपरुद्धं याजयेत् प
द्दिन्द्रा एतमतिपवते यो राजापरुद्धो ले यत्तीव्रसोमेन यजते पिहित्या एवाछिद्र
तायै ग्रामकामो यजेत ग्रामो वा एतमतिपवते यो लं ग्रामाय सन् ग्रामं न विं
दते यत्तीव्रसोमेन यजते पिहित्या एवाछिद्रतायै प्रजाकामो यजेत प्रजा वा ए 200
तमतिपवते यो लं प्रजायाः सन् प्रजां न विंदते यत्तीव्रसोमेन यजते पिहित्या ए

वाछिद्रतायै पशुकामो यजेत पशवो वा एतमतिपवंते यो लं पशुभ्यः सन् पशून्न विंद
ते यत्तीव्रसोमेन यजते पिहित्या एवाछिद्रतायै आमयाविनं याजयेत्प्राणा वा ए
तमतिपवंते यदामयावी यत्तीव्रसोमेन यजते पिहित्या एवाछिद्रतायै शतमा
शिरं दुहंति तीव्रयंत्येवैनं तस्माउ एव दक्षिणा अन्यत्ति स्तोमानुनयंतीति व्र ए
नं धिनवदित्कनावध्वर्युः सर्वैर्च मनसा ध्वर्यावा छावाकाय प्रतिगृणंति तीव्रयं
त्येवैनं तदन्न क्रयंत ऋत्विजः श्रमसानव जिघ्नंति तीव्रयंत्येवैनं तन्नानछावा
कस्य स्तोत्रे न्नक्रयंति तीव्रयंत्येवैनं तघस्तवनानि क्रवन्नदयेसुरपक्रान्तुका

यजमानाद्वीस्यास्सत्रस्सत्रस्सवनानामंततोन्नद्युयंतिसवनानामसंतत्यैदायरथं
तरं सामभवतीयंवैरथंतरमस्यांवाएषनप्रतितिष्ठतियोनप्रतितिष्ठत्यस्यामे
वैनंप्रतिष्ठापयतिश्रायंतीयंब्रह्मसामभवत्येतदेवास्मिंद्रीणातियज्ञायज्ञीय
मनुष्टुत्तिभवतिवागनुष्टुब्वाग्वोरसोयज्ञायज्ञीयंवाच्येवास्यरसंदधातिविश्वो
विश्नीयमग्निष्टोमसामभवत्येतदेवास्मिंसर्वंप्रतिष्ठापयत्फद्दंशीयमुक्थाना
मंततोभवतिसर्वेषांवाएतत्स्तोमानांरूपंसर्वेष्वेवरूपेषुप्रतितिष्ठत्यच्छा २०१
भवतिपशवोवाउक्थानिपशुष्वेवप्रतितिष्ठति।।५।।सप्तदशाउक्थ्याःषोडशिमान्स

प्तदशीयावान्वैप्रजापतिरूर्द्ध्वस्तावांस्तिर्यङ्यावंतइमेलोकास्तावद्धस्तिावंतस्तिर्यंवो
वाजपेययाजीवावप्रजापतिमाप्नोत्याप्नोतियत्सप्तदशस्तोत्राणितेनोर्द्ध्वमाप्नोतियत्सर्वं
सप्तदशास्तेनतिर्यञ्चंतस्यनानावीर्याणिसवनान्यनिरुक्तंप्रातःसवनंवाजवन्माध्यं
दिनंसवनंचित्रवत्तृतीयसवनंयदनिरुक्तंप्रातःसवनंभवत्यनिरुक्तोवैप्रजाप
तिःप्रजापतिमेवाप्नोतियद्वाजवन्माध्यंदिनंसवनमन्नंवैवाजोन्नाद्यस्यावरुध्यै
यच्चित्रवत्तृतीयसवनंस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैवियोनिर्वाजपेयइत्याहुःप्राजापत्यः
सन्निरुक्तसामेतियदनिरुक्तंप्रातःसवनंतेनसयोनीरथंतरंसामभवत्याग्नीयउक्थि

त्याइयंवैरथंतरमस्यामेवाध्यभिषिच्यतेतस्माद्वाजपेययाज्यप्रत्यवरोह्यस्याद्धिसोध्य
भिषिच्यतेऽनीवर्त्तंब्रह्मसामभवतिभ्रस्माणोवाएषऋषभन्नऋषभन्तामेवैनंगमयतिय
ज्ञायज्ञीयमनुष्टुभ्भवतिवागनुष्टुब्वाचोरसोयंयज्ञायज्ञीयंवाच्येवास्यरसंदधाति
वारवंतीयमग्निष्टोमसामभवतीन्द्रियस्यवीर्यस्यपरिगृहीत्याउद्वंशीयमुक्थाना
मंतेभवतिसर्वेषांवाएतत्पृष्ठानांरूपंसर्वेष्वेवरूपेषुप्रतितिष्ठतिगौरीवितंषो
डशिसामभवत्यतिरिक्तंगौरीवितमतिरिक्तःषोडश्यतिरिक्तएवातिरिक्तंदधातित २०२
दाहुर्जामिवाएतद्यज्ञेक्रियतेयदुद्वंशीयाद्गौरीवितेनस्तुवतेस्वारास्वारेणेतिन

जाम्यस्तिसवनंसंतिष्ठतउक्थंशस्यतेवषट्कारोंतरातेनाजा[illegible]पंक्तिदिववाएतद्य
ज्ञेकांडंयत्षोडशीतेनाजामियज्ञारण्येसंतिष्ठतइत्याहुरत्युक्थान्येत्यतिषोडशि
नंनरात्रिंप्राप्नोतीतिविष्णोःशिपिविष्टवतीषुबृहदुत्तमंभवत्येषावैप्रजापतेःपष्ठ
ष्ठानन्तर्यंशिपिविष्टःप्राणोबृहत्प्राणएवपशुषुप्रतितिष्ठतितिष्टरुतास्तुवंतिबृहद
मुंलोकमाहुमर्हतितमेवाप्नोति॥६॥प्रजापतिरकामयतवाजमाप्नुयांस्वर्गंलो
कमितिसएतंवाजपेयमपश्यद्वाजपेयोवाएषवाजमेवैतेनस्वर्गंलोकमाप्नोति
शुक्रवत्योज्योतिष्मत्यःप्रातःसवनेभवंतितेजोब्रह्मवर्चसंताभिरवरुंधेवाजवत्यो

मध्यंदिने भवंति स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्या अन्नवत्यो गणवत्यः पशुमत्यस्तृतीयसव
नेन भवंति भूमानं तान्निरवरुंधे सर्वः सप्तदशो भवति प्रजापतिर्वै सप्तदशः प्रजापतिमे
वाप्नोति हिरण्यस्रज ऋत्विजो भवंति मरुत्स एव तद्रूपं क्रियत एवममुष्मिंल्लोके प्र
काशो सदिति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिंदधात्याजिं धावंति यजमानमुज्जा
पयंति स्वर्गमेवैनं तं लोकमुज्जापयंति नाकं रोहति स्वर्गमेव तं लोकं रोहति
सरजसे रोहति मनुष्यलोकाद्देवैनमंतर्दधाति वाजिनां साम ब्रह्मा रथचक्रे नि २०३
गायति वाजो वै स्वर्गो लोकः स्वर्गमेवैनं तं लोकमुज्जापयंति विल्लोः शिपिविष्टव

तीं बृहदुत्तमं भवति स्वर्गमेव तं लोकं रूढ्वा ब्रध्नस्य विष्टपमत्यतिक्रामति ॥७॥
अग्निष्टोमं प्रथममाहरति यज्ञमुखं वा अग्निष्टोमो यज्ञमुखमेवारभ्यः सवमा
क्रमते थैषोन्निर्वचनीयस्तस्य द्वात्रिंशाः पवमाना द्वात्रिंशादक्षरानुष्टुब्वा
गनुष्टुब्यावती वाक्तयैवस्तूयते तदाहुः संचार इव वा एष छंदसां यद्विषमाः
स्तोमा अयथापूर्वमिति यत्समाः पवमानास्तेनासंचारस्तेन यथापूर्वमात्म
ना वा अग्निष्टोमेन र्ध्नोत्यात्मनाष्टुण्यो भवत्यथ यदुक्थानि पराचो वा उक्था
निविदुक्थानि यदुक्थानि भवंत्यनुसंतत्या एव वायोर्भक्षोऽत्रयामितद्रति

वायव्याभवतिपङ्क्तिर्भवतिवाग्वैवायुर्वाचमेवास्ययज्ञमुखेयुनक्तितयाभिषिच्यतेस
र्वस्याएववाचःसूयतेसर्वाएनंवाचोराजेतिवदंतिसंभार्याभवंतिदृष्टान्ये
वतानियुनक्तियन्नानादेवत्यास्तेनयुनक्तिवीर्यविदृष्टानिवीर्यएवाभिषि
च्यतेयंतिवाएतेयज्ञमुखादित्याहुर्येसंभार्याःकुर्वतइतियत्सवत्सवावोअ
ग्रियइतितेनयज्ञमुखान्नयंतिदविद्युतत्यारुचेतिछंदसांरूपंछंदांस्ये
वास्ययज्ञमुखेयुनक्तितैरभिषिच्यतएतमुत्यंदशक्षिपइत्यादित्याआदित्या २०४
वाइमाःप्रजास्तासामेवमध्यतःसूयतेपवस्वेंदोवृषासुतइतिएषएवत्यो

भवंतित्रिष्टुभोरूपंवीर्यंवैत्रिष्टुब्वीर्यएवाभिषिच्यतउच्चेश्रुभासईरतइत्युक्थ्य
त्योभवंत्युक्थ्याह्यनुष्टुभोरूपमानुष्टुभोराजन्यस्तस्मादुक्थ्योभवंतिपवमान
स्यतेकवइतिप्राणानांरूपंप्राणाअधद्रुपापरिह्रुतइत्यनुष्टुप्प्रथमानुष्टुबुत्तमा
वाग्वाअनुष्टुब्वाचैवप्रयंतिवाचमभ्युद्यंतिछिन्नमिववाएतद्यदेकच्युयिदेता
वानुष्टुभोऽवावत्तिलोभवतोबद्धवःपुरएतारोभवंतिबद्धवःपश्चापिनःसोर्या
नुष्टुबुत्तमाभवतिस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यै॥८॥वरुणस्यवैसुषुवाणस्यभर्गो
पाक्रामत्सत्रेधापतद्भृगुस्तृतीयमभवच्छ्रायंतीयंतृतीयमपस्तृतीयंप्राविशद्य
द्भार्गवोहोताभवतितेनैवतदिंद्रियंवीर्यमाप्त्वावरुंधेयच्छ्रायंतीयंब्रह्मसामभवति

तेनैवतदिंद्रियंवीर्यमात्मन्नवरुंधेयत्पुष्करस्रजंप्रतिमुंचतेतेनैवतदिंद्रियंवीर्य
मात्मन्नवरुंधेतेदशमीन्नवतिदशावमसादशावमसाध्वर्यावादशादशावमसमत्तियंत्या
दशमात्पुरुषादन्वाख्यायप्रसर्पंतिदशासंपद्वैयषयज्ञएनंवावतेतद्यज्ञमन्वैतिकन्य
एतेनयज्ञेनएतदेवेंद्रियंवीर्यमात्मन्नस्मिन्दधातिसर्वःसप्तदशोन्नवतिद्वादशमासाः
पंचर्तवःसवैसंवत्सरःसंवत्सरादेवेंद्रियंवीर्यमात्मन्नवरुंधइंद्रोवृत्रमहन्तस्ययस्पयं
चित्राएकपेदूपाएयसौनक्षत्राणामवकान्नोनपुंडरीकंजायतेयत्पुष्करस्रजंप्रति
मुंचतेवृत्रस्यैवतद्रूपंदृत्वंप्रतिमुंचतेद्वादशपुष्कराभवतिद्वादशमासाःसंवत्स २०५
रःसंवत्सरेंतर्भूतंवभवद्यंवन्नुतेनवैवैनंनवेनवसमर्द्धयतिस्रगुणड्ःसौर्यत्यगाता

रा५ रा४

नवैतस्मैव्योछदयोव्येवास्मैवासयतिरुक्मोहोतुराग्नेयोह्येतायाअमुमेवास्माआदि २
३. त्यमुन्नयतिप्राकाशावध्वर्य्वोर्वीर्यमाविवह्यधर्यूअथोवद्धषीएवास्मिन्दधात्यश्वःप्र
स्तोतुःप्राजापत्योश्वःप्राजापत्यःप्रस्तोताथोप्रेवत्येश्वःप्रोथतिमेवप्रस्तोतास्तोतिधेनुः
प्रतिहर्तुःपयएवास्मिंदधातिवशामैत्रावरुणस्यवरूयमानयादित्यषभोब्राह्मणाछं
सिनोवीर्यंवाऋषभोवीर्यमेवास्मिंदधातिवासःपोतुःपवित्रत्वायबरासीनेष्टुरुन्दुलं
बवस्येयाहोत्रास्थूरियवाचितमच्छावाकस्यस्थूरिरिवह्येषाहोत्राणांनिर्वरुणत्वाययवय
वानवेतर्हिसदस्यांदक्षिणाअत्यनवत्तथोअस्यतएवतेनाग्नीध्रःश्रीतास्त्वंस्यन
ज्ञानग्नीधायुक्त्याअजःस्तुब्रह्मण्यायेवत्सतर्युन्नेतुःसांडास्त्रिवत्सोग्रावस्तुतोमि

पो२

ष्टुतत्वायद्वादशापष्ठौयोगस्त्रिणवोब्रह्मणोद्वादशमासाःपंचर्त्तवःसंवत्सरःसंवत्सरएव
प्रतितिष्ठत्यथयत्त्रिणवावाग्वैधेनुर्मंत्रोगौर्वाच्येवास्यमंत्रंदधात्यामंत्रणीयोभवत्य
थयद्धेनुर्भव्याद्वादशापयांसितान्येवास्मिन्दधातितस्माद्राजःपयस्वीराजाभवति॥
८॥योवैसवादेतिनैनंसवनउपनमत्यथयःसामभ्यएतिपापीयान्सुषुवाणोभवति
संतायन्निवंतिदृष्टान्येवतान्निर्मुनक्त्येतानिवावसामानियत्स्पृष्टानियत्संतायन्निवंति
तदेवसामभ्योनैतियानिदेवराज्ञांसामानितैरमुष्मिंल्लोकऋध्नोतियानिमनु २०५
ष्यराज्ञांतैरस्मिन्नुभयोरनयोर्लोकयोर्ऋध्नोतिदेवलोकेचमनुष्यलोकेचसामत्रि
ष्टुभ्यध्यभिषिच्यतेवीर्यंवैसामत्रिष्टुब्वीर्यएवाध्यभिषिच्यतएकादशराजसाम

निभवत्येकादशाक्षरात्रिष्टुबोजोवीर्यंत्रिष्टुबोजस्येववीर्यअध्यभिषिच्यतेयत्त्रिहतमभि
षेचनीयेकुर्युर्ब्रह्महत्यायापिदध्युर्यत्त्रिहतमुद्धरंतिब्रह्महत्याउद्धरंतितस्मा
त्तंप्रतिदंडाब्राह्मणानहिंतेत्रिहतमभिषेचनीयेकुर्वंत्येकविंशोभिषेचनी
यस्याग्निष्टोमःसप्तदशोदशापेयएकविंशःकेशवपनीयस्यप्रथममहस्त्वंवाएकविं
शोविड्सप्तदशःक्षत्रेणवास्मैविशमुर्यतःपरिगृह्णात्यनपक्रामुकास्माद्विड्भ भ
वतियद्वैराजसूयेनाभिषिच्यतेनस्वर्गंलोकमारोहतिसयदिमंलोकंनोपावरोह
दतिजनंवागच्छेदुद्वामाद्येद्यदेषोर्वाचीनःस्तोमःकेशवपनीयोभवत्यस्यलोकस्या

न्नुद्धानाय यथाशाखायाः शाखामालंन्नमुपावरोहेदेवमेतेनेमं लोकमुपावरोहति
प्रतिष्ठायै॥१०॥इंद्रो वृत्रमहंस्स विघ्नन्नीर्येण व्यार्ध्यत स एतच्छ्रायंतीयमपश्यत्तेनां
त्मानं समश्रीणादिंद्रियेण वा एष वीर्येण व्यृध्यते यो राजसूयेनाभिषिच्यते वृत्रं हि
हंति यच्छ्रायंतीयं ब्रह्मसाम भवति पुनरेवात्मानं संश्रीणाति यज्ञायज्ञीयमनुष्टु
प्भवति वाग्वा वा एष व्यृध्यते यो राजसूयेनाभिषिच्यते वृत्रं हि हंति वागनुष्टुब्वाचो
रसो यज्ञायज्ञीयं वाच्येवास्य रसं दधाति वारवंतीयमग्निष्टोमसाम भवतींद्रियेण २०७
वा एष वीर्येण व्यृध्यते यो राजसूयेनाभिषिच्यते वृत्रं हि हंति यद्वारवंतीयमग्निष्टो

मसाम भवतींद्रियस्य वीर्यस्य परिगृहीत्या अश्रायन्त्याव श्रायंतीयेनावारयंत वारवंतीये
त्रै नेंद्रियस्य वा एषा वीर्यस्य परिगृहीतिः प्रतिष्ठितो वा एष यो राजसूयेनाभिषिच्यते यदा
वा एतेन द्विरात्रेण यजेतैवैव प्रतिष्ठाया वंति संवत्सरस्याहोरात्राणि तावत्य एताः स्तो
त्रीयाः संवत्सर एव प्रतितिष्ठत्यग्निष्टोमः पूर्वमहरतिरात्र उत्तरं नानेवाहोरात्र
योः प्रतितिष्ठत्यमावास्यायां पूर्वमहरुद्दृष्ट उत्तरं नानेवार्धमासयोः प्रतितिष्ठति
पौर्णमास्यां पूर्वमहर्व्यष्टकायामुत्तरं नानेव मासोः प्रतितिष्ठति तदाहुर्य एव समा
नपक्षे पूर्वाणी स्यातां तयोरेव कार्ये समृध्या अपशव्यो द्विरात्र इत्याहुर्द्विषे ते

ली

छंदसी गायत्रं च त्रैष्टुभं च जगतीमंतर्यंतीति न तेन जगतीत्तताय त्रियसवने क्रिय
ते यदा वा एषा हीनस्याहर्भजते सा कस्य वा सवनमथैव जगती कृता त्रैशोकमुत्त
रस्यां ब्रह्मसाम भवति वैखानसमछावाकसाम यज्ञ क्रियसवने क्रियेत तेने
व जगतीत्तलातेन पशव्यो ब्रह्मविवएष द्विरात्रो व्येवास्मैवासयति॥ ११॥ अ
ष्टादशः प्रपाठकः॥ ॥ अथैष राज्यो राज्यश्च आशाः समानो राज्यश्चैद्भाक्कायान्म
२०९ तनयजेत राजे वैन राजानं करोतितं उवै राजेति वदेयुर्य राजा राजानं कु २०८
यज्ञिरे वैन राजानं करोति छंदोन्येयज्ञाः संपद्यंते स्तोम मेषवीर्यविस्तोमो वी

घ्य पुरोहितश्च महिषी च सूतश्च ग्रामणीश्च क्षत्ता च संग्रहीता
ति राजन्या लावराजपुत्रस्य
चैतविवीराराष्ट्रस्य समुद्यंतं
यएवाध्यात्तिषिच्यतेष्टावेकविंशाः सस्त्कतोनवत्यष्टौवैवीराराष्ट्रस्य समुद्य
छंत्यतेतष्वेवाध्यात्तिषिच्यतेष्टावैकविंशात्तच्चंवा एकविंशाः प्रतिष्ठात्तत्रस्पेवा
स्यप्रकाशोनवतिप्रतितिष्ठति य एवं वेद॥२॥ अथैष विराडन्नाद्यकामो यजेत
परोक्षमन्येयज्ञाविराजः संपद्यंते प्रत्यक्षमेषविराजः संपन्नः प्रत्यक्षमेतेना
न्नाद्यमवरुंधेन्नादो भवति य एवं वेद सर्वा दशदशिनो भवति दशाक्षरा विराड्डे
राजमन्नमन्नाद्यस्यावरुध्यै ताउ पंच पंच भवंति पांक्तो यज्ञः पांक्ताः पशवो यज्ञमे
व पशुषु प्रतितिष्ठत्येतेन वप्रतिष्ठाकामो यजेत दशानिर्वाद्धं पुरुषः प्रतिष्ठितो

स्यामेव प्रतितिष्ठति ॥२॥ अथैष अपशादो गंधर्वाप्सरसां स्तोमः प्रजाकामो यजेत गं
धर्वाप्सरसो वै मनुष्यस्य प्रजाया वा प्रजस्ताया वेशते तेषामत्र सोमपीथस्तांस्वे
न भागधेयेन प्रीणाति ते स्मै हृष्टाः प्रीताः प्रजां प्रयच्छंत्येकैका स्तोत्रीयोपजायते
प्रजामेवास्मा उपजनयति ककुभं प्रावीन्दु दूहति उरुषो वै ककुद्वान्न एव समध्य
तो धीयते यथ यदेषा द्विपदा ककुभो लोके क्रियते गर्भामेव तद्धितं प्रजनयति आव
२०९ नं भवति प्रजातिर्वै आवनं प्रजायते बहुर्भवति य एवं वेद वसिष्ठस्य जनित्रे भव २०९
तो वसिष्ठो वा एतेषु त्रहतः साम मनीक्षपश्यत्स प्रजया पशुभिः प्राजायत यदेते सा

मनी भवतः प्रजात्यै द्वे संस्तुतानां विराजमतिरिच्येते द्वे स्त्रियाऊने प्रजननाय प्रजनं
न मेवत क्रियते प्रजात्यै ॥३॥ अथैष पुनःस्तोमो यो बहु प्रतिगृह्य गरगीरिव मन्येत स ए
तेन यजेत यैकादशी यदेव पूर्ववयसे बहु प्रतिगृह्णाति यत्कुरंगिरति यदनन्नमत्ति प्रात
सवनाय तं निर्हरत्यथ या द्वादशी यदेवाग्रवयसे बहु प्रतिगृह्णाति यत्कुरंगिरति यद
नं नमत्ति तृतीयसवनाय तं निर्हरति वैराजो वै पुरुषः स मध्यतो श्लोम मध्यत एवैनं
पाप्मनो मुंचति श्लोकाश्लोकीयं भवति इंद्रो यतीन्सालावृकेभ्यः प्रायच्छत्तमश्लीला वा
गन्यवदत्सोऽश्लोकोऽमन्यत स एते श्लोकाश्लोकीये अपश्यत्ताभ्यामश्लोक यदेव बहु प्रतिगृ
ह्णाति यदनन्नमत्ति यदश्लोको मन्यते तदेताभ्यां श्लोकयति गोसूक्तं वाश्वसूक्तं वा भवतो

गौश्रक्तिश्चाश्वसूक्तिश्च बहुप्रतिगृह्यगरगिरावमन्येतांतावेतेसामनीअपश्यतांताभ्यां
तां २ गरंनिरघ्नातांयदेवबहुप्रतिगृह्णातियद्गरंगिरतियदनन्नमत्तितदेताभ्यांनिर्हत्यपंच
दशस्तोत्राणिभवंत्योजोवीर्यंपंचदशःपाप्मनएवैनंमुंचत्योजसावीर्येणसमर्धयति॥८
॥अथैषचतुष्टोमःपशुकामोयजेतयच्चतस्रोबहिष्पवमानंभवतिचतुष्पादाःपश
वःपशूनेवावरुंधेयदष्टाभिराज्यान्यष्टाशफाःपशवःशफशस्तत्पशूनाप्नोतियद्द्वाद
शोमाध्यंदिनःपवमानोद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरंपशवोनुप्रजायंतेतानेवा
वरुंधेयत्षोडशानिपृष्ठानिषोडशकलाःपशवःकलाशस्तत्पशूनाप्नोतियद्विंशआर्भ २१०
तदा वःपौरुषत्वमेवाप्नोतियच्चतुर्विंशोग्निष्टोमश्चतुर्विंशत्यक्षरागायत्रीतेजोब्रह्म

वर्चसंगायत्रीतेजएवब्रह्मवर्चसमवरुंधेप्राणोगायत्रीप्रजननंप्राणदेवगायत्र्या
प्रजायतएकंसाममबहूनिछंदांसितस्मादेकोबहूनांपोषान्पुष्यत्यात्मावाअग्निष्टो
ष्टोमःपशवःछंदांस्यात्मन्येवतत्पशून्प्रतिष्ठापयतिनोच्चानाग्निष्टोमोनहिया
म्याःपशवोनारण्याः॥१०॥अथयएषचत्वारिस्तोत्राणिबलस्तस्मिंश्चत्वार्यष्टानि
श्चत्वारिद्वादशानिश्चत्वारिषोडशानिःसगंनातिपदतिषोडशकलाःपशवःकला
शस्तत्पशूनाप्नोत्युक्थ्यःषोडशिमान्भवतिपशवोवाउक्थानिवज्रःषोडशी
वज्रेणैवास्मैपशून्परिगृह्णात्यनपक्रामुकाअस्मात्पशवोभवंतिनोच्चानाति

राद्यो न हि ग्राम्याः पशवो नारण्याः ॥६॥ असुराणां वै बलस्तमसा प्रावृतो ऽश्मापिधान आ
सीत्तस्मिन् गव्यं वस्वन्तरासीत्तं देवा नाशक्नुवन् भेत्तुं ते बृहस्पतिमब्रुवन्निमान्न उत्सृ
जेति स उद्भिदैव बलं व्यच्यावयद्बलभिदाभिनत्तान्त्सेधेनैवोदसृजन्निषेधेन पर्य
गृह्णात्पशुकामो यजेत यदुद्भिदा यजते बलमेवास्मै विच्यावयति यद्बलभिदा बलमेवा
स्मै भिनत्ति यत्सेधे निषेधौ ब्रह्मसामनी भवतः सेधेनैवास्मै पशूनुत्सिध्य निषेधेन प
रिगृह्णाति यन्न इदं दमवर्द्धयदिति ब्राह्मणं आज्यं रूपेण समृद्धं सप्तसप्तदशौ भव २११
तो यत्सप्तानि स्तुवंति सप्त ग्राम्याः पशवः पशूनेवावरुंधे सप्तपदा शाक्करी पशवः शक्करी

पशूनेवावरुंधे यत्सप्तदशानि प्रजापतिर्वै सप्तदशः प्रजापतिमेवाप्नोति गायत्री
संपद्येते तेजो ब्रह्मवर्चसं गायत्री तेज एव ब्रह्मवर्चसमवरुंधे प्राणो गायत्री प्रज
ननं प्राणादेव गायत्र्याः प्रजायते ॥७॥ अथैषापचितिरपचितिकामो यजेतापचि
त्यैवास्मा अपचितिं विंदति तस्य चतुर्विंशौ पवमानौ चतुर्विंशत्यक्षरा गाय
त्री तेजो ब्रह्मवर्चसं गायत्री तेजसैवास्मै ब्रह्मवर्चसेनापचितिं विंदत्युभे बृ
हद्रथंतरे भवत उभाभ्यामेवास्मै बृहद्रथंतराभ्यामपचितिं विंदति स्वर्गयशा
सी भवतो भर्गेणैवास्मै भर्गं दधाति यशसा यश उ नये स्तोमा मायुग्मंतश्चायुज

श्चोनयैरेवास्मैस्तोमैरपचितिंविंदतितदाहुर्विलोमानस्तोमाईश्वरायजमानंवि
च्छेत्तोर्व्यृध्यतियंतीत्येकविंशोऽग्निष्टोमोभवतिप्रतिष्ठावाएकविंशःततएवयज्ञ
स्यप्रतितिष्ठति॥७॥सत्रस्यैषसर्वस्तोमोपचितिरपचितिकामोयजेतसर्वैरेवास्मैस्तो
मैरपचितिंविंदतिविराजंसंपद्यतएषवाअपचितोयोन्नादोन्नंविराडन्नाद्यमेवा
स्मिंदधात्यकन्नेष्टहद्रथंतरेन्नवतोन्तर्गयद्यासीनवतउन्नयेस्तोमाःछंदोमाश्च
पृष्ठ्याश्चोभयैरेवास्मैस्तोमैरपचितिंविंदतितस्यछंदोमाःपृष्ठानिपञ्चावोवार्ह २१२
दोमाश्चान्नंपृष्ठान्यन्निपूर्वमेवास्मिन्नन्नाद्यंपश्चाद्दधातियच्छंदोमवांस्तेनद्वादशा

ह्याजिनमाप्नोतितदाहुर्नानालोकाःस्तोमाःछंदोमाश्चपृष्ठ्याश्चयदेकस्मिन्यज्ञेक
तौसमवरुध्यंतईश्वरायजमानोप्रतिष्ठातोरित्येकविंशोऽग्निष्टोमोभवतिप्रतिष्ठा
वाएकविंशःप्रतिष्ठामेवतदुत्यायंति॥८॥पक्षीवाएषस्तोमःपक्ष्येषनिधीयते
नवाअपक्षःपक्षिणमाप्नोत्यथयदेषपक्षीपक्षिणिनिधीयतेतस्मात्पक्षिणःपक्षी
पतंतिपक्षीज्योतिष्मान्पुण्यांलोकांसंचरतियएवंवेदत्रिवृतावर्त्तिनोभवन्
स्तेजोब्रह्मवर्चसंत्रिवृत्तेजएवब्रह्मवर्चसमवरुंधेऽथपंचदशोवीर्यंविपंचदशो
वीर्यमेवावरुंधेऽथसप्तदशोपचावोविसप्तदशःपश्वेवावरुंधेऽथैकविंशोप्र

तिष्ठावाएकविंशोमध्यतएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठत्यथत्रिणवाविमेवैलोकास्त्रिणव
एष्वेवलोकेषुप्रतितिष्ठत्यथत्रयस्त्रिंशोवर्ष्मावैत्रयस्त्रिंशोवर्ष्मस्वानांभवति
यएवंवेदैषवावब्रध्नस्यविष्टपोयदेतौत्रयस्त्रिंशौमध्यतसंधीयेतेतेनब्रध्न
स्यविष्टपमारोहतिमध्यतोवाअग्निर्वरिष्ठस्तस्मादेतेस्तोमामध्यतोवरिष्ठाःक्रि
यंतेत्रिवृताप्रैतित्रिवृतोदेतिप्राणोवैत्रिवृत्प्राणेनैवप्रैतिप्राणमभ्युदेति॥ अ
थैषज्योतिस्तस्यत्रिवृद्बहिष्पवमानंपंचदशान्याज्यानिचतुर्विंशोमाध्यंदिनः
पवमानःसप्तदशानिपृष्ठानिप्राणोवैत्रिवृदात्मापंचदशोमुखंगायत्र्यङ्गानिसप्तद २९६

शोमुखएवतदन्नंधत्तेऽन्नमत्त्यन्नादोभवतियएवंवेदमाध्यंदिनेनैवपवमानेनदेवाः
स्वर्गंलोकमायन्यदेषचतुर्विंशोमाध्यंदिनःपवमानोभवतिस्वर्गस्यलोकस्या
क्रांत्यैचतुर्विंशत्यक्षरागायत्रीतेजोब्रह्मवर्चसंगायत्रीतेजएवब्रह्मवर्चस
मवरुंधेप्राणोगायत्रीप्रजननंप्राणादेवगायत्र्याःप्रजायतउभयेस्तोमायुग्म
न्तश्चायुजश्चतन्मिथुनंतस्मान्मिथुनात्प्रजायतेपङ्क्तिर्वाएतच्छंदःपङ्क्तिर्ज्योतिष्मा
न्तुएषांलोकानांसंचरतियएवंवेदमध्यतोवाअग्निर्वरिष्ठस्तस्मादेतेस्तोमाम
ध्यतोवरिष्ठाःक्रियंतएकस्मैस्तुतानांविराजमतिरिच्यंतएकाकिनमेवैनम

न्नाद्यस्याध्यक्षं करोति ज्योतिर्वा एषोऽग्निष्टोमो ज्योतिष्मंतं पुण्यं लोकं जयति य एवं
विद्वानेतेन यजते ॥१॥ अथैष ऋषभ ऋषभो वा एष स्तोमानामृषभतां गच्छति
य एवं वेद राजन्यं याजयेदृषभो वै पशूनामधिपती राजन्यो मनुष्याणां यो
वा अस्ति सोऽधिपतिरधिपतिः समानां भवति य एवं वेद तस्य सदोविशीयं मा
ध्यंदिने पवमाने भवति विशमेवास्मै सवनान्यां परिगृह्णात्यनपक्रामुका
स्माद्विड्भवति समंतं भवति समं तामेवास्मै विशं करोत्यनपक्रामुकास्मा २९८
द्विड्भवत्युच्चैर्बृहद्रथंतरे भवत इयं वै रथंतरं द्यौर्बृहद्दिवास्माल्लोकाद्राय

त्यवमुष्माच्चानयोरनयोर्लोकयोः प्रतितिष्ठत्यनुष्टुभि बृहद्भवत्यंतो वा अनुष्टुप्छंद
सामंतो बृहत्साम्नामंतो राजन्यो मनुष्याणामंत एव तदंतं प्रतिष्ठापयंति तस्माद्घोरा राज
न्यानां हीयते न स पुनरग्रं पर्येति ॥२॥ यो वै वाजपेयः स राजसूयो यो राजसूयः स वरु
णसवोऽथैष वाव स स्वाराज्यो यज्ञः स्वाराज्यं गच्छति य एवं वेद प्रजापतिर्हि स्वा
राज्यं परमेष्ठी स्वाराज्यं परमेष्ठितां गच्छति य एवं वेदोभे बृहद्रथंतरे भवतस्तद्धि स्वा
राज्यं स्वाराज्यं गच्छति य एवं वेदायुतं दक्षिणास्तद्धि स्वाराज्यं स्वाराज्यं गच्छति य एवं
वेद प्रतिदुहा निषिच्यंते तद्धि स्वाराज्यं स्वाराज्यं गच्छति य एवं वेद बृहतः स्तोत्राण्यपि

षिच्यते तद्धि स्वाराज्यं स्वाराज्यं गच्छति य एवं वेदान्तु ह्येते दक्षिणेन आहवनीयस्याभि
षिच्यते स्यानेवान्नं लर्हिलध्यन्ति षिच्यते सर्वाः षड्विंशास्तोमेन गोसव॥१३॥ अथैष मरु
त्स्तोम एतेन वै मरुतोऽपरिमितां पुष्टिमपुष्यन्नपरिमितां पुष्टिं पुष्यति य एवं वेद यद्गण
स्तोमास्तेन मरुत्स्तोमो गणशो हि मरुत एतेनैव त्रीन्याज्ययेघ त्रीणि त्रिवृंति स्तोत्राणि
भवंति नाना ब्रह्मवर्चसे प्रतितिष्ठंति यत्त्रीणि पंचदशानि नाना वीर्ये यत्त्रीणि सप्तदशा
न्नि नाना पशुषु यत्त्रीण्येकविंशानि नाना प्रतितिष्ठंति प्रतितिष्ठति य एवं वेद॥१४॥ अथैष इं २१५
द्राग्न्योः कुलायः प्रजाकामो वा पशुकामो वा यजेत प्रजा वै कुलायं पशवः कुलायं गृहाः कु

लायं कुलायमेव भवत्येतेनैव द्वे याज्ययेद्यत्षड्विंशंति स्तोत्राणि भवंति नाना ब्रह्मवर्चसे प्र
तितिष्ठतो यद्वे पंचदशे नाना वीर्ये यद्वे सप्तदशे नाना पशुषु यद्वे एकविंशे नाना प्रतितिष्ठतः
प्रतितिष्ठति य एवं वेद॥१५॥ अथैष पंचदशस्तोम इंद्रस्तोम उच्यत एतेन वा इंद्रोत्यन्याद्दे
वता अभ्यभवदत्यन्याः प्रजा भवति य एवं वेद राजन्यं याजयेत्सर्वाः पंचदशा भवंत्योजो
वीर्यं पंचदश ओजसैवैनं वीर्येण समर्द्धयत्यैंद्रीषु भवतीन्द्रियेणैवैनं वीर्येण समर्द्धयत्युक्
थ्यो भवति पशवो वा उक्थानि विडुक्थानि विशमेवास्मै पशूननु नियुनक्त्यनपक्रामु
कास्माद्धि भवति पंचदशास्तोत्राणि पंचदशानि भवंत्योजो वीर्यं पंचदशोऽग्निपूर्वमिवा

स्मिन्नोजोवीर्यंदधाति॥६॥अथैषइंद्राग्न्योस्तोमएतेनवाइंद्राग्नीअत्यन्यादेवताअभ
वतामत्यन्याःप्रजाभवतियएवंवेदत्रिवृत्पंचदशोभवतिब्रह्मवैत्रिवृत्क्षत्रंपंचदशोब्रह्म
णश्चवाएषक्षत्रस्यचप्रकाशोभवतियएवंवेदराज्ञाचपुरोहितश्चयजेयातां
गायत्रीचजगतीचसंपद्येतेतेजोब्रह्मवर्चसंगायत्र्याब्राह्मणोवरुंधेविशंराजाजग
त्याप्रविशतिपुरोधाकामोयजेतबृहस्पतिरकामयतदेवानांपुरोधांगच्छेयमिति
सएतेनायजततस्सदेवानांपुरोधामगच्छद्गच्छतिपुरोधांयएवंवेद॥७॥अथैषवि २२५
घनइंद्रोकामयतपाप्मानंभ्रातृव्यंविहन्यामितिसएतंविघनमपश्यत्तेनपाप्मा

नंभ्रातृव्यंविहन्यामितिव्यहन्विपाप्मानंभ्रातृव्यंहतेयएवंवेदयत्त्रिवृद्भवतिप्राणा
स्तेनावरुंधेयद्द्वादशःसंवत्सरंतेनयत्पंचदशोवीर्यंतेनयत्सप्तदशोन्नाद्यंतेनयदेकविं
शःप्रतिष्ठांतेनयन्नवदशःप्रजननंतेनयच्चतुर्विंशोब्रह्मवर्चसंतेनयत्त्रिणवोवज्रं
भ्रातृव्यायप्रहरतिपशुकामोयजेतबृहतीसंपद्यतेपशवोवैबृहतीपशूनेवावरुं
धेषडेताबृहत्योभवंतिषड्ऋतवःसंवत्सरःसंवत्सरंपशवोनुप्रजायंतेतानेवाच्छाव
रुंधे॥८॥इंद्रंदेव्योमायाअसचंतसप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतंविघनंप्रायच्छ
त्तेनसर्वाभ्योमृधोव्यहतयद्व्यहततद्विघनस्यविघनत्वंसर्वाभ्योमृधोविहतेयए

वंविद्वान्त्रिवृतेनयजतेयमेवंविद्वान्त्रिवृतेनयाजयतिपशुकामोयजेतपशवोवैबृह
तीपशुष्वेवप्रतितिष्ठति॥१९॥इत्येकोनविंशःप्रपाठकः॥ ॥७॥ त्रिवृद्बहिष्पव
मानंपंचदशान्याज्यानिपंचदशोमाध्यंदिनःपवमानःसप्तदशानिपृष्ठानिसप्त
दशआर्भवएकविंशोऽग्निष्टोमसामःपंचदशीरात्रिस्त्रिवृत्संधिर्ज्योतिष्टोमेना त्रि
तिरात्रेणर्द्धिकामोयजेतातिक्रमोवाएषस्तोमानामनतिक्रान्त्याअतिक्रान्तेनहि
यज्ञस्यर्द्ध्यैत्विषोऽग्निष्टोमनएषउच्छ्यएषोतिरात्रोऽग्निष्टोमेनवैदेवाइमंलोकम २१७
भ्यजयन्नुक्थैरंतरिक्षंरात्र्यामुंलोकमजयन्नहोरात्राभ्यामनुपवर्तंतेपराच्यो

वाश्विनेनव्युछंति

वाअन्याव्युछंतिव्रतीव्यान्याएषावावव्रतीवीव्युछतिव्रतीवीरेवास्मादप
सोविवासयतिद्विसंस्तुतानांविराजमतिरिच्यतेएषावैस्तनवतीवि
राड्यंकामंकामयतेतमेतांदुग्धेत्रिवृताप्रैतित्रिवृदेतिप्राणोवैत्रिवृत्प्रा तो
णेनैवप्रैतिप्राणमभ्युदेति॥२॥त्रिवृद्बहिष्पवमानंपंचदशान्याज्यानि
सप्तदशोमाध्यंदिनःपवमानएकविंशानिपृष्ठानित्रिणवआर्भवस्त्र
यस्त्रिंशोऽग्निष्टोमःत्रयस्त्रिंशावरोहीएकक्थानित्रिणवंप्रथमेद्वएकविंशोरास
षोडशीकेपंचदशीरात्रिस्त्रिवृत्संधिःसर्वस्तोमेनातिरात्रेणबुभूषन्यजेते त्रै

सर्वस्याप्त्यैसर्वस्यजित्यैसर्वमेवैतेनाप्नोतिसर्वंजयतियत्त्रिवृद्बहिष्पव
मानंभवतितत्त्रिवृतꣳस्तोममाप्नोतिगायत्रींछंदोयत्पंचदशान्याज्यानि
तत्पंचदशꣳस्तोममाप्नोतित्रिष्टुभंछंदोयत्सप्तदशोमाध्यंदिनःपवमान
स्तत्सप्तदशꣳस्तोमाध्यंदिनःपवमाप्नोतिजगतींछंदोयदेकविꣳशानिपृष्ठा
नितदेकविꣳशꣳस्तोममाप्नोत्यनुष्टुभंछंदोयत्त्रिणवआर्भवस्तत्त्रिणव ए
वꣳस्तोममाप्नोतिपङ्क्तिंछंदोयत्त्रयस्त्रिꣳशोऽग्निष्टोमस्तत्त्रयस्त्रिꣳशꣳ २१८
स्तोममाप्नोतिविराजंछंदोयदुष्णिक्ककुभौक्रियेतेतदुष्णिक्ककुभावा

प्नोतियद्बृहतींसुसंधिनास्तुवंतितद्बृहतीमाप्नोतियदाश्विनꣳशस्यतेतत्सर्वमे
वैतेनाप्नोतिसर्वंजयतित्र्यंवावैत्रयस्त्रिꣳशोयज्ञंप्रत्तुजतितमध्वर्युरेकादशि
न्यापुरस्तात्सल्फध्वछसेकादशारशनाएकादशापशवएकादशायूपाभवंति
तत्त्रयस्त्रिꣳशोनत्रयस्त्रिꣳशंप्रतिष्ठापयतितयास्तुवततयाराध्नायंयंकामंकाम
यतेतंतमभ्यश्नुतेयंयंकामंकामयतेतंतमभ्यश्नुतेयएवंवेद॥२॥त्रिवृद्बहि
ष्पवमानंपंचदशान्याज्यानिसप्तदशोमाध्यंदिनःपवमानएकविꣳशꣳहोतुः
पृष्ठंछंदोमाइतराणित्रिणवआर्भवस्त्रयस्त्रिꣳशोऽग्निष्टोमःप्रत्यवरोहीएका

निवृणवं त्रयमममथैकविंशमथसप्तदशमेकविंशाः षोडशी पंचदशी रात्रिस्त्रिवृत्सं
धिस्त्रिवृत्त्रयममतिरिक्तस्तोत्रमथपंचदशमथसप्तदशमथैकविंशं प्रजापतिः
पशूनसृजत ते स्मात्सृष्टा अपाक्रामंस्तानग्निष्टोमेन नाप्नोत्तानुक्थैर्नाप्नोत्ता
न्षोडशिना नाप्नोत्तान्रात्र्या नाप्नोत्तान्संधिना नाप्नोत्तानाश्विनेन नाप्नोत्तानग्निमब्र
वीदिमान्म ईप्सेति तानग्निस्त्रिवृता स्तोमेन जराबोधीयेन साम्ना नाप्नोत्तानिंद्रमब्र
वीदिमान्म ईप्सेति तानिंद्रः पंचदशेन स्तोमेन सत्रासाहीयेन साम्ना नाप्नोत्ता २२९
न्विश्वान्देवाननब्रवीदिमान्म ईप्सेति तान्विश्वे देवाः सप्तदशेन स्तोमेन मार्गीवे य

ण साम्ना नाप्नुवंस्तान्विष्णुमब्रवीदिमान्म ईप्सेति तान्विष्णुरेकविंशेन स्तोमे वो
नाप्नोद्वारवंतीयेन वारयतेदं विष्णुर्विचक्रम इति व्यक्रमत यस्मात्ते वपशवो
त्रयंशेऽरंस्स एतेन यज्ञेनैतेनचैवाजैर्वानिजित्वा यं यं कामम कामयंत तंत
माप्नुवं न्यं कामं कामयते तमेतेनाप्नोति तद्स्तोर्याम्निष्टोमस्तोर्यमत्वं ॥३॥ त्रि
वृद्बहिष्पवमानं पंचदशान्होतुराज्यं नवसप्तदशानि स्तोत्राण्येकविंशोऽग्नि
मः सोक्थः पंचदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिर्नवसप्तदशो नातिरात्र एतं प्रजाकामो यजेत
नव वै प्राणाः प्रजापतिः सप्तदशः प्राणेभ्य एवतदधि प्रजापतेः प्रजाः प्रजायतेक

कुर्वंत्यावीन्मुहूर्ततित्रिपुरुषोवैककुब्भानेवाएषमध्यतोधीयतेतस्याःसामक
मश्वंप्रजापतिःप्रजाअसृजततानप्राजायंतसएतत्सामापश्यत्तेनाअश्वोभूत्वा
न्यजिघ्रत्ताःप्राजायंतप्रजननंवाएतत्सामप्रजायतेवकूर्मवतियएवंवेदद्वि
द्वितं पदांककुत्तोलोकेकरोतिस्वर्गमभिवर्तंमध्यतःप्रजननयत्यतिरात्रोभवत्यहोरा
त्रेवाअनुप्रजाःप्रजायंतेहोरात्रेवाएवाअनुप्रजयापशुभिःप्रजायते॥८॥
त्रिवृद्बहिष्पवमानंपंचदशान्याज्यानिपंचदशोमाध्यंदिनःपवमानःसप्त २२०
दशानिपृष्ठानिसप्तदशआर्भवएकविंशोग्निष्टोमःसप्तदशान्युक्थानिपं

चदशीरात्रिस्त्रिवृत्संधिर्विषुवतातिरात्रेणाज्येष्ठंज्यैष्ठिनेयंयाजयेयुर्द्विषुवान्वा
एषस्तोमानांविषुवानेवभवतिपदेकएकविंशोग्निष्टोमोभवत्येकविंशोवा
इतोसावादित्योद्वादशमासाःपंचर्तवस्त्रयइमेलोकाअसावादित्यएकविंश
प आदित्यस्यैवैनंमात्रांगमयत्येषवाउदेतिनवाएतमन्यज्योतिषांज्योतिष्प्रत्युदे
तिनैनमन्यस्वेषुप्रत्युदेतियएवंवेद॥९॥पंचदशंबहिष्पवमानंत्रिवृंत्याज्या
निसप्तदशंमाध्यंदिनंसवनमेकविंशंतृतीयसवनंस्तोक्षंपंचदशीरात्रि लो
स्त्रिवृत्संधिर्गोष्टोमेनातिरात्रेणस्वाराज्यकामोयजेतगवावैदेवाअसुरानितो

नपज

केभ्योनुदंतरात्र्यानपजय्यमजयन्नेभ्योलोकेभ्योभ्रातृव्यंप्रणुदतेरात्र्या॥

य्यंजयति॥६॥त्रिवृद्बहिष्पवमानंपंचदशान्याज्यानिसप्तदशंमाध्यंदिनंस

वनमेकविंशंआर्भवंतृतीयसवनंसोऽर्कंपंचदशीरात्रिस्त्रिवृत्संधिरायुष्टोमनाभिधि

रात्रेणस्वर्गकामोयजेतोर्ध्वाःस्तोमायंत्यनपभ्रंशायपर्यतिरात्रोनवत्य

होरात्रात्यामेवस्वर्गंलोकमेति॥७॥त्रिवृद्बहिष्पवमानंपंचदशंहोतुराज्यं

सप्तदशंमैत्रावरुणस्यपंचदशंब्राह्मणाच्छंसिनःसप्तदशमच्छावाकस्यैक २२१

विंशोमाध्यंदिनःपवमानःसप्तदशंहोतुःपृष्ठमेकविंशंमैत्रावरुणस्यत्रि

णवंब्राह्मणाच्छंसिनएकविंशंमैत्रावरुणस्यैच्छावाकस्यत्रिणवआर्भवस्त्रयस्त्रिं

शोग्निष्टोमसामत्यवरोहीएकानित्रिणवंप्रथमंद्वेएकविंशेसषोडशिकेपंचद

शीरात्रिस्त्रिवृत्संधिरभिजितातिरात्रेणभ्रातृव्यवान्यजेताभिजितावैदेवा

असुरानिमाँल्लोकानभ्यजयन्रात्र्यानपजय्यमजयन्नभिजितैवभ्रातृव्यमि

माँल्लोकानभिजित्यरात्र्यानपजय्यंजयति॥८॥त्रिवृद्बहिष्पवमानंपंचदशं

होतुराज्यंसप्तदशंमैत्रावरुणस्यैकविंशंब्राह्मणाच्छंसिनःपंचदशम

च्छावाकस्यसप्तदशोमाध्यंदिनःपवमानएकविंशंहोतुःपृष्ठंत्रिणवंमैत्राव

षोडशी पंचदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिः ॥ अंगिरसः स्वर्गलोकमायंस्तेषां हविष्मांश्च ह
विष्कृच्चांगिरसावहीयेतां तावागछतां यतोंगिरसः स्वर्गलोकमायंस्तावतप्ये
तां तावेते सामनी अपश्यतां ताभ्यां द्विरात्रमतन्वातां तेन स्वर्गलोकमायंस्तः
यः पोप्याहीन इवस्यात्स एतेन यजेताप्नोति पूर्वेषां ब्रह्मामाकृतात् हितावंगिरसः
प्रजाकामो यजेत द्वितीयं ह्येतद्यत्प्रजाः स्वर्गकामो यजेत द्वितीयाद्धि लोका
त्परो लोकोति चक्रम्यो द्वाराधो द्विरात्र इत्याहुर्यदग्निष्टोमः पूर्वमहर्भवत्युक्थ्य
मंतर्यंति यद्य छंद्योग्निष्टोमं यज्ज्योतिरुच्छ्यः पूर्वमहर्भवति नाग्निष्टोममंतर्यंति २२३

१२॥
११२

नव १

नो क्रानि तदाहुरेषा वाव यज्ञस्य मात्रा यदग्निष्टोमो यदग्निष्टोमः पूर्वमहर्भ
वति यज्ञस्य मात्रां नातिक्रामत्यथोत्तरस्याह्नश्चकेभ्यो धिरात्रिमुपयंति ते
नोक्ताभ्यनंतरितानि चतुर्विंशं बहिष्पवमानं त्यक्तं उत्तरस्याह्नः कृत्स्नश्चतुर्विं
शात्यच्छरागायत्री प्रजननं गायत्री प्रजात्या उत्तयेस्तोमा स्युर्मंतश्चायुज
श्च तन्मिथुनं तस्मान्मिथुनात्प्रजायते सर्वस्तोमोतिरात्रो भवति सर्वस्या
प्त्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेवैतेनाप्नोति सर्वं जयति ॥ ११ ॥ अथ यस्य ज्योतिरु
च्छ्यः पूर्वमहर्भवत्यायुरतिरात्र उत्तरं तिस्राः पूर्वस्याह्नो विराजमतिरिच्यंते

द्वाभ्यामुत्तरमहर्विराजैकेनन्यूनातिरिक्तं वा अन्ततः प्रजाः प्रजायंते प्रजया
प्रपशुभिर्जायते य एवं वेदैकाग्नं स्तुतानां विराजमतिरिच्यत एकाकिन
मेवैनमन्नाद्यस्याध्यक्षं करोत्येतेन वै चित्ररथं कापेया अयाजयंस्तमे
काकिनमन्नाद्यस्याध्यक्षमकुर्वंस्तस्माच्चैत्ररथीनामेकः क्षत्रपतिर्जाय
तेऽनुलंब इव द्वितीयः ॥१२॥ अथ यस्य त्रिवृत्पंचदशोऽग्निष्टोमः सर्वमहर्नव
त्वायुरतिरात्र उत्तरं मिथुनाभ्यां स्तोमाभ्यामुत्तरमहः प्रजनयंति तत्त्र २२८
जातं श्व आरन्तेतवक्के वा एते साकं तृतीयत्रिवृत्पंचदशौ स्तोमौ यं कामं

कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते यत्र यत्र हि चक्रीवता कामयते तत्तदभ्यश्नुतेऽथ यदायु
रतिरात्रो भवति प्रतिष्ठित्या एतेन वै कपिवनो भौवायन इष्ट्वा रूक्तामगच्छदरूको
भवति य एवं विद्वानेतेन यजते ॥१३॥ त्रिवृत्प्रातःसवनं पंचदशं माध्यंदिनं सवनं
सप्तदशं तृतीयसवनं पंचदशं प्रातःसवनं सप्तदशं माध्यंदिनं सवनमेकविंशं
तृतीयसवनं सोऽच्छमेकविंशं प्रातःसवनं त्रिणवं माध्यंदिनं सवनं त्रयस्त्रिंशं
रात्र्या नवस्थस्तुतस्त्रिंशोऽग्निष्टोम एकविंशान्युक्थानि सषोडशिकानि षोडशं
प्रथमं रात्रिषामं पंचदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिः प्रजापतिर्वा इदमेक आसीत्तस्य

भूमिरन्ववदन्नूदिव वा इदमिति तद्भूमेर्भूमित्वं केति तृतीयमछिनत्तद्भूलि ३

वागेव स्वमासीद्वाग्द्वितीया स ऐक्षत तामेव वाचं विसृजा इयं वा इदं सर्वं विनर्वं
त्येषतीति स वाचं व्यसृजत सेदं सर्वं विनवंत्स्यै सो ऽर्धा दालनो यथापां धारा
संततैवं तस्या एति तृतीयमछिनत्तदंतरिक्षमन्ववदंतरेव वा इदमिति तद
तरिक्षस्यांतरिक्षत्वं हा इति तृतीयमूर्द्धमुदास्यत्तद्द्यौरन्ववदद्ध तदिव वा
ऋद इति तद्दिवो दिवत्वमेषा वा वत्रत्यद्वं वाग्यजिह्वाग्रेणैतद्वाचो वदति पदे
तिमध्येनेतद्वाचो वदति यत्केति सर्वायितद्वाचो रसो ऽधूर्द्ध उद्वदलियद्धोशति २२५
यदेतानि रूपाण्यपन्वहन्त्यपते सुरवत एवतद्वाचं विसृजंते मुखतो यज्ञियं कर्म

प्रजापतिर्वा इदमेकाहरं वा वः सतीत्रेधा व्यकरोत्त इमे लोकास्त्रय नवन्नूहास्त्र
न्नुपजीवनाः स ऐक्षत कथमिमे लोका लोमगृह्णीयुः कथमुपजीवनीयाः स्युरिति
स एतं त्रिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनेमांल्लोकानन्वातनोत्ततो वा इमे लोका लोमाग
ल्लाः स्ततमुपजीवनीयाश्चाभवः त्रिरात्रस्य वा इदं पुष्टं त्रिरात्रस्योदरणं य
दिदमेषु लोकेष्वधिगच्छति पशूनां मानं द्विपदां च चतुष्पदां य एवं वेद प्रजाप
तिर्यद्वाचं व्यसृजत साहरद्देवेति प्रथमं द्वेति द्वितीयं रेति तृतीयं येन येन
वैरूपेण प्रजापतिर्वाचं व्यसृजत तेन तेन वैरूपेणाज्यानि वाग्न्यं ते हानि वा

पंतेतदाहुर्ब्रह्मवादिनोत्तरेस्त्वावैत्रिरात्रइत्येकाहरावैवाक्र्यहरमहरंत्र
हरःपुरुषःसवाएनंवेदेत्याकुर्यएनंपुरुषसंमितंवेदेति॥ ८॥ एतेनवैदेवा
एषुलोकेष्वार्ध्नुवन्नेतेनस्वर्गंलोकमायन्वाग्वैत्रिरात्रोवाचोरूपेणाऽप्यानिवा
ज्ञानिवविनज्ञंतएकाहरावैवाक्र्यहरमहरमहरस्यरूपेणाविनऽप्येतेच
योगंध्वस्तिषामेषानुक्तिरग्निःपृथिवीवायोरंतरिक्षमसावादित्यस्यद्यौस्त्र
योघ्नमस्तिउषसःसवंतेग्निरूपसःसवतेवायुरूपसःसचतेत्वावादित्य २२६
उषसःसचतेत्रीणिमिथुनानितान्येषमिथुनं द्वेसंभवतोमिथुनाद्यत्त्रज्ञा

यतेतत्तृतीयमिंद्रोवृत्रायवज्रमुदयच्छत्सोब्रवीन्मामेप्रहार्षीरस्तिवाइदंमयिवीर्यं २८
तत्तेप्रदास्यामितितदस्मैप्रायच्छत्तद्विद्विषुःप्रत्यगृह्णाद्योस्मद्वितीयःसतृतीयमु
दयच्छत्सएवाब्रवीन्मामेप्रहार्षीरस्तिवाइदंमयिवीर्यंतत्तेप्रदास्यामीतितद
स्मैप्रायच्छत्तद्विद्विषुःप्रत्यगृह्णादेतद्वावतदन्यनूच्यतउताजिग्यथुर्नपराज
येथेनपराजिग्येकतरश्चनैनोरिंद्रश्चविष्णोयदपस्पृधेथांत्रेधासहस्रंवित
देरयेथामित्येतद्वात्राप्त्यांतत्सहस्रंप्रायच्छत्तस्यैषानुक्तिर्यत्र्यार्षेयोविद्यां
स्तस्मैप्रथमहनिदर्वयंपयावाइयामवःसप्रतिष्ठितेयंप्रतिष्ठितःसयोनार्षे

योविद्वाꣳस्तस्मै द्वितीयेऽहनि देयं यथा वा अंतरिक्षमेवꣳ सोंतरिक्षमित्यंतरिक्षं
विद्वैदं वस्यविद्य आर्षेयाविद्वाꣳस्तस्मै तृतीयेऽहनि देयं यथा वै द्यौरेवꣳस
द्यौरिति विदिवं विद्वैं धुतस्यविद्वाः ता लान्यन्वहं दीयंत एष वाव यज्ञस्य मा
त्रायद्वतꣳ सैव साविछिन्नादीयात दहातोन्वहं दीयांत दद्याद्दशाविराड्विराडो
यज्ञः सैव साविछिन्नादीयते त्रयस्त्रिꣳशद्वत्रीणि वहतानि प्रथमेऽहनि दद्या देह
स्तथा द्वितीये तथा तृतीये येषा द्विदेवत्या त्रिरूपा ब्रह्मणो द्वितीये तृतीयम २२७
ग्नीधः काम्यासि प्रियासि हव्यासीडे रंते सरस्वति महि विश्रुत एतानि ते अघ्न्ये

नामानि देवेषु नः सुकृतो ब्रूतात् ॥ १५ ॥ इदं वाव प्रथमेनाह्ना व्यकरोद्यदि
दमस्यामध्यायत्तन्मूलमिदं द्वितीयेन यदिदं प्राणदेजत्यदस्तृतीयेन य
दर्षति यन्नक्षत्राणि यदमुं लोकं नेजेत दाहुर्ब्रह्मवादिनो महावलं वाए
तद्यदेष त्रिरात्र इति तस्यैतदेव मुखं यदेतेषामह्नां बहिष्पवमानं ये अ
नि लोहनीतोपहौ यन्मध्यममह्नः स आत्माग्निष्टोमसामानि पुच्छं यदेवा
साधुदेति तन्मुखं ये अनितोऽहनीतोपहौ यन्मध्यममह्नः स आत्माग्निः पु
छं यदेवासाधुदेति तन्मुखं ये अनितोऽहनीतोपहौ यन्मध्यममह्नः स आ

त्मा यद स्तमेति तत्पुछमे सा वान्वावत्रिरात्रो गायत्र्याः प्राणः स्त्रैष्टुभं वक्षुर्जा
गतः श्रोत्रं सर्वमायुरेति य एवं वेद तदाहुर्ब्रह्मवादिनः किंयाः स्त्रिरात्र
स्तृतीयानीति ब्रूयादिप ध्येतदन्यथो ऽद्यानीति ब्रूयादिय द्यौ वै तदानि
परांऽश्वरशिडित्याहुः परा डिति ब्रूयात्परां हि वदति पराङ्ग श्यति पराङ्ग्रा द्वि
णित्येकाऽह्वाऽऽ त्रयाऽ इत्याहुरेक इति ब्रूयात्समानो ह्येष यत्प्राणापानो
व्यानस्तद्यथा वा अदो मणौ सूत्रमोतमेवमेषु लोकेषु त्रिरात्र ओतः प्रोत स्तस्य २२८
मुखं य एवं वेद यद्वै त्रिरात्रस्य सलोम तदस्य विलोम यदस्य विलोम तदस्य स

लोम तद्येदेतत्परः सदद्वरं क्रियते यज्ञमानायैव तत्पशून्परिगृह्णाति प्रजन
नाय न च मुष्मिंल्लोके पशवः प्रजायंत एते वाव छंदसां वीर्यवत्तमे ... यत्त्रीष्टु
प्छ यदेते अग्निहोत्र नवतोमध्ये जगती वीर्यवती न्यामेव तछंदो न्यां पशून्प
रिगृह्णाति प्रजननाय न च मुष्मिंल्लोके पशवः प्रजायंते सौ वाव त्रिरात्रो यथो
देत्येवं प्रथममहर्यथा मध्यंदिन एवं द्वितीयं यथास्तमेत्येवं तृतीयं गच्छत्य
मुष्य सायुज्यं गच्छति सावश्यं य एवं वेद ॥६॥ इति विंशः प्रपाठकः ॥ ॥छ॥ ॥॥
इंद्रो मरुतः सहस्त्रमजिनात्स्वांविंशाः सोमाय राज्ञे त्रोच्यत स्माद्राज्ञे त्रो व्यविशं

ह्निनंति तौ यमोऽशृणोन्मरुतोऽस्य सहस्रमघ्रां ज्याशिष्टामिति॥ स आगच्छत्सोऽब्रवीदु
पमास्मिं सहस्रे क्रयेथामिति तमुपाक्रयेतां॥ स यमोऽपश्यदेकां गां॥ सहस्रेऽपि स
हस्रस्य परोबिभ्रती॥ सोऽब्रवीदियमेव ममास्त्व सहस्रं युवां विकल्पयेथामिति ता
वब्रूतां यथावा वत्वमेतां पश्यस्येवमावमेतां पश्याव इति तथा वा इदं॥ सहस्रं
विकल्पयामहा इत्यब्रूवं॥ स्तामुदके प्रावेशाय॥ स्तोक्रवन्नं॥ शानाहरा नहैव स्मै
न ह्ययं प्रथमायो देष्यतीति तैं शानाहरं ल सोमस्य प्रथम ऐदयं ह्यस्याथ यमस्यते २२९
क्रवं स्रोमायरा ज्ञाउदे हिच्चतीयेन त्वात्मनस्तृतीयेन च सहस्रस्य परयस इति सा

वक्र॥ पिंगाक्षैक वर्षा दिव्यतीयान त्वात्मन स्तृतीयेन च सहस्रस्य परयस॥ सा या सो
मक्रयणी सैव सा द्वितीयेन त्वास्य तस्या आत्मनः स्तृतीयेन च सहस्रस्य परयस॥
सोमः क्रीतो न वति यए वंविद्वांसोमं क्रीणान्ति यस्मा एवं विदुषे सोमं क्रीणन्ति ते
क्रवंत्रिन्द्रायो देहिद्व तीयेन त्वात्मन स्तृतीयेन च सहस्रस्य परयस इति सा शबली
पष्ठौह्यकृदे द्वितीयेन त्वात्मन स्तृतीयेन च सहस्रस्य परयस॥ सा यैंद्रियैष्या सैव सा
द्वितीयेन त्वास्य तस्या आत्मन स्तृतीयेन च सहस्रस्य परयस इंद्रियैष्यादत्ता
न्नवतिय एवं विद्वानिंद्रियैष्यां ददाति यस्मा एवं विदुष इंद्रियैष्यां ददति ते क

वंत्यमायोदेहितृतीयेनवात्मनस्तृतीयेनवसहस्रस्यपयसइतिसारजरतीकु
घाम्यंरयुदेद्रुत्रावादित्यैहीमतोऽस्सीयसीतृतीयेनवात्मनस्तृतीयेनवस
हस्रस्यपयसः सायात्तुस्तरस्यणीसैवसातृतीयेनवास्यतस्याआत्मनः
स्तृतीयेनवसहस्रस्यपयसोतुस्तरणीरुतान्नवतियएवंविद्वानतुस्तरणीं
करोतियस्माएवंविदुषेनुस्तरणींकुर्वंतिनाम्वरुवान्मन्यतेतदाऊर्ब्रह्मनवा
दिनोब्रौस्थावैनवाअहाम्भिंलोकेसहस्रयाडसोकोस्तीतितद्यावदितः सह २३०
स्रस्यगोर्गविस्रतिष्ठितातावदस्माल्लोकादसौलोकः सहस्रयाज्ञीवाइमा

लोकान्व्याप्नोत्यथोयावत्सहस्रंयोऽनान्यथोयावत्सहस्रमाश्वीनान्यथो
यावत्सहस्रमश्वानितद्वागवास्त्रणोतिसमाक्रमणयवाएतादीयंतेस
हस्रंयदसृज्यततस्यतार्प्ययोनिरासीद्यत्तार्प्यंत्रित्यस्यनयतिसयोनित्वा
य॥२॥प्रजापतिःप्रजाअसृजततात्रस्मात्सृष्टाःपराच्यआयन्नस्पति
नइतिबिभ्यत्यः सोब्रवीदुपमावर्त्तध्वंतथावैवोस्यामियथाद्यमानान्नृयस्यः
प्रजनिष्यध्व इतितान्योवैनरुतंब्रूहीत्यब्रुवंस्तान्यरुतनिधनेनर्त्तमब्रवी
दीनिधनेनावयत्रिणिधनेनप्राजनयदेतेर्हवाइदं सामनिर्मत्यः प्रजाअ
त्तिव्यप्रजनवऽनयत्यद्यमानमस्यन्नूयोनवतियएवंवेदज्येष्ठसामानिवा

एतानि श्रेष्ठसामानि प्रजापतिसामानि गच्छति ज्यैष्ठ्यं श्रैष्ठ्यं य एवं वेदैतैर्वै सा
मभिः प्रजापतिरिमांल्लोकांत्सर्वान्कामानदुग्ध यदाप्यादुग्ध तदाप्यादोहानामा
प्यादोहत्वं सर्वानिमांल्लोकान्कामान्दुग्धे य एवं विद्वानेतैः सामभिः स्तुते त्र
मेवै लोका एतानि सामान्ययमेव लोको निधनमन्तरिक्षमीनिधनं द्यौस्त्रि
णिधनं यथा क्षेत्रज्ञः क्षेत्राण्येवं संचरत्येवमिमांल्लोकाननुसंचरति य एवं वे
दाग्नेर्वा एतानि वैश्वानरस्य सामानि यत्र वा एतैरग्निं स्तुवंति तत्त्रऊाद्देवो २३१
वाउकोन्नवत्यग्निमुपनिधाय स्तुवते स्वायामेव तद्देवतायां सामेच्छायतन

स्तुत्वोपायति शांतेः स्तुवंति ॥२॥ वाग्वै चावबलीतस्यास्त्रिरात्रो वत्सस्त्रिरात्रो वा एतां
त्रदापयलितघ एवं वेद तस्मा एषा प्रत्ताऽदुग्धे योऽलमन्नाद्याय सन्नयां नन्नाद्याव
रात्रीपरिधाय तं तपिबं द्वादश रात्रीरधः शयीत या द्वादशी स्यात्तस्या उपवसथं
चावलीकिमनं कृत्वा द्धरावास्यः संप्रवदितोर्यत्र ग्राम्यस्य पशोर्नाश्नीयात्तंद्
रण्यंपरेत्य दर्भस्तंब मालभ्य चावलिं चावलीति त्रिराक येघदन्यच्छुनस्यगर्द्ध
नाश्चघति वाश्यपते सा समृद्धा यदि न घति वाश्यपते संवत्सरे पुनराक येद्बलि
स्तम्भुष्मासि विश्वव्यवा ब्रह्म देवानां प्रथमजा ऋतस्यान्नमसि तेजोऽस्यमृतम

श्रुकमसि

सितांत्वाविन्नशबलिदीद्यानांतस्यास्तेपृथिवीपादोंतरिक्षंपादोद्यौःपादःसमुद्रः
पादएषासिशबलितांत्वाविद्मसानइषमूर्जंधुक्ष्ववसोर्धारांशबलिब्रह्म
ना॥३॥विंशाव्रतमन्तगेषट्ंस्वाहा॥॥३॥चतुष्टोमोग्निष्टोमएकविंशउक्थ्यःस
र्वस्तोमोतिरात्रःप्रजापतेर्वाअक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तदश्वोभवत्तदश्वस्याश्वत्वं
तद्देवाअश्वमेधेनप्रत्यदधुरेषवावप्रजापतिंसर्वंकरोतियोश्वमेधेनयजते २३२
एषवावसशारीरःसंभवत्यमुष्मैलोकाययोश्वमेधीसरघावाअश्वस्यसक्थ्या
वृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनप्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमोभवत्यश्वस्यसर्वत्वाययत्तिस्रो

नुष्टुभश्चतस्रोगायत्रीःकरोतितस्मात्त्रिभिस्तिष्ठन्नतितिष्ठतिसर्वान्प्रजा
यमानःप्रतिदधात्यंतोवाअश्वःपशूनामंतोनुष्टुप्छंदसामंतोवि
ष्णुर्देवतानामंतश्चतुष्टोमःस्तोमानामंतस्त्रिरात्रोयज्ञानांय
देष्वेवोनुष्टुभःप्रतिपदोभवंतिचतुष्टोमःस्तोमस्त्रिरात्रोयज्ञो
त तएवैदंतंप्रतिष्ठापयत्येकविंशमहर्भवतियस्मिन्नश्वआलभ्यत
एकविंशोवाइतोसावादित्योद्वादशमासाःपंचर्तवस्त्रयइमेलो
काअसावादित्यएकविंशआदित्यस्यैवैनंमात्रांगमयतितस्यमहाना

स्याः पृष्ठ्यं भवत्यन्यदन्यद्वा एताः पृष्ठ्यं दोहं न्यन्य एते पशव आलभ्यंत एता वा ए
तः समाप्नुवंति यन्महानाम्न्यः पृष्ठं भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय पार्थुरश्मं ब्र
ह्म साम भवति श्वरा वा एषो यतो धृतः परां परावतमेतो रश्मिना वा अश्वो
धृतो यत्पार्थुरश्मं ब्रह्म साम भवत्यश्वस्यैव यत्यै सर्वस्तोमोऽतिरात्रो भव
ति सर्वस्याप्त्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेवैतेनाप्नोति सर्वं जयत्येकयूपो वैकादशि
नी वान्येषां यज्ञानां भवत्येकविंशिन्यश्वमेधस्य खादिरो वा बैल्वो वा पालाशो २३२
वाऽन्येषां यज्ञानां भवति नैतुदारव एकविंशात्परान्तिरश्वमेधस्य नान्येषां पशू

नांते दन्याश्च वद्धं त्यवद्धं त्यश्वमेधस्य दक्षिणतोऽन्येषां पशूनाम वद्धं त्युत्तरतोऽश्व
मेधस्य श्लक्ष्णशाखा वा स्वन्येषां पशूनाम वद्धं ति वेतसशाखा स्वश्वमेधस्य यूप
ग्राम्यान्पशून्नियुंजंत्यारोकेधारण्यान्धारयंत्याग्राम्यान्पशून्घ्नंतेऽत्रारण्यान्
सृजंति॥४॥ त्रयस्त्रिवृतोऽभितिरात्राः सर्वे षोडशिमंतो यो राज्यश्चाशाऽसेतस ए
तेन यजेत राष्ट्रं वा एष स्तोमानाऽ राज्यमेवास्मिन्दधाति यदाक्षाराणि प्रथम
नरुनर्जंत एकाक्षरा वै वाग्वा वोनतिवादायाथ यद्व्यक्षराणि धनमाज्यदोहं भव
त्युत्तरवीरकोरति सेतत्याश्च नरुमाज्यदोहानि भवंत्यन्चरुमेवैनं पश्चात्त्रिः

पवमाना भवंति पशूनेवावरुंधते तनये स्तोमा सुग्मंतश्चायुजश्च तन्मिथुनं तस्मान्मिथुनात्प्रजायते

समर्द्धयंति सर्वे षोडशिमंतो भवंतीन्द्रियं वीर्यं षोडशीन्द्रियेणैवैनान्वीर्येण सम
र्द्धयंति ॥५॥ चतुर्विंशाः पवमानास्त्रिवृंत्याज्यानि पंचदशानि पृष्ठानि सप्तदशो
ग्निष्टोमश्चतुश्चत्वारिंशाः पवमानाः पंचदशान्याज्यानि सप्तदशानि पृष्ठान्ये
कविंशोग्निष्टोमः सोक्थोष्टाचत्वारिंशाः पवमाना एकविंशान्याज्यानि त्रि
णवानि पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशोग्निष्टोम एकविंशान्युक्थानि सषोडशिकानि २२४
पंचदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिः छंदोमपवमानः पशुकामो यजेत पशवो वै छंदो
मा यच्छंदोमान्मध्यतो भवंत्यपिहित्या एवाछिद्रतायै ॥६॥ त्रिवृत्प्रातःसवनं प

चदशं माध्यंदिनं सवनं सप्तदशं तृतीयसवनं चतुर्विंशं प्रातःसवनं चतुश्चत्वा
रिंशं माध्यंदिनं सवनमष्टाचत्वारिंशं तृतीयसवनं सोक्थमेकविंशं षो
डशीशं प्रातःसवनं त्रिणवं माध्यंदिनं सवनं त्रयस्त्रिंशं तृतीयसवनं सो
क्थमेकविंशाः षोडशी पंचदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिरंतर्वसुरिमे लोकास्त्रिरा
त्रोस्तीव वा अयं लोकोस्तीवासौ हि द्विमिवांतरिक्षमस्तीव त्रिरात्रस्य प्रथममहरस्ती २६५
वोत्तमं हि द्विमिव मध्यतः पशवो वै छंदोमा यच्छंदोमा मध्यतो भवंत्यपिहित्या ए
वाछिद्रतायै ॥७॥ त्रिवृत्प्रातःसवनं पंचदशं माध्यंदिनं सवनं सप्तदशं तृतीय

सवनमेकविंशं प्रातःसवनं त्रिणवं माध्यंदिनं सवनं त्रयस्त्रिंशं तृतीयसवनं
सोऽयं चतुर्विंशं प्रातःसवनं चतुश्चत्वारिंशं माध्यंदिनं सवनमष्टाचत्वारिं
शं तृतीयसवनं सोऽयमेकविंशः षोडशी पंचदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिः पराकः
पराकेण वै देवाः स्वर्गं लोकमायं स्वर्गकामो यजेत पराङ्वै तेन स्वर्गं लोकमा
क्रमते यद्वा एतस्मात्कं तदस्य पराकत्पराकस्य पराकत्वं न वै तत्र जग्मुषः किं
चनाकं नास्माच्च कं न भवति य एवं वेद प्रजायास्त्वच्छ्रेष्ठः पराङ्वै वैतेन स्वर्गं २३५
लोकमाक्रमते तद्यदेकविंशः षोडशी भवति पंचदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिस्तेना

स्मिंल्लोके प्रतितिष्ठति ॥ २ ॥ चतुर्विंशाः पवमानास्त्रिवृंत्याज्यानि पंचदशानि
पृष्ठानि सप्तदशोऽग्निष्टोमश्चतुर्विंशाः पवमानाः पंचदशान्याज्यानि सप्तदशा
नि पृष्ठान्येकविंशोऽग्निष्टोमः सोऽयं चतुर्विंशाः पवमानाः सप्तदशान्याज्या
न्येकविंशानि पृष्ठानि त्रिणवोऽग्निष्टोमः सोऽयं चतुर्विंशाः पवमाना एक
विंशान्याज्यानि त्रिणवानि पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशोऽग्निष्टोम एकविंशान्युक्था
नि सषोडशीकानि पंचदशी रात्रिस्त्रिवृत्संधिरत्रिरकामयत चत्वारो मे वी
रा आजायेरन्निति स एतमपश्यत्तस्य चत्वारो वीरा आजायंत तस्य चत्वारो

वीराजायंते य एवं वेद एक॰स्तोममुक्थ्यैकमन्यारंतते वीरजननं वै स्तोमा वी
र मे वास्मै तत्प्रजनयति चतुर्विं॰शाः पवमाना नवंति चतुर्विं॰शात्यह्ना रागा
यत्री प्रजननं गायत्री प्रजात्या उन्नयस्तोमा युग्मंतश्चायुजश्च तन्मिथुनं त
स्मान्मिथुनात्प्रजायते अग्निष्टोमः प्रथममहरुक्थ्यो द्वितीयः षोडशी तृती
यमतिरात्रश्चतुर्थं नानावीर्यतायै नानावीर्याण्यहानि करोति गायत्रं वै प्र
थममहस्त्रैष्टुभं द्वितीयं जागतं तृतीयमानुष्टुभं चतुर्थं तदाहुर्यत्तृती ३३६
येऽहनि षोडशिनं गृह्णीयुस्तृतीयेनाह्नानुष्टुभमाक्रामयुरछंदश्चतुर्थमहः

स्यादानुष्टुभो वै षोडशीति चतुर्थेऽहनि षोडशी ग्रहीतव्यः स्वआयतने षोड
शीगृह्यातछंदोभिरहानि नानावीर्याणि करोति नोधसं प्रथमस्याह्नो ब्र
ह्मसाम श्रैतं द्वितीयस्य श्रायंतीयं तृतीयस्य त्रैशोकं चतुर्थस्य तदाहुः प
च॰शाद्वा एष यज्ञ्पास यस्माछंदसोऽधिकनीयश्छंदउपैतीति तद्यदेषा
चतुर्थेऽहन्यतिजगती क्रियतेऽनपत्र॰शायकालेयं प्रथमस्याह्नोऽछा
वाक साम माधुछंदसं द्वितीयस्य रौरवं तृतीयस्य समंतं चतुर्थस्य ना
नावीर्यतायै नानावीर्याण्यहानि करोत्यग्नित्वाहेषत्तास्तुतइतिटती

यस्याह्नो रथंतरं कस्तमिंद्र त्वावसविति वामदेव्यं यज्ञायथा यथा यथा ऋत्वे
तिवडुर्थस्याह्नो बृहद्देउ मधोर्मदिंतरमिति वामदेव्यं छंदसां नानावी
र्यतायै नानावीर्याण्यहानि करोति ॥ ३ ॥ त्रिवृत्पंचदशो ग्निष्टोमः प्रथम
महरयोत्तरस्याह्नश्चतुर्विंशं बहिष्पवमानं पंचदशानि त्रीण्याज्यानि
सप्तदशमच्छावाकस्यैकविंशो माध्यंदिनः पवमानः सप्तदशो द्वे पृष्ठे ए
कविंशे द्वे एकविंशं तृतीयसवनं सोऽह्नं तृतीयस्याह्न एकविंशं २३२
बहिष्पवमानं त्रीण्याज्यानि पंचदशमच्छावाकस्य चतुर्विंशो मा

ध्यंदिनः पवमान एकविंशो माध्यंदिनः पवमानो निपृष्ठानि त्रिणवं तृतीयस
वनं द्वे चोक्थे एकविंशमच्छावाकस्य चतुर्थस्याह्नश्चतुर्विंशाः पवमानाः
पंचदशः होतुराज्यं सप्तदशानि त्रीण्येकविंशानि पृष्ठानि त्रयस्त्रिं
शोऽग्निष्टोम एकविंशान्युक्थानि सषोडशिकानि पंचदशी रात्रिस्त्रि
वृत्संधिर्जमदग्निः पुष्टिकाम एतमाहरत्स इमान्पोषानपुष्यद्यदिदमा
ऊर्न्वाश्चैव पलितौ संजानाते इति तत्सर्वानेवैते न पोषान्पुष्यंति ज
गती छंदोऽन्ते संपद्यते जगती वै छंदसां परमं पोषं पुष्टा परममेवैते न पो

षंजुष्मतिपुरोडाशिन्य उपसदोन्नवंतिपश्वावोवैपुरोडाशाः पशुष्वेव प्रति
तिष्ठत्यग्नेवैत्रिंवेरधरमापितरंवैश्वानरमवस्तेकरिंद्रायदेवेभ्योजुष्टं
ताहविःस्वाहादेवावश्विनौमधुकशयाधेमंयज्ञंयजमानायमिमिक्ष
ऽ तरिंद्रायदेवेभ्योजुष्टंताहविःस्वाहादेवविष्णउरुर्वंधास्मिन्यज्ञेयजमा
नायाधिविक्रमस्वेंद्रायदेवेभ्योजुष्टंताहविःस्वाहादेवसोमरेतोधा
अधास्मिन्यज्ञेयजमानायैधींद्रायदेवेभ्योजुष्टंताहविःस्वाहादेवस २३८
वितःसुसावित्रमधास्मिन्यज्ञेयजमानायासुवःस्वेंद्रायदेवेभ्योजुष्टंता

हविःस्वाहादेवधातःसुधाताधास्मिन्यज्ञेयजमानायैधींद्रायदेवेभ्योजुष्टंता
हविःस्वाहादेवाग्रावाणोमधुमतीमधास्मिन्यज्ञेयजमानायवाग्वंवदतेंद्रायदे
वेभ्योजुष्टंताहविःस्वाहादेव्यनुमतेन्वद्यमंयज्ञंयजमानायमन्यस्वेंद्रायदे
वेभ्योजुष्टंताहविःस्वाहादेव्यदितेस्वादित्यमधास्मिन्यज्ञेयजमानायाध्व
वःस्वेंद्रायदेवेभ्योजुष्टंताहविःस्वाहादेव्यआपोनप्त्रंम्यधमधास्मिन्यज्ञेयज
मानायेंद्रायदेवेभ्योजुष्टंताहविःस्वाहासदःसदःप्रज्ञावानृतुर्जुषाणइंद्राय
देवेभ्योजुष्टंताहविःस्वाहादेवत्वष्टःसुरेतोधाअधास्मिन्यज्ञेयजमानायेधींद्रा

यदेवेन्योऽजुहुतानुवि:स्याहाग्नेयएककपालआश्विनोद्विकपालोवैष्णवस्त्रिकपा
लः सौम्यश्चतुष्कपालः सावित्रः पंचकपालो धात्रः षट्कपालो मारुतः सप्तकपालो
बार्हस्पत्योष्टाकपालोमैत्रोनवकपालोवारुणोदशकपालऐंद्रएकादशकपालो
वैश्वदेवोद्वादशकपालः॥१०॥त्रिवृत्प्रातःसवनंपंचदशंमाध्यंदिनंसवनंस
प्तदशंतृतीयसवनंपंचदशंप्रातःसवनंसप्तदशंमाध्यंदिनंसवनमेकविंशं २३९
तृतीयसवनंसोक्थंसप्तदशंप्रातःसवनमेकविंशंमाध्यंदिनंसवनंत्रिण
वंतृतीयसवनंसोक्थमेकविंशंप्रातःसवनंत्रिणवंमाध्यंदिनंसवनंत्रयस्त्रिं

शंतृतीयसवनंप्रत्यवरोहीएषक्रतूनांत्रिणवंप्रथमंद्वेएकविंशौसषोडशिके
पंचदशीरात्रिस्त्रिवृत्संधिर्वसिष्ठःपुत्रहतोहीनइवामन्यतसएतमपश्यत्सो
ग्रंपर्यैद्धोहीनइवमन्येतसएतेनयजेतयस्तोमास्तोममनिसंक्रामत्यया
देवाग्रंरोहतिवसिष्ठस्यजनित्रेनवतःप्रजात्यैप्रत्यवरोहीएषक्रमस्याक्र
उक्थानिनवंतिप्रतिष्ठित्यै॥११॥त्रिवृदग्निष्टोमःपंचदशाउक्थ्याःसप्तदशा
उक्थ्यएकविंशोतिरात्रोविश्वामित्रस्यसंजयोजंतुर्हैचीवंतोराष्ट्रआदि॰
मंनसविश्वामित्रोराक्रत्वोराज्ञेतमपश्यत्सराष्ट्रमनवदराष्ट्रमितरेत्राह

ऊा१

स्तस्कैव्यवान्यजेतभवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवतियएवंवेदज्योतिर्वाएष

विक्नितोज्योतिष्प्रजानांभवतियएवंवेदचतुष्टोमोवाएषचतुष्पाद्दाःपश्चाव

पशुष्वेवप्रतितिष्ठत्येकविंशाःस्तोमानातियंतिप्रतिष्ठावाएकविंशो क

ततएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठति॥१॥द्वित्रिहृतीसवनेपंचदशमेकंद्वेपंचद

शेसवनेसप्तदशमेकंद्वेसप्तदशेसवनेएकविंशमेकंद्वेएकविंशेसव

नेत्रिणवमेकंद्वेत्रिणवेसवनेत्रयस्त्रिंशमेकंवत्यवरोहीएकच्छानित्रि २४०

णवंप्रथमंद्वेएकविंशेसषोडशिकेपंचदशीरात्रिस्त्रिहृत्संधिर्देवाश्चवा

असुराश्चाईस्पर्द्धंततेनव्यजयंततेऽब्रुवन्वाचोमिथुनेनविजयामहैयतरे

नोवाचोमिथुनंनप्रतिविंदांस्तेपराभवानितितेदेवाएकइत्यब्रुवन्नेकेत्य

सुरावाचोमिथुनंप्रत्यविंदन्द्वावितिदेवाअब्रुवन्द्वेइत्यसुरावाचोमि

थुनंप्रत्यविंदंस्त्रयइतिदेवाअब्रुवंस्तिस्रइत्यसुरावाचोमिथुनंप्र

त्यविंदंश्चत्वारइतिदेवाअब्रुवंश्चतस्रइत्यसुरावाचोमिथुनंप्रत्यविं

दन्पंचेतिदेवाअब्रुवन्नासुराअविंदंस्ततोदेवाअभवन्परासुराअभव

त्यात्मनापरास्यभ्रातृव्योभवतियएवंवेदसंवत्सरोवाएषांतद्वीर्यमन्नाद्य

महयंतं संवत्सरं वीर्यमन्नाद्यं चाश्नुते व्यस्य हं देय एवं वेद पंचरात्रो वा एष पांक्तः
पुरुषः पांक्ताः पशवस्तेन पुरुषं च पशूंश्चाप्नोत्यस्थूरिर्वा एष संततो यज्ञो द्वौ
द्वौ हि स्तोमावहर्वहतो यं कामं कामयते तमेतेनाश्नुते यत्र यत्र ह्यस्थूरि
णा कामयते तत्तदश्नुते ऽन्या संग्यः पंचाहो भवति संतत्यै व्यत्यवरोही एक
तमस्याग्न्युक्थानि भवंति प्रतिष्ठित्यै ॥१३॥ त्रिवृदग्निष्टोमः पंचदशा उक्थ्याः
सप्तदशा उक्थ्याः पंचदशा उक्थ्यः सप्तदशोऽतिरात्रः पंचशारदीयो मरुतां २८१
स्तोमो यः कामयेत बहुः स्यामिति स एतेन यजेत मरुतो वै देवानां भूयिष्ठा

बहुरेव भवति सप्तदशाः स्तोमा भवंति प्रजापतिर्वै सप्तदशः प्रजापतिमे
वाप्नोत्यग्रस्तपो वि मरुद्भ्य उद्धरत् चौदनानिंद्रायाबध्नात्तेव वज्रमादायान्य
पतंस्त एतत्कयाशुभीयमपश्यंस्तेनाकामयंत तत्कयाशुभीयं शस्यते
शांत्या एव सप्तदश पृश्नीरुद्धरत् पंचवर्षाः सप्तदश पृश्नीस्त्रिवत्सा अप्रवी
ता स्तान्पर्यग्निकृतानप्रोक्षितानेतराः सृजंति ततः संवत्सरे
नवनीतपृश्नीरुग्णा आलभंते तांश्चैवोद्धरेत् स्तान्पर्यग्निकृतानप्रोक्षि
तानेतरालंनं नेये तरांस्सृजंति ततः संवत्सरे राज्ञी वा आलभंते तांश्चैवो

द्रूः स्तान्पर्यग्निकृतान्प्रोक्षितानेतरालभंते प्रेतरांस्त्सृजंति ततः संवत्सरेपि
त्रींगीरान यंति तांश्चैवो द्रूः स्तान्पर्यग्निकृतान्प्रोक्षितानेतरालभंते प्रेत
रांस्त्सृजंति ततः संवत्सरेस्मात्स्रंगीरान यंति तांश्चैवो द्रूः स्तान्पर्यग्निकृतान्
प्रोक्षितानेतरालभंते प्रेतरांस्त्सृजंति ततः संवत्सरे स्तोमानवंति त्रींस्त्रीन
न्यह्नमालभंते पंचोत्तमेहन्यग्नेः सौमीये ऐंद्रामारुतावुद्वाणमारुत्यावत्स
यतर्योयदि रुद्रोत्निमन्येतानयेकद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निरूप्याथान्य २४२
मालभेत यदि स्तश्रीर्यंत नौममेककपालं निरूप्याथान्यमालभेत यद्य

वसीदेन्नैर्ऋतं चरुं निरूप्याथान्यमालभेत यद्यप्सु म्रियेतापोनप्त्रीयं चरुं निरूप्या
यान्यमालभेत यद्यंधः स्यात्सौम्यं चरुं निरूप्याथान्यमालभेत यदि स्लवणो वाकूटो
वास्याद्बार्हस्पत्यं चरुं निरूप्याथान्यमालभेत यदि पलायेत वायव्यं चरुं निरूप्या
यान्यमालभेत यदि ब्रासहाजयेयुरिंद्राय प्रसह्वन एकादशकपालं निरूप्याथान्य
न्यमालभेत यद्यन्येतमत्कनाम्रियत प्राजापत्यं द्वादशकपालं निरूप्याथान्य
मालभेतेतेनवाएकयावाद्रौं गां दमोवेतस्वतीष्ठा सवमिद्धिमाद्रौंस्सवमिद्धि
मच्छ्नोतियएचं वदा ॥२४॥ ज्योतिष्टोमोग्निष्टोमो गोरुच्छ्यो महाव्रतं गोरुछात्रा

न ३

युरतिरात्रः संवत्सरो वै ब्रध्नं तस्य वसंत ऋतुर्मुखं ग्रीष्मश्च वर्षाश्च पक्षौ शरन्मध्यं
हेमंतः पुच्छं तस्मात्तदेरमोषधयो निसंपद्यंते शरद्धि मध्यं संवत्सरस्याहुतं वा
एते ऋध्नुवंति ये पुरा संवत्सराद्बलमुपयंत्येते तदेवतमाप्तं यत्पंचरात्रे पंचहान्तव
आप्तेन व्रतेन रक्तेन सर्वमायुरेति य एवं वेद ॥ १५ ॥ एकविंशः प्रपाठकः ॥ पृष्ठ्यः
षडहस्त्रतवो न प्रत्यतिष्ठंस्त एतेन प्रत्यतिष्ठन्प्रतिष्ठाकामो यजेत प्रत्येव
तेन तिष्ठति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रतितिष्ठति पृष्ठ्यः षडहो भवति प्रत्यस्तमध्येप्र २४२
त्यस्तं चोतनर्त्तवश्चार्ध्नुवंन्नध्यास एव ॥ १ ॥ त्रिवृदग्निष्टोमः पंचदशोक्थ्यः सप्त

दशोत्तरोक्थ्यो ज्योतिर्गौरायुरतिरात्रो यः कामयेत सर्वमायुरियामिति स एतेन यजेत
यत्र्यहः पुरस्ताद्भवति त्रयः प्राणापानव्यानास्त एव तत्संधीयंतेऽथ यज्ज्योतिर्गौरायु वे
रतिरात्रो भवति प्रतिष्ठित्यै ॥ २ ॥ अन्न्या संग्युः पंचाहो विश्वजिदतिरात्रोऽन्यस्मै कामा
य सत्रमन्यस्मै यज्ञो न तत्सत्रेणाप्नोति यस्मै कं यज्ञो न तद्यज्ञेनाप्नोति यस्मै कामं
सत्रं सत्रमिव वा एतद्यदनुलोमं पृष्ठानि यदेकस्था पृष्ठानि भवंत्येकधैवास्मिं
स्तदोजो वीर्यं दधात्यन्नं पृष्ठान्यन्नाद्यमेवास्मिन्दधाति पराचः पृष्ठानि पश्चाद्वे
वप्रतितिष्ठत्यन्यासंग्यः पंचाहो भवति संनत्यै विश्वजिदतिरात्रो भवति विश्वसा

न्निर्जित्यै॥३॥एष्य:षडहो महाव्रतमतिरात्रं सप्तऋषय एतेनार्ध्नुवंस्तेनर्द्धिस्तस्मादे
तेन यजेतऋध्या एव सप्तशीरसि प्राणा: प्राण इंद्रियाणींद्रियाण्येवैतेनाप्नोति
सप्तग्राम्या: पशवस्तानेतेनाप्नोति व्रतं सप्तमस्याह्न: षष्ठं भवति तद्यन्ना
मन्नं वै व्रतमन्नाद्यमेवैतेनाप्नोति एष्य: षडहो भवति प्रत्यक्षमध्ये प्रत्यक्षं
त्येतेन सप्तऋषय आर्ध्नुवन्नृध्या एव॥४॥एष्य: षडह: सप्तदशं महाव्रत
मतिरात्रस्तस्य त्रिवृच्छिर: पंचदशौ पक्षौ सप्तदश आत्मैकविंशं पुच्छमेते २७७
न वै प्रजापति: प्रजा असृजत प्रप्रजया प्रपशुभिर्जायते य एवं वेद सप्तदशो

वै प्रजापतिर्यत्सप्तदशं व्रतं भवति प्रजापतिमेवाप्नोति यत्त्रिवृच्छिरो भवति नव प्राणा:
प्राणेष्वेव प्रतितिष्ठति यत्पंचदशौ पक्षौ सवीर्यत्वाय सप्तदश आत्मा भवति प्रजा
पतिर्वै सप्तदश: प्रजापतिमेवाप्नोत्येकविंशं पुच्छं भवति प्रतिष्ठित्यै॥५॥एष्य
षडह: छंदोमपवमानं महाव्रतमतिरात्र: पशुकामो यजेत पशवो वै छंदोमा
पछंदोमा: पवमानानामहाव्रतस्य भवंति पशूनेवावरुंधतेऽन्ये स्तोमा युग्मं
युग्मं तश्चायुजश्च तन्मिथुनं तस्मान्मिथुनात्प्रजायते॥६॥अन्यासंग्य: पंच
हो यत्त्रयस्त्रिंशाऽमहस्तस्य चतुस्त्रिंशोऽग्निष्टोम: सप्तदशं महाव्रतमतिरा

त्रस्तस्यचतुर्विंशंबहिष्पवमानंत्रिवृच्छिरः पंचदशौपक्षौसप्तदशआत्मैकविं
शंपुछमेतेनवैजमदग्निः सर्वान्पोषानपुष्यत्सर्वानेवैतेनपोषान्पुष्यतियदस्या
संग्यः पंचाहः पुरस्ताद्भवतिसंतत्याएवाथैतत्रयस्त्रिंशमहः त्रयस्त्रिंशोदे
वतादेवताएवाप्नोतितस्यचतुस्त्रिंशोग्निष्टोमः प्रजापतिश्चतुस्त्रिंशोदेवता
नांप्रजापतिमेवाप्नोतिचतुर्विंशंबहिष्पवमानंभवतिमध्यंतस्यचतुर्विंशा
त्यक्षरागायत्रीप्रजननंगायत्रीप्रजात्याउभयेस्तोमायुग्मंतश्चायुजश्चतस्मि २८५
थुनंतस्मान्मिथुनात्प्रजायतेयत्त्रिवृच्छिरोभवतिनवप्राणाः प्राणेष्वेवप्रतितिष्ठ

तियत्पंचदशौपक्षौसवीवधत्वायसप्तदशआत्माभवतिप्रजापतिर्वैसप्तद
शः प्रजापतिमेवाप्नोत्येकविंशंपुछंभवतिप्रतिष्ठित्यै ॥७॥ ज्योतिष्टोमोग्नि
ष्टोमोगौरुक्थ्यआयुरुक्थ्योभिजिदग्निष्टोमोविश्वजिदग्निष्टोमः सर्वजिद
ग्निष्टोमः सर्वस्तोमोतिरात्रएतेनवाह्नोत्यन्यादेवताअभवदत्यन्याः
प्रजाभवतियएवंवेदयज्ज्योतिर्गौरायुस्त्र्यहः पुरस्ताद्भवतिप्रज्ञातांस्तो
मानुपेतीमानेवलोकानेष्वेवलोकेषुप्रतितिष्ठत्यथाभिजिदभिजिता
वैदेवाइमांलोकानभ्यजयन्विश्वजिताविश्वमजयंत्सर्वस्तोमोतिरात्रो
सर्वजितासर्वमजयं

नवति सर्वस्याप्त्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेवैतेनाप्नोति सर्वं जयति ॥८॥ चत्वारि
त्रिंशत्यहान्यग्निष्टोममुक्थ्यानि विश्वजिन्महाव्रतं ज्योतिष्टोमोतिरात्र एतेन वै
प्रजापतिः पुरुषमस्तजत सर्वं सर्वस्यान्नाद्यस्याधिपत्यमगच्छ सर्वस्यान्ना
द्यस्याधिपत्यं गच्छति य एवं वेद शिरो वा अग्रे संभवतः संभवति ऊर्ध्वावि
हितं वि शिरः प्राणश्चक्षुः श्रोत्रं वागात्मा वै पृष्ठानि यत्पृष्ठान्युपेति शिर एवा
त्मानमनुसंदधाति तद्वै पुरुषमनक्तस्तस्माच्छन्नमेवव्रतमपि दधात्यथ २८६
यज्ज्योतिष्टोमोतिरात्रोनवत्पन्नस्तस्य क्लृप्त्यै ॥९॥ पृष्ठ्यः स्तोमः षडहो विश्व

जिदतिरात्रोन्यस्मै वै कामाय सत्त्रमन्यस्मै वै कामाय यज्ञो न तत्सत्त्रेणाप्नो
ति यस्मै कं यज्ञो न तद्यज्ञेनाप्नोति यस्मै कं सत्त्रं सत्त्रमिव वा एतद्यदनु
लोमं पृष्ठानि यदेकधा पृष्ठानि नवं त्वेकधैवास्मिंस्तदोजो वीर्यं दधा
त्यन्नं पृष्ठान्यन्नाद्यमेवास्मिन्दधाति पत्रावः पृष्ठानि पश्चाद्घेव प्रतितिष्ठन्ति
यद्वै मनुष्याणां प्रत्यक्षं परोक्षं तद्देवानां परोक्षमथ यन्मनुष्याणां परो
क्षं तद्देवानां प्रत्यक्षमेतद्वै परोक्षं व्रतं यद्विश्वजित्प्रत्यक्षमेवैतेनान्नाद्य
मवरुन्धे ॥१०॥ पृष्ठ्यः षडहो महाव्रतं ज्योतिष्टोमोतिरात्र एतेन वै देवा

देवत्वमगछन्देवत्वंगछतियएवंवेदतद्वैव्रतमाप्तंयदष्टरात्रेऽग्निष्टोमोद्वि
तऽसंपद्यंतेऽथयऽत्यग्निष्टोमोतिरात्रोभवत्यकृत्स्नस्यकृत्स्नत्वायाष्टरा
त्रेणवैदेवाःसर्वमाश्नुवतसर्वमश्नुतेयएवंवेद॥११॥पृष्ठ्यःषडहोज्योति
श्रेव गौरायुरतिरात्रोदेवावैमृत्योरबिभयुस्तेप्रजापतिमुपाधावंस्तेभ्यए
तेननवरात्रेणामृतत्वंप्रायछदेतद्वावमनुष्यस्यामृतत्वंयत्सर्वमायु
रेतिवसीयान्भवतिसर्वमायुरेतिवसीयान्भवतियएवंवेदनवरात्रो २४७
वाएषनवप्राणाःप्राणेष्वेवप्रतितिष्ठतिपृष्ठ्यःषडहोभवतित्रय्यस्तमध्या

य अथयज्ज्योतिर्गौरायुरतिरात्रोभवतिप्रतिष्ठित्यै॥१२॥ज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमो
गौरुक्थ्यआयुरुक्थ्योन्यासंग्यःपंचाहोविश्वजिदतिरात्रःपशुकामोय
जेतयज्ज्योतिर्गौरायुस्त्र्यहःपुरस्ताद्भवतिप्रज्ञातांस्तोमानुपेतीमाने
वलोकानेष्वेवलोकेषुप्रतितिष्ठत्यथयदन्यासंग्यःपंचाहोमध्यतोभ
वतिपांक्तःपुरुषःपांक्ताःपशवस्तेनपुरुषंचपशूंश्चाप्नोतिविश्वजिदति
रात्रोभवतिविश्वस्याभिजित्यै॥१३॥त्रिवृदग्निष्टोमःपंचदशाउक्थ्यस्त्रिवृ
दग्निष्टोमःसप्तदशोऽग्निष्टोमएकविंशाउक्थ्याःसप्तदशोऽग्निष्टोमस्त्रिणवो

नाग्निष्टोमेनैवस्तोतव्यंनिगद्यमध्यतछंदोःप्रजयापशुभिःप्रजायै ३

ग्निष्टोमस्त्रयस्त्रिंशःशातछ्यस्त्रिणवोग्निष्टोमोविश्वजिदतिरात्रःइंद्रोसुरान्
हत्वाकार्यंविचित्सर्वमिवामन्यततंदेवाएतेनस्तोमेनायाजयंस्सपाप्मनोनैर्दश्यम
गच्छत्तस्माद्विष्णुहतोवादंडहतोवादशमीनैर्दश्यंगच्छतिदशादशिनीवाएषावि
राडन्नंविराडन्नाद्यमेवास्मिन्दधात्यग्निष्टोमनवैदेवाश्चसुरान्निगद्यमध्यतः
छंदःप्रजयापशुभिःप्राजायंतेत्रिककुब्वाएषयज्ञःस्त्रिककुत्समानानांश्रेष्ठानां ना
यत्नवतियएवंवेद॥१४॥त्रयस्त्रिवृतोग्निष्टोमाःस्त्रयःपंचदशाउच्छ्यास्त्रय २७८
सप्तदशाउच्छ्याएकविंशोतिरात्रःकुसुरुबिंददशरात्रोयःकामयेतबहुः

स्यामितिसएतेनयज्ञेतयजृणएशस्तोमाबहुरेवभवतिसहत्रिवृतःसहपंचदशाःसह
सप्तदशाएकविंशोतिरात्रोभवतिप्रतिष्ठित्येज्योतिर्वाएषविक्षितोज्योतिःश्रेष्ठा
नांभवतियएवंवेदचतुष्टोमोवाएषचतुष्पादाःपशवःपशुष्वेवप्रतितिष्ठत्येक
विंशाःस्तोमानातियंतिप्रतिष्ठावाएकविंशःप्रत्येवतिष्ठत्येतेनवैकुसुरु
बिंदउद्दालकिरिष्ट्वाभूमानमाश्नुतभूमानमश्नुतेयएवंवेद॥१५॥अन्यासं
गपःपंचाहश्चत्वारःछंदोमाविश्वजिदतिरात्रःपशुकामोयजेतयदन्यासंगपःपं २४९
चाहःपुरस्ताद्भवतिपांक्तःपुरुषःपांक्ताःपशवस्तेनपुरुषंचपशूंश्चाप्नोतिछंदो

नामध्यतो भवंति पशवो वै छंदोमाः पशूनामवरुध्यै विश्वजिदतिरात्रो भवति विश्व
स्याभिजित्यै ॥२॥ त्रिवृष्टोमोग्निष्टोमो ज्योतिरुक्थ्यस्त्रिवृष्टोमोग्निष्टोमो गौरुक्थ्यो भिजि
दग्निष्टोमो गौरुक्थ्यो विश्वजिदग्निष्टोम आयुरुक्थ्यो विश्वजिदग्निष्टोमः सर्वस्तोमो
तिरात्रो देवा वा असुरैर्हन्यमानास्ते प्रजापतिमुपाधावंस्तेभ्य एतां देवपुरं प्रा
यच्छत्तां प्राविशन्ननिवर्यमाणं जायाजयेदेतामेव देवपुरं प्रविशत्यस्तृत्यै ॥३॥
अन्यासंग्यः षडहस्त्रयश्छंदोमाश्चतुष्टोमोग्निष्टोमो विश्वजिदतिरात्रः स्वाराज्यो वा
एष यज्ञः स्वाराज्यं गच्छति य एवं वेद प्रजापतिर्हि स्वाराज्यं परमेष्ठी स्वाराज्यं परमेष्ठितां २८९

गच्छति य एवं वेदोत्तरे दृढ्रथंतरे भवतस्तद्धि स्वाराज्यमयुतं दक्षिणास्तद्धि स्वाराज्यं षड्विंशः
स्तोमो भवति सद्धि स्वाराज्यं चतुष्टोमाः स्तोमाः सत्यं तोनं श्रियागच्छति य एवं वेदै ते भवै देमहृध
द्धौ तापौंडरीकः दृष्ट्वास्तु दान्तस्त्री स्वन्नरे सर्वामृद्धिमार्ध्नोत्सर्वामृद्धिमृध्नोति य एवं वेद ॥४॥
इति द्वाविंशः प्रपाठकः ॥ अतिरात्रः पृष्ठ्यः षडहः सर्वस्तोमोतिरात्र त्वस्वत्वारश्छंदोमा अ
तिरात्र एष वा आप्तो द्वादशाहो यत्त्रयोदशरात्रः समानो ह्येष यत्प्रायणीयश्चोदयनीयश्चा
तिरात्रौ यं कामं कामयंते तमेतात्तिरस्त्यश्क्रवतेगरूपतेस्तवाग्गुपदास्तुकाभवति तद्य
न्मध्ये सर्वस्तोमोतिरात्रो भवति तेन गरूपतेर्वाग्निरुपदास्तुकाभवसे तावा अर्यसिगरू
पतयश्चारुणिर्होतारः स्तनगास्तुपयंति ते सर्वामृद्धिमार्ध्नुवंत्सर्वामृद्धिमृध्नुवंति य एता

उपयंति॥१॥ अतिरात्रो द्वादशाहस्य दशाहानि महाव्रतं चातिरात्रश्च वाग्वा एषा व्रतायते
यद्द्वादशाहस्तां विच्छिंद्युर्यन्मध्येतिरात्रं कुर्युर्यदुपरिष्टाद्व्रतमुपयंति न वाचं विच्छिंद-
त्याक्रवंति त्रयोदशां मासमेता वै प्रतिष्ठितास्त्रयोदशरात्रयः प्रतितिष्ठंति य एता उप-
यंति॥२॥ अतिरात्रः पृष्ठ्यः षडहः पृष्ठ्यः षडहस्त्रयस्त्रिंशारं न णो तिरात्रः कामस-
न यो वा एतारात्रयो विराड्द्विदशा त्वैकादशी प्रजा द्वादशी पशवस्त्रयोदशी कामाय
चतुर्दशी सर्वानेवैतानि कामानवरुंधत एतावाव ब्रध्नस्य विष्टपो यदेतौ त्रयस्त्रिंशौ
मध्यतः संधीयेते तेन ब्रध्नस्य विष्टपं रोहंति द्विः पृष्ठान्युपयंत्यनिरुक्तमिवै तानिरुक्तानां २५०
रा दं धते पंचदश्यावा एतौ त्रयोयंकामं कामयंते तमेतानिरन्यक्षव ते नेय पत्रा हि पंचदशी काम

यते तत्त्रदन्य श्कृते त्रिवृता प्रयंति त्रिवृतो घंति प्राणा वै त्रिवृत्स्तोमानां प्राणैरेव प्रयंति प्राणेषु
प्रतितिष्ठंति॥३॥ अतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुस्त्र्यहः पृष्ठ्यः षडहः आयुर्गौर्ज्योतिरतिरात्रो या-
स्तस्यैवोदकेवाविवाहेवामीना ४स्तर ४ स्त एता उपेयुर्यज्ज्योतिर्गौरायुस्त्र्यहः प्रज्ञातांस्तो-
मानुपयंती माने व लोकाने ष्व लोकेषु प्रतितिष्ठंत्यथ यत्पृष्ठ्यः षडहो मध्यतो न वत्येष
वावदेवतस्योदेवतस्यमेव लदारोहंति तस्यान्नवं नित्रवसीयस स्तस्यमाक्रवंत्यथय
दायुर्गौर्ज्योतिरतिरात्रो यने तायंति तेन पुरैनरायंति॥४॥ अतिरात्रो गौश्चायुश्च द्वे अहनी
द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्रो यद्गौश्चायुश्च द्वे अहनी नवतो मिथुनौ स्तोमावुपयंति प्रजा-
त्या अथ यान्येव द्वादशाहस्य दशाहानि दशाहानि वाचमविच्छिन्नामुपयंति प्रजननाये

नायवै प्रतिष्ठिताश्चतुर्दशरात्रयः प्रतितिष्ठंति य एता उपयंति ॥५॥ अतिरात्रं यः पृष्ठ्यः
षडहो महाव्रतं पृष्ठ्यः षडहस्त्रयस्त्रिंशास्तणोतिरात्र एतानि वै देवा देवत्वमगछ
न्देवत्वं गछंति य एता उपयंत्येतद्वै देवानां सत्त्रं तदद्यापि देवाः सत्त्रमासते पौर्णमा
स्यतिरात्रोथ यानि षडहानि स पृष्ठ्यः षडह एकाष्टका महाव्रतमथ यानि षडहानि स
पृष्ठ्यः षडहो मावास्यातिरात्रस्तस्मान्नर्हि मनुष्याणां न स्तुतो देवानां हि तर्हि स्तुतः
त्रत्यहमेवैतानि देवता अभ्यारोहंति प्रतिनोदात्क्नुनय्यमितरमनुपश्चोदीत्वेस्न्त
त्रलिनोदाय ॥६॥ अतिरात्रस्त्रिवृदग्निष्टुदग्निष्टोमो ज्योतिर्गौरायुस्त्र्यहः पृष्ठ्यः षड
ह आयुर्गौर्ज्योतिरतिरात्रः सत्त्रं वा एता रात्रयोत्तिनिर्वदंति ब्रह्मवर्चसकामा उपेयुर्य २५१

त्रिवृदग्निष्टुदग्निष्टोमो नवति ब्रह्म तद्यशमार्द्धयति ब्रह्मवर्चसं वै त्रिवृद्यज्ज्योतिर्गौरायुस्त्र्य
हः प्रज्ञाता स्तोमा उपयंतीमानेव लोकानेधयल्लोकेषु प्रतितिष्ठंत्यथ यत्पृष्ठ्यः ष
डहो मध्यतो नवत्यन्नं वै पृष्ठान्यन्नमेव तन्मध्यतो धीयते तस्मान्मध्ये सदन्नं
धिनोत्यथ यदायुर्गौर्ज्योतिरतिरात्रो येनेतो यंति तेन पुनरायंति ॥७॥ त्रिवृदग्नि
ष्टुदग्निष्टोमो ज्योतिर्गौरायुस्त्र्यहो द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्रोन्यस्मै विकामायस
त्रमन्यस्मै यज्ञो न तत्सत्त्रेणाप्नोति यस्मै कं यज्ञो न तद्यज्ञेनाप्नोति यस्मै कं सत्त्रं द
यदन्यतोतिरात्रास्तेन यज्ञोथ यानि द्वादशाहस्य दशाहानि तेन सत्त्रमुत्तावै

तानिः कामावेवरुंधते ॥८॥ अतिरात्रौ ज्योतिर्गौरायुरित्यभितो द्वादशाहस्य दशाहा
न्यतिरात्राः प्रजाकामा उपेयुरेतान्निर्वै प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजया
अपश्चन्निर्जाम्यं तेय एता उपयंति यज्ज्योतिर्गौरायुरित्यहः प्रज्ञातां स्तोमा
नुपयंतीमानेव लोकानेष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठंत्यथ यानि द्वादशाहस्य
दशाहानि वाव मविछिन्नामुपयंति प्रजननाय तावै प्रतिष्ठितापंचद
शरात्रयः प्रतितिष्ठंति य एता उपयंति ॥९॥ एता एव समहाव्रता एतानि २५२
व्य वहिंद्राः परमां विजितिं विजयांतं पंचदशो वै वज्रोन वाव्रग्रीगृहीतेन वज्रे
परमामेवैतानि विजितिं विजयंते

एवीर्यं करोति यत्षोडश्यारंभण एव तद्गृहीतेन वज्रेणवीर्यं करोति ॥१०॥ अति
रात्रौ ज्योतिर्गौरायुर्गौरायुः पंचाहो द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्र एतान्निर्वै
प्रजापतिरन्नं ताः श्रियमन्नाद्यदन्नं तावा एता यत्पंचाहो विधाय त्पंचाहो नंताद
वप्रजायंते थ यानि द्वादशाहस्य दशाहानि वाव मविछिन्नामुपयंति प्रजन
नायैतावै प्रतिष्ठितास्सप्तदशरात्रयः प्रतितिष्ठंति य एता उपयंति ॥११॥ अ
तिरात्रौ त्रिवृत्पवः षडहो द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्रौ देवा वै मृत्योरबिभयुस्ते
प्रजापतिमुपाधावंस्तेभ्य एतेनाष्टादशरात्रेणामृतत्वं प्रायच्छद्वै द्वावमनु त्रै

ष्यस्यान्न तत्त्वं यन्न सर्वमायुरेति वसीयान्न भवति सर्वमायुर्यति वसीयान्भवति
य एता उपयंति द्विर्वा एतान नवनवत्राण्यानि त्रिवृत्सर्वमिव तान्त्रिरायुर्दधते ॥१२॥
एता एव समहाव्रता एतानिर्वै वायुरारण्यानां पशूनामाधिपत्यमाश्नुत ते नयेषां
पशूनामाधिपत्यं गच्छंति य एता उपयंति मृगसत्त्रं वा एतद्देतानिर्वा आरण्याः पश
वो नान्तताः प्रजायंते नैनान्तमेषां नान्ततमेषां प्रजायते य एता उपयंति ॥१३॥ अति
रात्रोग्निष्टुत्ः षडहोग्निजिच्च विश्वजिच्च द्वे अहनी द्वादशाहस्य दशाहान्यति २५२
रात्रः पुरुषकामा उपेयुरेतान्निर्वै प्रजापतिः पुरुषमसृजत स सर्वस्यान्नाद्यस्या

धिपत्यमगच्छत्सर्वस्यान्नाद्यस्याधिपत्यं गच्छंति य एता उपयंति पुरुषसत्त्रं वा एत
द्विंशो वै पुरुषो दश हस्त्या अंगुल्यो दश पाद्या यदेता विंशती रात्रयो भव
ति तिष्ठंति य एता उपयंति ॥१४॥ नवं त्वेष वै तान्निर्लोके पुरुषं प्रतिष्ठापय
न्त्येता वै प्रतिष्ठिता विंशती रात्रयः प्रतितिष्ठंति य एता उपयंति ॥१५॥ अ
तिरात्रोग्निष्टुत् षडहोग्निरात्रोग्निष्टुत् षडहोग्निष्टुत् षडहोतिरात्रः पशु
कामा उपेयुरेतान्निर्वा आदित्याः सत्त्रयाम्यान्पशून्नुदसृजंत पशून्वै ता नि
रुदसृजंत निर्वै सन्न सत्तादित्याः पशवः आदित्या आदित्या अस्मिंलोके रुध्या

आदित्या अमुष्मिन्पशवोऽस्मिंस्तद्वा अमुष्मिंश्चानयोरनयोर्लोकयोर्ऋद्ध्वैवति
देवलोके च मनुष्यलोके च य एता उपयंति ॥५॥ अतिरात्रः पृष्ठ्यः षडहस्त्रयः
स्वरसामानो दिवाकीर्त्यमहस्त्रयः स्वरसामानः पृष्ठ्यः षडहस्त्रयस्त्रिंशोऽत्तण
तिरात्रो ब्रह्मवर्चसकामा उपेयुः स्वर्भानुर्वा आसुरः सूर्यं तमसाविध्यत्तस्मै
देवाः प्रायश्चित्तिमैछंस्त एता अविंदंस्ताभिर्वै तस्मात्तमोऽपाघ्नन्नप तमो घ्नते २ ३२
य एता उपयंति सौमापौषं पशुमुपालभंत्यमावास्यायां सोमो वै ब्राह्मणः पश २५४
वः पूषा स्वामेव तद्देवतां पशूनभिवर्धयंते तत्स्वमेवाक्रमंत मनोर्वै सामि

धेन्यो भवंति मनुर्वै यत्किंचावदत्तद्भेषजं भेषजतायै नैदाघीयमुपयुक्तघ्
षघ्नंति तजिघ्नंतपति किलासत्वाद्भुतयमति घ्नत्योपहत्यै ता वा उग्रदेवारा
जनिरुपेश्चकिलासो भवदकिलासो भवति य एवं विद्वानेता उपैति ॥१॥ अ
तिरात्रो ज्योतिर्गौरायुस्त्र्यहोऽभिप्लवः षडहो द्वादशाहस्य दशाहानि महा
व्रतं चातिरात्रश्चान्नाद्यकामा उपेयुः पंचविंशो वै द्वादशमासास्त्रय इमे लो
का असावादित्य एकविंशोऽन्नं द्वाविंशमेभ्यो लोकेभ्यः संवत्सरादमुष्मा
दादित्यादन्नाद्यमवरुंधते य एता उपयंति ॥२॥ अतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुर्गौ

राध्नुः पंचाहोत्तिस्तवः षडहो द्वादशाहस्य दशाहानि ॥ तिरात्रः प्रतिष्ठाकामा
उपेयुरेतानि वै प्रजापतिरेषु लोकेषु प्रत्यतिष्ठद्यदेतास्त्रयोविंशतीरात्र
य उपयंति त्रय इमे लोका एष्वेवतानि लोकेषु प्रतितिष्ठंत्येता वै प्रतिष्ठितास्त्र
योविंशतीरात्रयः प्रतितिष्ठंति य एता उपयंति ॥५॥ अतिरात्रः पृष्ठ्यः स्तोमः
षडहस्त्रयस्त्रिंशामहानिरुक्मंपुरुषस्यतंत्रेस्पृष्ठंतस्यैकएवरथंतरंमध्यं
दिनेयत्त्रयस्त्रिंशांनिरुक्तं त्रिणवं द्वे एकविंशे त्रिणवं त्रयस्त्रिंशामहानिरु २५५
क्तं त्रयस्त्रिंशामहानिरुक्तं पृष्ठ्यः स्तोमाः षडहः प्रत्यङ् त्रिवृदहानिरुक्तं ज्यो

तिष्टोमोग्निष्टोमोतिरात्र एतानि वै देवाः स्वर्गलोके समसीदं स्वर्गे लोके सीदामेत्ये
ता एता वाव बध्नस्य विष्टपो यदेतत्त्रयस्त्रिंशामध्यतः संधीयंते तेन बध्नस्य वि
ष्टपं रोहंति मध्यतः पृष्ठान्युपयंत्यन्नं वै पृष्ठान्यन्नमेव तन्मध्यतो धीयते तस्मा
न्मध्ये सदन्नं धिनोति सत्राहा वा एते लोके प्रज्ञाः प्रजायंते प्रजया पशुभिर्जायं
ते य एता उपयंत्यपशव्यं वा एतत्सत्त्रं यदछंदोमं यत्सप्ताहास्तेन छंदोमवत्यत्येन स्ते
व्यापशव्यास्त्रयस्त्रिंशास्त्रयस्त्रिंशामन्वेति त्रिवृत्त्रिवृतं मर्यादयं रोहं ति
यत्त्रयस्त्रिंशास्त्रयस्त्रिंशामन्वेति प्राणाण प्राणेषु प्रतितिष्ठंति यत्त्रिवृत्त्रिवृ

धा रात्रि

तं विलोमानो भ एता रात्रयो यन्त्यतिरिक्तामनुकानीयमहर्न्नवित्यङ्गमस्यङ्गस्मै ॥१९॥ अ
तिरात्रो द्वावग्निष्टुतौ षोडशिनौ द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्रः प्रजाकामा वा पशुका
मा वोपेयुः त्र्यहा द्वयोनेः प्रजाः पशवः प्रजायन्ते यत्षोडशिनावुपयंति त्र्यहा देव
योनेः प्रजया पशुभिः प्रजायन्तेऽथ यानि द्वादशाहस्य दशाहानि वाचमविछिन्नामु
पयंति प्रजननायैतावै प्रतिष्ठिताश्चतुर्विंशतीरात्रयः प्रतितिष्ठंति य एता
उपयंति ॥२०॥ एता एव समहाव्रता एतानि वै प्रजापतिः सर्वमन्नाद्यमवारुंध २५६
चतुर्विंशतिः संवत्सरस्यार्द्धमासाः संवत्सरः पंचविंशो महाव्रतं संवत्सरादेवा

त्तिरन्नाद्यमवरुंधते य एता उपयंति ॥२१॥ अतिरात्रो गौश्चायुश्च द्वे अहनी द्वावग्नि
ष्टुतौ षोडशिनौ द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्र एतेन प्रत्यतिष्ठंस्त एतानि प्रत्याति
ष्ठन् प्रतिष्ठाकामा उपेयुः प्रत्येव तिष्ठंति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेवैतानि प्रतितिष्ठंति
य गौश्चायुश्च द्वे अहनी नवतो मिथुनौ स्तोमावुपयंति प्रजात्यै यत्षोडशिनावुपयं
ति त्र्यहस्यान्त्यस्य एवाथ यानि द्वादशाहस्य दशाहानि वाचमविछिन्नामुपयंति प्रजनना
यैतावै प्रतिष्ठिताः षड्विंशतीरात्रयः प्रतितिष्ठंति य एता उपयंति ॥२२॥ अतिरात्रो
ज्योतिर्गौरायुरेते द्वावग्निष्टुतौ षोडशिनौ द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्र ऋद्धिकामा

उपेयुस्तानि वै नक्षत्राणि समृद्धिमार्ध्नुवंत्समृद्धिमृध्नुवंति य एता उपयंति यदे
ता॰ सप्तविंशती रात्रयो भवंति सप्तविंशतिर्नक्षत्राणि नक्षत्रसंमिता वा ए
ता रात्रयो नक्षत्राणामेव र्द्धिमृध्नुवंति ॥ २३ ॥ एता एव सम्महाव्रताः पशुकामा उ
पेयुर्यदेता अष्टाविंशती रात्रयो भवंत्यष्टाशफाः पशवः शफश एव तानि पशू
नवरुंधते ॥ २४ ॥ अतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुर्गौरायुः पंचाहो भवंति पृष्ठ्यः षडहो द्वा
दशाहस्य दशाहान्यतिरात्र एतानि वै प्रजापतिरनंताः श्रियमजयदनंता वा
एता या एकया न त्रिंशन्नेति वैवानंतं यदेता एकया न त्रिंशद्रात्रयो भवं २५८

वैता० १ त्यनंतामेव तानि श्रियं जयंति ॥ २५ ॥ अतिरात्रस्त्रयो त्रिवृतः षडहा द्वादशाहस्य द
शाहान्यतिरात्रोऽन्नाद्यकामा उपेयुः परोक्षमन्यानि सत्राणि विराजं संपद्यंते
प्रत्यक्षमेता विराजं संपन्नाः प्रत्यक्षमेतानि रन्नाद्यमवरुंधते य एता उ
ति ॥ २६ ॥ एता एव सम्महाव्रता एतानि वै प्रजापतिरग्नि पूर्वमन्नाद्यमवारुंधा
त्तं विराडन्नं वै नमति पूर्वमिवैतानि रन्नाद्यमवरुंधते ॥ २७ ॥ अतिरात्रो गौश्चा
युश्च द्वे अहनी त्रयो त्रिवृतः षडहा द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्रः पशुका
मा उपेयुरनुष्टुब्वा एता रात्रयो द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुब्वागनुष्टुब्वडष्पा

दाःपशवोवावाक्छन्दांधारैतान्नीरात्रीस्तिस्तस्मात्तेवावासिद्धावावाद्भूता आर्यीति।
२८॥इतित्रयोविंशःप्रपाठकः समाप्तः॥ ॥अतिरात्रस्त्रयःपंचाहाविश्वजिदतिरात्र
एकःपंचाहोद्वादशाहस्यदशाहान्यतिरात्रः प्रजापतिःप्रजाअसृजत तान प्रत्य
तिष्ठंस्ताएतानिःप्रत्यतिष्ठन्निमंलोकानप्रत्यतिष्ठंस्तएतानिःप्रत्यतिष्ठन्
प्रतिष्ठाकामाउपेयुःप्रत्येवतिष्ठंत्यरूपेणवाएताःसरूपाअरूपेणप्रजाःसरूपा
अरूपेणमेलोकाःसरूपायद्रथंतरस्यलोकंबृहतापद्यतेबृहतोरथंतरमरूपेण २५८
वैत्यस्मैस्तत्सरूपंप्रजनयंतिजुह्यतेवाएतत्षष्ठमहर्यत्पंचाहाननुपयंतिनर्त्तवःक

यत्षष्ठःषडहस्तेनषष्ठमहर्नलुप्यतेतेनर्त्तवःकल्पंते१

ल्पंतेऽथयानिद्वादशाहस्यदशाहानितेनपंचाहेन्योनयंत्यूधवाअंतरिक्षं
स्तनाववित्तोनेनवाएषदेवेभ्योऽर्धऽमुनाप्रजाभ्यऽदेवाअंतरिक्षं
स्तनाववित्तोनेनवीर्यदिमौस्तनाववित्तस्तदन्यनुकात्रिंशतित्र
यःपरायेदेवाबर्हिरासतव्यंनहर्हिंनातनेत्यूधवैमध्यमोतिरात्रस्तना
ववित्तोयदेषोनतिरात्रःस्यादूधःप्रतिहरेत्तस्मादतिरात्रःकार्यऊध
सोप्रतिहारायत्रयस्त्रिंशद्देवताएतान्निराद्रुवंस्तेनर्द्धिंस्तस्मादेतानि
र्यजंतत्रधाएवनानाब्रह्मसामान्युपयंतिक्रानानावीर्यतायेनाने

ववीर्याण्येवरुंधते ॥१॥ अतिरात्रोग्निष्टुद्वाः षडहोतिरात्रोग्निष्टुद्वाः षडहोतिरा
त्रोग्निष्टुद्वाः षडहो द्वादशाहस्य दशाहान्यग्निमहाव्रतं वातिरात्रश्चादित्या
श्चांगिरसश्चैतत्सत्रं समदधतादित्यानामेकविंशतिरंगिरसां द्वादशा
ह आदित्या अस्मिंल्लोक ऋध्नुवन्नादित्या अमुष्मिन्नंगिरसोऽस्मिन्नंगि
रसोऽमुष्मिन्नृध्नुयुः सत्रं यावद्ध्येन सत्रेणर्ध्नुवंति तावत्येनासामृद्धिः ॥२॥
अतिरात्रस्त्रयः पंचाहा विश्वजिदतिरात्रस्त्रयः पंचाहा अतिरात्रोपचार्वं २५९
वाएतत्सत्रं यद्छंदोमं यद्विश्वजिति छंदोमानुपयंति तेन छंदोमवत्यस्तेनप

राव्याः पक्षिण्यो वा एता रात्रयो यं कामं कामयंते तमेतानिरत्यश्नुवते यत्रयत्र
हि पक्षी कामयते तत्तदत्यश्नुते त्रिवृता प्रयंति त्रिवृतोद्यंति प्राणा वै त्रिवृत्स्तोमा
नां प्राणैरेव प्रयंति प्राणेष्वेव प्रतितिष्ठंति ॥३॥ अतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुस्त्र्यहस्त्र
याग्निष्टुद्वाः षडहो द्वादशाहस्य दशाहानि महाव्रतं वातिरात्रश्चर्द्धिकामा
उपेयुरेतानि वै प्रजापतिः सर्वामृद्धिमार्ध्नोत्सर्वामृद्धिमृध्नुवंति य एता उ
पयंति यदेताश्चतुस्त्रिंशद्रात्रयो भवंति त्रयस्त्रिंशद्देवताः प्रजापति
श्चतुस्त्रिंशो देवतानां प्रजापतेरेवर्द्धिमृध्नुवंति ॥४॥ अतिरात्रो ज्योतिर्गौरा

युर्गौरायुः पंचाहस्त्रयोग्निष्टवाः षडहो द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्रः प

शुकामा उपेयुर्यदेताः पंचत्रिंशद्रात्रयो न्नवंति पाङ्क्ताः पशवः पशूनेवै

तान्निरवरुंधते ॥५॥ अतिरात्रश्चत्वारो न्निष्टवाः षडहो द्वादशाहस्

दशाहान्यतिरात्रः पशुकामा उपेयुरेतान्निर्वै देवा आदित्यमस्लकं व

न्नादित्य लोकं जयंति य एता उपयंति बृहती वा एता रात्रयः स्वाराज्यं छंद

सां बृहती यो वै पशूनां भूमानं गछति स स्वाराज्यं गछति न स्वाराज्यमा

श्नुवंति य एता उपयंति ॥६॥ एता एव समहाब्रता एतान्निर्वै प्रजापतिरु

नौ कामावरुरुंधान्नं वृतं पशवो बृहत्यन्नं वै वैतान्निः कामावरुंधेते ॥७॥ अतिरात्रो

गौश्चायुश्चद्वे अहनी चत्वारो न्निष्टवाः षडहो द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्रः

पशुकामा उपेयुर्यदेता अष्टात्रिंशद्रात्रयो न्नवंत्यष्टाशफाः पशवः श

फशा एवैतान्निः पशून वरुंधते ॥८॥ अतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुस्त्र्यहश्चत्वारो

न्निष्टवाः षडहो द्वादशाहस्य दशाहान्यतिरात्र एतान्निर्वै प्रजापतिरनंताः श्रि

यमजयद्यदनंता वा एता या एकयानचत्वारिंशद्रात्रेति वेवाचो नंतं यदेता एकयान

चत्वारिंशद्रात्रयो न्नवंत्यनंतामेवैतान्निः श्रियं जयंति ॥९॥ एता एव समहाब्रताः स

यद्वा एता विराजो दशिनी प्रथमा विंशिनी द्वितीया त्रिंशिनी तृतीयैषा वै परमा
विराड्यच्चत्वारिंशद्वा त्रयोऽमवंर माङ्गिर्वै परमा विराट् परमायामेव विराजि प्र
तितिष्ठंति ॥५॥ अतिरात्रस्त्रीणि त्रिवृंत्यहान्यग्निष्टोममुखान्यतिरात्रो दश
पंचदशान्युक्थ्याः षोडशिमद्दशाम रूतिरात्रो द्वादशसप्तदशान्युक्थ्या अतिरा
त्रः एकविंशः षडहो तिरात्रौ द्वादशैकविंशान्युक्थ्या अतिरात्रः प्रजापतिः प्रजा असृज
त ता अविधृता असंजानाना अन्योन्यामादं स्तेन प्रजापतिरत्रो वस एता
पश्यत्ततो इदं व्यावर्त्तत गावो गावो त्वं न श्वा अश्वाः पुरुषाः पुरुषा मृगा मृगा २६१

विपाप्मना वर्त्तीति य एता उपयंति यदतिरात्रा अंतरा विधृत्यै तस्मान्नेतर इतरस्मिन्ने
तोदधाति यत्षष्ठ्याः स्तोमाः संसृष्टास्तस्मादजावयः पशूनां संसृष्टवरंति तस्माद्ग
र्दभो वडवायां रेतो दधात्यपशव्यं वा एतत्सत्रं यदछंदोमं यत्संधिषामस्तु छंदांसु
सुपयंति नेन छंदोमवत्यस्तेन पशव्या गायत्रीषु जराबोधीयमुल्लितु ककुभमन्तु
ष्टुप्सु नानदं बृहतीषु रथंतरं पङ्क्तिषु रायोवाजीयं त्रिष्टुप्सु प्लवोशानं जगतीषु काव
मूर्द्धानि छंदांस्युपयंत्यनपच्छायात्प्राणाय वैस्वरो यत्स्वरावंततो नवतस्तस्माद्वावं
ततः प्राणो ॥६॥ अतिरात्रो द्वावग्निष्टोमौ षडहो गोश्चायुश्चातिरात्रौ द्वावग्निष्टोमौ षडहा

वन्निजिच्चविश्वजिच्चातिरात्रावेकोन्निष्टवाःषडहः सर्वस्तोमश्चनवसप्तदशाश्चातिरा
त्रौद्वादशाहस्यदशाहानिमहाव्रतंचातिरात्रश्चादित्यानांयमातिरात्रायमेवैषा॰
श्रीर्नवतियएताउपयंत्येतानिवैश्चादित्याइंद्रमाह्वुवन्मित्रश्चवरुणश्चधाताचा
र्यमाचा॰ंशश्चभगश्चेंद्रश्चविवस्वां॰श्चैतासामेवादेवतानामृद्धिमृध्नुवंतियए
ताउपयंतितदन्यत्रुक्ताष्टौपुत्रासोअदितेर्येजातास्तन्वंपरिदेवां॰उपप्रैत्सप्तभिः
परामार्तंडमास्यदित्यादित्याअस्मिंल्लोकरुद्धाआदित्याअमुष्मिन्नुभयोर्लोक स्तयो
योरृध्नुवंतिदेवलोकेचमनुष्यलोकेचयएताउपयंति॥१२॥अतिरात्रश्चत्वारोत्योनिष्ट २६२

वाःषडहाःसर्वस्तोमोतिरात्रोद्वावग्निष्टुवौषडहौद्वादशाहस्यदशाहान्यतिरात्रःप्रजा
पतिःप्रजाअसृजतसमृद्धोन्नवत्॰रुद्धन्नाद्यानंसआवक्ष्यानिवाकृयआत्मासं
नेनवजानीर॰स्तएताउपयुर्यदाज्यंजतेनिर्वांजतेशुक्लमेवात्मन्दधतेजानंत्येना
न्गोत्कुलवेनरेप्रातःसवनेसोवगंधिकेनमाध्यंदिनेसवनेपैतुदारवेणतृतीयसव
नेग्निर्वैदेवानां॰हौत्रमुपैष्यंछरीरमधूनुततस्ययन्मा॰समासीत्तद्गुल्गुलुत्वमवधा
स्त्रावतत्सुगंधितेजनंयदस्थितत्पीतुदारुवैतानिवैदेवसुरभीणिदेवसुरभिनिरेव
तदत्यंजते॥१३॥अतिरात्रश्चतुर्विं॰शंप्रायणीयमहस्त्रयोग्निष्टवाःषडहाअग्निजि

अथयःस्वरसामानोदिवाकीर्त्यमहस्त्वथयस्वरसामानोविश्वजिदेकोनिह्नवःषडहआ
युष्यगौश्चेद्वेअहनीद्वादशाहस्यदशाहानिमहाव्रतंचातिरात्रश्चसंवत्सरसंमितायाव
वतीसंवत्सरस्यर्द्धिस्तावत्येतासामृद्धिस्तदाकुर्यश्चतुर्विंशमहःप्रायणीयंकुर्युः
संवत्सरमास्त्यनसमापयेयुरितिविहृदेवकार्यंप्राणावैत्रिवृत्प्राणानेवापयंस्तथोरव
ल्वाकुश्चतुर्विंशमेवकार्यंसमृध्याअथैतेस्वरसामानःशिरोवैदिवाकीर्त्यंप्राणाः
स्वरसामानोयद्दिवाकीर्त्यमभितःस्वरसामानोभवंतिशिरस्येवतत्प्राणान्धीयंतेऽ २६२
थयावंत्यौप्राणौतौविश्वजिदभिजितावथैतेगोआयुषीमिथुनौस्तोमावुपयंतिप्र

जात्याअथैतानिद्वादशाहस्यदशाहानिवाचमविछिन्नामुपयंतिप्रजननाया
यैतद्व्रतमन्नंवैव्रतमन्नवाअन्यत्रमुखादन्नंधिनोतियदुपरिष्टाद्व्रतमुपयंति
मुखतएवतदन्नाद्यंधीयतेतस्मान्मुखेसदन्नंधिनोत्यथैतौप्रायणीयोदय
प्रायोन्नां नीयावतिरात्रौयेनैवरूपेणप्रयंतितमन्वयंति।।४।।अतिरात्रोनवत्रिवृं
त्यहान्यग्निष्टोममुखःषडहोऽथयानित्रीण्यहान्याग्निष्टोमावभितउक्थ्यंम
ध्यतोनवपंचदशान्यहान्यग्निष्टोममुखःषडहोऽथयानित्रीण्यहान्य
ग्निष्टोमावभितउक्थ्यंमध्यतोनवसप्तदशान्यहान्यग्निष्टोममुखःषडं

होऽथयानित्रीण्यहान्यग्निष्टोमावानितत्र्युचंमध्यतोनवैकविंशान्यहान्य
ग्निष्टोममुखाःषडहोऽथयानित्रीण्यहान्यग्निष्टोमावानितत्र्युचंमध्यतोद्वा
दशाहस्यदशाहानिमहाव्रतंचातिरात्रश्चैतानिवैसवितासर्वस्यप्र
सवमगच्छत्सर्वस्यप्रसवंगच्छंतियएतादुपयंतियऊणवाःस्तोमाभव
एवभवंतिसहत्रिवृतःसहपंचदशाःसहसप्तदशाःसहैकविंशाःसवि
तुवएताःककुभःककुभःसमानानांचप्रजानांचभवंतियएता २६७
उपयंति॥५॥अतिरात्रः।चत्वारोत्रिवृताःषडहामहाव्रतंद्वावतिरा

यद्व्रतंमध्यतउपयंतिमध्यतएवतद्वैन्नाद्यंधीयतेतस्मान्मध्येसदन्नंधिनोति

वौषडहौद्वादशाहस्यदशाहान्यतिरात्रऋतवोनप्रत्यतिष्ठंस्तएतानिःप्रत्य
तिष्ठन्प्रतिष्ठाकामाउपेयुःप्रत्येवतिष्ठंतिषड्वाऋतवऋतुष्वेवैतानिःप्रतितिष्ठं
तियत्र्यहान्यहान्युपयंतित्रिस्थाएवाथैतद्व्रतमन्नंवैव्रतंनवात्रन्यत्रम
उज४ ध्यादन्नंधिनोतियत्र्यहौषडहावुपयंतित्रिस्थाएवाथैतानिद्वादशाहस्यद
शाहानिवावमविच्छिन्नामुपयंतिप्रजननायाथैतौप्रायणीयोदयनीयावति
रात्रौयनैवप्राणेनप्रयंतितेनप्रत्यायंति॥१६॥अतिरात्रःषडात्रिवृतःषडहा
द्वादशाहस्यदशाहानिमहाव्रतंचातिरात्रश्चैतानिवाङ्गिरसाण्मनीअत्यन्ना

देवताअन्नवतामन्न्याःप्रजास्वनुभवंतियएताउपयंतींद्राग्नीवैदेवानामोजिष्ठा
र्ओजिष्ठाभवंतियएताउपयंतियच्छंदोमान्षडहाननुपयंतिछंदस्याएवाथैतानिद्वा
दशाहस्यदशाहानिवाचमविछिन्नामनुपयंतिप्रजननायाथैतद्व्रतमथैतौप्रा
यणीयोदयनीयावतिरात्रौयेनैवरूपेणानयंतितमभ्युत्कर्षंति॥१७॥अति
रात्रश्चतुर्विंशंप्रायणीयमहस्त्रयोऽभिप्लवाःषडहाःपृष्ठ्यःषडहोऽभि
जित्त्रयःस्वरसामानोदिवाकीर्त्यमहस्त्रयस्वरसामानोविश्वजित्पृष्ठ्यःषड
हस्त्रयस्त्रिंशारंभणएकोऽभिप्लवःषडहआयुश्चगौश्चद्वेअहनीद्वादशा २५५

हस्यदशाहानिमहाव्रतंचातिरात्रश्चतदेतदेकषष्टिरात्रंदेवानांव्रात्यानां
देवावैव्रात्याःसत्रमासतबुधेनस्थपतिनातेहवाअनियञ्चिवरुणंराजानं
देवयजनंदिदीक्षुस्तान्हवरुणोराजान्वध्यात्तदाशांतरमिवोयज्ञियाद्वागच्छे
यांनदेवयानंपंथानंप्रज्ञास्पथेतितस्मात्तेभ्योनहविर्गृह्णंतिनग्रहमथा
हवैतर्हिनौषधीषुपयआसीन्नधीरेसर्पिर्निमाःसामदोनत्वविलोकंना
निनवनस्पतिषुपलाशानितद्यतएतदेकषष्टिरात्रंदेवाव्रात्याउपा
यंस्ततोवैतानित्तान्यतेवीर्यैःसमस्तञ्जंततेजस्वंत्येवासन्पयसैवं

तितदेषश्लोकोन्यनूच्यतकिमकर्त्तेतियत्सुत्वान्मुरुर्दैवा॥ऋस्पृष्ठतमही
त्रुधस्याग्नीदीक्षासद्गीरस्तर्पिरारुरुन्महीदीक्षा॥सौमायनोबुधोयउप
पठदनंदत्त्सर्वमानोन्मभा॥ सेमेदोधाइति दरिडाश्रासन्पशवःरुशाः
संतोव्यरुद्धकाः सौमायनस्पदीक्षाया॥ समनस्टज्पंतमेदसेतितद्यएकात
दिकषाष्टिरात्रमुपेयुस्तेदेवयजनमध्यवस्तायगार्हपत्यआकुतिंजुहुयु
र्देववरुणएदेवयजनंनोदेहिस्वाहेतितेदत्तेदेवयजनेयजंतेतेसर्वामृद्धिमा २५६
र्द्धुवंसर्वमृद्धिमृद्धुवंतियएतदुपयंति॥१८॥अतिरात्रोज्योतिर्गौरायुस्त्र

रुश्चतुर्दशानिष्ठवाःषडहाद्वादशाहस्यदशाहानिमहाव्रतंत्वातिरात्रस्त्व
देवावैमृत्योरबिभयुस्तेप्रजापतिमुपाधावन्स्तेभ्यएतेनवरात्रेण
मृतत्वंप्रायछदेवंघाव मनुष्यस्यामृतत्वंयत्सर्वमायुरेतिवसीयान्भव
तिसर्वमायुर्येतिवसीया॥ सोभवंतियएतदुपयंत्यनिरुक्तायायमनिष्ठुएवंत्य
निरुक्तांत्येसमानवाहिश्वानिष्ठुएवंतिष्ठतिष्ठित्यै॥१९॥अतिरात्रस्त्वतुर्विंशं
प्रायणीयमहश्चत्वारोनिष्ठवाःषडहाःपृष्ठ्यःषडहःसमासःसद्वितीयःस
तृतीयःसचतुर्थःसपंचमस्त्रयोनिष्ठवाःषडहाःपृष्ठ्यःषडहो॥विजित्र

यः स्वरसामानो दिवाकीर्त्यमहस्त्रयः स्वरसामानो विश्वजित्पृष्ठ्यः षडहस्त्रय
स्त्रिंशारंनणास्त्रयोत्तिस्रवाः षडहाः पृष्ठ्यः षडहस्त्रयस्त्रिंशारंनणाश्च
त्वारोत्तिस्रवाः षडहाः समासः सद्वितीयः सतृतीयः सचतुर्थस्त्रयोत्तिस्रवाः
षडहास्त्रायुष्यगोश्च द्वे त्र्यहनी द्वादशाहस्य दशाहानि महाव्रतं चातिरात्र
श्च संवत्सरब्राह्मणं ब्राह्मणं॥२०॥ इति चतुर्विंशः प्रपाठकः॥ अतिरात्र
श्चतुर्विंशं प्रायणीयमहर्द्वौ त्रिवृत्पंचदशौ षडहौ पृष्ठ्यः षडहो द्वौ त्रिवृ २६७
त्पंचदशौ षडहौ समासः सद्वितीयः सतृतीयः सचतुर्थः सपंचमस्त्रयस्त्रि

वृत्पंचदशाः षडहाः पृष्ठ्यः षडहस्त्रिवृद्बृहस्पतिस्तोमस्त्रयः स्वरसामानो
दिवाकीर्त्यमहस्त्रयः स्वरसामानः पंचदशा इंद्रस्तोम उक्थ्यः पृष्ठ्यः षडह
स्त्रयस्त्रिंशारंनण एकः पंचदशात्रिवृत्षडहो द्वादशाहस्य दशाहानि
व्यूढा अग्निष्टोमास्त्रिवृतत्उद्भिच्च बलभिच्च द्वे त्र्यहनी द्वौ पंचदशात्रिवृतौ
षडहौ पृष्ठ्यः षडहो द्वौ पंचदशात्रिवृतौ षडहौ समासः सद्वितीयः सतृती
यः सचतुर्थः पंचदशात्रिवृत्षडहः पृष्ठ्यः षडहः पंचदशात्रिवृत्षडहो
गोश्चायुश्च द्वे त्र्यहनी छंदोमदशाहो ऽष्टाचत्वारिंशं त्र सममहरथचतु

श्चत्वारिंशं महश्चत्वारिंशाः षड्विंशं द्वात्रिंशं त्रिंशं द्वे अष्टाविंशे पं
चविंशं चतुर्विंशं महाव्रतं चातिरात्रश्चादित्यानां मध्ये पृष्ठ्यं मध्ये पृ
ष्ठेन वा आदित्याः स्वर्गं लोकमाक्रमंत यन्मध्ये पृष्ठान्युपयंति स्वर्गस्य
लोकस्याक्रांत्या अन्नं वै पृष्ठान्यन्नमेव तन्मध्यतो धीयते तस्मान्म
ध्यमदन्नं धिनोति पशवः पृष्ठानि पशुष्वेव प्रतितिष्ठंति चक्रे वा एत
त्साकं तृतीयत्रिवृत्पंचदशौ स्तोमौ यं कामं कामयंते तं तमेतेनाप्नुव २६६
ति यत्र यत्र ह्येव चक्रीवता कामयते तत्तदभ्यश्नुते ऽथैष त्रिवृद्बृहस्पति

स्तोम एतेन वै बृहस्पतिर्देवानां पुरोधामगच्छत्पुरोधाकामा उपेयुर्गच्छंति पुरोधां
पुर एनां दधते ते स्वरसामानः शिरो वै दिवाकीर्त्यं प्राणाः स्वरसामानो यद्दिवाकीर्त्य
मभितः स्वरसामानो भवंति शिरस्येव तत्प्राणान्धीयंते ऽथैष पंचदश स्तोम इंद्र
स्तोम उच्यते तेन वा इंद्रो ऽत्यन्या देवता अभवदत्यन्याः प्रजा भवंति य एतदुपयं
त्यथैतानि द्वादशाहस्य दशाहानि व्यूढा अग्निष्टोमास्त्रिवृतो मध्यतः पाप्म
नो ऽनुख्यातं एष वाव देवतल्पो देवतल्पमेव तदारोहंति तल्प्या भवंति श्रेयसः
स्तल्पमाक्रमं त्यथैता वृद्धिद्युन्निधावेतास्त्यां वै बृहस्पतिर्दीवत्या पृश्नुदस

जत्पश्चनेवैतान्यामुत्सृजंतेथैतेगोआयुषीमिथुनौस्तोमावुपयंतिप्रजात्यात्र
थैषछंदोमदशाहश्छंदसांदोहोवैविछंदाःस्फपयंतितस्मादवैनोसुंजंतःपश
वउपतिष्ठंतेऽथैतद्ब्रनमन्नंवेब्रूनवात्रन्यत्रमुखादन्नंधिनोतियङपरिशाद्
तै॰ तडमुपर्यतिमुखतएवतदन्नाद्यंधीयतेतस्मान्मुखेसदन्नंधिनोत्यथैतौप्राय
णीयोदयनीयावतिरात्रौयनेवरूपेणप्राणेनप्रयंतितमभ्यत्यंति॥४॥अतिरा
त्रश्चतुर्विंशंप्रायणीयमहःपृष्ठ्यःषडहश्चत्वारस्त्रिवृतोनिष्ठवाःषडहाःसमा २५९
साःसद्वितीयःसतृतीयःसचतुर्थःसपंचमस्त्रयस्त्रिवृतोनिष्ठवाःषडहाःपृष्ठ्यः

षडहस्त्रिवृद्बृहस्पतिस्तोमस्त्रयःस्वरसामानोदिवाकीर्त्यमहस्त्रयःस्वरसामानःपंच
दशाहंइन्द्रस्तोमउक्थ्यःपृष्ठ्यःषडहस्त्रयस्त्रिंशारंतणएकःत्रिवृदनिष्ठवःषडहो
द्वादशाहस्यदशाहानिव्यूढाअग्निष्टोमास्त्रिवृतउद्भिच्चबलभिच्चैवेद्वेअहनीच
त्वारस्त्रिवृतोनिष्ठवाःषडहाःपृष्ठ्यःषडहःसमासःसद्वितीयःसतृतीयःसचतु
र्थोद्वौत्रिवृतावनिष्ठवौषडाहोपृष्ठ्यःषडहआयुश्चगौश्चद्वेअहनीछंदोमदशा
हश्चतुर्विंशंप्रथमनमहर्द्वेअष्टाविंशेत्रिंशंद्वात्रिंशःषट्त्रिंशंचत्वारिंशंच
तुश्चत्वारिंशामष्टाचत्वारिंशंचतुर्विंशंमहाव्रतंवातिरात्रश्चांगिरस्तांप्तुरस्ता

त्पृष्ठ्यं पुरस्तात्पृष्ठेन वा अंगिरसः स्वर्गं लोकमाक्रमंत यत्पुरस्तात्पृष्ठान्युपयंति स्वर्ग
स्य लोकस्याक्रांत्या अन्नं वै पृष्ठान्यन्नमेव तन्मुखतो धीयते तस्मान्मुखे सदन्नं धि
नोति पशवः पृष्ठानि पशुष्वेव प्रतितिष्ठंति यदन्यच्च कास्योऽसाकं पृष्ठ्यं तस्मान
मा छंदोमदशाहाद्येषछंदोमदशाहश्छंदसां दोहकद्धानि छंदांऽस्युपयंत्यनप
च्युऽशायैषवाव देवयानः पंथाः प्र देवयानं पंथानमाक्रवंति य एत उपयंत्यथैतद्व्रत
तमथैवो नायणीयोदयनीयावतिरात्रौ येनैव प्राणेन प्रयंति तमस्फघंति ॥२॥ अति २७०
अतिरात्रस्त्रिवृता मासं पंचदशेन मासं सप्तदशेन मासमेकविंशेन मासं त्रिण

वेन मासं त्रयस्त्रिंशेन मासं महाव्रतं त्रयस्त्रिंशेन मासं त्रिणवेन मासमे
कविंशेन मासं सप्तदशेन मासं पंचदशेन मासं त्रिवृता मासमतिरात्र
सतवो न प्रत्यतिष्ठंस्त एतेन प्रत्यतिष्ठन्प्रतिष्ठाकामा उपेयुः प्रत्येव ति
ष्ठंति षट्छालतवच्चउष्ठवैतेन प्रतितिष्ठंति यद्व्रतं मध्यत उपयंति मध्यत
एव तदन्नाद्यं धीयते तस्मान्मध्ये सदन्नं धिनोति पत्निवा एतत्सत्रायणं यं का
मं कामयंते तमेतेनाप्नुवते यत्रयत्र हि पत्नी कामयते तत्तदभ्यश्नुते
त्रिवृता प्रयंति त्रिवृतोद्यंति प्राणा वै त्रिवृत्स्तोमानां प्राणैरेव प्रयंति प्राणे

ष्प्रतितिष्ठंत्येतद्वैहतिर्वालवंतौरवांडवउपेतो विष्णुवनिवातवानुतिष्ठ
तिसमापयतिहतिस्तस्मात्तन्नीयाः सोवालवतान्नूयाः सोदान्नीयाः॥
३॥मासंदीक्षितान्नवंतितेमासिसोमंक्रीणंतितेषांद्वादशोपसदउप
सद्भिश्चरित्वासोमक्रुपनह्यमासमग्निहोत्रंजुहुतिमासंदर्शपूर्णमा
साभ्यांयजंतेमासंवैश्वदेवनमासंवरुणप्रघासैर्मासः साकमेधैर्मा
सः शुनासीर्येणत्रिवृतामासंपंचदशेनमासः सप्तदशेनमासमे
कविंशेनमासंत्रिणवेनमासमष्टादशात्रयस्त्रिंशेनान्यहानिद्वा २९१

दशाहस्यदशाहानिमहाव्रतंचातिरात्रश्चाग्निहोत्रंदशाहोतादर्शपूर्णमासौ
चतुर्होतावातुर्मास्यानिपंचहोतासौम्योध्वरः सप्तहोतैतेवावसर्वेणयज्ञेनय
५१ जंतेयएतदुपयंतिसर्वएवभवंतितेसर्वेकुंडपायिनोमरुकेश्चमसेनर्त्विग्यंति
योहोतासोध्वर्युः सपोतायउद्गातासनेष्टासोछावाकोयोमैत्रावरुणः सब्रह्मा
६८ सप्रतिहर्त्तायःप्रस्तोतासब्राह्मणाछंसीसग्रावस्तुद्यः प्रतिप्रस्थातासोग्नी
धउन्नेतागृहपतिर्गृहपतिः सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यः॥४॥संवत्सरंदीक्षिता
न्भवंतिसंवत्सरमुपसद्भिश्चरंतिसंवत्सरंप्रसुतोनवतियसंवत्सरंदीक्षिता

नवंतितपएवतेनतप्यंतेयसंवत्सरमुपसद्भिश्चरंतितिष्ठंतएवतेनयसंवत्सरं
अस्तुतोनवतिदेवलोकमेवतेनापियंत्येतेनवैनपश्चितोदेवाःसर्वमिद्धिमार्ध्नु
वंस्सर्वमिद्धिमृध्नुवंतियएतदुपयंति॥५॥त्रयस्त्रिवृतःसंवत्सराःस्त्रयःपंचद
शास्त्रयःसप्तदशास्त्रयएकविंशाःप्रजापतेर्द्वादशासंवत्सरमेतेनवैप्रजा
प्रजापतिःसर्वस्यप्रसवमगच्छत्सर्वस्यप्रसवंगच्छंतियएतदुपयंतियत्त्रयः
स्त्रिवृतःसंवत्सरान्नवंतितेजोब्रह्मवर्चसंत्रिवृत्तेजएवब्रह्मवर्चसमवरुंध २७२
तेयत्त्रयःपंचदशाओजोवीर्यंपंचदशओजएववीर्यमवरुंधतेयत्त्रयःसप्तदशा

अन्नंवैसप्तदशोन्नाद्यमेवावरुंधतेयत्त्रयएकविंशाःप्रतिष्ठावाएकविंशो
ततएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठंत्येतेनवैनैमिशीयाःसर्वामृद्धिमार्ध्नुवंस्सर्वामृद्धि
७१ मृध्नुवंतियएतदुपयंतितेहसप्तदशेन्यएवाधकृत्स्नश्चुस्तउहोचुर्योनःप्रजा
यामृध्यातेसएतत्सत्रंसमापयादितितदेतत्कर्मीप्संतोब्राह्मणाःसत्रमा
सते॥६॥नवत्रिवृतःसंवत्सरानवपंचदशानवसप्तदशानवैकविंशाःशा
क्यानांषड्विंशःसंवत्सरमेतेनवैगौरीवितिःशाक्त्यस्तरसपुरोडाशोयव्या
वत्यांसर्वामृद्धिमार्ध्नोत्सर्वामृद्धिमृध्नुवंतियएतदुपयंतिदृषद्वतीवाएतस्य

त्रायणꣳ स्वाराज्यं छंदसां बृहती स्वाराज्यमाप्नुवंति य एतदुपयंति तदेत
त्क्यानां दशवीरमेषां दशवीरा जायंते य एतदुपयंति ॥७॥ पंचविꣳशति
स्त्रिवृतः संवत्सराः पंचविꣳशतिः पंचदशाः पंचविꣳशतिः सप्तदशाः पंचवि
ꣳशतिरेकविꣳशाः साध्यानाꣳ शतसंवत्सरꣳ साध्या वै नाम देवेभ्यो देवाः पू
र्व आसꣳस्त एतत्सत्रायणमुपायꣳस्तेनार्ध्नुवꣳस्ते सगवः सपुरुषाः सर्व एव
सह स्वर्गं लोकमायन्नेवं वाव ते सह स्वर्गं लोकं यंति य एतदुपयंत्यायुर्वा एत २७२
त्सत्रायणꣳ शतायुः पुरुषो यावदेवायुस्तदवरुंधे तेन यंत्यायुषꣳ सत्रमिति

तदस्त्यनूक्तानीदहानि बहुलान्यासन्याप्राचीनमुदितात्सूर्यस्य यतः प
रिजानीयुरथाब्रवंत्कषादहश्रेण पुनर्यंतीवेति ज्योतिष्टोमस्यायनेन यंति ज्योति
रेवत्तद्वेत्येकविꣳशोंततः स्तोमानां भवति प्रतिष्ठा वा एकविꣳशोंतत एव य
ज्ञस्य प्रतितिष्ठंति ॥८॥ अतिरात्रः सहस्रमहान्यतिरात्रोऽग्निः सहस्रसाव्य
मेतेन वा अग्निः सर्वस्य प्रसवमगच्छत्सर्वस्य प्रसवं गच्छंति य एतदुपयंत्य
ग्नेर्वै सर्वमाद्यꣳ सर्वमेषामाद्यं भवति य एतदुपयंत्यथ यत्सहस्रसाव्यं भव
ति सहस्राक्षरा वै परमा विराट् परमामेव विराजि प्रतितिष्ठंति ॥९॥ सरस्व

त्याविनशनेदीक्षंते तेषां द्वादशदीक्षा द्वादशोपसदो यदहरतिरात्रेर्भ
वतितदहर्वक्षानपाकुर्वंति सं॰स्थिते तातिरात्रे साम्नाय्येन यजंते साम्ना
ग्र य्येनेष्ट्वाध्वर्युः शम्यांपरास्यति सायत्रनिपतति तद्गार्हपत्यस्ततः ष
ड्विं॰शं तं प्रक्रमान्प्रक्रामति तदाहवनीयस्य कीवस्स दृश्यक्कीव
द्धविर्धानं वक्कीवदाग्नीध्रमुत्करवलबुध्नो यूपः स्र सष्य उपोत्तएव नो २७४
परवान्रवनंति ते तमापूर्यमाणमामावास्येन यंति तेषां यपौर्णमासं

गोष्टोमं स्तोमोन्नवत्यकच्चाविंशदृसामासं॰स्थिते गोष्टोमे पौर्णमासेनाँ निर्वपं
तेते तमपक्षीयमाणं पौर्णमासेन यंति तेषाममावास्यायामायुष्टोमः
स्तोमोन्नवत्यकच्चोरथ्यं तरसामामित्रावरुणयोरयनमेतेन वै मित्रा
वरुणाविमांल्लोकानाजयतामहोरात्रौ मित्रावरुणावहर्मित्रो रात्रिर्वै
र्वरुणोर्द्धमासौ वै मित्रावरुणौ य एवापूर्यते स मित्रो योपक्षीयते स
वरुणः स एष मित्रो वरुणे रेतः सिंचति सरस्चत्या वै देवा आदित्य
मस्तुन्कवंस्तानायछस्मान्त्यपक्षीयत तस्मात्साकण्डिमतीवतंहाहे

त्यास्तत्क्रवं स्नायछत्तस्माद्बृहतीछंदसां वीर्यवत्तमादित्य॥ दितयास्त
त्क्रवं न्वृतीपं यंतिन त्यन्त्वीपमश्वैवेश्वैर्वे एणपुच्छसायंतितद्भित्रत्येका
प्येति दृषद्वत्येव दृषद्वत्याऽप्यये अपोनप्त्रीयं चरुं निरुप्यायाति यंति
चतुश्चत्वारिंशदाश्वीनानि सरस्वत्याविनशनात्प्लक्षः प्रास्रवणस्ता ए
वदितः स्वर्गो लोकः सरस्वतीसंमितेनाध्वना स्वर्गं लोकं यंत्येतेनवै
नमीसाप्यो वैदेहो राजांजसा स्वर्गं लोकमैदं उ सागामेति तदं उ स्की २७५
यानामं उस्कीयत्व॥ सएलदवन्नथमन्त्यवेद्यएषउत्तरेणस्कूलामि॥

कदस्तद्बास्पशातंगावः सहस्रं संपेदुः शतेगोधृषच्चमपृच्छंति तायदा
सहस्रं संपद्यंते थोछानं यदा सर्वज्यानिं जीयंते थोछानं यदाग्नरूप
तिर्म्रियते थोछानं यदा प्लक्षं प्रास्रवणमागछंत्यथोछानं प्लक्षं प्रास्र
ए वणमागम्याग्नयेकामायेष्टिं निर्वपंते तस्यामश्वां च पुरुषीं च धेनूं केद
त्याकारपञ्चवंद्वातियमुनामवभृथमभ्यवयंति॥१०॥ अतिरात्रस्त्रिवृ
त्पंचदशामिंद्राग्नोरयनं गोआयुषीं द्वकर्द्धौ अतिरात्र एतेनवाइंद्रा
ग्नी अत्यन्यादेवता अन्नवनाम त्यन्याः प्रजास्तवंतीद्राग्नी वै देवानामो

दिपएतदुपयं

जिष्णाउ जिष्णान्नवंतिय एतदुपयंत्यथयच्चिद्वृत्तं च दशामिंद्राग्न्यो रयनं गो
आयुषी इंद्रक्रत्ही नवतो सं व्याथाय॥११॥ अतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरहो
विश्वजिदभिजितावींद्रक्रत्ही अतिरात्र एतेन वा अर्यमितं लोकमजय
द्यमादुरर्यम्णः पंथा इत्येष वाव देवयानः पंथाः अदेवयानं पंथानमाक्र
वंतिय एतदुपयंति तस्मादेषारुण तम इव दिवउपदद्दशारुणतम
इव हि पंथा अथयज्ज्योतिर्गौरायुरहो विश्वजिदभिजितावींद्रक्रत्ही
नवतो सं व्याथाय॥१२॥ संवत्सरं ब्राह्मणस्यगारहे संवत्सरं व्यर्षोग्ने २७६

तं धवे ग्निमिंधीत संवत्सरे परीणत्य अग्नीनादधीत सदक्षिणेन तीरे एदृषद्व
त्या आग्नेयेनाष्टाकपालेन त्राम्पापरा स्त्रीयादिंद्रश्च रुद्रामावाऽ शंशास्ते
तांय तरोनो स्म चेन्नमिं पर्येति स जयतीति त्हूमिमिंद्रः पर्यैक्रदुहेत्राः
रुद्रामासाब्रवीदजैषं त्वेत्य हमेव त्वामजैषमिती तीद्रोब्रवीत्तौ देवेषु पृछे
तांतदेवा अक्रवन्ने तावतीवावष्ट्र ज्ञापते वेदिर्यावित्क्रदुहेत्र मितितौ
न व्यजयेताऽ स य आग्नेयेनाष्टाकपालेन दक्षिणेन तीरे एदृषद्वत्याः
शम्यापरास्पेति त्रिद्यद्यान्प्रति यमुनामवभ्रृथमभ्यावेति तदेव मत्त्वष्ये

न्यत्तिरोभवति॥१३॥आग्नेयोष्टाकपालऐंद्रएकादशकपालोवैश्वदेवश्च
रुरदीक्षितःकृष्णाजिनंप्रतिमुंचतेयद्दीक्षितःकृष्णाजिनंप्रतिमुंचते
यामानुष्यृद्धिस्तांतेनक्लृप्त्यथयत्तपस्तप्यतेयादैवीतांतेनयदाग्नेयोष्टा
कपालोभवत्यग्निमुखावैदेवताग्निमुखतएवतद्देवताःकल्पोत्यथोप्रातः
सवनमेवतेनाप्नोत्यथयदैंद्रएकादशकपालोभवत्यैंद्रंवैमाध्यंदि
नंसवनंमाध्यंदिनमेवसवनंतेनाप्नोत्यथयद्वैश्वदेवश्चरुर्भवति २७१
वैश्वदेवंवैतृतीयसवनंतृतीयसवनमेवतेनाप्नोत्यथतेनवैंद्रोदेवतम्

निःसर्वामृद्धिमार्ध्नुवन्सर्वामृद्धिमृध्नोतियएतदुपैति॥१४॥अतिरात्रावभि
तोग्निष्टोमामध्येसर्वेद्विशाद्शीसंवत्सरोद्वादशोविषुवान्सर्पसामानिवि
षुवतिक्रियंतएतेनवैसर्पाएषुलोकेषुप्रत्यतिष्ठन्नेषुलोकेषुप्रतिति
ष्ठंतियएतदुपयंतिजर्वशोगृहपतिर्धृतराष्ट्रऐरावतोब्रह्मापृथुश्रवादी
रेश्रवसउद्गातांग्लावश्वाजगावेश्चप्रस्तोतृप्रतिहर्तारौदशस्तापसोहो
ताशितिपृष्ठोमैत्रावरुणःतक्षकोवैशालेयोब्राह्मणाछंसीशिखानुशि
खौनेष्टापोतारावरुणअच्छावाकस्तिमिर्घोदीरेक्षकतोग्नीत्कौलस्तावध्व

वै

धृत्ररिमेजयश्चजनमेजयश्चार्बुदोग्रावस्तुद्दजिरः सुब्रह्मण्यश्चकपिशं
गावुन्नेतारौषंडकुषंडावभिगरापगरावेतेनवैसर्पाअपमृत्युमज
यन्नपमृत्युंजयंतियएतदुपयंतितस्मात्तेहित्वाजीर्णां त्वचमतिस
र्पंत्यपहितमृत्युमजयंस्सर्पाविआदित्याआदित्यानामिवैषांप्रकाशो
भवतियएतदुपयंति॥१५॥गवामयनंप्रथमःसंवत्सरोथादित्याना
मथांगिरसामेतेनवैगावःप्रज्ञातिंभूमानमगच्छन्प्रज्ञायंतेबहवोभ
वंतियएतदुपयंत्येतेनवाआदित्याएषुलोकेषुप्रत्यतिष्ठन्नेषुलोकेषु २७८

प्रतितिष्ठंतियएतदुपयंत्येतेनवाअंगिरसःस्वर्गंलोकमायंस्वर्गंलोकंयं
तियएतदुपयंतिपरआह्लारस्त्रसदस्युःपौरुकुत्सोवीतहव्यश्रायसःक
क्षीवानौशिजस्तएतत्प्रज्ञातिकामाःसत्रायएतदुपायंऽस्तेसहस्रंऽ
सहस्रंपुत्रानपुष्यन्नेवंवावतेसहस्रंऽसहस्रंपुत्रान्पुष्यंतियएत त्रा
दुपयंति॥१६॥अतिरात्रःसहस्रंत्रिहतःसंवत्सरातिरात्रःप्रजा
पतेःसहस्रसंवत्सरमेतेनवैप्रजापतिःसर्वस्यप्रसवमगच्छत्सर्वस्य
प्रसवंगच्छंतियएतदुपयंत्येतदैप्रजापतिर्जीर्यमिह्रुरुपैतेनजराम

पारुतापजरांब्रुतेयएतडुपर्यंतितदेतत्प्रजापतेःसहस्त्रसंवत्सरमेतेन
वनवैप्रजापतिःसर्वमृद्धिमार्ध्नोत्सर्वमृद्धिमृध्नुवंतियएतडुपयंति॥
१७॥पंचपंचाशतस्त्रिवृतःसंवत्सराःपंचपंचाशतःपंचदशाःपंच
पंचाशतःसप्तदशाःपंचपंचाशतएकविंशाविश्वसृजांसहस्त्रसं
वत्सरमेतेनवैविश्वसृजइदंविश्वमसृजंतयद्विश्वमसृजंततस्मा
द्विश्वसृजोविश्वमेनाननुप्रजायतेयएतडुपयंतितपोगृहपतिर्ब्रह्म २७९
ब्रह्मेनारापत्न्यमृतमुद्गाताभूतंप्रस्तोताभविष्यत्प्रतिहर्त्तर्त्तवउ

पगातारआर्त्तवाःसदस्याःसत्यंहोतर्त्तंमैत्रावरुणओजोब्राह्मणाछंसी
त्विषिश्चापचितिश्चनेष्टापोतारौयशोछावाकोग्निरग्नीध्रोभगोग्रावस्तु
दूर्गुन्नेतावाक्सुब्रह्मण्यःप्राणोध्वर्युरपानःप्रतिप्रस्थातादीप्तिर्विशास्ता
बलंध्रुवगोपमाशाहविष्पशपहोरात्राविध्मवाहोमृत्युःशमितैतेदीक्षं
तेतदेषश्लोकोविश्वसृजःप्रथमेसत्रमासतसहस्रसमंप्रसुतेनयंतस्ते
तोहयज्ञेभुवनस्यगोपाहिरण्मयःशकुनोब्रह्मनामेतिब्राह्मणःस
लोकतांसार्ष्टितांसायुज्यंगछंतियएतडुपयंतितदेतद्विश्वसृजांस

हस्वसंवत्सरमेतेनवैविश्वसृजः सर्वमृद्धिमार्नुवंसर्वमृद्धिमृाप्नुवंति
यएतदुपयंति॥ ॥२८॥ ॥इतिश्रीतांड्यब्राह्मणे पंचविंशःप्रपाठकः॥
समाप्तः॥ संवत्१७४२वर्षेआषाढशुदि९भौमेसमाप्तं॥॥ कल्याणम
स्तु॥ ॥ ॥शिवमस्तु॥ अथेह श्रीसूर्यपुरस्थनागरज्ञातीय
त्र्या। श्रीपनीलकंठसुतरामसुतकांहांनजीतामदनजीता।शिवरामकर
पठनार्थी।ता।परोपकारार्थी।त्र्या।रामजीपेनलिखितं॥ ॥शिवमस्तु॥ २७९ २८०
॥ह॥ ॥श्री॥ ॥ह॥ ॥श्री॥ ॥शिव॥ ह॥ ॥